

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

Enhancing the Morality and Ethics of Juvenil
by Using Cultural Capital

โดย

พระศรีรัตนมณี, ดร.

ดร.เอนก ไยอินทร์

นายดาวเหนือ บุตรสีทา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

พ.ศ. ๒๕๕๙

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610759058

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

Enhancing the Morality and Ethics of Juvenil
by Using Cultural Capital

โดย

พระศรีรัตนมุนี, ดร.

ดร.เอนก ไยอินทร์

นายดาวเหนือ บุตรสีทา

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช

พ.ศ. ๒๕๕๙

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610759058

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Enhancing the Morality and Ethics of Juvenil
by Using Cultural Capital

By

Phrasirattanamunee, Dr.

Dr.Anek Yai-in

Mr.Daonue Bootsita

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Buddhist College Buddhachinaraj

B.E. 2559

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610759058

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น
ผู้วิจัย: พระศรีรัตนมณี, ดร. ดร.เอนก ไยอินทร์ นายดาวเหนือ บุตรสีทา
ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช
ปีงบประมาณ: ๒๕๕๙
ทุนอุดหนุนการวิจัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อวิเคราะห์สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ๒) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ๓) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research) เน้นการศึกษวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และเอกสาร การจัดการกระบวนการวิจัย ด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่ การศึกษาที่กำหนดไว้ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๑ คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือในการเก็บข้อมูลได้แก่แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว และเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ ๑๑ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลจากทั้งสองขั้นตอนโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

๑. วิเคราะห์สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ชุมชนบ้านเชิงผา หมู่ที่ ๑๑ มีประเพณีที่สำคัญ คือประเพณี กั้นข้าวสลากระเพณีกั้นข้าวจีข้าวหลาม ประเพณีตักบาตรข้าวสาร อาหารแห้ง ซึ่งเป็นประเพณีของชาวล้านนาและประเพณีลอยกระทง ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ ทั้งนี้ยังมีความรู้และภูมิปัญญาชาวบ้านภายในหมู่บ้านด้วย เยาวชนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตนเอง นั่นคือเยาวชนมีหน้าที่ช่วยเหลือตนเองและพ่อกับแม่ พวกเขามีความรับผิดชอบและตัดสินใจด้วยสิ่งที่ถูกหรือผิด นอกจากนี้พวกเขายังสามารถพิจารณาสิ่งต่างๆ โดยใช้เหตุผลและสติปัญญาของตนเองและมีความมั่นใจในตนเอง

๒. ศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า การได้รับความร่วมมือจากสถาบันครอบครัว ต้องเปิดโอกาสให้เขาได้มีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตัวของเขาเอง ควรกระตุ้นให้เยาวชนใช้กระบวนการคิดทำความเข้าใจ เกิดความศรัทธา ใฝ่รู้ เรียนรู้ตลอดชีวิต อันเกิดจากการมีคุณธรรมจริยธรรม ด้วยการใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เพื่อให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้จะต้องเปิดโอกาสให้เยาวชนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นหรือแหล่งข้อมูลอื่นๆ

๓. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้าง
คุณธรรมจริยธรรม พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้าง
คุณธรรมจริยธรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนทุ่งเสลี่ยม มีความโดดเด่นของเอกลักษณ์วัฒนธรรม
ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย สามารถนำมาต่อยอดและบริหารจัดการเพื่อสร้าง
มูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์และบริการในท้องถิ่น ทั้งนี้จำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกใหม่ของเยาวชนให้มุ่ง
ผลประโยชน์ส่วนรวม และปรับวิธีคิด ทักษะคิดในการดำเนินชีวิตใหม่ ขณะเดียวกันต้องประสาน
เชื่อมโยงบทบาทภาครัฐ ท้องถิ่นและชุมชนให้มีส่วนร่วมทำงานด้วยกันได้ เพื่อสร้างกระบวนการ
เรียนรู้ให้เกิดการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรในท้องถิ่น

Research Title: Enhancing the Morality and Ethics of Juvenil by Using Cultural Capital

Researchers: Phrasirattanamunee, Dr. Dr.Anek Yai-in and Mr.Daonue Bootsita

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buddhist College Buddhachinaraj

Fiscal Year: 2559 / 2016

Research Scholarship Sponson: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The purpose of this research was to 1) analyze the category condition of morality and virtue learning of the youth by the supporting of the local culture funds, 2) study the process of morality and virtue learning of the youth supported by the local culture funds, and 3) construct the learning process of the youth from the local culture funds as well as the reinforcements of morality and virtue. This study was an applied research focused on local areas and documents. The research methodology was conducted by paraphrasing and integrating the lessons. And the data gained by reviewing from the fixed education areas were also conducted. The most important data from 18 subjects chosen only the experts were kept to utilize. The instruments used for collecting data were in-depth interviews with their structure. 12 scholars used by the approaches of person to person interviews, especially who were expertized were collected.

The results of the research revealed that

1. The analysis category condition of morality and virtue learning of the youth by supporting of the local culture funds found that the community of Ban Choengpha Mu 11 has their important traditions, i.e. they have tradition concerning 'Kin khawsalak' or eating rice offerings, 'Kinkhawcilam' or eating sticky rice cooked in a bamboo tube, husked rice alms and including dried food alms offerings, which are said to be the tradition of 'Lanna' or of the northern Thai. Apart from these, there are still traditions of 'Loy Krathong' or known as 'Loy Krathong Festival' including 'RotnamDamhua' or pouring water to elder people on 'Songkran Day' (an old Thai

New Year Day). All of this, there are also knowledge and folk wisdom within the villages. The youth have known their own rights and duties. That is, the young people have duties to help themselves and their parents with a variety of chores. They have responsibilities and make decisions by means of what is right or wrong. Besides, they can consider things by using their reasons as well as their intellect and have self-confidence. The youth have known what is right or wrong and have good personalities. All of these things are factors to make the youth to be good citizens for their society. In addition, the youth themselves have self-discipline and self-confidence to accept real situations.

2. To study the process of morality and virtue of the youth by the supporting of the local culture funds found that the activities were accepted by the co-operation of the family institution. The opportunities sought for the youth's experience were opened by methods of learning by doing themselves. The youth were motivated by using thinking and understanding processes. They were also faithful to find knowledge and learning for life. This can be done by having morality and virtue and by using arts and culture to drive the youth to take part in the activities of the community. In order to make the youth learn, opportunities had to be opened to the youth to interact with other society as well as other information sources.

3. As for constructing the learning process for the youth from the local culture funds as well as the reinforcements of morality and virtue revealed that the youth of Thung Saliam community in this process were distinguished. It is plentiful identity of a variety of folk wisdom. It could be further developed by means of the management value to the local products and service as well. It is necessary to build the youth's senses in order to meet the need of all people. The thinking approaches should also be adjusted. All of this, new attitudes including ways of life for the youth are important things to be adapted. At the same time co-operation and connections should be transferred to both the government and private sectors, locality and community as a whole, so that they could work together. In conclusion, learning process could be developed to increase the value of the local resources.

กิตติกรรมประกาศ

ขอน้อมถวายความสำเร็จในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็น “พุทธานุชา ธรรมานุชา สังฆานุชา” ด้วยความซาบซึ้งต่อพระรัตนตรัย อันประเสริฐยิ่ง อันเป็นสิ่งที่จัดปัญหาทุกประการ อันเป็นความมหัศจรรย์ยิ่งแก่ตนเอง เป็นหลักที่เป็นอริยศาสตร์ เป็นรากฐานในการพัฒนาแนวคิดและองค์ความรู้ใหม่ๆ เพื่อสร้างความเจริญรุ่งเรืองยิ่งแก่อารยธรรมมนุษย์ที่แท้จริง

รายงานวิทยฉบับนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดีไม่ได้ หากปราศจากความช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อเกื้อกูลจากหลากหลายกัลป์ยานบุคคล ในหลากหลายภาคส่วน

เริ่มต้นจาก ขอขอบพระคุณคณาจารย์ เจ้าหน้าที่ ทุกรูป ทุกท่าน คอยช่วยเหลือ คั่นคว้าข้อมูล และอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ด้วยดีเสมอมา ตลอดจนตัวแทนชุมชนที่มีส่วนร่วมในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน และตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐในอำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย ที่ให้ความสะดวกในการลงพื้นที่เก็บข้อมูล เพื่อทำวิจัยจนสำเร็จตามวัตถุประสงค์

ท้ายที่สุด ขอขอบคุณนักคิดและนักวิชาการทุกท่านที่มีรายชื่อในบรรณานุกรมท้ายเล่มที่ล้วนมีส่วนก่อให้เกิดปัญญาและแนวคิดต่างๆ ในผลงานนี้

คุณงามความดีอันเกิดจากรายงานการวิจัยเล่มนี้ ที่เกิดจากการทุ่มเท แรงกายแรงใจอย่างเต็มสติปัญญา และความสามารถขอมอบเป็นการตอบแทนแด่พระอุปฌาจารย์ อาจารย์ บรรพบุรุษ ชน บิดา มารดา ครู อาจารย์ ทุกท่าน ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยนี้จะก่อประโยชน์แก่สาธารณชน และแก่ผู้ใดในการศึกษา ถ้ามีข้อผิดพลาดประการใด ขออภัยไว้ ณ โอกาสนี้

พระศรีรัตนมุนี, ดร. และคณะ

๒๐ กันยายน ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญแผนภาพ.....	ซ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความสำคัญและที่มาของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๕
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	๕
๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด.....	๕
๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๗
๑.๗ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย.....	๗
บทที่ ๒ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้.....	๘
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรแห่งการเรียนรู้.....	๔๐
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม.....	๔๔
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรม.....	๖๒
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	๖๕
๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น.....	๗๖
๒.๗ บริบททั่วไปของชุมชน.....	๘๑
๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๘๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๘๗
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๘๗
๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๘๙
๓.๓ เครื่องมือการวิจัย.....	๙๐
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๙๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๙๑

เรื่อง

หน้า

๓.๖ การนำเสนอผลการวิจัย.....	๙๒
บทที่ ๔ ผลการวิจัย.....	๙๓
๔.๑ สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน จากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	๙๓
๔.๒ กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน และทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	๙๙
๔.๓ กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น กับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม.....	๑๐๘
๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๒๑
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ.....	๑๒๕
๕.๑ สรุปความเป็นมา วัตถุประสงค์ ขอบเขตการวิจัยและวิธีการวิจัย.....	๑๒๕
๕.๒ สรุปผลการวิจัย.....	๑๒๘
๕.๓ อภิปรายผล.....	๑๒๙
๕.๔ ข้อเสนอแนะ.....	๑๓๓
บรรณานุกรม.....	๑๓๕
ภาคผนวก.....	๑๔๓
ภาคผนวก ก บทควมวิจัย.....	๑๔๔
ภาคผนวก ข หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย.....	๑๕๕
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้และ กิจกรรมที่ได้ดำเนินการและผลที่ได้รับของโครงการ.....	๑๕๗
ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์.....	๑๖๑
ภาคผนวก จ รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย.....	๑๖๔
ภาคผนวก ฉ แบบสรุปโครงการ.....	๑๗๓
ภาคผนวก ช รายงานผู้ทรงคุณวุฒิ / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	๑๗๙
ประวัติคณะผู้วิจัย.....	๑๘๒

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่

หน้า

๒.๑	วิธีการปฏิบัติการเรียนรู้.....	๒๘
๔.๑	องค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน	
	จากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	๙๘
๔.๒	แสดงกระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน	
	และทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	๑๐๗
๔.๓	แสดงกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น	
	กับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม.....	๑๑๘
๔.๔	แสดงองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน	
	โดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	๑๒๒
๔.๕	แสดงกระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน	
	และทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น.....	๑๒๒
๔.๖	แสดงกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น	
	กับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม.....	๑๒๓
๔.๗	สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย.....	๑๒๔

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลยั่งยืน จะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ ทั้งที่เป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มีความเข้มแข็งและเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้การเสริมสร้างทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานหลัก โดยต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และเป็นพลังของการพัฒนาประเทศ

วิวัฒนาการของชุมชนเกิดจากการรวมตัวของผู้คนทั้งในชนบทและในเมือง ในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ในอาชีพหนึ่งหรือในความสนใจร่วมกันของคนหลายอาชีพจากหลายแห่งหลายพื้นที่การรวมตัวกันดังกล่าวมีทั้งที่เป็นมูลนิธิ เป็นสหกรณ์ สมาคม หรือรูปแบบอื่นๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียน รวมกันเป็นกลุ่มอาชีพ เป็นชมรม มีกติกาหลักการและกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน การเสริมสร้างให้ชุมชนมีการรวมตัวอย่างเข้มแข็งมาร่วมคิดร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตาม ภูมิสังคม ที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น จึงเป็นการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจากความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดี สามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ การรวมตัวกันอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชนนอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนและปัญหาสังคมที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง ซึ่งต้องอาศัยชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเสาหลักในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจากปัญหาสังคม ยังช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย

สังคมไทยเผชิญวิกฤตความเสื่อมถอยด้านคุณธรรม จริยธรรม มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และมีแนวโน้มเป็นสังคมปัจเจกมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วผ่าน

กระแสโลกาภิวัตน์และโลกไซเบอร์ ทำให้คนไทยมุ่งแสวงหาความสุขและสร้างอัตลักษณ์ส่วนตัวผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เกิดเป็นวัฒนธรรมย่อยร่วมสมัยที่หลากหลายในรูปแบบการรวมกลุ่มของบุคคลที่สนใจเรื่องเดียวกันขณะเดียวกันมีการคำนึงถึงประโยชน์ส่วนตนและพวกพ้องมากกว่าส่วนรวม ข้อมูลจากการจัดอันดับคะแนนดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชันทั่วโลกบ่งชี้ถึงความไม่สมดุลของธรรมาภิบาลการปกครองและปัญหาคอร์รัปชันในประเทศ โดยในปี ๒๕๕๗ ประเทศไทยได้คะแนน ๓๘ คะแนนจากคะแนนเต็ม ๑๐๐ คะแนน อยู่อันดับที่ ๘๕ จากการจัดอันดับทั้งหมด ๑๗๕ ประเทศทั่วโลก และเป็นอันดับที่ ๑๒ จาก ๒๘ ประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก เมื่อพิจารณาเฉพาะกลุ่มประเทศอาเซียน มีเพียงประเทศสิงคโปร์และมาเลเซียเท่านั้นที่มีคะแนนเกิน ๕๐ คะแนน โดยประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ ๓ จาก ๙ ประเทศ ในกลุ่มอาเซียน “การจัดอันดับดัชนีภาพลักษณ์คอร์รัปชันเป็นวิธีการที่ใช้กระตุ้นความสนใจ ของผู้คนทั่วโลกต่อปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันที่มีการทำกันทุกปีอย่างต่อเนื่อง ซึ่งผลคะแนนปีประเทศไทยมีคะแนนดีขึ้นเล็กน้อย จาก ๓๕ คะแนนในปีที่แล้วมาเป็น ๓๘ คะแนน และขยับอันดับขึ้นมาจากอันดับที่ ๑๐๒ เป็นอันดับที่ ๘๕ ซึ่งการที่อันดับของประเทศไทยเลื่อนขึ้นเป็นเพราะหลายประเทศที่เคยมีคะแนนเท่ากันหรือมากกว่าเราในปีที่แล้ว ได้คะแนนเท่าเดิมหรือบางประเทศกลับได้คะแนนลดลงหรือเพิ่มขึ้น แต่อย่างน้อยประเทศไทย ซึ่งอาจหมายถึงในช่วงปีที่ผ่านมา หลายภาคส่วนได้พยายามมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและเห็นผลของการแก้ปัญหาบางด้าน เช่น การปลูกฝังความดีให้เด็ก ๆ ในการเรียนการสอนหลักสูตร “โตไปไม่โกง” และการดำเนิน “โรงเรียนคุณธรรม” รวมถึง การตื่นตัวของภาคธุรกิจในการต่อต้านการทุจริต อีกทั้งคนไทยจำนวนมากได้แสดงความรู้สึกไม่พอใจต่อการทุจริตคอร์รัปชัน และแสดงจุดยืนอย่างชัดเจนไม่ยอมรับการทุจริตคอร์รัปชัน การที่คนในสังคมตื่นตัวต่อปัญหาร่วมกันเช่นนี้เป็นสัญญาณที่ดีว่าประเทศไทยได้นำพลังร่วมของคนในสังคมมาผลักดันการแก้ไขปัญหาทุจริตคอร์รัปชันให้เป็นวาระแห่งชาติที่แท้จริง ทั้งนี้ รวมถึง การไม่ยอมรับการโกงทุกรูปแบบและไม่ให้คนโกงมีที่ยืนในสังคม และมีการกลั่นกรองและตรวจสอบผู้บริหารประเทศให้ทำงานด้วยความรับผิดชอบและโปร่งใส นี่ถึงผลประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง”^๑

ขณะที่ภาคส่วนต่างๆ ได้มีการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ แต่การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมยังอยู่ในระดับต่ำ โดยมีสัดส่วนมูลค่าเพิ่มขององค์กรไม่แสวงหากำไรและอาสาสมัครต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเพียงร้อยละ ๑.๖ ในช่วงปี ๒๕๔๙-๒๕๕๑ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ ๔-๗ และเมื่อพิจารณาจากการ

^๑มูลนิธิองค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย, ดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗ (Corruption Perceptions Index ๒๐๑๔), อ้างใน วิเคราะห์ข้อมูลโดยมูลนิธิองค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.transparency-thailand.org/thai/index.php/๒๐๑๔-๑๑-๒๔-๐๓-๐๗-๒๘/๒๐๑๔-๑๑-๒๔-๐๓-๐๙-๔๕/๓๔๖-๒๕๕๗> [๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๘].

สำรวจข้อมูลความเป็นพื้นฐานด้านคนในครัวเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้าน ชุมชน พบว่า เพิ่มขึ้นจาก ๗.๗ ล้านครัวเรือนในปี ๒๕๕๑ เป็น ๘.๒ ล้านครัวเรือนในปี ๒๕๕๒ คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๐ และ ๙๘.๔ ของครัวเรือนทั้งหมดตามลำดับ ๔๑ ในขณะที่ความสัมพันธ์แบบ เครือญาติที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเริ่มหมดไป จากโครงสร้างครอบครัว ที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ครัวเรือนที่อยู่คนเดียว ครัวเรือนที่อยู่ด้วยกันแบบไม่ใช่ญาติ และครัวเรือนที่มีอายุ รุนเดียวกัน สองรุ่น และรุ่นกระโดด (ตายาย-หลาน) หรือครัวเรือนที่เป็นเพศเดียวกันพฤติกรรม การอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวมี ความเปราะบางจนนำไปสู่ปัญหาทางสังคมเพิ่มขึ้น เช่น อัตราการหย่าร้างเพิ่มขึ้นจาก ๔.๕ คู่ต่อพัน ครัวเรือนในปี ๒๕๔๕ เป็น ๕.๕ คู่ต่อพันครัวเรือนในปี ๒๕๕๓ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและ ความรุนแรงทางเพศต่อเด็กและสตรีเพิ่มขึ้น^๒

การปลูกฝังและเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามวิถีวัฒนธรรมของเยาวชนซึ่งเป็นอนาคต ของชาติ ถือเป็นเรื่องที่ละเอียดอ่อนและซับซ้อน เพราะเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กับทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ ความชอบ ความเข้าใจ และการเห็นคุณค่าซึ่งเกิดขึ้นภายในจิตใจของแต่ละบุคคล และกลายเป็นค่านิยมอันนำไปสู่การเกิดเจตคติและการแสดงออกในทางปฏิบัติ ฉะนั้นการปลูกฝัง และเสริมสร้างค่านิยมจึงจำเป็นต้องมุ่งพัฒนาทางด้านจิตใจเป็นสำคัญ โดยการส่งเสริมสถาบันทาง สังคมขั้นพื้นฐานให้ทำหน้าที่ ได้อย่างเข้มแข็ง ดังเช่น สถาบันครอบครัว ซึ่งเป็นสถาบันที่เล็กที่สุดใน สังคมแต่มีความสำคัญมากในการอบรมสั่งสอนและปลูกฝังค่านิยมที่ดีให้เด็กและเยาวชน โดยการสร้าง ความเข้าใจถึงแก่นแท้ของวัฒนธรรมและค่านิยมที่ดีเพื่อให้สามารถปรับตัวและมีพฤติกรรมสอดคล้อง กับความต้องการของสังคม และพ่อแม่หรือผู้อบรมเลี้ยงดูจะต้องเป็นแบบอย่างที่ดีด้วย ส่วนสถาบันการศึกษานับเป็นแหล่งการศึกษาที่ให้การอบรมสั่งสอนให้ความรู้ ให้คิดเป็น ทำเป็น จึง จำเป็นอย่างยิ่งที่หลักสูตรการจัดการเรียนการสอนต้องเน้นเนื้อหาด้านคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม วัฒนธรรม และกฎหมายไทยมากขึ้น เพื่อเป็นการปลูกฝังทัศนคติและจิตสำนึกที่ดีในการอยู่ ร่วมกันในสังคม นอกจากนี้ควรส่งเสริมการพัฒนาในระดับชุมชน เพราะชุมชนมีบทบาทสำคัญในการ ควบคุมดูแลสมาชิกของชุมชนให้ประพฤติตนอยู่ในกฎระเบียบ โดยการส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือ ระหว่างองค์กรชุมชน ซึ่งหากชุมชนมีความเข้มแข็งก็จะสามารถแก้ไขปัญหาสังคมได้เช่นกันดังนั้น สถาบันทางสังคมจึงมีความสำคัญในการปลูกฝังให้ทุกคนเริ่มใช้วิจารณญาณตั้งแต่ระดับครอบครัว บ้าน วัด โรงเรียน ส่วนราชการและชุมชน โดยต้องร่วมกันรณรงค์อบรมสั่งสอนทางจิตใจ และปฏิบัติ ตนเป็นแบบอย่างที่ดี จึงเป็นการเสริมสร้างค่านิยมที่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้นอย่างมั่นคงกับประชากรทั้ง ประเทศ จะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๘ (พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๒๙) ที่เน้น

^๒ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙, กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, หน้า ๔๐-๔๑.

นโยบายในการเร่งรัดและฟื้นฟูสถาบันครอบครัวและสถาบันการศึกษาให้มีบทบาทในการสร้างค่านิยม จริยธรรม ความมีระเบียบ และการรักษาหน้าที่ของเด็กและเยาวชนของชาติ เพื่อเร่งสร้างประชากรให้มีคุณภาพด้วยความร่วมมือจากทุกฝ่ายแทนที่จะเป็นหน้าที่ของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง นอกจากนี้แผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับปัจจุบัน ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) ได้กำหนดแนวทางการ สร้างภูมิคุ้มกันของประเทศในด้านค่านิยมและวัฒนธรรมที่ดีงาม โดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งและ พัฒนาบทบาทของสถาบันทางสังคมให้เป็นสถาบันหลักในการพัฒนาความรู้ ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงามให้เอื้อต่อการพัฒนาคน สร้างค่านิยมให้คนไทยภูมิใจในวัฒนธรรมไทยและ ยอมรับความแตกต่างของความหลากหลายทางวัฒนธรรมเพื่อลดปัญหาความขัดแย้งทางความคิด

จากข้อมูลดังกล่าวได้สะท้อนถึงมิติที่หลากหลายและสอดคล้องในการพัฒนาประเทศ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ประเทศไทย ปี พ.ศ.๒๕๗๐ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” นั้น จะต้องลด เงื่อนไขและความเสี่ยงของสังคมที่กำลังจะกลายเป็นความขัดแย้งทางสังคมในปัจจุบัน สสช. จึงได้ เสนอแนวทาง“การสร้างสัญญาประชาคมใหม่” ร่วมกันขึ้นในสังคมไทย เพื่อลดทอนความขัดแย้งและ และนำสังคมไทยสู่ความสงบสุข โดยคำว่า “สัญญาประชาคม” นั้น หมายถึง “ค่านิยมที่ประชาชนตกลง ร่วมกันด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และใช้เป็นแนวปฏิบัติร่วมกันในสังคมอย่างมี พลวัตรตามการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นการดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมอันดีของ ไทยตามภูมิภาคต่างๆ ยึดถือหลักคุณธรรมและความเป็นธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต รักษาสิทธิของ ตนเองโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองให้ครบถ้วนและมีจิตสาธารณะ ยึดหลักแก้ไข ความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี เพื่อให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปลอดภัยและมีความ มั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน”^๓

จากที่มาของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของ เยาวชนซึ่งจะเป็นขุมพลังในการพัฒนาประเทศในอนาคต ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอย่าง เอื้อเพื่อ อาศัยวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากทุกภาคส่วนในท้องถิ่น เพื่อ เสริมสร้างความเข้มแข็งทางคุณธรรมและจริยธรรม ที่มีคุณลักษณะเน้นส่งเสริมการเรียนรู้ของสังคม ให้เกิดการสร้างภูมิคุ้มกันที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเกาเขากำบังและลดปัญหาสังคมได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น”นี้ จึงเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการค้นหารูปแบบการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

^๓ รายงานสรุปผลการประชุม กลุ่มที่ ๕ สัญญาประชาคมใหม่ : พลังขับเคลื่อนสังคมสู่สมดุล. การ สัมมนาประจำปี ๒๕๕๒. จากวิสัยทัศน์ ๒๕๗๐ สู่แผนฯ ๑๑ เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๒ ณ ศูนย์ แสดงสินค้าและการประชุม อิมแพ็ค เมืองทองธานี จ.นนทบุรี กรุงเทพฯ : อ่างใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=๓๗๓> [๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๘].

เจาะจงไปที่เยาวชนในจังหวัดสุโขทัย จากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน และกิจกรรมทางสังคมเป็นกรณีศึกษา เพื่อนำผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษาไปขยายผลปรับใช้ในการ เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่อื่น ซึ่งเป็นวิถีนึงซึ่งจะช่วยทำให้ ประเทศมีการพัฒนาอย่างสมดุลต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อวิเคราะห์สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

๑.๒.๒ เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุน วัฒนธรรมท้องถิ่น

๑.๒.๓ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการ เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

วัฒนธรรมท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย มีอะไรบ้าง ซึ่งวัฒนธรรมต่างๆ เหล่านั้นล้วนมีความ ผูกพันแนบแน่นกับพระพุทธศาสนา ความเชื่อถือและหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนา แทรกซึม ผสมผสานอยู่ในความแนวคิด จิตใจ ซึ่งวัฒนธรรมเหล่านั้น สร้างคุณธรรม จริยธรรมอะไรได้บ้าง และ มีกระบวนการ วิธีการ จัดการเรียนรู้ได้อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัยและกรอบแนวคิด

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา มุ่งเน้นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ กระบวนการขัด เกลาทางสังคมและแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน จากกลไกวัฒนธรรม ท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากทุกภาคส่วนในท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทาง คุณธรรมและจริยธรรม ที่มีคุณลักษณะเน้นส่งเสริมการเรียนรู้ของสังคม ในมิติของการพัฒนา ทรัพยากรมนุษย์ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม รวมทั้งศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางการ สร้างภูมิคุ้มกันที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเกากำบังและลดปัญหาสังคมได้อย่างยั่งยืน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านพื้นที่ ประชากร กลุ่มตัวอย่างและระยะเวลาในการวิจัย เนื่องจาก การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และเอกสาร ดังนั้น จึงกำหนดขอบเขตด้าน พื้นที่ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในลักษณะของชุมชนและองค์กรที่เป็นสมาชิกภาพทั้งที่เป็นองค์กร และมีส่วนร่วมในกระบวนการการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรม ท้องถิ่น ประกอบด้วย

๑.๔.๒.๑ พื้นที่ สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ คือ บ้านเชิงผา ตำบลกลางดง อำเภอยางเจี๋ย จังหวัดสุโขทัย

๑.๔.๒.๒ ประชากร ที่นำมาเป็นหน่วยการวิเคราะห์ในการวิจัย ประกอบด้วย นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน พระสงฆ์ นักวิชาการและส่วนงานราชการทุกภาคส่วน

๑.๔.๒.๓ กลุ่มตัวอย่าง โดยกำหนดตัวแทนนักเรียนเพื่อเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ ๓๐ คน/บุคลากรทางการศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน พระสงฆ์ นักวิชาการและส่วนงานราชการทุกภาคส่วน องค์กรละ ๓-๕ ราย โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจงตามความสำคัญของการศึกษาวิจัย

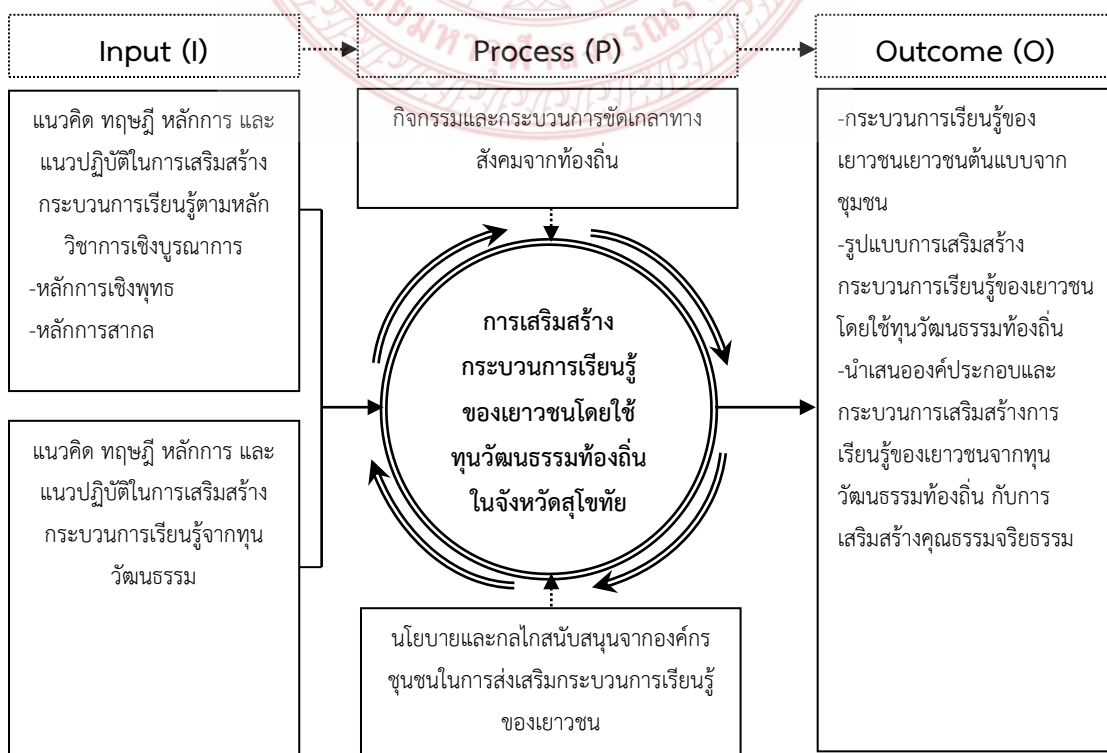
๑.๔.๒.๔ ระยะเวลา ในทำการวิจัยรวมทั้งสิ้น ๑ ปี โดยเริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๙ ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐ แบ่งเป็น ส่วน ๒ ส่วน ดังนี้

(๑) เก็บรวมข้อมูลภาคสนาม ระหว่างเดือน มกราคม – เมษายน ๒๕๖๐ รวมเป็นระยะเวลาทั้ง ๔ เดือน

(๒) เก็บรวบรวมข้อมูลด้านเอกสาร ระหว่างเดือน ตุลาคม ๒๕๕๙ – กันยายน ๒๕๖๐ เป็นระยะเวลา ๑ ปี ทำควบคู่ไปกับการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

กรอบแนวความคิด

กรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ มีกรอบแนวคิดที่สำคัญในลักษณะของกระบวนการ และวิธีการศึกษาวิจัย รวมทั้งผลลัพธ์จากการศึกษา ดังนี้

๑.๕ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

กระบวนการ หมายถึง ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ค่อยๆ เปลี่ยนแปลงอย่างมีระเบียบ ไปสู่ผลอย่างหนึ่ง เช่น กระบวนการเจริญเติบโตของเด็ก กรรมวิธีหรือลำดับการกระทำซึ่งดำเนินต่อเนื่องกันไปจนสำเร็จลง ณ ระดับหนึ่ง

การเรียนรู้ หมายถึง การได้รับความรู้ พฤติกรรม ทักษะ คุณค่า หรือความพึงใจ ที่เป็นสิ่งแปลกใหม่หรือปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่ และอาจเกี่ยวข้องกับการสังเคราะห์สารสนเทศชนิดต่างๆ ผู้ประมวลทักษะของการเรียนรู้เป็นได้ทั้งมนุษย์ สัตว์ และเครื่องจักรบางชนิด ความก้าวหน้าในการเรียนรู้เมื่อเทียบกับเวลา มีแนวโน้มเป็นเส้นโค้งแห่งการเรียนรู้

การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลจากการที่บุคคลทำกิจกรรมใดๆ ทำให้เกิดประสบการณ์และเกิดทักษะต่างๆ ขึ้นยังผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่อนข้างถาวร

เสริมสร้าง หมายถึง ทำให้เกิดมีขึ้นและเพิ่มพูนให้มากยิ่งขึ้น เช่น การศึกษาสร้างเสริมคนให้เป็นพลเมืองดี

เยาวชน หมายถึง บุคคลที่มีอายุเกินสิบสี่ปีบริบูรณ์ แต่ยังไม่ถึงสิบแปดปีบริบูรณ์

คุณธรรม หมายถึง หลักของความดีความงาม ความถูกต้อง ซึ่งจะแสดงออกมาโดยการกระทำ ทางกาย วาจาและจิตใจของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นหลักประจำใจในการประพฤติปฏิบัติจนเกิดเป็นนิสัยเป็นสิ่งที่มิประโยชน์ต่อตนเองผู้อื่น และสังคมให้เกิดความรักสามัคคี ความอบอุ่นมั่นคงในชีวิต

จริยธรรม หมายถึง การปฏิบัติตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่มีความถูกต้องดีงามในการดำรงชีวิตในสังคม

ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง วิถีชีวิตของคนในแต่ละชุมชน เป็นมรดกสืบทอดกันมา และทุกคนในท้องถิ่นย่อมมีความภาคภูมิใจในการเป็นเจ้าของร่วมกัน (ก่อให้เกิดความรักความหวงแหน) โดยมีศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นตัวบ่งชี้ความสำคัญของคนในสังคมซึ่งสืบทอดกันมาช้านาน

๑.๖ ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย

๑.๖.๑ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดสุโขทัย

๑.๖.๒ ได้องค์ความรู้และรูปแบบเกี่ยวกับการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ในจังหวัดสุโขทัย

๑.๖.๓ เพื่อนำเสนอผลวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น กับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมต่อสาธารณะเพื่อขยายผลในเชิงพื้นที่

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง“การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดสุโขทัย” มีแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังรายละเอียดต่อไปนี้

- ๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับองค์แห่งการเรียนรู้
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรม
- ๒.๕. แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
- ๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
- ๒.๗ บริบททั่วไปของชุมชน
- ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้

องค์ประกอบของชีวิตมีปัจจัยหลายอย่าง และปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ คือ การเรียนรู้ ที่นำมาซึ่งความเข้าใจในเรื่องปลุกย่อยต่างๆ ของบุคคลหนึ่งๆ ควรเรียนรู้ที่จะแสวงหาความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญ แต่กระบวนการของแต่ละบุคคลย่อมแตกต่างกัน บางคนเรียนรู้จากบิดามารดา ญาติพี่น้องบ้าง จากโรงเรียนบ้าง และจากสิ่งแวดล้อมบ้าง ความรู้ที่เกิดขึ้นย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายจิตใจ ธรรมชาติของสิ่งต่างๆ มีหลายชั้นหลายมิติที่ศึกษาไม่รู้จบ ดังนั้นผู้ต้องการจะดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ จึงต้องขยายขอบฟ้าแห่งความรู้เรื่อยไปไม่รู้จบนั่นคือการศึกษาลอดชีวิตในมหาวิทยาลัย ชีวิตจริงการศึกษาตามแบบแผนในโรงเรียนและมหาวิทยาลัยเพียงเตรียมตัวผู้เรียนให้พร้อมที่จะขยายขอบฟ้าแห่งความรู้ด้วยตนเอง^๑ กรอบแนวคิดด้านความรู้ไม่ได้หมายถึงเฉพาะรู้อะไรบ้างแต่รวมถึงวิธีการแสวงหาความรู้ด้วยการเรียนรู้นี้ว่าเป็นกรรมวิธีหรือกระบวนการ (Process) อย่างหนึ่งเกิดขึ้นระหว่างตัวผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้เป็นการดำเนินไปตามขั้นตอน คือ

^๑ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ขอบฟ้าแห่งความรู้, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์, ๒๕๔๘). หน้า ๓๐.

๒.๑.๑ ความหมายการเรียนรู้

อุบลรัตน์ เพ็งสฤติย์ ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้นโดยการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองบ่อยครั้งเข้าจนในที่สุดกลายเป็นพฤติกรรมที่ปรากฏขึ้นอย่างถาวร^๒

สงวน สุทธิเลิศอรุณ ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์^๓

Cronbach ได้ให้ความหมายการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้ เป็นการแสดงให้เห็น พฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับมา^๔

ประสาธ อิศรปริดา กล่าวถึงความหมายของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้หมายถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวรอันเป็นผลมาจากประสบการณ์^๕

ลักขณา สรวิวัฒน์ กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหรือการแสดงออก ซึ่งมีผลมาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัด การเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการปรับตัวของมนุษย์ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาขึ้น^๖

นาริรัตน์ รักกิจตรกุล กล่าวว่า การเรียนรู้หมายถึง การที่บุคคลมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้านความรู้ ด้านทักษะ และด้านเจตคติอันเป็นผลมาจากการที่บุคคลนั้นๆ ได้รับประสบการณ์การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมนั้นมีทั้งการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ดีและไม่ดี^๗

ทรงพล ภูมิพัฒน์ กล่าวว่า การเรียนรู้หมายถึง กระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอันเป็นผลมาจากประสบการณ์และการปฏิบัติฝึกฝน พฤติกรรมดังกล่าวจะต้องมีความคงทนพอสมควร ไม่ใช่พฤติกรรมที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากภาวะ พืชยาหรืออุบัติเหตุ การเรียนรู้เป็นเรื่องที่สำคัญมากของคนเราเพราะคนเรามีการเรียนรู้นับตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย^๘

^๒ อุบลรัตน์ เพ็งสฤติย์, **จิตวิทยาการเรียนรู้**, (กรุงเทพมหานคร : กิ่งจันทร์การพิมพ์, ๒๕๓๐), หน้า ๕๕.

^๓ สงวน สุทธิเลิศอรุณ, **จิตวิทยาทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรวิพัฒน์, ๒๕๓๑), หน้า ๕๕.

^๔ Cronbach, อ้างถึงใน มาลินี จุฑะรพ, **จิตวิทยาการเรียนการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรวิพัฒน์, ๒๕๓๗), หน้า ๕๕

^๕ ประสาธ อิศรปริดา, **ธรรมชาติและกระบวนการเรียนรู้**, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๓๘), หน้า ๑๙๖

^๖ ลักขณา สรวิวัฒน์, **จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน**, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๗๓

^๗ นาริรัตน์ รักกิจตรกุล, **การวางแผนโครงการการศึกษาจากระบบ : ทฤษฎีและปฏิบัติจริง**, (มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐), หน้า ๑.

^๘ ทรงพล ภูมิพัฒน์, **จิตวิทยาทั่วไป**, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๐), หน้า ๗๗.

สุชา จันทร์อม กล่าวว่าการเรียนรู้หมายถึง กระบวนการเจริญงอกงามของอินทรีย์ หรือพัฒนาการของอินทรีย์ ทำให้อินทรีย์สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้ดีขึ้นหรือปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ ได้ผลดี^๙

ปาริชาติ วลัยเสถียร กล่าวว่าการเรียนรู้มีความหมายครอบคลุมทั้งกระบวนการเรียนรู้ (Learning process) คือ การดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอนหรือการใช้วิธีการต่างๆ ที่ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้และเป็นผลของการเรียนรู้ (Learning outcome) คือ ความรู้ ความเข้าใจในสาระต่างๆ ความสามารถในการกระทำ การใช้ทักษะกระบวนการต่างๆ รวมทั้งความรู้สึก หรือเจตคติอันเป็นผลที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้หรือการใช้วิธีการเรียนรู้^{๑๐}

น้ำทิพย์ วิภาวิน ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า หมายถึง กระบวนการในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่บุคคลได้รับมา ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น โดยการเรียนรู้ทำให้เกิดประสบการณ์ และประสบการณ์ทำให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต^{๑๑}

สุรางค์ โค้วตระกูล ได้ให้ความหมายว่า “การเรียนรู้” (Learning) เป็นการแปลงพฤติกรรม ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่บุคคลมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมหรือจากการฝึกหัดรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงปริมาณความรู้ของบุคคล^{๑๒}

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การเรียนรู้ คือกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนไปจากเดิมสืบเนื่องมาจากประสบการณ์^{๑๓}

กันยา สุวรรณแสง กล่าวว่า การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการ ประสบการณ์ตรง และหรือประสบการณ์ทางอ้อม กระทำให้อินทรีย์เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร แต่ไม่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากสาเหตุอื่น เช่น วุฒิภาวะ ความเจ็บป่วย ฤทธิ์ยา สารเคมี เป็นต้น^{๑๔}

^๙ สุชา จันทร์อม, จิตวิทยาส่งเสริมการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : แพรวพทยา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕๑.

^{๑๐} ปาริชาติ วลัยเสถียร, กระบวนทัศน์ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.) ๒๕๔๘), หน้า ๔.

^{๑๑} น้ำทิพย์ วิภาวิน, การจัดการความรู้กับคลังความรู้, (กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.พรินติ้ง, ๒๕๔๗), หน้า ๖.

^{๑๒} สุรางค์ โค้วตระกูล, จิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๑๓.

^{๑๓} ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, จิตวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, ๒๕๔๓), หน้า ๒๙.

^{๑๔} กันยา สุวรรณแสง, บุคลิกภาพและการปรับตัว, (พิมพ์ครั้งที่ ๒), (กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์น, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๕.

ทิสนา แคมมณี ได้ให้ความหมายว่าการเรียนรู้ (Learning) คือ การปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวคิดและพฤติกรรมอันเนื่องมาจากการได้รับประสบการณ์ซึ่งควรเป็นการปรับเปลี่ยนไปในทางที่ดีขึ้น^{๑๕}

Hilgrad และ Bower กล่าวถึงการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ทำให้พฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม อันเป็นผลมาจากการฝึกฝนและประสบการณ์ แต่มิใช่ผลจากการตอบสนองที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ วุฒิภาวะ การเปลี่ยนแปลงชั่วคราวของร่างกาย^{๑๖}

Travers กล่าวว่า การเรียนรู้ คือ ความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถาวร สภาพแวดล้อมที่เป็นเงื่อนไขต่อผลลัพธ์ที่น่าออกแสดง^{๑๗}

Slavin กล่าวว่า การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคลที่มีสาเหตุมาจากการประสบการณ์ การเปลี่ยนแปลงที่มีสาเหตุจากพัฒนาการ เช่น การเติบโตสูงใหญ่เพิ่มขึ้น ไม่ใช่ตัวอย่างของการเรียนรู้และลักษณะที่บุคคลมีมาตั้งแต่เกิด เช่น ปฏิกริยาสะท้อนและพฤติกรรมการตอบสนองต่อความหิวหรือความเจ็บปวด ก็ไม่ใช่การเรียนรู้ เช่นกัน^{๑๘}

Gagne อธิบายว่า การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ (Disposition) หรือความสามารถ (Capability) ของบุคคล ซึ่งจะคงอยู่เป็นเวลานาน และไม่ใช้ผลที่มาจากกระบวนการของการเจริญเติบโต การเปลี่ยนแปลงที่เรียกว่า การเรียนรู้ นั้นจะเห็นได้จากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การวินิจฉัยถึงการเรียนรู้ทำได้ด้วยการเปรียบเทียบพฤติกรรมของบุคคลก่อนเข้าสู่สถานการณ์การเรียนรู้กับพฤติกรรมที่บุคคลสามารถแสดงให้เห็นได้หลังจากสิ้นสุดสถานการณ์การเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงนั้นอาจเป็นการเพิ่มพูนความสามารถบางอย่างในการกระทำ หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ในลักษณะที่เรียกว่า เจตคติ ความสนใจ และค่านิยม^{๑๙}

ดังนั้น จึงอาจสรุปความหมายของการเรียนรู้ได้ว่า การเรียนรู้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมค่อนข้างถาวรทั้งภายในและภายนอก อันเป็นผลมาจากประสบการณ์และการกระทำฝึกฝนปฏิบัติของบุคคล อันเนื่องมาจากแรงจูงใจเพื่อบรรลุเป้าหมายหรือการแก้ปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่งการ

^{๑๕} ทิสนา แคมมณี, ศาสตร์การสอนเพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , ๒๕๔๖), หน้า ๕.

^{๑๖} Hilgrad and Gordon H. Bower, *Theories of Learning*, (New York : Meredith, 1966), p. 2.

^{๑๗} Travers, Robert M. W., *An Introduction to Educational Research*, (New York : Macmillan, 1977), p. 6.

^{๑๘} Slavin, R.E., *Educational Psychology*, 2nd ed. (New Jersey : Prentice-Hall, 1986), p. 108.

^{๑๙} Gagne, R.M., *The Conditions of Learning*, 4th ed. (New York : Holt Rinehart and Winston, 1985), p. 2.

เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับมา ซึ่งผลของการเรียนรู้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงใน ๓ ด้าน คือ

๑) ความรู้ (Knowledge) เช่น ความคิด ความเข้าใจ และความจำในเนื้อหาสาระต่างๆ เป็นต้น

๒) ทักษะ (Skill) เช่น การพูด การกระทำ และการเคลื่อนไหวต่างๆ เป็นต้น

๓) ความรู้สึกรู้สีก (Affective) เช่น เจตคติ จริยธรรม และค่านิยม เป็นต้น

๒.๑.๒ สาเหตุของการเรียนรู้

การเรียนรู้ของมนุษย์เกิดจากสาเหตุที่สำคัญหลายประการ ดังต่อไปนี้

๒.๑.๒.๑ คุณภาพของสมอง สมองของมนุษย์ประกอบด้วยเซลล์เป็นจำนวนมาก ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความจำ และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีความพร้อมที่จะเรียนรู้และมีความสามารถในการเรียนรู้มาตั้งแต่แรกเกิด จึงทำให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ได้ง่ายตลอดเวลา

๒.๑.๒.๒ คุณภาพของอวัยวะในการเรียนรู้ มนุษย์มีอวัยวะที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้กับสมองได้ อวัยวะที่สำคัญ คือ ระบบประสาทสัมผัส และอวัยวะสัมผัสที่รับรู้ความรู้สึกและแปลความหมายจากสมอง คือ ตา หู จมูก ลิ้น ร่ากาย และจิตใจทำให้มนุษย์มีกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและเกิดการเรียนรู้ได้ง่าย

๒.๑.๒.๓ แรงจูงใจ มนุษย์มีความต้องการเป็นแรงจูงใจในสำคัญที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งความต้องการทางกายและความต้องการทางจิตใจ เพื่อพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเอง และสังคมให้ดีขึ้นอยู่ตลอดเวลา เมื่อมีสมองและอวัยวะในการเรียนรู้ที่มีคุณภาพด้วยแล้วจึงผลักดันให้มนุษย์เกิดการเรียนรู้ได้ง่าย

๒.๑.๒.๔ ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เป็นการเรียนรู้จากปรากฏการณ์ขึ้นในธรรมชาติหรือธรรมชาติเป็นผู้สอนหรือเป็นผู้ให้ความรู้ เช่น เมื่อฝนตกหนักจะทำให้เกิดน้ำท่วม แสงแดด ทำให้อากาศร้อน ลมพัดทำให้อากาศร้อนลดลง การคุกรุ่นของภูเขาไฟแสดงว่าภูเขาไฟกำลังจะระเบิด เป็นต้น

๒.๑.๒.๕ สิ่งแวดล้อมทางสังคม มนุษย์มีลักษณะเป็นสัตว์สังคมที่มีความสัมพันธ์กับผู้อื่นตลอดเวลา ทำให้เกิดการเรียนรู้จากบุคคล กลุ่มคน สื่อสารมวลชนและการสื่อสารประเภทอื่นๆตลอดจนปรากฏการณ์ต่างๆ ทั้งปรากฏการณ์ทางสังคม เศรษฐกิจและการเมือง การปกครอง ทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ง่ายและอย่างกว้างขวาง

๒.๑.๒.๖ การจัดการเรียนการสอน เป็นการเรียนรู้ที่จัดขึ้น โดยบุคคลและองค์กร ที่รับผิดชอบเพื่อให้สมาชิกของสังคมได้เรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการ โดยมีรูปแบบวิธีการ ผู้รับผิดชอบหลักสูตร เนื้อหาสาระ การวัดผลและประเมินผลที่แน่นอน จึงเป็นวิธีการเรียนรู้ที่สำคัญของมนุษย์ในปัจจุบัน

จากความสามารถในการเรียนรู้ที่กล่าวมาแล้ว มนุษย์จึงเป็นสัตว์โลกประเภทเดียวที่เป็นสัตว์แห่งการเรียนรู้ (Learning animal) สามารถเรียนรู้ได้อย่างไม่มีขอบเขตจำกัดมีศักยภาพในการเรียนรู้ที่สูงกว่าสัตว์โลกชนิดอื่นๆ สามารถนำความรู้มาพัฒนาตนเองและสังคมให้มีความสุขซึ่งตรงกับ ความเชื่อในทางพระพุทธศาสนาที่เชื่อว่า มนุษย์เป็นสัตว์ชนิดเดียวที่สามารถบรรลุธรรมขั้นสูงสุดได้ คือความเป็นพระอรหันต์ เพราะมนุษย์ทุกคนมีความเป็นพุทธะติดตัวมาตั้งแต่เกิดมีจิตวิญญาณที่ กระหายใคร่รู้ และพร้อมที่จะเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ซึ่งเห็นได้จากพฤติกรรมของเด็กเล็กๆ เมื่อพบเห็น สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัว มักจะตั้งคำถามต่างๆ และซักไซ้จนกว่าจะได้คำตอบที่พึงพอใจ เป็นต้น^{๒๐}

สรุปได้ว่า สาเหตุของการเรียนรู้มีพื้นฐานมาจากเขว้ปัญหาของบุคคล อวัยวะต่างๆ ที่เป็นระบบประสาทสัมผัส ทำให้สามารถเชื่อมโยงการเรียนรู้กับสมอง รับรู้ถึงปรากฏการณ์ทาง ธรรมชาติ สภาพแวดล้อมทางสังคม ก่อให้เกิดแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ พัฒนาตนให้สามารถแก้ไขปัญหา ต่างๆให้กับตนเองและสังคมโดยรวมได้

๒.๑.๓ กระบวนการเรียนรู้

การเรียนรู้ของมนุษย์มีลักษณะกระบวนการ (Learning process) คือเกิดขึ้นเป็น ขั้นตอนลำดับ ซึ่งนักจิตวิทยา และนักวิชาการหลายท่านได้เสนอลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้เอาไว้ซึ่ง มีรายละเอียดโดยสังเขป ดังนี้

พิสนุ พงศรี กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ของมนุษย์ มนุษย์มีกระบวนการเรียนรู้หลาย วิธี ตั้งแต่สมัยโบราณ จากการรวบรวมของผู้ที่ศึกษาไว้ สรุปได้ว่ามนุษย์มีกระบวนการเรียนรู้ ๙ วิธี ได้แก่ กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ การถามผู้รู้ ธรรมเนียมประเพณี การหยั่งรู้ การอนุมาน การอุปมาน วิทยาศาสตร์ และการวิจัย ซึ่งในแต่ละวิธีมีรายละเอียด ดังนี้

๑. กระบวนการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ (Experience) เป็นกระบวนการหาความรู้ที่ ค้นเคยกันมากที่สุด อาจเรียกว่าเป็นการหาความรู้ตามโอกาสหรือความบังเอิญ หรือลองผิดลองถูก โดยการทดลองหลายๆ วิธีเพื่อแก้ปัญหาหรือได้มาซึ่งความรู้

๒. การถามผู้รู้ (Authority) เป็นการถามความรู้จากผู้รู้ในเรื่องนั้น ๆ โดยอาจเป็น นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ที่มีรู้เฉพาะสาขา ซึ่งในสมัยก่อนมักจะเป็นผู้มีอำนาจหรือได้รับการ ยอมรับ เช่น กษัตริย์ นักปราชญ์ และผู้นำทางศาสนา เป็นต้น ซึ่งความรู้ที่ได้จะถูกต้องหรือไม่ก็ไม่มี ใครกล้าคัดค้านหรือพิสูจน์

๓. กระบวนการเรียนรู้ด้วยธรรมเนียมประเพณี (Tradition) นั้นคล้ายกับการถามผู้รู้ เพียงแต่การถามผู้รู้ เป็นการถามโดยวิธีนี้ได้จากแนวปฏิบัติสืบทอดกันมาโดยไม่มีการเปลี่ยนหรือ

^{๒๐} สนธยา พลศรี, เครือข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอ เดียนส์โตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๔-๖.

เปลี่ยนแปลงน้อยมาก เพราะไม่มีใครกล้าพิสูจน์ว่าสิ่งที่ปฏิบัติกันมาถูกต้องหรือไม่เพียงไร เช่น การแต่งกายหรือการปฏิบัติตัวในพิธีการต่างๆ เป็นต้น

๔. กระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการหยั่งรู้ (Intuition) เป็นการได้รับความรู้โดยไม่มีเหตุผลหรือกระบวนการใดๆ เหมือนกับเป็นเรื่องอัศจรรย์ ซึ่งการหาความรู้วิธีนี้คนไทยคุ้นเคยดีก็คือ การได้รับความรู้ด้วยการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

๕. กระบวนการเรียนรู้ด้วยการอนุมาน (Deduction) การหาความรู้แบบนี้ถือว่าเป็นวิธีที่เป็นระบบ ซึ่งนักปราชญ์ ชาวกรีกคิดค้นขึ้นโดยใช้หลักตรรกวิทยา หรือเชิงเหตุผล เริ่มจากข้อเท็จจริงใหญ่ไปสู่ข้อเท็จจริงย่อยและข้อสรุป เช่น ข้อเท็จจริงใหญ่มิว่านักศึกษาปริญญาโททุกคนต้องทำวิทยานิพนธ์ ข้อเท็จจริงย่อย มิว่าสายันเป็นนักศึกษาปริญญาโท ข้อสรุปจะได้ว่าสายันต้องทำวิทยานิพนธ์ข้อสรุปจะเป็นจริงเสมอถ้าข้อเท็จจริงย่อยเป็นความจริง อย่างไรก็ตาม การหาความรู้ด้วยวิธีนี้จะไม่ได้ความรู้ใหม่ และมีโอกาสผิดพลาดได้ในบางสถานการณ์ ที่พบเห็นกันทั่วไป เช่นกรณีการแข่งขันกีฬาฟุตบอล โดยทีมแรกชนะทีมที่สอง ทีมที่สองชนะทีมที่สาม สรุปว่าทีมแรกต้องชนะทีมที่สาม ซึ่งไม่เป็นจริงเสมอไป ทีมแรกอาจจะแพ้ก็ได้ ดังที่ปรากฏอยู่เสมอๆ เป็นต้น

๖. กระบวนการเรียนรู้ด้วยการอุปมาน (induction) เป็นการใช้การรวบรวมข้อเท็จจริงย่อยมาจัดเป็นหมวดหมู่ แล้วจึงรวมเป็นข้อสรุป เช่น ในสำนักวิจัยแห่งหนึ่งข้อเท็จจริงย่อยหลายข้อพบว่า นายสมโชติ นายสมชัย นางสาวสมหญิง นางสาวสมศรี จบการศึกษาจากสถาบันการศึกษาแห่งเดียวกัน ทุกคนมีความสามารถในการทำวิจัย จึงสรุปว่า ผู้ที่จบจากสถาบันการศึกษานั้นเป็นผู้มีความสามารถในการทำวิจัย เป็นต้น การหาความรู้ด้วยวิธีนี้มีข้อดี คือ จะได้ความรู้ใหม่ แต่มีข้อผิดพลาดได้ง่าย ถ้าข้อเท็จจริงย่อยไม่เป็นความจริง หรือข้อสรุปย่อยมีไม่เพียงพอ หรือเกิดจากความบังเอิญ จะทำให้สรุปผิดพลาดได้ เช่น จากกรณีตัวอย่างถ้าผู้จบการศึกษาทั้ง ๔ คนมีความสนิทสนมกัน บุคลิกลักษณะนิสัย คล้ายคลึงคลึงกัน ปรัชญาหรือ และร่วมกันทำวิทยานิพนธ์ก็จะทำให้สรุปผิดได้ หรืออาจพูดง่าย ๆ ว่าไม่ได้เป็นตัวแทนของนักศึกษาทั้งหมดนั่นเอง การค้นหาความรู้ด้วยวิธีนี้ประกอบด้วยวิธีย่อย ๓ วิธีคือ

๖.๑ การอุปมานสมบูรณ์ (perfect induction) ใช้วิธีการเก็บข้อมูลจากหน่วยของประชากร แล้วทำการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลย่อย เช่น ต้องการทราบว่าผู้ปกครองของนักศึกษามีอาชีพอะไร ก็ศึกษาจากผู้ปกครองทุกคนแล้วนำมาวิเคราะห์สรุป ก็จะได้ผลที่เชื่อถือได้ แต่มีความยุ่งยากและสิ้นเปลืองทรัพยากรมาก มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติน้อย

๖.๒ การอุปมานไม่สมบูรณ์ (imperfect induction) คล้ายวิธี ๖.๑ แต่เก็บข้อมูลบางส่วนหรือใช้กลุ่มตัวอย่าง ผลที่ได้จะมีความน่าเชื่อถือหรือไม่ขึ้นอยู่กับความเป็นตัวแทนของตัวอย่างที่นำมาศึกษาว่าเป็นตัวแทนของประชากรหรือไม่ดังกล่าวแล้ว แต่มีข้อดีคือ สะดวกและประหยัด มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติมาก

๖.๓ การอุปมานแบบเบโคเนียน และมิลล์ (baconian induction mill) เป็นการตรวจสอบข้อเท็จจริงเชิงเหตุผลจากข้อมูล ซึ่งมีวิธีที่คล้ายกัน โดยสรุปยึดตามแนวของมิลล์ ๕ วิธี คือ ส่วนที่เหมือนกัน ต่างกัน ร่วมกันของความเหมือนกับความต่าง ส่วนที่เหลือและความผันแปร

๗. การอนุมาน – อุปมาน(deduction-induction) การหาความรู้ด้วยวิธีนี้ โดยนำเอาวิธีที่ ๕ และ ๖ มารวมกัน เนื่องจากมีผู้เห็นว่าจะใช้วิธีหนึ่งวิธีใดเพียงวิธีเดียวไม่เพียงพอต้องใช้ทั้ง ๒ วิธี ซึ่งเรียกวิธีการนี้ว่า การคิดแบบครอบคลุม (reflective thinking) โดยมีขั้นตอน ๕ ขั้น คือ ขั้นเกิดปัญหา กำหนดนิยามปัญหา ตั้งสมมุติฐาน ตรวจสอบความถูกต้องของสมมุติฐาน และทดสอบสมมุติฐาน ซึ่งเป็นที่มาของวิธีวิทยาศาสตร์

๘. กระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (scientific) ถือว่าเป็นระบบและมีแบบแผนสมบูรณ์ที่สุด และความรู้ความจริงที่ได้น่าเชื่อถือมากที่สุดเช่นกัน โดยมีขั้นตอนที่สำคัญ ๕ ขั้นตอน คือ

๘.๑ ขั้นปัญหา (problem) เป็นขั้นตอนแรกที่ต้องแสวงหาความรู้วิเคราะห์ว่าอยากรู้หรือมีปัญหอะไรบ้างที่ต้องการคำตอบ

๘.๒ ขั้นกำหนดสมมุติฐาน (hypothesis) เป็นการวางแนวทางอย่างมีเหตุผลเพื่อหาคำตอบ

๘.๓ ขั้นการรวบรวมข้อมูล (collection of data) เป็นการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ สังเกต สอบถาม สัมภาษณ์ ทดสอบ และทดลอง

๘.๔ ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล (analysis of data) ขั้นนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อทดสอบว่าตรงกับสมมุติฐานที่กำหนดไว้หรือไม่

๘.๕ ขั้นการสรุปผล (conclusion) เป็นการนำผลการวิเคราะห์มาสรุปตามความอยากรู้หรือปัญหาที่กำหนดไว้

การใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์หาความรู้ นั้น มีข้อตกลงเบื้องต้นที่สำคัญ ๒ ประการ คือ ข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับรูปแบบของธรรมชาติ มีหลักว่าปรากฏการณ์ธรรมชาติทุกชนิดต้องมีสาเหตุอย่างคงเส้นคงวา ไม่ใช่ความบังเอิญ หรือผลย่อมเกิดจากเหตุ ข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับกระบวนการทางจิตวิทยา มีหลักว่าบุคคลได้รับความรู้ต่างๆ โดยอาศัยการรับรู้ การจำ และการใช้เหตุผล ได้โดยหาข้อเท็จจริง สังเกตหรือทดลองด้วยตนเองอย่างมีความเชื่อมั่น ไม่ใช่การฟังจากผู้อื่น

๙. การวิจัย (Research) เป็นวิธีการหาความรู้โดยใช้หลักการของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งเป็นระบบและมีแบบแผนสมบูรณ์ ทำให้ความรู้ที่ได้มีความน่าเชื่อถือได้รับการยอมรับและกันมากที่สุดในปัจจุบัน^{๒๑}

^{๒๑} พิสนุ พงศ์ศรี, *วิจัยทางการศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : บริษัทพรอพเพอร์ตี้พริ้นท์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑-๕.

สุโท เจริญสุข อธิบายว่า การเรียนรู้เป็นกรรมวิธีหรือกระบวนการ (Process) อย่างหนึ่ง เกิดขึ้นระหว่างตัวผู้เรียนกับสิ่งแวดล้อม กระบวนการของการเรียนรู้ เป็นการดำเนินไปตามขั้น^{๒๒} คือ

๑. ตัวผู้เรียนที่มีแรงจูงใจ (Motive) หมายถึง พลังงานอย่างหนึ่งของชีวิตที่เป็นแรงให้เกิดพฤติกรรมของบุคคลออกมา ชนิดต่างๆของแรงจูงใจแบ่งออกเป็น ๓ อย่าง คือ

๑.๑ แรงจูงใจทางร่างกาย (Physiological Motive) เป็นแรงจูงใจที่ทำให้คนมีชีวิตไม่ตาย เช่น ความหิว การหลีกเลี่ยงอันตราย ความเจ็บปวด ความปรารถนาในการรักษาชีวิตอยู่ในอุณหภูมิพอเหมาะ เป็นต้น

๑.๒ แรงจูงใจทางจิต (Psychological Motive) บางทีก็เรียกว่า “Ego Motive” มีอำนาจ ต่อมมนุษย์มาก เช่น ความต้องการความปลอดภัย ต้องการชื่อเสียงให้คนอื่นยกย่อง แรงจูงใจทางจิตนี้มนุษย์ทำให้สมปรารถนาได้ยากมาก มันจึงมีบทบาทต่อชีวิตมากยิ่งขึ้น

๑.๓ แรงจูงใจทางนิสัย (Habit Motive) นิสัยให้ประโยชน์มากกับ มนุษย์ เช่น การหิวนม การแปรงฟัน การสูบบุหรี่ การรักษาความสะอาด การวางรูปทรงร่างกายให้สง่างาม การปรับระดับเสียงพูด เป็นต้น

๒. ผู้เรียนเกิดความมุ่งมั่นในการเรียน (Goal) ทุกคนถ้ารู้ว่า ตนเองจะทำอะไรทำไปเพื่ออะไร (คือ วัตถุประสงค์) แน่แน่นอนจะทำให้คนๆ นั้นสามารถในการแก้ปัญหาต่างๆ อันขัดขวางต่อชีวิตให้ลุล่วงไปด้วยความมานะ อดทนขยันขันแข็ง และเกิดผลเต็มที่ ดังนั้นนักเรียนจึงต้องมีความมุ่งมั่นในการเรียนเป็นของตนเองก่อนแล้ว และอาศัยครูช่วยพัฒนาไปสู่เป้าหมายที่มีคุณค่าเหมาะสมจริงๆ ต่อชีวิตและสังคมข้อคิดเกี่ยวกับความมุ่งหมายในการเรียน

๓. ผู้เรียนประสบอุปสรรคขัดขวางมิให้ ไปถึงจุดมุ่งหมายนั้นได้ง่ายๆ จำแนกได้ ๓ อย่าง คือ

๓.๑ ความขัดแย้งกับแรงจูงใจ

๓.๒ ความไม่พร้อม ไม่บริบูรณ์ทางส่วนตัว

๓.๓ สิ่งแวดล้อมไม่อำนวย

เฮอร์เบิร์ต เจ. เคลาส์ไมเออร์ (Herbert J. Klausmeier) และวิลเลียม กูดวิน (William Goodwin) ได้จำแนกและจัดลำดับขั้นตอนของกระบวนการเรียนรู้ไว้ ๕ ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ผู้เรียนได้รับการจูงใจให้กำหนดจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้อย่างชัดเจน

ขั้นที่ ๒ ผู้เรียนพิจารณาสถานการณ์ต่างๆ ที่จะช่วยให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

ขั้นที่ ๓ ผู้เรียนพิจารณาประเมินผลจากการกระทำ ซึ่งถ้าหากการกระทำทำนั้นทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ ผู้เรียนก็จะนำเอาการกระทำนั้นๆ มาใช้อีก (Confirm response) หรือล้มเลิก

^{๒๒} สุโท เจริญสุข, เกร็ดจิตวิทยาประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ป.), หน้า ๙๐-๙๑.

ปฏิเสธการกระทำนั้น (Reject response) ถ้าหากผู้เรียนพิจารณาเห็นว่าการกระทำนั้นไม่สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ได้

ขั้นที่ ๔ ผู้เรียนรับรู้ในผลที่ได้ ซึ่งการรับรู้นั้นก็แบ่งเป็น ๒ ลักษณะ คือ รับรู้ด้วยความพอใจ เมื่อบรรลุตามจุดมุ่งหมาย และรับรู้ด้วยความผิดหวัง เมื่อการกระทำล้มเหลว

ขั้นที่ ๕ สรุปผลของการเรียนรู้ แบ่งเป็น ๒ ส่วน คือ สรุปว่าการกระทำนั้นนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ตามจุดมุ่งหมายควรนำไปในครั้งต่อไปอีก และสรุปว่าเกิดความล้มเหลวต้องแก้ไขปรับปรุงการกระทำนั้นเสียใหม่^{๒๓}

Robert M. Gagne ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ว่า มี ๘ ขั้นตอน^{๒๔} ดังนี้

๑. การจูงใจ (Motivation Phase) ก่อนการเรียนรู้จะต้องมีการจูงใจให้ผู้เรียนอยากรู้ อยากเห็น และมีส่วนร่วมในกิจกรรมซึ่งจะช่วยให้การเรียนรู้ดำเนินไปได้ด้วยดี

๒. ความเข้าใจ (Apprehending Phase) ในการเรียนรู้ผู้เรียนจะต้องมีความเข้าใจในบทเรียนจึงจะช่วยให้การเรียนรู้มีประสิทธิภาพ

๓. การได้รับ (Acquisition Phase) เมื่อผู้เรียนเกิดความเข้าใจในบทเรียน จะก่อให้เกิดการรับรู้เพื่อเก็บไว้หรือจดจำบทเรียนไว้ต่อไป

๔. การเก็บไว้ (Retention Phase) หลังจากที่ได้รับความรู้ก็จะเก็บความรู้เหล่านั้นไว้ตามสมรรถภาพการจำของบุคคล

๕. การระลึกได้ (Recall Phase) เมื่อผู้เรียนเก็บความรู้ไว้ก็จะถูกนำมาใช้ในโอกาสต่างๆ เท่าที่จะระลึกได้

๖. ความคล้ายคลึง (Generalization Phase) ผู้เรียนจะนำสิ่งที่จะเจาะลึกได้นำไปใช้และเมื่อพบกับสถานการณ์หรือสิ่งเร้าที่คล้ายคลึงกันก็จะนำความรู้ดังกล่าวไปสัมพันธ์กับการเรียนรู้ในความรู้ใหม่ที่คล้ายคลึง

๗. ความสามารถในการปฏิบัติ (Performance Phase) หลังจากที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว ผู้เรียนต้องนำความรู้ที่เรียนรู้ไปแล้วนั้นไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

๘. การป้อนกลับ (Feedback Phase) เป็นการประเมินผลการเรียนรู้ว่าผู้เรียนเรียนรู้ได้ถูกต้องเพียงใดสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของบทเรียนหรือไม่ จะได้นำผลข้อมูลไปปรับปรุงและพัฒนากระบวนการเรียนรู้ต่อไป

^{๒๓} Klausmeier, J.K. & Goodwin, W. Learning and Human Abilities Education Psychology, (New York : Harper and Row, 1966), p. 61.

^{๒๔} Robert M. Gagne, อ้างถึงใน มาลินี จุฑารพ, จิตวิทยาการเรียนการสอน, (กรุงเทพมหานคร : อักษรวิพัฒน์, ๒๕๓๗), หน้า ๖๐.

Jerome Bruner ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ ว่าประกอบด้วยขั้นตอน^{๒๕} ดังนี้

๑. การรับความรู้ (Acquisition) เป็นขั้นของการรับรู้ความรู้ใหม่ๆ ที่ได้จากการเรียนรู้
๒. การแปลงรูปของความรู้ (Transformation) เป็นขั้นการแปลงรูปความรู้ที่รับมาให้สัมพันธ์กับประสบการณ์เดิม หรือเหตุการณ์ปัจจุบัน
๓. การประเมินผล (Evaluation) เป็นขั้นตอนของการประเมินผลว่าสิ่งที่ได้รับมา เป็นความรู้ใหม่ เมื่อผ่านขั้นการแปลงรูปของความรู้แล้วว่าดีหรือไม่ หรือทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ก้าวหน้าขึ้นเพียงใด

น้ำทิพย์ วิภาวิน ได้แบ่งกระบวนการเรียนรู้ออกเป็น ๖ ขั้นตอน^{๒๖} ดังนี้

- ขั้นที่ ๑ การเกิดความรู้ (Knowledge) เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนซึ่งสามารถวัดได้ เช่น การวัดจากความจำ ความสามารถในการปฏิบัติ
- ขั้นที่ ๒ การเกิดความเข้าใจ (Comprehension) เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนสามารถแปลความหมายหรืออธิบายความหมายของสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้วจนเกิดความเข้าใจ
- ขั้นที่ ๓ การนำไปใช้ (Application) เป็นการที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้และความเข้าใจไปใช้ได้หรือนำไปปฏิบัติงานได้อย่างดี
- ขั้นที่ ๔ การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นการที่ผู้เรียนมีความสามารถวิเคราะห์หรือจำแนกแจกแจงความรู้เป็นหมวดหมู่ได้
- ขั้นที่ ๕ การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นการที่ผู้เรียนมีความสามารถในการนำความรู้ต่างๆ มาสังเคราะห์หรือบูรณาการ (Integrate) ทำให้เกิดองค์รวมของความรู้ขั้นได้
- ขั้นที่ ๖ การประเมินผล (Evaluation) เป็นการที่ผู้เรียนมีความสามารถในการตัดสินใจหรือประเมินสิ่งที่ผู้เรียนได้ว่าถูกต้อง ดีงามและเหมาะสมหรือไม่

Bloom ^{๒๗} ได้กล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ว่ามี ๖ ขั้นดังนี้

๑. ความรู้ (Knowledge) หลังจากที่คุณได้เรียนรู้ไปแล้วจะเกิดเป็นความรู้ติดตัวผู้เรียนโดยวัดได้จากการจำได้หรือท่องจำได้ เป็นต้น
๒. ความเข้าใจ (Comprehension) ต่อจากขั้นที่ ๑ บุคคลจะแปลความหมายหรืออธิบายสิ่งที่ได้เรียนรู้มาแล้วในขั้นที่ ๑ เกิดเป็นความเข้าใจขึ้น

^{๒๕} Jerome Bruner, อ้างถึงใน มาลินี จุฑะธพร, จิตวิทยาการเรียนรู้การสอน, (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิพัฒน์, ๒๕๓๗), หน้า ๖๑.

^{๒๖} น้ำทิพย์ วิภาวิน, การจัดการความรู้กับคลังความรู้, (กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.พรินติ้ง, ๒๕๔๗), หน้า ๖-๗.

^{๒๗} Benjamin S. Bloom, อ้างถึงใน มาลินี จุฑะธพร, จิตวิทยาการเรียนรู้การสอน, (กรุงเทพมหานคร : อักษรพิพัฒน์, ๒๕๓๗), หน้า ๖๒.

๓. การนำไปใช้ (Application) เมื่อบุคคลได้เรียนรู้มีความรู้ความเข้าใจแล้วจะสามารถนำความรู้และความเข้าใจไปใช้ได้ เช่น เรียนรู้การพื้นที่ของรูปสี่เหลี่ยม ใช้สูตรด้านกว้างคูณด้านยาว ผู้เรียนสามารถอธิบายได้ ต่อจากนั้นผู้เรียนสามารถนำไปคำนวณหาพื้นที่ของห้องเรียนได้ เป็นต้น

๔. การวิเคราะห์ (Analysis) เมื่อบุคคล ได้เรียนรู้ ถึงขั้นที่ ๓ แล้ว บุคคลจะมีความสามารถในการวิเคราะห์ถึงที่มาของหลักสูตรการ คำนวณหาพื้นที่ของรูปสี่เหลี่ยมว่ามาจากผลรวมของพื้นที่หน่วยย่อยๆ เป็นต้น

๕. การสังเคราะห์ (Synthesis) เมื่อบุคคล เรียนรู้ ถึงขั้นที่ ๔ แล้ว บุคคลจะมีความสามารถในการสังเคราะห์หรือสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ เช่น การนำผลรวมของพื้นที่หน่วยย่อยๆ มารวมกัน จะได้เป็นพื้นที่ของสี่เหลี่ยมใหญ่ จึงได้สูตรว่า พื้นที่สี่เหลี่ยมเป็นผลคูณของด้านกว้างและด้านยาว เป็นต้น

๖. การประเมินผล (Evaluation) เมื่อบุคคลได้เรียนถึงขั้นที่ ๕ แล้ว บุคคลจะมีความสามารถในการตัดสินใจหรือตีค่า หรือประเมินค่าของสิ่งที่พบเห็น ว่าถูกต้องและดีงามหรือไม่ เป็นต้น

Cronbach ได้กล่าวถึง กระบวนการเรียนรู้ว่ามีขั้นตอน^{๒๘} ดังนี้

๑. ความมุ่งหมาย (Goal) หมายถึง สิ่งที่ผู้เรียนควรจะได้รับจากการเรียนรู้

๒. ความพร้อม (Readiness) หมายถึง ระดับบุคลิกภาพ อารมณ์ และความสามารถในการเรียนรู้

๓. สถานการณ์ (Situation) หมายถึง ตัวครู บทเรียน วิธีการสอน สื่อการสอน กิจกรรมบรรยากาศในการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

๔. การแปลความหมาย (Interpretation) หมายถึง การพิจารณาและการตีความหมายในสิ่งเร้าและสถานการณ์ที่ได้รับรู้มา

๕. การตอบสนอง (Response) หมายถึงการลงมือแสดงพฤติกรรมโดยมีปฏิสัมพันธ์ต่อสิ่งเร้าและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้อง

๖. ผลต่อเนื่อง (Consequence) หมายถึง ผลที่เกิดจากการตอบสนองว่าสอดคล้องกับความมุ่งหมายหรือไม่ ถ้าสอดคล้องถือว่ามี การเรียนรู้เกิดขึ้นแล้ว ถ้ายังไม่สอดคล้องแสดงว่ายังไม่มี การเรียนรู้เกิดขึ้น

๗. ปฏิกริยาต่อการขัดขวาง (Reaction to hindering) หมายถึง การพบความผิดหวัง จึงต้องไปตั้งต้นในขั้นที่หนึ่งใหม่

^{๒๘} Cronbach, L., J. **Education Psychology**, (New York : Harcourt, Brance and Company,1963), pp. 68-70.

Mouley ได้จัดเรียงลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้เป็น ๗ ขั้นตอน^{๒๙} ดังนี้

๑. แรงจูงใจ หมายถึง สภาพที่อินทรีย์เกิดความต้องการหรืออยู่ในสภาวะขาดสมดุลที่จะทำให้เกิดแรงขับหรือแรงจูงใจ เพื่อผลักดันให้เกิดแรงจูงใจ เพื่อผลักดันให้เกิดพฤติกรรมทดแทนภาวะขาดสมดุลหรือทำให้อินทรีย์อยู่ในภาวะสมดุล แรงจูงใจจึงเป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้นในการเรียนรู้และเป็นสิ่งกำหนดทิศทางและความเข้มของพฤติกรรมให้เกิดขึ้น

๒. เป้าหมาย หมายถึง สภาพต่อจากการที่บุคคลเกิดแรงจูงใจแล้วบุคคลก็จะกำหนดเป้าหมาย ซึ่งจะก่อให้เกิดความพึงพอใจ เป้าหมายจึงเป็นส่วนผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมและนำไปสู่การเรียนรู้ได้ ลักษณะเป้าหมายอาจแตกต่างกันบาง คนอาจเป็นเป้าหมายเพื่อตอบสนองความต้องการทางสรีระ และบางคนอาจกำหนดเป้าหมายตอบสนองความต้องการทางสังคมก็อาจเป็นไปได้

๓. ความพร้อม หมายถึง สภาพความพร้อมของอินทรีย์ทางร่างกายจิตใจ อวัยวะต่างๆในการเรียนรู้รวมทั้งความเจริญเติบโตของร่างกาย แรงจูงใจ ความสนใจ ประสบการณ์เดิม เป็นต้น ซึ่งความพร้อมดังกล่าวเป็นองค์ประกอบสำคัญในการเรียนรู้จะสามารถให้บุคคลเรียนรู้ได้แตกต่างกัน บุคคลที่มีความพร้อมมากก็อาจเรียนรู้ได้ดี เป็นต้น

๔. อุปสรรค หมายถึง การเผชิญกับสิ่งกีดขวางหรือสิ่งสกัดกั้น ระหว่างพฤติกรรมเป้าหมาย ทำให้ไม่บรรลุเป้าหมาย บุคคลจึงเกิดความเครียด ก็จะพยายามหาทางลดความเครียดลงหรือหาวิธีแก้ปัญหา ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ได้

๕. การตอบสนองความต้องการ หมายถึง การแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อแรงจูงใจเป้าหมาย ความพร้อมหรืออุปสรรค ซึ่งอาจเริ่มด้วยการตอบสนองที่เหมาะสมหรือแก้ปัญหาได้ดีที่สุด และการตอบสนองเป็นแนวทางไปสู่เป้าหมาย

๖. การเสริมแรง หมายถึง เมื่อบุคคลมีพฤติกรรมตอบสนองแล้ว ได้รับผลย้อนกลับในทางที่ดี อาจเป็นรางวัลหรือการเสริมแรงในรูปแบบต่างๆ เช่น คำชมเชย ความพอใจ ความสำเร็จ ความก้าวหน้าหรืออื่นๆ ก็จะทำให้อินทรีย์แสดงพฤติกรรมบ่อยครั้ง และมีความคงทนในการแสดงพฤติกรรม ดังนั้นการเสริมแรงจึงเป็นการให้ภายหลังจากการแสดงพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และทำให้พฤติกรรมดังกล่าวเกิดขึ้นบ่อยครั้งและคงทน

๗. การสรุปความเหมือน หมายถึง หลังจากที่ได้เรียนรู้ได้บรรลุเป้าหมายแล้วเขาสามารถสรุปเกณฑ์หรือสถานการณ์การเรียนรู้ที่ประสบมาแล้วนำไปใช้ในสถานการณ์หรือประสบการณ์ใหม่ได้ เป็นการขยายขอบเขตความรู้ให้กว้างขวางขึ้น

^{๒๙} Mouley, Lynda W. Database for Special Libraries : a Strategic Guide to Information Management, (New York : Greenwood press, 1991), pp. 229-232.

ลำดับขั้นในการเรียนรู้สามารถแบ่งระยะเวลาเป็น ๓ ระยะ คือช่วงเริ่มต้น ช่วงกลางและช่วงสุดท้าย ดังนี้^{๓๐}

ช่วงต้น (Beginning) การเริ่มเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ ช่วงแรกเกี่ยวกับเจตคติ (Attitude) การรับรองการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จ การทำให้ประสบการณ์ครั้งแรกของการเรียน หัวข้อใหม่มีความรู้สึกปลอดภัย น่าสนใจและประสบความสำเร็จได้ เพื่อความถูกต้องแม่นยำควรเน้นความสำคัญของจำนวนและคุณภาพของความพยายามที่ต้องการเพื่อให้ประสบความสำเร็จในการกิจของการเรียนรู้ก่อนการเริ่มต้นของผู้เรียน การทำให้เกณฑ์การประเมินชัดเจนมากขึ้นที่สุดเท่าที่จะทำได้การส่งเสริมการตัดสินใจด้วยตนเองของผู้ใหญ่ในประสบการณ์การเรียนรู้และความต้องการรู้และเน้นที่ความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน ตลอดกระบวนการเรียนการสอน การวางแผนกิจกรรมที่อนุญาตให้ผู้ใหญ่แลกเปลี่ยนสิ่งที่ตนได้เรียน

ช่วงกลาง (Middle) เกี่ยวข้องกับการคงไว้ของกระบวนการเรียนรู้กระตุ้นการนำเสนอความหลากหลายในกระบวนการ และสื่ออุปกรณ์ใช้สำหรับการเรียนรู้การใช้ความไม่สมดุลเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน ความรู้สึก การทำให้เนื้อหานามธรรมมีความคุ้นเคยมากยิ่งขึ้น การใช้เป้าหมายแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้บรรลุถึงผลลัพธ์การเรียนรู้

ช่วงท้าย (Ending) การทำให้กระบวนการเรียนรู้เสร็จสมบูรณ์ เน้นที่ความสามารถ การให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างสม่ำเสมอและทันทีกับผู้เรียนที่เกี่ยวข้องกับผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ เมื่อได้ปฏิบัติตามที่ได้ให้ใช้วิธีการประเมินผลงาน การเสริมแรง การใช้ตัวเสริมแรงทางบวกเป็นกิจวัตร กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี การสร้างทักษะที่ซับซ้อนและกิจกรรมฝึกปฏิบัติ เมื่อการเรียนรู้มีผลที่ตามมาตามธรรมชาติช่วยผู้เรียนให้พัฒนาความตระหนัก

ขั้นตอนแห่งการศึกษาตามหลักอนุปปัตตिका คือ การเรียนไปตามลำดับ ๗ ขั้นของพระพุทธศาสนา ดังนี้^{๓๑}

๑. มีศรัทธาแล้วไปหาอาจารย์
๒. ศึกษาคำสอนของท่าน
๓. จดจำเรื่องที่ศึกษา
๔. พิจารณาความหมายของคำที่จดจำมานั้น
๕. เกิดความเข้าใจเพราะเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันเป็นระบบ
๖. เกิดฉันทะคือความพอใจ การศึกษาต้องสร้างฉันทะนี้ให้ได้

^{๓๐} นาริรัตน์ รักจิตรกุล, เอกสารคำสอนหลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่, (มหาสารคาม : ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๙๓.

^{๓๑} พระราชมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓) หน้า ๒๑-๒๒.

๗. อุตสาหกรรมคือรับไปปฏิบัติ

ลำดับขั้นทั้งเจ็ดนี้ทำให้การศึกษาเป็นการศึกษาเพื่อชีวิต

จากกระบวนการเรียนรู้ทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้นประการหนึ่งที่เป็นข้อสำคัญมากในการเรียนรู้ คือ แรงจูงใจ หากการเรียนรู้ด้วยการบังคับ ผลลัพธ์คือความรู้ย่อมไม่เต็มที่ได้ผลตามเกณฑ์ที่คาดหวัง แต่ความรู้นั้นไม่คงทนถาวรหลังจากเรียนรู้ สักพักความรู้นั้นก็เลยเลือนหายไปไม่สามารถอธิบายได้ แรงจูงใจเป็นสิ่งที่สร้างขึ้น ในมโน สำนึกที่มีลักษณะไม่คงที่และไม่สามารถประเมินได้โดยตรง เป็นจำนวนพลังงานเป็นความพยายามที่บุคคลจะใช้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายใดเป้าหมายหนึ่ง^{๓๒} ย่อมทำให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ ซึ่งอาจเกิดขึ้นเพราะมีปัญหาความคาดหวังของแต่ละบุคคลซึ่งจะทำให้เกิดเป้าหมายหรือการเรียนรู้และการนำไปใช้

จากแนวคิดดังกล่าวพอสรุปได้ดังนี้ การเรียนรู้เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์หรือฝึกหัดที่แต่ละบุคคลได้รับมา ผลของการเรียนรู้จะช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านความรู้ทักษะ และความรู้สึก กระบวนการเรียนรู้เป็นไปตามขั้นตอน

๒.๑.๔ หลักการเรียนรู้

หลักการเรียนรู้หรือวิธีการของแต่ละบุคคลย่อมมีความแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเขาวุฒิปัญญา รูปแบบการคิด และรูปแบบการเรียนรู้ด้วย ผลที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้อย่างแตกต่างกัน เช่น เกิดการรับรู้ (รู้จักสิ่งต่างๆ) เกิดความเข้าใจ เกิดทักษะ เกิดทัศนคติ เกิดค่านิยม เกิดความสำนึกคิด เกิดการแก้ปัญหา เกิดความสามารถ และเกิดความรู้ทั่วไป มีหลักการเรียนรู้ ดังนี้^{๓๓}

๒.๑.๔.๑ การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางเพิ่มพูนของงานขึ้น

๒.๑.๔.๒ การสร้างสถานการณ์แห่งการเรียนรู้ควรคล้ายตามเจตนาของสังคม เพื่อเกิดทัศนคติที่ดีในชีวิต

๒.๑.๔.๓ ประสบการณ์เรียนควรจัดจากง่าย ๆ ไล่ลำดับ เรียนแล้วค่อยขยายไปยาก และไล่ลำดับผู้เรียน

๒.๑.๔.๔ กิจกรรมในการเรียนควรให้เป็นที่พอใจของผู้เรียน

๒.๑.๔.๕ ชนิดของการเรียนรู้อย่างแตกต่างกันไปตามชนิดของเรื่องและวิชาที่เรียน

๒.๑.๔.๖ การเรียนที่ดีควรใช้หลักการเรียนจากส่วนรวมไปส่วนย่อยและพิจารณาจากส่วนย่อยมาประกอบเป็นส่วนรวม

^{๓๒} นารินทร์ รักวิจิตรกุล, เอกสารคำสอนหลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่, (มหาสารคาม : ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๘๖.

^{๓๓} ทรงพล ภูมิพัฒน์, จิตวิทยาทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๐), หน้า ๗๗-๗๘.

๒.๑.๔.๗ การเรียนรู้ที่มีจุดมุ่งหมาย มีความหมาย มีความต้องการ ความสนใจของผู้เรียนนับว่าดีที่สุด

๒.๑.๔.๘ พึงระลึกไว้ว่าอินทรีย์มีการพัฒนาสัมพันธ์กันทุกๆ ด้านอย่างแยกไม่ออก การเรียนรู้ เพื่อแก้ปัญหาถือว่าเป็นสิ่งสำคัญเพื่อชีวิตอยู่รอด ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข สร้างสรรค์และพัฒนาตนเอง สังคม การกระทำของมนุษย์ที่มีผลต่อสิ่งต่างๆ ในโลกจึงมิได้เกิดขึ้นบนความว่างเปล่า หากแต่ผูกพันอยู่กับความคิด ความเชื่อ ค่านิยม รวมถึงเทคนิควิธีการต่างๆ ที่ประมวลขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของมนุษย์มาเป็นความรู้ บางคนเรียนรู้เพื่อคนอื่น เช่น เรียนรู้ยาสมุนไพรเพื่อนำมาบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ทั้งนี้เพราะมีเหตุจูงใจให้ต้องเรียนรู้เพื่อเป้าหมายที่ตั้งไว้ตามแรงจูงใจ ปัจจุบันคนหันมาให้ความสนใจและพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อที่จะช่วยให้กระบวนการเรียนรู้เติบโตและก้าวหน้าอย่างมั่นคง ดังนั้นการเรียนรู้ (Learning) มีความลึกซึ้งมาก การสั่งสอน บอกเล่าให้เข้าใจและจำได้เท่านั้น ไม่ใช่เรื่องของการทำตามแบบไม่ได้มีความหมายแต่การเรียนรู้วิชาต่างๆ เท่านั้น แต่หมายครอบคลุมไปถึงการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการสังเกต พิจารณาไตร่ตรอง แก้ปัญหาทั้งปวง และไม่ชี้ชัดว่า การเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปในทางที่สังคมยอมรับเท่านั้น เด็กโกรธแล้วใช้คำว่าเกลียดครูแล้วหนีโรงเรียนก็เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเช่นกัน^{๓๔} การเรียนรู้จึงเกิดขึ้นทุกขณะของชีวิต

เกศินี จุฑาวิจิตร ได้กล่าวถึงหลักการเรียนรู้ในแง่ที่เกี่ยวกับการสื่อสาร^{๓๕} ดังนี้

๑. บุคคลแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้ที่ต่างกัน ดังนั้นในการสื่อสารเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เรื่องใดก็ตามจำเป็นต้องคำนึงถึงลักษณะของกลุ่มเป้าหมายเช่น คนหนุ่มสาวมักจะเรียนรู้ได้ง่ายและเร็วกว่าคนสูงอายุ คนที่ฉลาดจะเข้าใจเรื่องราวที่ซับซ้อนได้ง่ายกว่า เป็นต้น

๒. การเรียนรู้มีความสัมพันธ์กับการตอบสนองทางอารมณ์ โดยทั่วไปการสรรเสริญและการชื่นชมจะให้มีประสิทธิภาพในการเรียนรู้ได้มากกว่าการทำโทษ แต่บางครั้งการถูกทำโทษก็จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี ถ้ามีการกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองทางอารมณ์อย่างรุนแรง

๓. การแสดงให้เห็นว่า ควรทำอย่างไรดีกว่าการบอกเพียงอย่างเดียว เพราะการแสดงให้เห็นวิธีการให้ผู้รับสารได้เห็นว่าการทำอย่างไร เป็นวิธีที่ดีที่สุดในการให้การเรียนรู้ในเรื่องที่ซับซ้อน

๔. ทักษะที่ผู้รับสารมีต่อผู้ส่งสาร จะมีผลต่อทัศนคติที่มีต่อสารนั้นด้วย อย่างไรก็ตามในระยะยาวเนื้อหาของสารจะมีความสำคัญมากกว่า

^{๓๔} กันยา แสงสุวรรณ, **บุคลิกภาพและการปรับตัว**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์น, ๒๕๔๒), หน้า ๑๓๓.

^{๓๕} เกศินี จุฑาวิจิตร, **การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นครปฐม : สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๘), หน้า ๙๙.

๕. ความจำมีความสัมพันธ์กับความใหม่ของเรื่องราวหรือเหตุการณ์ เรามักจะจดจำและมีการตอบสนองต่อข่าวสารที่ได้รับสดๆ ร้อนๆ มากกว่าและการให้ข่าวสารซ้ำๆ ก็จะก่อให้เกิดการจดจำได้ดีกว่า

๖. การมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น

๗. การนำเสนอวิธีที่แปลกใหม่ ควรใช้ที่เป็นการกระตุ้นให้เกิดการตอบสนองทางอารมณ์ เนื่องจากจะทำให้เกิดประสิทธิภาพในการเรียนรู้ได้มากกว่าการนำเสนอด้วยวิธีธรรมดา

๒.๑.๕ ลักษณะของการเรียนรู้

จากความหมายของการเรียนรู้ กระบวนการของการเรียนรู้ สาเหตุของการเรียนรู้ หลักของการเรียนรู้ พบว่า การเรียนรู้มีลักษณะสำคัญ^{๓๖}

๒.๑.๕.๑ มีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) คือการเรียนรู้เกิดขึ้นเป็นขั้นตอนหลายขั้นตอนที่ต่อเนื่องกันตามลำดับ ไม่ใช่เกิดขึ้นเพียงขั้นตอนเดียวหรือขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเท่านั้น

๒.๑.๕.๒ การเรียนรู้มีความหมายครอบคลุมถึงการรับรู้ (Perception) การเข้าใจ (Comprehension) และการปรับเปลี่ยน (Transformation) เช่น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การปรับเปลี่ยนวิธีคิด (Conceptualization) การปรับเปลี่ยนระบบค่านิยม (Values) เป็นต้น

๒.๑.๕.๓ การเปลี่ยนแปลง ในด้านความรู้ (knowledge) ทักษะ (Skills) เจตคติ (Attitude) และพฤติกรรมต่างๆ (Behaviors) ของบุคคล

๒.๑.๕.๔ การเกิดการเรียนรู้เป็นผลมาจากประสบการณ์ (Experiences) และกระบวนการเรียนรู้ของบุคคล (Learning process) กล่าวคือ ประสบการณ์และกระบวนการการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในครั้งก่อนจะเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ในครั้งนั้น ประสบการณ์ และกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในครั้งนี้จะพื้นฐานของการเรียนรู้ในครั้งต่อไปไม่ใช่เป็นผลของความเจริญเติบโตของร่างกายความเจ็บป่วย ความอ่อนเพลีย ฤทธิ์ของยาและสารเสพติดต่างๆ

๒.๑.๕.๕ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิดขึ้น เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งในทิศทางที่ดีขึ้นกว่าเดิมหรือถดถอยจากเดิมก็ได้ เป็นการเปลี่ยนแปลงเพียงบางส่วนหรือทั้งหมดก็ได้

๒.๑.๕.๖ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากการเรียนรู้เป็นแบบถาวรหรือค่อนข้างถาวร ไม่ใช่เกิดขึ้นเพียงครั้งคราวแล้วไม่เกิดพฤติกรรมนั้น

๒.๑.๕.๗ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เป็นผลมาจากการเรียนรู้ต้องใช้เวลา คือไม่เกิดขึ้นในทันทีทันใด แต่จะเกิดขึ้นอย่างช้าๆ แบบค่อยเป็นค่อยไป

^{๓๖} สนธยา พลศรี, *เครือข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๖-๘.

๒.๑.๕.๘ ประสบการณ์ที่มีผลต่อการเรียนรู้ เป็นทั้งประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ทางอ้อม ประสบการณ์ตรง คือ ประสบการณ์ที่บุคคลได้รับด้วยตนเองหรือการฝึกฝนด้วยตนเองส่วนประสบการณ์อ้อมเป็นประสบการณ์ที่บุคคลไม่ได้รับด้วยตนเองแต่รับผ่านจากบุคคลหรือสิ่งต่างๆ เช่น ครูหรือผู้สอน เอกสารตำรา สื่อต่างๆ สื่อสารมวลชน เป็นต้น

๒.๑.๕.๙ การเรียนรู้ไม่ใช่วุฒิภาวะ (Maturation) แต่ต้องอาศัยวุฒิภาวะ กล่าวคือบุคคลจะมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญาในแต่ละวัยที่เป็นไปตามธรรมชาติไม่ใช่การเรียนรู้ เช่น การสืบ การคลาน การยืน การเดิน การวิ่ง เป็นต้น แต่บุคคลที่มีความสามารถในการเรียนรู้นั้นจำเป็นต้องอาศัยวุฒิภาวะที่เพียงพอด้วย

๒.๑.๕.๑๐ เกิดขึ้นโดยไม่เลือกสถานที่และเวลา โดยเหตุบังเอิญหรือการตั้งใจ แต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เหมาะสมและความพร้อมในการเรียนรู้ของบุคคลเป็นสำคัญ

๒.๑.๕.๑๑ เกิดขึ้นได้โดยมีผู้สอนหรือหรือไม่ต้องมีผู้สอนก็ได้ คือ เกิดจากการสอนของบุคคลอื่นหรือปรากฏการณ์ธรรมชาติก็ได้

๒.๑.๕.๑๒ บุคคลมีระยะเวลาของการเรียนรู้ในเรื่องเดียวกันไม่เท่ากัน บางคนใช้เวลาน้อยแต่บางคนต้องใช้เวลามาก เนื่องจากความแตกต่างระหว่างบุคคล ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

๒.๑.๕.๑๓ การเกิดการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลจะแตกต่างกันไปตามลักษณะของบุคคลวิธีการเรียนรู้ และความพร้อมของแต่ละบุคคล

๒.๑.๕.๑๔ เกิดขึ้นตลอดชีวิตของบุคคลเพราะมีความรู้อีกมากที่บุคคลยังไม่รู้และมีความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต

๒.๑.๕.๑๕ ผลของการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งแตกต่างกันออกไปบุคคลไป บุคคลแต่ละคนจึงเกิดการเรียนรู้ในเรื่องเดียวกันที่ไม่เท่าเทียมกัน

๒.๑.๕.๑๖ ไม่สามารถสังเกตหรือมองเห็นการเกิดการเรียนรู้ได้โดยตรง แต่จะรู้ได้จากพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกมา ซึ่งสามารถรู้ได้ด้วยการสังเกตและการใช้เครื่องมือตรวจสอบ เช่น ความสามารถในการทำบางสิ่งบางอย่าง เป็นต้น

๒.๑.๕.๑๗ การเรียนรู้จะประสบความสำเร็จเมื่อผู้เรียนมีความมุ่งมั่น ความต้องการความสนใจในการเรียนและเป็นผู้เรียนรู้ด้วยตนเอง

๒.๑.๕.๑๘ การเสริมแรง (Reinforcement) เป็นสิ่งที่กระตุ้นหรือจูงใจที่สำคัญให้บุคคลเกิดความต้องการที่จะเรียนรู้

๒.๑.๕.๑๙ การเรียนรู้ที่แท้จริง จะเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายหรือได้รับในสิ่งที่ต้องการแล้ว

๒.๑.๕.๒๐ การเรียนรู้ช่วยในการปรับตัวของบุคคล ทำให้บุคคลรู้จักปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ และการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้

สรุปได้ว่า การเรียนรู้มีลักษณะหลายประการ การจะเสริมสร้างความรู้ให้กับบุคคลจึงต้องให้ความสำคัญต่อลักษณะของการเรียนรู้ดังกล่าว และนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างเสริมความรู้ให้กับบุคคลด้วย จึงจะทำให้การเรียนรู้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ต้องการ

๒.๑.๖ รูปแบบของการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๕ หมวด ๔ แนวทางการจัดการศึกษา มาตรา ๒๔ การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ^{๓๓๗} ดังนี้

๑. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

๒. ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

๓. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

๔. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้ในทุกรายวิชา

๕. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมสื่อการเรียนและอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความชอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการกระบวนการเรียนรู้

๖. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

เดวิด โคลบ (David Colb) ได้ศึกษาเรื่องรูปแบบของการเรียนรู้และสอนว่าสามารถแบ่งออกเป็น ๔ รูปแบบ คือ การเรียนรู้แบบนักทฤษฎี นักวิเคราะห์ นักปฏิบัติ และนักกิจกรรม^{๓๓๘} ดังนี้

๑. การเรียนรู้แบบนักทฤษฎี เป็นการเรียนรู้ในลักษณะของแนวความคิด และทฤษฎีซึ่งเป็นนามธรรม ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อสิ่งที่เรียนนั้นเป็นส่วนหนึ่งของระบบ รูปแบบ แนวคิดหรือทฤษฎี จะเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้ให้สัมพันธ์กับทฤษฎีอย่างเป็นระบบ ไม่นิยมที่จะให้บุคคลตัดสินใจ

^{๓๓๗} สำนักงานปฏิรูปการศึกษา องค์การมหาชน, พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕, (กรุงเทพมหานคร : พริกหวานกราฟฟิค, ๒๕๔๕), หน้า ๑๓-๑๔.

^{๓๓๘} David Colb, อ้างถึงใน สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ, การเรียนรู้สู่ศตวรรษที่ ๒๑, (กรุงเทพมหานคร : ดวงกลม, ๒๕๔๓), หน้า ๕๙-๖๕.

ความเห็นและเผชิญกับความคิดที่หลากหลาย เมื่อเผชิญปัญหาที่จะวิเคราะห์และจัดเข้าสู่แบบแผนข้อสันนิษฐานหรือจะเรียนรู้ได้ดีที่สุด เมื่อตนเองสามารถสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งที่เรียนรู้รูปแบบแนวคิดทฤษฎีได้

๒. การเรียนรู้แบบนักวิเคราะห์ เป็นการเรียนรู้ในลักษณะของการทบทวนสังเกตไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ผู้เรียนจะเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อมีโอกาสมีระยะเวลาในการทบทวน ไตร่ตรองต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จะเก็บข้อมูลทั้งจากข้อมูลปฐมภูมิและจากผู้อื่น จะพิจารณาอย่างถ่องแท้

๒.๑.๗ วิธีปฏิบัติการเรียนรู้

Rmelhart และ Norman เสนอแนะวิธีปฏิบัติการเรียนรู้ ๓ แบบ ที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดเรื่องโครงสร้างความรู้ซึ่งได้แก่^{๓๔}

๑. การสะสม (Accretion) หมายถึง การสะสมความรู้ประจำวัน ซึ่งเท่ากับการเรียนรู้ข้อเท็จจริง

๒. การปรับ (Tuning) ที่รวมถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความรู้อย่างช้าๆ และค่อยๆ เปลี่ยนแปลงทีละเล็กทีละน้อย

๓. การจัดโครงสร้างใหม่ๆ (Restructuring) เกี่ยวข้องทั้งการจัดโครงสร้างใหม่ และการจัดระบบความรู้ที่เคยจัดเก็บแล้วใหม่ ซึ่งกลไก ๓ วิธีที่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นตามแผนภาพ ๒.๑ ดังนี้

^{๓๔} David E. Runelhart & Donald A. Norman อ้างถึงใน นาริรัตน์ รักวิจิตรกุล, เอกสารคำสอนหลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่, (มหาสารคาม : ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสารคาม, ๒๕๔๔), หน้า ๕๖-๕๗.

แผนภาพที่ ๒.๑ วิธีการปฏิบัติการเรียนรู้

จะเห็นว่าข้อที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นเรื่อยๆ อย่างไม่มีที่สิ้นสุดการปรับ (Tuning) ความรู้เปลี่ยนแปลงตามกระบวนการที่เกิดขึ้น หากไม่มีการปรับแล้วก็ไม่มีการเรียนรู้ แต่รากฐานที่สำคัญของการเรียนรู้ที่มีบทบาทมากในการสร้างกระบวนการเรียนรู้คือเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต ซึ่งองค์ประกอบที่สำคัญมีอยู่ ๓ อย่าง ได้แก่ คน ความรู้ และทรัพยากร

๒.๑.๘ องค์ประกอบของการเรียนรู้

การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้นั้นต้องประกอบด้วยองค์ประกอบ ๓ อย่าง คือ

๑. คน ประกอบด้วยผู้รู้หรือปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนหรือองค์กร และผู้ที่มีความรู้และความชำนาญเฉพาะด้านในชุมชน

๒. ความรู้ ประกอบด้วย ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ความรู้ทางวิชาการ หรือที่มาจากภายนอก และชุดความรู้หรือประสบการณ์ที่ชุมชน และองค์กรได้สะสมพัฒนาขึ้น

๓. ทรัพยากร หมายถึง ทรัพยากรวัตถุ เช่น เงินทุน ที่ดิน ป่าไม้ แหล่งน้ำ พืช สัตว์ และผลผลิตของชุมชน

องค์ประกอบทั้งสามนี้ จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบกระบวนการ ตลอดจนเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนรู้ของชุมชน การศึกษาที่เกิดขึ้นจึงสอดคล้องกับวิถีชีวิตใช้ประโยชน์ได้จริง และเป็นกระบวนการเดียวกันกับการพัฒนาชุมชน^{๔๐} แต่สิ่งที่ขาดหายไปคือสังคมควรจะเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่จะทำให้การเรียนรู้สมบูรณ์

ซูซีฟ อ่อนโคกสูง กล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้จะต้องมีองค์ประกอบพื้นฐานอย่างน้อยที่สุด ๔ ประการด้วยกัน ดังนี้^{๔๑}

๑. แรงจูงใจ (Motive) ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ ร่างกายย่อมมีความต้องการต่างๆ เมื่อใดร่างกายที่มีความต้องการหรือความไม่สมดุลขึ้น จะมีแรงขับ (Drive) แรงจูงใจ (Motive) เกิดภายในอินทรีย์ผลักดันให้สิ่งที่หายไปนั้นมาให้อวัยวะอยู่ภาวะพอดี แรงจูงใจเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเรียนรู้ เพราะเป็นตัวจูงสำคัญหรือเป็นต้นตอที่แท้จริงของพฤติกรรม

๒. สิ่งจูงใจ (Incentive) สิ่งจูงใจเป็นสิ่งลดความเครียดและนำไปสู่ความพอใจ นักจิตวิทยาเชื่อว่าสิ่งจูงใจจะเป็นศูนย์กลางหรือหัวใจของการเรียนรู้เขาถือว่าแรงจูงใจ ซึ่งถือว่าเป็นภาวะภายในของอินทรีย์และกิจกรรมต่างๆ ล้วนเกิดขึ้นจากสิ่งจูงใจทั้งสิ้น

๓. อุปสรรค (A Barrier or Block) นับเป็นพื้นฐานสำคัญอีกประการหนึ่งของการเรียนรู้ เพราะอุปสรรคของสิ่งกีดขวางย่อมทำให้เกิดปัญหา การที่ผู้เรียนยอมทำให้เกิดปัญหา การที่ผู้เรียนเกิด

^{๔๐} วิจิต นันทสุวรรณและจำนง แรกพินิจ, แนวทางพัฒนาสังคมชนบทฐานรากภูมิปัญญาและวัฒนธรรมชุมชน, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๑), หน้า ๑๑๕.

^{๔๑} ซูซีฟ อ่อนโคกสูง, อ้างถึงใน อารี พันธมณี, จิตวิทยาการสอนประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : ต้นอ้อ, ๒๕๓๔), หน้า ๘๙.

ปัญหาจะทำให้ผู้เรียนพยายามทำซ้ำๆ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เพื่อจะพ้นฝ่าอุปสรรคนั้นไปสู่เป้าหมายให้ได้

๔. กิจกรรม (Activity) กิจกรรมหรือการตอบสนองของอินทรีย์ เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เราทราบว่ามีใครเกิดการเรียนรู้หรือไม่เพียงใด ช้าหรือเร็วอย่างไร และเป็นสิ่งที่ใช้อ้างอิง (Infer) ไปจนถึงความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจที่ซ่อนเร้นอยู่ เราจะสังเกตเห็นว่าคนเรามักจะชอบประกอบกิจกรรมที่มีความสำเร็จหรือความพอใจมาให้ซ้ำ ๆ อยู่เสมอ แม้ว่าจะไม่เจอปัญหาใหม่ ๆ ส่วนกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ไม่เคยนำความสำเร็จมาให้ นั่นมักจะหลีกเลี่ยง

สุชา จันทน์เอม กล่าวถึงองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้^{๔๒}

๑. แรงจูงใจ

๒. เป้าหมาย

๓. ความตั้งใจแน่วแน่

๔. การเลือกหาการกระทำที่เหมาะสม

๕. การยึดถือการกระทำที่เหมาะสมไว้เป็นแนวทางปฏิบัติต่อไป

ทรงพล ภูมิพัฒน์ กล่าวถึงองค์ประกอบในการเรียนรู้ที่เป็นรากฐานของการเรียนรู้ทั้งหลาย^{๔๓}

คือ

๑. อินทรีย์ (ตัวผู้เรียน) O-Organism

๒. สิ่งเร้า S-Stimulus

๓. ปฏิกริยาตอบสนองสิ่งเร้า R-Response

สุโท เจริญสุข กล่าวถึงส่วนประกอบทำให้การเรียนรู้ได้ผลดี ดังนี้^{๔๔}

๑. จุดหมายในการเรียน

๒. การรู้ความก้าวหน้าในการเรียน

๓. การรู้จักตัวเอง

๔. อบรมของผู้เรียน

๕. ทรัพยากรในชุมชน

จากองค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ที่กล่าวมาประการหนึ่งที่เป็นตัวร่วมที่สำคัญ คือ อุปสรรค ก่อให้การเรียนรู้ไม่ประสบความสำเร็จก็ได้ และบางครั้งยังเป็นการเพิ่มแรงจูงใจเพื่อจะไปสู่

^{๔๒} สุชา จันทน์เอม, จิตวิทยาส่งเสริมการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : แพรวพิทยา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๒-๑๖.

^{๔๓} ทรงพล ภูมิพัฒน์, จิตวิทยาทั่วไป, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม, ๒๕๔๐), หน้า ๗๗.

^{๔๔} สุโท เจริญสุข, เกร็ดจิตวิทยาประยุกต์, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ป.), หน้า ๙๔-๙๗.

จุดหมายที่ตั้งไว้ แต่ย่อมไม่มากเกินไปจนถึงภาวะสุดขีดที่จะผ่านพ้นไปได้ ตามปกติธรรมดา นั้นเมื่อผู้เรียนบังเกิดมีสภาวะบางอย่างกระตุ้นให้มีความต้องการที่จะกระทำการหนึ่งสิ่งใดแล้ว ถ้าการกระทำบรรลุเป้าหมายที่คิดไว้ได้ ผู้เรียนย่อมเกิดความพึงพอใจ แต่ถ้ามีอุปสรรคมากก็ดลใจให้มีอุปสรรคถึงวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายได้ในทันทีทันใด ผู้เรียนมักจะมีภาวะกระวนกระวาย ก่อให้เกิดสภาวะ ตึงเครียดขึ้น ความตึงเครียดจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับความแรงกล้าของแรงจูงใจ และชนิดของอุปสรรคที่เกิดขึ้น^{๔๕} อุปสรรคย่อมส่งผลถึงผลลัพธ์ของการเรียนรู้ก่อให้เกิดวิสัยทัศน์และวิธีคิดอย่างเชื่อมโยงของบุคคลลดลงด้วย

๒.๑.๙ กระบวนการที่เอื้อต่อกิจกรรมการเรียนรู้

การจะพิจารณาว่าจะใช้กระบวนการใดจึงจะทำให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามจุดประสงค์ที่กำหนดได้อย่างมีประสิทธิภาพ กระบวนการต่างๆ ที่สามารถเลือกใช้ได้ ได้แก่^{๔๖}

๒.๑.๙.๑ กระบวนการสร้างความตระหนัก

๑) สังเกต

๒) วิचारณ์

๓) สรุป

๒.๑.๙.๒ กระบวนการคิดอย่างมีวิचारณญาณ

๑) สังเกต

๒) อธิบาย

๓) รับฟัง

๔) เชื่อมโยงความสัมพันธ์

๕) วิचारณ์

๖) สรุป

๒.๑.๙.๓ กระบวนการปฏิบัติ

๑) สังเกต รับรู้

๒) ทำตามแบบ

๓) ทำเองโดยไม่มีแบบ

๔) ฝึกให้ชำนาญ

๒.๑.๙.๔ กระบวนการเรียนภาษา

๑) เข้าใจสัญลักษณ์

^{๔๕} สุชา จันทรเฒ, จิตวิทยาส่งเสริมการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : แพรวพินา, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔.

^{๔๖} สมจิตร์ คล้ายปิ่น, การเขียนแผนการสอนที่เน้นกระบวนการ, เอกสารลำดับที่ ๑๙/๒๕๓๙, (หน่วยศึกษานิเทศก์ : สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, ๒๕๓๙), หน้า ๓-๖.

- ๒) ผูกโยงเป็นความคิดรวบยอด
- ๓) สื่อความหมายได้ทางอ่าน เขียน
- ๔) วัดความสามารถจำ/เข้าใจ/นำไปใช้/วิเคราะห์/สังเคราะห์/ประเมิน

๒.๑.๙.๕ กระบวนการกลุ่ม

- ๑) กำหนดเป้าหมายของงานร่วมกัน
- ๒) กำหนดงานและลำดับขั้นตอนร่วมกัน
- ๓) แบ่งงานและลำดับขั้นตอนร่วมกัน
- ๔) ลงมือปฏิบัติงานตามหน้าที่อย่างรับผิดชอบ
- ๕) รับฟังการชี้แนะและการวิเคราะห์จากผู้อื่น เพื่อปรับปรุงงาน
- ๖) ชื่นชมในผลงานร่วมกัน

๒.๑.๙.๖ กระบวนการคณิตศาสตร์

- ๑) วางแผนขั้นตอน
- ๒) ปฏิบัติตามขั้นตอน
- ๓) ตรวจสอบคำตอบ

๒.๑.๙.๗ กระบวนการแก้ปัญหา

- ๑) สังเกต
- ๒) วิเคราะห์
- ๓) สร้างทางเลือก
- ๔) ประเมินทางเลือก
- ๕) สรุป

๒.๑.๙.๘ กระบวนการสร้างความคิดรวบยอด

- ๑) สังเกต
- ๒) จำแนกความแตกต่าง
- ๓) หาลักษณะร่วม
- ๔) ระบุชื่อความคิดรวบยอด
- ๕) ทดสอบและนำไปใช้

๒.๑.๙.๙ กระบวนการสร้างเจตคติ

- ๑) สังเกต
- ๒) วิเคราะห์
- ๓) สรุป

๒.๑.๙.๑๐ กระบวนการวิทยาศาสตร์

- ๑) สังเกต กำหนดปัญหา
- ๒) คาดคะเน ตั้งสมมติฐาน
- ๓) รวบรวมข้อมูล
- ๔) วิเคราะห์ข้อมูล
- ๕) สรุปผล

๒.๑.๙.๑๑ กระบวนการสร้างค่านิยม

- ๑) สังเกต
- ๒) ประเมินเชิงเหตุผล
- ๓) กำหนดค่านิยม
- ๔) วางแผนปฏิบัติ
- ๕) ปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์

๒.๑.๑๐ ทฤษฎีการเรียนรู้

แนวคิดทางด้านทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory) ที่มีบทบาทโดดเด่นมี ๓ หลักด้วยกัน คือ หลักพฤติกรรมนิยม (behaviorism) หลักปัญญานิยม (cognitivism) และหลักสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยปัญญา (constructivism) อย่างไรก็ตาม ยังมีแนวคิดอีกแนวคิดหนึ่งที่น่าสนใจ คือ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (social learning theory) ของ Bandura ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวคิดสำคัญของหลักพฤติกรรมนิยมสมัยใหม่ (modern behaviorism) ซึ่งมีรายละเอียดของแนวคิดต่างๆ ดังต่อไปนี้^{๔๗}

๒.๑.๑๐.๑ หลักพฤติกรรมนิยม (Behaviorism)

จุดเน้นของหลักพฤติกรรมนิยม คือ สภาพแวดล้อมภายนอกเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของบุคคล เช่น

๑) แนวคิดของ Watson ระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๗๘-๑๙๕๘ เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดพฤติกรรมนิยม โดยหลักเลี้ยงที่จะกล่าวถึงจิตใจของคน Watson เสนอว่า พฤติกรรมของคนเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพแวดล้อมและสิ่งเร้าที่ถูกสร้างขึ้นและที่มีอยู่ตามธรรมชาติ พฤติกรรมจะเปลี่ยนแปลงไปตามปฏิกิริยาภายในของร่างกาย เช่น ระบบประสาทและอวัยวะส่วนต่างๆ ของร่างกาย แนวคิดของ Watson ทำให้เชื่อว่า พฤติกรรม บุคลิกภาพ และการแสดงออกซึ่งอารมณ์ของคนเรานั้นเป็นพฤติกรรมที่ถูกเรียนรู้ทั้งนั้น^{๔๘}

^{๔๗} ภิกขุ ขวัญเงิน, พฤติกรรมองค์การ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรพิทยา, ๒๕๔๓), หน้า ๔๐๐.

^{๔๘} Bolles, R. C., *Learning Theory*. (New York : Holt Rinehart and Winston. 1975), p. 45.

๒) ทฤษฎีการลองผิดลองถูก (trial and error learning theory)

ของ Thorndike ระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๗๔-๑๙๔๙ นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน เป็นบุคคลแรกที่ริเริ่มทำการทดลองในสัตว์เกี่ยวกับการเรียนรู้ โดยศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ของแมว ด้วยการจัดทำกรงทดลองเพื่อขังแมว ซึ่งกรงดังกล่าวจะมีประตูเปิดและปิด โดยใช้ห่วงผูกติดกับเชือกที่เชื่อมต่อไปยังกลอนประตู และมีการวางอาหารไว้ที่ด้านนอก หากแมวตะปบที่ห่วงจะทำให้ประตูเปิดและสามารถออกไปกินอาหารที่อยู่ด้านนอกได้ ในระยะแรกๆ แมวมีพฤติกรรมที่ค่อนข้างสะเปะสะปะในการหาทางออกจากกรง แต่เมื่อแมวดึงที่ห่วงโดยบังเอิญ จึงทำให้สามารถออกจากกรงได้ และเมื่อทำการทดลองซ้ำหลายๆ ครั้ง แมวก็แสดงพฤติกรรมที่ฉลาดในลักษณะที่เรียกว่า เป็นการเรียนรู้เพื่อหาทางออกจากกรง อันเป็นผลมาจากประสบการณ์นั่นเอง จากการทดลองอย่างต่อเนื่องทำให้ Thorndike ค้นพบกฎการเรียนรู้ที่สำคัญ ๓ ประการ คือ กฎผลที่ได้รับ (law of effect) ซึ่งอธิบายว่า พฤติกรรมการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อบุคคลได้รับผลตอบแทนในสิ่งที่ตนปรารถนา กฎการฝึกหัด (law of exercise) อธิบายว่า พฤติกรรมการเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อมีการกระทำซ้ำ และเมื่อมีการปฏิบัติซ้ำมากขึ้นก็จะเกิดความชำนาญ และกฎความพร้อม (law of readiness) อธิบายว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อบุคคลมีความพร้อมที่จะกระทำ^{๔๙}

๓) ทฤษฎีการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (classical conditioning theory) ของ Pavlov ระหว่างปี ค.ศ. ๑๘๔๙-๑๙๓๖ ซึ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์ที่มีชื่อเสียงมากที่สุดคนหนึ่งของรัสเซีย ผู้ริเริ่มศึกษาทดลองการวางเงื่อนไขให้สุนัขหลั่งน้ำลายเมื่อได้ยินเสียงกระดิ่ง (ไพบูลย์ เทวรักษ์, ๒๕๔๐, หน้า ๑๓) อย่างไรก็ตาม ความสนใจเริ่มแรกของ Pavlov นั้นไม่ได้ต้องการสร้างทฤษฎีการเรียนรู้ แต่ต้องการพัฒนาเทคนิคในการศึกษาสมอง^{๕๐}

๔) ทฤษฎีการวางเงื่อนไขปฏิบัติการ (operant condition learning) ของ Skinner ระหว่างปี ค.ศ. ๑๙๐๔-๑๙๙๐ ซึ่งมีแนวคิดสำคัญ คือ พฤติกรรมเป็นสมการของผลลัพธ์ของการแสดงพฤติกรรมนั้น ในทางกลับกัน หากการแสดงพฤติกรรมนั้นไม่ได้รับรางวัลตอบแทน แต่มีการลงโทษ โอกาสที่บุคคลจะแสดงพฤติกรรมนั้นซ้ำก็น้อยลงด้วย^{๕๑}

^{๔๙} Bolles, R. C., Learning Theory, pp. 3-16.

^{๕๐} Bolles, R. C., Learning Theory, p. 38.

^{๕๑} Robbins, S. P., **Organizational behavior** (๑๐th ed.). (Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 2003), pp 45-46.

สกินเนอร์เสนอทฤษฎีการเรียนรู้จากการวางเงื่อนไขกรรมวิภาค (Operant Conditioning) เป็นการศึกษาที่เน้นพฤติกรรมวิภาค (Operant) ดังนั้น การศึกษาการเรียนรู้ตามแนวทฤษฎีของเขาจึงเป็นการวางเงื่อนไขพฤติกรรม (Type R (Response) Conditioning)^{๕๒}

สกินเนอร์เป็นนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า เกิดจากการทดลองด้านจิตวิทยาการศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์การเรียนรู้ที่มีการตอบสนองแบบแสดงการกระทำ (Operant Behavior) แบ่งได้ ๒ แบบ คือ

๑. พฤติกรรมการตอบสนอง (Respondent Behavior) เป็นปฏิกิริยาสะท้อนตอบสนองต่อสิ่งเร้าอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น การสะดุ้งตกใจ การมีน้ำลายไหล

๒. พฤติกรรมวิภาค (Operant Behavior) เป็นพฤติกรรมที่สิ่งมีชีวิตทำขึ้นเองเพื่อใช้เป็นเครื่องมือให้ได้รับผลกรรมที่ปรารถนาหรือหลีกเลี่ยงการได้รับผลกรรมที่ไม่พึงปรารถนา ซึ่งสัตว์หรือมนุษย์หรือสามารถทำพฤติกรรมได้หลายๆ อย่าง และจะเรียนรู้ได้ว่าพฤติกรรมใดได้รับผลกรรมอะไร

การเรียนรู้ตามแนวคิดของสกินเนอร์ เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ซึ่งสกินเนอร์ให้ความสำคัญต่อการตอบสนองมากกว่าสิ่งเร้า นอกจากนี้สกินเนอร์ยังให้ความสำคัญต่อการเสริมแรง (Reinforcement) ว่ามีผลทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ถาวรยิ่งขึ้น สกินเนอร์มองว่า อัตราการเกิดพฤติกรรมหรือการตอบสนองขึ้นอยู่กับผลของการกระทำ คือ การเสริมแรง หรือการลงโทษ ทั้งทางบวกและทางลบ ได้แก่

๑. การเสริมแรงทางพฤติกรรม แรงเสริมเป็นสิ่งเร้าที่ผู้เรียนได้รับการกระทำซึ่งสามารถแบ่งออก ๔ ประเภท คือ

๑.๑ แรงเสริมทางบวก (Positive Reinforce) คือ สิ่งเร้าที่เสริมแรงให้มีพฤติกรรมมากขึ้นเมื่อมันปรากฏหลังจากที่สิ่งมีชีวิตกระทำพฤติกรรม

๑.๒ แรงเสริมทางลบ (Negative Reinforce) คือ สิ่งเร้าที่เสริมแรงให้พฤติกรรมมากขึ้นเมื่อมันหายไป หายไป หรือถูกนำออกไป หรือทำให้สิ่งมีชีวิตนั้นได้รับการปลดปล่อยจากสิ่งที่เป็นทุกข์

๑.๓ สิ่งเร้าที่เป็นโทษหรือผลกรรมทางลบ (Aversive Stimulus ; Unpleasant Consequence) คือ ผลกรรมที่เป็นโทษเป็นผลกรรมที่ทำให้ผู้เรียนหยุดหรือลดการทำพฤติกรรม

๑.๔ การไม่ได้รับแรงเสริมหรือการลงโทษ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นแล้วไม่ได้รับผลกรรมทางบวกหรือทางลบ หรือไม่สามารทำให้ตนหลีกเลี่ยงจากความเป็นทุกข์ได้ ผู้เรียนจะหยุดการทำพฤติกรรมนั้นไปเอง

^{๕๒} Morris L. Bigge S. Samuel Shermis, **Learning Theories For Teachers : How Does Skinner's Operant Conditioning Work?**, (New York : Macmillan, 1988), pp. 101-108.

๒. ชนิดของแรงเสริม (Reinforce) ไม่ว่าแรงเสริมจะเป็นประเภทใด เราสามารถแบ่งแรงเสริมเหล่านี้ออกเป็น ๒ ชนิดดังนี้

๒.๑ แรงเสริมปฐมภูมิ (Primary Reinforce) เป็นแรงเสริมที่สนองความต้องการขั้นพื้นฐานทางกายที่จำเป็นโดยตรง เช่น อาหาร น้ำ การกระตุ้นเร้าด้วยเพศตรงข้าม การถูกไฟฟ้าดูด เป็นต้น

๒.๒ แรงเสริมทุติยภูมิ (Secondary Reinforce หรือ Conditioned Reinforce) เป็นแรงเสริมที่สามารถนำไปแลกเพื่อให้ได้มาซึ่งแรงเสริมปฐมภูมิได้ และเป็นแรงเสริมที่เกี่ยวข้องกับความรูสึกและความต้องการทางสังคม

๒.๑.๑๐.๒ หลักปัญญานิยม (Cognitivism)

หลักปัญญานิยมเป็นแนวคิดของนักจิตวิทยา กลุ่ม Gestalt ซึ่งเป็นคำในภาษาเยอรมัน แปลว่า จัดรวมเข้าด้วยกัน แนวความคิดของสำนักนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า การแสดงพฤติกรรมของบุคคลเป็นการตอบสนองต่อสิ่งเร้า แต่การที่แต่ละบุคคลแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งเร้าเดียวกันแตกต่างกันนั้น เนื่องจากระบบคิดและสติปัญญาของแต่ละบุคคลในการคิด การตีความ และการทำความเข้าใจก่อนแสดงพฤติกรรมออกมา นักคิดในสำนักนี้มีความเห็นว่า เราสามารถเข้าใจถึงการเรียนรู้ได้ในฐานะที่เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงของความรู้ที่ถูกเก็บไว้ในความทรงจำ^{๕๓} เป็นแนวทางที่ให้ความสำคัญกับระบบการคิด และกระบวนการภายในด้านสติปัญญาของแต่ละบุคคลที่มีผลต่อรูปแบบของพฤติกรรมที่แสดงออกมา ประกอบด้วยนักทฤษฎีสำคัญ ๆ เช่น Kohler, Koffka, Tolman, Honzik และ Wertheimer แต่ในที่นี้จะกล่าวถึงเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ ๓ ลักษณะ ดังนี้^{๕๔}

๑) การเรียนรู้โดยการหยั่งรู้ (Insight learning) โดย Kohler นักจิตวิทยา กลุ่ม Gestalt เป็นผู้ทำการทดลองเกี่ยวกับกระบวนการรู้คิดและการคิดแก้ไขปัญหาโดยการหยั่งรู้ โดยแนวคิดหลักที่ได้จากการทดลอง คือ การเรียนรู้เป็นผลจากการที่ผู้เรียนรู้มีปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และการรับรู้เป็นสิ่งสำคัญต่อการเรียนรู้ โดยที่ไม่ต้องมีการลองผิดลองถูก ผู้เรียนรู้สามารถเกิดการหยั่งรู้ในการแก้ไขปัญหา โดยไม่จำเป็นต้องมีการเสริมแรง

๒) การเรียนรู้โดยเครื่องหมาย (Sign learning) เป็นแนวคิดของ Tolman ซึ่งการเรียนรู้ตามแนวคิดนี้ อธิบายว่า การเรียนรู้ คือ การที่ผู้เรียนรู้ทราบถึงเครื่องหมาย

^{๕๓} Baruque, L. B., & Melo, R. N., Learning theory and instructional design using learning objects. Journal of Educational Multimedia and Hypermedia, 13(4), 2004, pp 343-370.

^{๕๔} จิราภา เต็งไตรรัตน์, และคณะ, จิตวิทยาทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓๓-๑๓๖.

(sign) และสามารถคาดการณ์ว่าจะเกิดเหตุการณ์ใดขึ้น เป็นการพัฒนาความคาดหวังเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของสิ่งเร้าในสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ

๓) การเรียนรู้แฝง (Latent learning) เป็นแนวคิดของ Tolman and Honzik ซึ่งอธิบายว่า การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นแต่ยังไม่แสดงออกมาให้เห็นในระหว่างที่เกิดการเรียนรู้เกิดขึ้นในช่วงที่ร่างกายมีแรงขับ (drive) ต่ำ หรือไม่มีรางวัลจูงใจ แต่หากมีการเสริมแรงหรือร่างกายมีแรงขับสูง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนั้นก็แสดงตัวออกมาทันที ซึ่ง Tolman เชื่อว่า การให้รางวัลและการลงโทษเป็นสิ่งที่สามารถบอกได้ว่าจะเกิดพฤติกรรมอะไรแต่ไม่ได้เป็นการคงไว้ ซึ่งพฤติกรรมนั้น ๆ โดยไม่เกิดพฤติกรรมอื่นขึ้นมา

๒.๑.๑๐.๓ หลักสร้างสรค์องค์ความรู้ด้วยปัญญา (Constructivism)

นักทฤษฎีในกลุ่มนี้มีแนวคิดว่าการเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์^{๕๕} นักทฤษฎีสำคัญๆ เช่น Piaget และ Vygotsky โดย Piaget มีแนวคิดที่ผู้เรียนรู้เป็นผู้สร้างความรู้โดยการลงมือกระทำหากผู้เรียนรู้ถูกกระตุ้นด้วยปัญหาที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญา (cognitive conflict) จะส่งผลให้เกิดการเสียสมดุล (disequilibrium) ซึ่งผู้เรียนรู้ต้องปรับโครงสร้างทางปัญญา (cognitive structuring) ให้เข้าสู่ภาวะสมดุล โดยวิธีการต่างๆ ได้แก่ การเชื่อมโยงความรู้เดิมกับข้อมูลข่าวสารใหม่ จนนำมาสู่การสร้างความรู้ใหม่หรือเกิดการเรียนรู้นั่นเอง ส่วน Vygotsky มีแนวคิดที่ปัจจัยทางสังคมเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาของเด็ก^{๕๖} โดยที่ผู้เรียนรู้สามารถสร้างความรู้โดยการเรียนรู้ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เช่น พ่อ แม่ ครู และเพื่อน เป็นต้น ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้จึงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในของผู้เรียน โดยผู้เรียนรู้เป็นผู้สร้างความรู้จากความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่พบเห็นกับความรู้เดิมที่มีอยู่เพื่อสร้างเป็นโครงสร้างทางปัญญา (cognitive structure) ซึ่งจะมีการพัฒนาโดยผ่านกระบวนการซึมซับ (assimilation) เอาความรู้ใหม่จากสภาพแวดล้อมภายนอกเข้ามาเก็บไว้และปรับโครงสร้างทางปัญญาให้เข้าสู่สภาพสมดุล หรือการเกิดการเรียนรู้นั่นเอง และยังมีการเรียนรู้ทางสังคม ของนักทฤษฎีต่างๆ ดังนี้

^{๕๕} Baruque, L. B., & Melo, R. N., Learning theory and instructional design using learning objects, 2004, p. 346.

^{๕๖} De Vries, R., Vygotsky, Piaget, and education: A reciprocal assimilation of theories and education practices, [ออนไลน์]. แหล่งที่มา [http://www.uni.edu/freeburg/publication/Vygotsky %20Piaget%20and%20Edu](http://www.uni.edu/freeburg/publication/Vygotsky%20Piaget%20and%20Edu) [14 January 2559].

๒.๑.๓ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning theory)

ทฤษฎีนี้เสนอว่า การเรียนรู้หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลเกิดจากการสังเกตและการเลียนแบบจากต้นแบบ สิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ และสถานการณ์ที่บุคคลมีความสนใจ โดยกระบวนการเลียนแบบ ประกอบด้วย ๔ กระบวนการสำคัญ คือ^{๕๗}

๑) กระบวนการความสนใจ (Attentional process) คือ กระบวนการที่บุคคลรู้สึกสนใจในตัวแบบ และสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากผู้เรียนเห็นว่าตัวแบบและสถานการณ์ดังกล่าวเป็นเรื่องสำคัญ ตลอดจนเห็นว่าตัวแบบนั้นมีความเหมือนกับผู้เรียน

๒) กระบวนการความจำ (Retention process) คือ กระบวนการในการจำพฤติกรรมของตัวแบบได้ดี ซึ่งจะทำให้สามารถเลียนแบบและถ่ายทอดแบบมาได้ง่าย

๓) กระบวนการการแสดงออก (Motor and reproduction process) คือ กระบวนการทำตามพฤติกรรมของตัวแบบ ซึ่งหมายความว่า ภายหลังจากที่ผู้เรียนได้สังเกตพฤติกรรมของตัวแบบแล้วจะแสดงพฤติกรรมตามอย่างตัวแบบ

๔) กระบวนการเสริมแรง (Reinforcement process) หมายถึง หากมีการเสริมแรงเช่น การให้รางวัลต่อพฤติกรรมหนึ่งๆ จะทำให้บุคคลให้ความสนใจในพฤติกรรมแบบนั้นเพิ่มขึ้น เรียนรู้ดีขึ้น และแสดงพฤติกรรมนั้นบ่อยครั้งขึ้น

ทฤษฎีการเรียนรู้ (learning theory) ทางสังคมนี้ เป็นกระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด คนสามารถเรียนรู้ได้จากการได้ยินการสัมผัส การอ่าน การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขัน หรือความไม่มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไข และสถานการณ์เรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้น ผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน ซึ่งทฤษฎีการเรียนรู้สามารถแบ่งตามผู้ค้นพบ เช่น Bloom, Mayor, Tylor และ Gagne ดังนี้

๑. การเรียนรู้ตามทฤษฎีของ Bloom (Bloom's Taxonomy)

Bloom ได้แบ่งการเรียนรู้เป็น ๖ ระดับ ได้แก่

- ๑.๑ ความรู้ที่เกิดจากความจำ (Knowledge) ซึ่งเป็นระดับล่างสุด
- ๑.๒ ความเข้าใจ (Comprehend)
- ๑.๓ การประยุกต์ (Application)
- ๑.๔ การวิเคราะห์ (Analysis) สามารถแก้ปัญหา ตรวจสอบได้

^{๕๗} “เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖-๔๗.”

๑.๕ การสังเคราะห์ (Synthesis) สามารถนำส่วนต่างๆ มาประกอบเป็นรูปแบบใหม่ ได้ให้แตกต่างจากรูปเดิม เน้นโครงสร้างใหม่

๑.๖ การประเมินค่า (Evaluation) วัดได้ และตัดสินได้ว่าอะไรถูกหรือผิด ประกอบการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุผลและเกณฑ์ที่แน่ชัด

๒. การเรียนรู้ตามทฤษฎีของเมเยอร์ (Mayor)

ในการออกแบบสื่อการเรียนการสอน การวิเคราะห์ความจำเป็นเป็นสิ่งสำคัญ และตามด้วยจุดประสงค์ของการเรียน โดยแบ่งออกเป็นย่อยๆ ๓ ส่วนด้วยกัน

๒.๑ พฤติกรรม ควรชี้ชัดและสังเกตได้

๒.๒ เงื่อนไข พฤติกรรมสำเร็จได้ควรมีเงื่อนไขในการช่วยเหลือ

๒.๓ มาตรฐาน พฤติกรรมที่ได้นั้นสามารถอยู่ในเกณฑ์ที่กำหนด

๓. การเรียนรู้ตามทฤษฎีของบรูเนอร์ (Bruner)

๓.๑ ความรู้ถูกสร้างหรือหล่อหลอมโดยประสบการณ์

๓.๒ ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบในการเรียน

๓.๓ ผู้เรียนเป็นผู้สร้างความหมายขึ้นมาจากแง่มุมต่างๆ

๓.๔ ผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง

๓.๕ ผู้เรียนเลือกเนื้อหาและกิจกรรมเอง

๓.๖ เนื้อหาควรถูกสร้างในภาพรวม

๔. การเรียนรู้ตามทฤษฎีของไทเลอร์ (Tylor)

ความต่อเนื่อง (Continuity) หมายถึง ในวิชาทักษะ ต้องเปิดโอกาสให้มีการฝึกทักษะ ในกิจกรรมและประสบการณ์บ่อยๆ และต่อเนื่องกัน

การจัดช่วงลำดับ (Sequence) หมายถึง หรือการจัดสิ่งที่มีความง่าย ไปสู่สิ่งที่มีความ ยาก ดังนั้นการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ ให้มีการเรียงลำดับก่อนหลัง เพื่อให้ได้เรียนเนื้อหาที่ ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

บูรณาการ (Integration) หมายถึง การจัดประสบการณ์จึงควรเป็นในลักษณะที่ช่วย ให้ผู้เรียน ได้เพิ่มพูนความคิดเห็นและได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกัน เนื้อหาที่เรียนเป็นการเพิ่ม ความสามารถทั้งหมด ของผู้เรียนที่จะได้ใช้ประสบการณ์ได้ในสถานการณ์ต่างๆ กัน ประสบการณ์การ เรียนรู้ จึงเป็นแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างผู้เรียนกับสถานการณ์ที่แวดล้อม

๕. ทฤษฎีการเรียนรู้ ๘ ขั้น ของกาเย่ (Gagne)

๕.๑ การจูงใจ (Motivation Phase) การคาดหวังของผู้เรียนเป็นแรงจูงใจในการเรียนรู้

๕.๒ การรับรู้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Apprehending Phase) ผู้เรียนจะรับรู้สิ่งที่สอดคล้องกับความตั้งใจ

๕.๓ การปรุงแต่งสิ่งที่รับรู้ไว้เป็นความจำ (Acquisition Phase) เพื่อให้เกิดความจำระยะสั้นและระยะยาว

๕.๔ ความสามารถในการจำ (Retention Phase)

๕.๕ ความสามารถในการระลึกถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว (Recall Phase)

๕.๖ การนำไปประยุกต์ใช้กับสิ่งที่เรียนรู้ไปแล้ว (Generalization Phase)

๕.๗ การแสดงออกพฤติกรรมที่เรียนรู้ (Performance Phase)

๕.๘ การแสดงผลการเรียนรู้กลับไปยังผู้เรียน (Feedback Phase) ผู้เรียนได้รับทราบผลเร็วจะทำให้มีผลดีและประสิทธิภาพสูง

การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วยหลักพฤติกรรมนิยม (behaviorism) หลักปัญญานิยม (cognitivism) และหลักสร้างสรรค์องค์ความรู้ด้วยปัญญา

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรแห่งการเรียนรู้

องค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นองค์กรที่มีการสร้างช่องทางให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกันภายในระหว่างบุคลากร ควบคู่ไปกับการรับความรู้จากภายนอก โดยมีเป้าประสงค์สำคัญ คือ เพื่อให้มีโอกาสได้ใช้ความรู้เป็นฐานในการพัฒนาต่อไป ผู้บุกเบิก แนวคิดเกี่ยวกับองค์กรแห่งการเรียนรู้ เป็นคนแรกคือ Chris Argyris เริ่มขึ้นประมาณปี ค.ศ.๑๙๗๘ จากงานเขียน ชื่อ Organization Learning แต่ยังไม่เป็นที่แพร่หลายนัก เพราะมีเนื้อหาเชิงวิชาการที่เข้าใจยาก ต่อมาปี ค.ศ.๑๙๙๐ Peter M. Senge Ph.D. ศาสตราจารย์แห่ง MIT Sloan School of Management ได้เขียน “The Fifth Discipline : The Art and The Learning Organization” หรือ “วินัย ๕ ประการ” แนวคิดเพื่อนำ องค์กรไปสู่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization : LO) และได้รับความนิยมปฏิบัติกันอย่างแพร่หลายในเวลาต่อมา จนกระทั่ง American Society for Training Development-ASTD สมาคมเพื่อการฝึกอบรมและพัฒนาทรัพยากรที่ใหญ่ที่สุดในสหรัฐอเมริกา ได้ประกาศเกียรติคุณให้เขาเป็นนักวิชาการเกียรติคุณดีเด่นประจำปี ค.ศ. ๒๐๐๐^{๕๘} Peter M.

^{๕๘} วินัย ๕ ประการ (The fifth Discipline), ระบบจัดการฐานความรู้. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.wasant.org/Knowledge/tutor/Km๘.php> [๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๗].

Senge กล่าวว่า “Learning in organization means the continuous test of experience, the transformation of that experience into Knowledge-accessible to the whole organization, and relevant to its core purpose.”^{๕๙} ซึ่งมีนักวิชาการไทยให้คำจำกัดความไว้ว่า องค์การที่บุคลากรภายในองค์การได้ขยายความสามารถของตนอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคลและระดับองค์กร เพื่อสร้างผลลัพธ์ที่บุคคลในระดับต่างๆ ต้องการอย่างแท้จริง เป็นองค์การที่บุคลากรมีความคิดใหม่ๆ และการแตกแขนงของความคิดได้รับการยอมรับเอาใจใส่เป็นองค์การที่บุคลากรในองค์การมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องด้วยวิธีการที่จะเรียนรู้ไปด้วยกันทั้งองค์กร^{๖๐}

ในแง่ขององค์กร การสนับสนุนให้บุคลากรฝึกอบรมเพียงอย่างเดียวอาจไม่เพียงพอแล้วสำหรับยุคนี้ จากการศึกษาพบว่าการนำไปใช้ประโยชน์หลังจากนั้นเพียงแค่ ๑๐ % เมื่อทิ้งห่างไป ๒ สัปดาห์ หากไม่ได้นำกลับมาใช้อีก ทักษะหรือความรู้ต่างๆ จะเลือนหายไป ๘๗ % อีกทั้งองค์กรรูปแบบใหม่ๆ มักจะมีงานยุ่งๆ จนไม่มีเวลาทบทวน อ่าน ศึกษา ปรับปรุง นอกจากนี้การสั่งสมความรู้ของผู้ใดผู้หนึ่งหลายๆ อีกด้านหนึ่งอาจกลายเป็นจุดอ่อนได้เช่นกัน เพราะเมื่อบุคคลนั้นมีการโยกย้ายเปลี่ยนแปลงสถานที่ทำงาน องค์ความรู้ก็พลอยสูญไปด้วย หรือในกรณีของหน่วยงานราชการจะมีผลงานทางวิชาการออกมาทุกปี แต่หลายชิ้นเป็นเพียงเพื่อปรับระดับหรือตำแหน่งหลังจากนั้นจะถูกเก็บขึ้นหิ้ง ไม่เคยมีการนำมาแบ่งปัน ถ่ายโอน หรือต่อยอดระหว่างบุคลากรให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน เอื้อให้เกิดโอกาสในการหาแนวปฏิบัติที่ดีที่สุด (Best Practices) เพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ และนำไปสู่การสร้างเป็นฐานความรู้ที่เข้มแข็ง (Core competence) ขององค์กรต่อไป ซึ่งการเรียนรู้ในแง่นี้ไม่จำกัด และอาจมีการเรียนรู้ข้ามสายงานกันได้

๒.๒.๑ ความเป็นมาขององค์กรแห่งการเรียนรู้

องค์กรแห่งการเรียนรู้แนวความคิดนี้ได้ก่อตัวขึ้นหลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง วิทยาการของแนวคิดนี้เริ่มแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๑ โดย John Dewey ผู้เป็นที่รู้จักกันดีในวงการศึกษา เขาได้เขียนหนังสือเรื่องประสบการณ์และการศึกษา (Experience and Education) โดยได้แนวคิดจากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ (Experience Learning) ซึ่งส่งผลให้เกิดกระแสความสนใจในเรื่องการเรียนรู้ของมนุษย์และศาสตร์ด้านการบริหารและการจัดการ^{๖๑}

^{๕๙} องค์การแห่งการเรียนรู้, ระบบจัดการฐานความรู้. [ออนไลน์], แหล่งที่มา : <http://www.wasant.org/Knowledge/tutor/Km๗.php> [๒๙ ตุลาคม ๒๕๔๗].

^{๖๐} สาริน (นามแฝง), องค์การอัจฉริยะ:องค์กรแห่งการเรียนรู้, สลค.สาร, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๔ (มีนาคม ๒๕๔๗) : หน้า ๑๒.

^{๖๑} วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กสเปอร์เน็ท, ๒๕๔๓), หน้า ๕๓.

ในเวลาต่อมามีบุคคลที่ได้พัฒนาแนวคิดองค์กรแห่งการเรียนรู้จนได้ชื่อว่าเป็นบิดาแห่งศาสตร์นี้คือ Peter M. Senge ศาสตราจารย์ชาวอเมริกันในสาขาวิชาบริหารการจัดการและการศึกษาแห่ง Massachusetts Institute of Technology (MIT) ร่วมกับคณะและผู้บริหารองค์กรธุรกิจชั้นนำได้รวมตัวกันศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อหาแนวทางฟื้นฟูบริษัทธุรกิจที่ประสบความล้มเหลวในการดำเนินกิจการหลายแห่งในสหรัฐอเมริกา Senge ได้เขียนต้นฉบับหนังสือที่มีชื่อว่าวินัยทั้งห้า (The Fifth Discipline) ซึ่งแม้ยังไม่ได้ตีพิมพ์แต่ได้รับความสนใจมากโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากเหล่านักวิชาการ จนกระทั่งได้มีการจัดตั้งศูนย์เพื่อการศึกษาการเรียนรู้ในองค์กร (Center for Organization Learning) อันเป็นผลให้ความรู้ในเรื่ององค์กรแห่งการเรียนรู้ได้ผลิตขึ้นอย่างมากมาย อีกทั้งมีการเผยแพร่อย่างแพร่หลาย ในปีพ.ศ. ๒๕๓๓ หนังสือวินัยทั้งห้าได้รับการตีพิมพ์และได้รับความนิยมไปทั่ว ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ Senge ได้ตีพิมพ์หนังสือชื่อระบำแห่งการเปลี่ยนแปลง (The Dance of Change) ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงระดับรากหญ้า ๑๐ ประการและในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ เขาได้เขียนหนังสือเรื่องโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ (School that Learn) อันมีเนื้อหาเกี่ยวกับสถานศึกษาที่ได้นำแนวคิดขององค์กรแห่งการเรียนรู้ไปใช้เพื่อที่สามารถพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาของนักเรียนให้ดียิ่งขึ้น^{๖๒} ในปีเดียวกันนี้เอง สมาคมฝึกอบรมและพัฒนาทรัพยากรที่ใหญ่ที่สุดในสหรัฐอเมริกา (American Society for Training and Development-ASTD) ได้ประกาศเกียรติคุณให้ Senge เป็นนักวิชาการเกียรติคุณดีเด่น ซึ่งปัจจุบันนี้ในวงการวิชาการและการบริหารทั่วโลกต่างให้การยอมรับ Senge และขนานนามเขาว่า “Mr.Learning Organization”^{๖๓}

๒.๒.๒ ความหมายขององค์กรแห่งการเรียนรู้

องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นองค์กรที่สมาชิกมีความตื่นตัวและมีแรงบันดาลใจที่จะพัฒนาศักยภาพของตนเองอย่างต่อเนื่อง มีความคิดริเริ่มที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ให้เกิดขึ้นกับองค์กร มีความสัมพันธ์เพื่อการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างสมาชิกกับตัวองค์กรเอง เป็นองค์กรที่แสวงหาความเป็นไปได้และโอกาสเพื่อการพัฒนา เพื่อความเติบโตเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสิ่งใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง^{๖๔}

^{๖๒} วีระวัฒน์ ปันนิตามัย, การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กสเปอร์เน็ท, ๒๕๔๓,) หน้า ๕๒-๕๗.

^{๖๓} เดชน์ เทียมรัตน์ และ กานต์สุตา มาฆะศิริานนท์, วินัยสำหรับองค์กรการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กสเปอร์เน็ท, ๒๕๔๔), หน้า ๔.

^{๖๔} วิโรจน์ สารรัตน์ และอัญชลี สารรัตน์, ปัจจัยทางการบริหารกับความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ : ข้อเสนอผลการวิจัยเพื่อการพัฒนาและการวิพากษ์, (กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์, ๒๕๔๔), หน้า ๕๕.

ได้อธิบายว่าแนวคิดใหม่ของแนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้วยการพัฒนาองค์กรให้เป็น “องค์กรเอื้อการเรียนรู้” และให้ความหมายไว้ว่าหมายถึงที่ซึ่งบุคลากรแต่ละคนแต่ละกลุ่มทั่วทั้งองค์กร มีอิสระในการเรียนรู้ สร้างความรู้หลากหลายร่วมกันแบ่งปัน ความรู้เพื่อเพิ่มพูนสมรรถนะและศักยภาพ ที่ก่อให้เกิดความก้าวหน้าในการดำเนินกิจการขององค์กรไปสู่เป้าหมายอย่างต่อเนื่อง^{๖๕} เป็นองค์กรที่มีบรรยากาศของการเรียนรู้รายบุคคลและกลุ่ม มีการสอนสมาชิกในองค์กรให้มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ เพื่อให้เข้าใจในสรรพสิ่ง ขณะเดียวกันสมาชิกทุกคนก็ช่วยองค์กรเรียนรู้จากความผิดพลาดและความสำเร็จซึ่งส่งผลให้ทุกคนได้ตระหนักในความเปลี่ยนแปลงและปรับตัวได้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นองค์กรที่ใช้การเรียนรู้เป็นแนวทางในการปฏิรูปองค์กรสู่การเป็นผู้นำในทางอุตสาหกรรม ใช้การเรียนรู้เป็นแนวทางในการปรับปรุงผลงานเพื่อนำสู่ความสำเร็จทางธุรกิจ ใช้ความมุ่งมั่นจะเรียนรู้ในการสร้างความสำเร็จให้แก่องค์กรโดยอยู่ภายใต้ระบบการเรียนรู้ที่หลากหลายกว้างขวางมีการแทรกการเรียนรู้เข้าไปในการปฏิบัติงานใช้ความรู้พัฒนาความสามารถใหม่ๆ สร้างเสริมสมรรถนะใหม่ๆ อันจะนำไปสู่การปรับปรุงพัฒนาผลงานให้ดียิ่งขึ้น

โดยสรุปแล้วองค์กรแห่งการเรียนรู้ หมายถึงองค์กรที่มีบรรยากาศสนับสนุน กระตุ้น ให้บุคลากรในองค์กรเกิดการใฝ่เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเปิดโอกาสให้บุคลากรพัฒนาศักยภาพของตนได้อย่างเต็มที่ อีกทั้งส่งเสริมให้สมาชิกมีใจเปิดกว้างในการเรียนรู้ร่วมกันและมีการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกันอยู่ตลอดเวลาเพื่อการเรียนรู้ร่วมกันทั้งองค์กร ซึ่งจะส่งผลให้องค์กรปรับตัวท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒.๒.๓ กระบวนการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้

คณะผู้วิจัยได้ศึกษากระบวนการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ สรุปขั้นตอนการพัฒนาสถานศึกษาไปสู่องค์กรแห่งการเรียนรู้ ดังนี้ ^{๖๖}

๒.๒.๓.๑ สร้างบรรยากาศเปิด คือการเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนทราบความจำเป็นที่ต้อง มีการเปลี่ยนแปลงและการเปลี่ยนแปลงนั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทุกคนเพราะการเปลี่ยนแปลง จะเป็นการพัฒนาองค์กรให้ก้าวหน้าและมั่นคงต่อไป

๒.๒.๓.๒ สร้างวินัยทั้ง ๕ ประการ คือการทำให้สมาชิกในองค์กรทุกคนมีวินัยทั้ง ๕ ประการ เพื่อเป็นการปรับวิธีการคิด การกระทำเพื่อตนเองและเพื่อองค์กร

^{๖๕} อรรถจริย์ ณ ตะกั่วทุ่ง, นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ : องค์กรเอื้อการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖๙.

^{๖๖} กรมวิชาการ, การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานลำดับที่ ๓ : แนวทางการบริหารจัดการคุณภาพสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔), หน้า ๔๐-๕๑.

๒.๒.๓.๓ พัฒนางค์กรเรียนรู้ในระดับองค์กร การจัดการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆให้พร้อมกับการเรียนรู้เช่นคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต หนังสือและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เพื่อให้พร้อมต่อการเรียนรู้เพื่อการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ รวมถึงการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่ละเอียดชัดเจนสอดคล้องกับการทำงานของแต่ละหน่วย

๒.๒.๓.๔ การพัฒนาผู้นำ ผู้นำต้องพัฒนาตนเองให้มีทักษะในด้านการบริหารการเรียนรู้โดยเป็นทั้งผู้ออกแบบ ผู้สอน ผู้ช่วยเหลือและผู้เรียนรู้

๒.๒.๓.๕ กำหนดรูปแบบของการพัฒนางค์กรการเรียนรู้ คือการกำหนดว่าบุคคลในแต่ละหน้าที่ควรเรียนรู้เรื่องอะไร โดยวิธีการอย่างไร จึงจะทำให้เขาเหล่านั้นมีทั้งองค์ความรู้และทักษะที่เหมาะสมกับตำแหน่งและลักษณะงาน โดยจะเป็นการเรียนรู้ในรูปแบบต่างๆ เช่นการอบรมการสัมมนาและการวิจัยเพื่อให้แต่ละบุคคลมีความเป็นมืออาชีพ

๒.๒.๓.๖ กำหนดมาตรการในการถ่ายทอดองค์ความรู้และทักษะเข้าสู่การปฏิบัติงานตามหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยเป็นลักษณะของการที่ได้รับความท้าทายและการสนับสนุนเพื่อให้โอกาสประสบความสำเร็จขึ้นภายในระยะเวลาที่กำหนด

๒.๒.๓.๗ การพัฒนาและส่งเสริมระบบการทำงานเป็นทีมโดยดำเนิน การอย่างเป็นระบบเช่นการกำหนดเป้าหมายองค์กร มีความเข้าใจบทบาทและหน้าที่ของแต่ละ คนให้อำนาจในการตัดสินใจส่งเสริมขวัญและกำลังใจ

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม

มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ชีวิตแต่ละชีวิตต้องมีส่วนสัมพันธ์กัน ต้องพึ่งพาอาศัยกัน จะอยู่โดดเดี่ยวคนเดียวไม่ได้ และการจะอยู่ร่วมกันนั้นจะต้องมีความมีความเอื้ออารีต่อกัน มีความเห็นอกเห็นใจกัน ช่วยเหลือกัน มีความเสียสละ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน มีความรักความเมตตาปรารถนาดีต่อกัน จึงจะอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข โดยประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาที่ตนเองนับถือ^{๒๗} คุณธรรมและจริยธรรมมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับศาสนาเป็นอย่างยิ่ง เพราะทุกศาสนามีคำสั่งสอนที่เป็นแนวปฏิบัติทางธรรมที่นำไปสู่การดำรงชีวิตอย่างมีความสุข ศาสนาจะกำหนดว่าสิ่งใดควรทำและควรละเว้น เพื่อให้ผู้นับถือและศรัทธาในศาสนาปฏิบัติตามศีลและธรรมที่กำหนดไว้ เนื่องจากศาสนามีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิต ศาสนาจะเป็นเสมือนคำสอนที่สร้างความเข้าใจในสภาพที่เป็นเงื่อนไขทางธรรมชาติที่ไม่อาจแสวงหาคำตอบที่ชัดเจนได้ คุณธรรม

^{๒๗} มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, มนุษย์กับสังคม, (กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒๑.

จริยธรรมและศาสนาจึงมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน โดยเฉพาะคำว่า คุณธรรมนั้นมีความหมายที่ใกล้เคียงกับคำว่าศีลธรรมเป็นอย่างยิ่ง ^{๖๘}

คุณธรรมและจริยธรรมเป็นเสมือนบทบาทบัญญัติของความคิดและความงามของจิตใจที่ส่งผลให้บุคคลประพฤติดีประพฤติชอบ คุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมนั้นๆ นักจริยศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้ให้ความหมายของคุณธรรมและจริยธรรมทั้งที่เป็นพื้นฐานของความคิดและความหมายที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับพฤติกรรมในด้านอื่น ๆ ด้วย ดังที่ อริสโตเติล (Aristotle) ได้กล่าวถึงความหมายของธรรมชาติและคุณธรรมจริยธรรมว่าเป็นคุณลักษณะที่ทำให้ปัจเจกชนทั้งหลายอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข^{๖๙}

๒.๓.๑ ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

ได้นักวิชาการ นักการศึกษากล่าวถึงความหมายของคุณธรรมจริยธรรมไว้มากมาย สามารถสรุปได้ดังนี้

หลักธรรมที่เป็นหัวใจพุทธศาสนาที่นำมาสั่งสอน มี ๓ ประการ คือ ๑) ให้เว้นความชั่วทั้งปวง ๒) ให้ทำความดี ๓) ให้ชำระจิตใจให้สะอาดบริสุทธิ์ ในหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าสมณโคดม ได้นำมาประกาศเป็นคุณธรรมที่มีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันได้ทั้งหมด หมายถึง การปฏิบัติตามธรรมข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมเกี่ยวข้องได้ข้อธรรมอื่นตามมา เป็นแนวคิดทางจริยศาสตร์ที่กำหนดข้อประพฤติปฏิบัติทางกายและทางจิตใจ โดยเริ่มตั้งแต่สิ่งที่ เป็นข้อประพฤติปฏิบัติขั้นพื้นฐานทางการกระทำทางกายไปสู่ขั้นสูงที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติทางความคิดที่มุ่งสู่ความบริสุทธิ์หลุดพ้นทางจิตใจ

ในหลักจริยศาสตร์ของศาสนาพุทธมี ๓ ชั้น กล่าวคือ^{๗๐}

จริยศาสตร์ขั้นมูลฐาน ประกอบด้วยศีล ๕ ธรรม ๕ ได้แก่ ๑) เว้นจากการเบียดเบียนทำร้ายสัตว์หรือมนุษย์ (เป็นศีล) มีเมตตากรุณาต่อสัตว์และมนุษย์ (เป็นธรรม) ๒) เว้นจากการลักขโมยทรัพย์ (เป็นศีล) เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประกอบอาชีพสุจริต (เป็นธรรม) ๓) เว้นจากการประพฤติดินในกาม (เป็นศีล) สำรวมในกาม (เป็นธรรม) ๔) เว้นจากการพูดปด (เป็นศีล) พูดจริง (เป็นธรรม) และ ๕) เว้นจากการเสพดื่มสุราเมรัย (เป็นศีล) มีสติ สำรวมระวัง (เป็นธรรม)

จริยศาสตร์ชั้นกลาง ประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ ได้แก่ กาย ๓ ข้อ เช่น ๑) เว้นจากการฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ หรือเบียดเบียนทำร้ายชีวิต ๒) เว้นจากการลักทรัพย์ ๓) เว้นจากการประพฤติดินในกาม ฯลฯ วาจา ๔ ข้อ เช่น ๑) เว้นจากการพูดปด ๒) เว้นจากการยุยงให้แตกร้าง

^{๖๘} สุภัททา ปิณฑะแพทย์, คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพทางการศึกษา, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล http://www.supatta.haysamy.com/learn2_1.html, [๑ มิถุนายน ๒๕๕๙].

^{๖๙} เรื่องเดียวกัน, [ออนไลน์], [๑ มิถุนายน ๕๕].

^{๗๐} สุพรรณิ ไชยอำพร รศ.ดร., รูปแบบแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรม เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ปริณาม จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๖-๗.

๓) เว้นจากการพูดคำหยาบ ๔) เว้นจากการพูดเหลวไหล เพื่อเจ้า ฯลฯ ทางใจ ๓ ข้อ เช่น ๑) ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน ๒) ไม่คิดปองร้ายผู้อื่น หรือคิดให้เขาถึงความพินาศ และ ๓) ไม่เห็นผิดทำนองคลองธรรม โดยมีความเห็นถูกต้อง (ว่าทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว มารดาบิดามีคุณจริง เป็นต้น)

จริยธรรมขั้นสูง ประกอบด้วยอริยมรรค แปลว่า ทางอันประเสริฐ หรือทางสายกลาง มี ๘ ประการ ได้แก่ ๑) สัมมาทิฐิ เห็นชอบ ได้แก่ ความรู้ริยสัจ ๔ หรือ เห็นไตรลักษณ์ หรือรู้อกุศล และอกุศลมูลกับกุศลและกุศลมูล หรือเห็นปฏิจกสมุบาท (Right View; Right Understanding) ๒) สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ ได้แก่ เนกขัมมสังกัปปะ อพยาบาทสังกัปปะ อวิหิงสาสังกัปปะ (Right Thought) ๓) สัมมาวาจา เจรจาชอบ ได้แก่ วจีสุจจริต ๔ (Right Speech) ๔) สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ ได้แก่ กายสุจจริต ๓ (Right Action) ๕) สัมมาอาชีวะ เลี้ยงชีพชอบ ได้แก่ เว้นมิฉฉาชีพ ประกอบสัมมาชีพ (Right Livelihood) ๖) สัมมาวายามะ พยายามชอบ ได้แก่ ปธาน หรือ สัมมปธาน (Right Effort) ๗) สัมมาสติ ระลึกรู้ชอบ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ (Right Mindfulness) ๘) สัมมาสมาธิ ตั้งจิตมั่นชอบ ได้แก่ ฌาน ๔ (Right Concentration)^{๗๑}

คุณธรรม คือ ความรู้ (Virtue is Knowledge) ถ้าบุคคลรู้และเข้าใจถึงธรรมชาติของความจริงแล้ว เขาจะไม่พลาดจากประกอบกรรมดี เขาจะไม่ทำความชั่ว เพราะความไม่รู้นั่นเอง ทำให้เขาต้องทำความชั่ว ความเขลา เป็นความชั่วร้ายพองๆ กับความรู้ เป็นคุณธรรมหรือเป็นคนดี ไม่มีใครตั้งใจทำความผิด (No One Intentionally does Wrong) ที่เขาทำผิดเพราะเขาไม่รู้ แม้ความเป็นคนพอประมาณโดยไม่รู้ (ว่านั่นคือความพอดี) ก็เป็นความไม่พอดีอย่างหนึ่ง ความเป็นผู้กล้าหาญ โดยไม่รู้จักความกล้าหาญ ก็เป็นความเขลาอย่างหนึ่ง ดังนั้น ตามทัศนะของโสเครตีส คือ คนที่มีนิสัยอันดีงามในการทำหน้าที่ คนมีคุณธรรม เป็นผู้รักหน้าที่ของตนและทำหน้าที่ที่เขาทำอย่างดี เพราะฉะนั้น คุณธรรม ก็คือคุณภาพแห่งอุปนิสัยอันแสดงออกให้เห็นโดยการกระทำ คุณธรรมกับความสุข (Virtue and Happiness) โดยธรรมชาติแล้วคนต้องการความสุข ด้วยเหตุนี้คนจึงทำความดี เพราะความดีเป็นอันเดียวกับความสุข

คุณธรรมที่สำคัญนั้นมีอยู่ ๔ ประการ เรียกว่า Cardinal Virtues เป็นคุณธรรมพื้นฐานซึ่งรองรับคุณธรรมอื่นไว้ทั้งหมด คือ ๑) ปัญญา (Wisdom) หรือปรัชญาญาณ ปัญญาที่เป็นคุณธรรมที่รวมเอาคุณธรรมอื่นๆ ด้วยตัวปัญญาก็เป็นรากฐานของคุณธรรมทั้งหมด ๒) ความกล้าหาญ (Courage) ความกล้าหาญเป็นคุณธรรมที่จำเป็นในการป้องกันชีวิตของเราให้หลุดพ้นจากสิ่งยั่วชวนใจ ๓) ความรู้จักประมาณ (Temperance) บุคคลผู้รู้จักประมาณ สามารถควบคุมประสาทสัมผัสของเขา

^{๗๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๒๗, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒๑๕.

๔) ความยุติธรรม (Justice) ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมทางสังคมที่รวบรวมเอาคุณธรรมทางสังคมทั้งหมดเข้าไว้ด้วยกัน^{๗๒}

คุณธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณ, ความดีงาม, สภาพที่เกื้อกูล^{๗๓} นอกจากนี้ยังหลักธรรมจริยาที่สร้างความรู้สึกละอายใจในทางศีลธรรม มีคุณงามความดีภายในจิตใจ การกระทำที่ดีย่อมมีผลผลิตของความดี คือการชื่นชมยกย่อง ส่วนการกระทำชั่วย่อมนำคำติเตียนความเจ็บใจมาให้ การเป็นผู้มีคุณธรรมคือการปฏิบัติตนอยู่ในกรอบที่ดีงาม เช่น การไม่ฆ่าสัตว์ ไม่เบียดเบียน ไม่ลักขโมย ไม่ประพฤติผิดในกาม เป็นต้น สภาพของการทำความดี คือ ความเหมาะสมกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมด้วยหลักจริยธรรมที่สามารถจำแนกความถูกต้อง มีสติสัมปชัญญะรับผิดชอบชั่วดีตามทำนองคลองธรรม มีจิตใจ ลักษณะนิสัย และความตั้งใจ หรือเจตนาที่ดีงาม^{๗๔} และหมายถึง ศีลธรรมที่ได้ปลูกฝังไว้ในจิตสำนึกของคน เป็นความรู้สึกลำบากใจที่จะนำไปสู่การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ และรู้ดีรู้ชั่ว รู้เลือกสรร ความเชื่อ ศรัทธา ยึดมั่นในสิ่งดีงาม ฝังฝังไว้ในจิตใจเป็น “นามธรรม” แล้วแสดงออกมาเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของสังคม^{๗๕} สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดี เป็นมโนธรรม เป็นความคิดที่กระตุ้นให้มีการประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบที่ดีงามและสามารถจำแนกความถูกต้องได้ มีสติสัมปชัญญะ มีความรับผิดชอบชั่วดี มีอุปนิสัยความตั้งใจ และเจตนาที่ดีงาม^{๗๖} และหมายถึง สภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ เช่น ความเป็นไม่ว่างเหิง โดยหวังประโยชน์ส่วนตน^{๗๗}

จริยธรรม หมายถึง ธรรมคือความประพฤติ, ธรรมคือการดำเนินชีวิต, หลักความประพฤติ, หลักการดำเนินชีวิต, ๑. ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม หรือกฎศีลธรรม (ความหมายตามบัญญัติสมัยปัจจุบัน ซึ่งกำหนดให้ จริยธรรม เป็นคำแปลสำหรับคำภาษาอังกฤษว่า Ethics ๒. จริยะ

^{๗๒} สุพรรณิ ไชยอำพร รศ.ดร., รูปแบบแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรม เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ปริณาม จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๘.

^{๗๓} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต, ๒๕๕๕), หน้า ๕๑.

^{๗๔} ประภาสรี สีหอำไพ, พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๒๑.

^{๗๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พระพุทธศาสนาพัฒนาคนในสังคม, (กรุงเทพมหานคร : กองการพิมพ์ฝ่ายประชาสัมพันธ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔.

^{๗๖} สุทธิวรรณ ตันติจินาวงศ์ รศ.ดร. และคณะ, “การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ : กรณีศึกษา กลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ”, รายงานการวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, ๒๕๕๒), หน้า ๖.

^{๗๗} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

หรือจริยธรรม อันประเสริฐ เรียกว่า พรหมจริยะ (พรหมจริยธรรม หรือพรหมจริย์ แปลว่า ความประพฤติอันประเสริฐ หรือ การดำเนินชีวิตอย่างประเสริฐ หมายถึง มรรคมรรค ๘ หรือ ศีล สมาธิ ปัญญา^{๗๘} นอกจากนี้จริยธรรม ยังหมายถึง ความประพฤติปฏิบัติของการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยยึดหลักศีลธรรมความถูกต้องอันจะเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม^{๗๙} และหมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นเป็นการปฏิบัติ ปฏิบัติได้ถูกต้องที่เป็นผลมาจากความคิดที่สังคมหรือบุคคลเห็นร่วมกันว่าเป็นสิ่งที่ดีโดยมีกรอบหรือแนวทางอันดีงามที่พึงปฏิบัติ ซึ่งกำหนดไว้สำหรับสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงาม ความร่มเย็นเป็นสุข ความรักสามัคคี ความอบอุ่น มั่นคงปลอดภัยในการดำเนินชีวิต^{๘๐}

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณงามความดีที่มีอยู่ในตัวของบุคคล และประพฤติดีถูกต้อง ส่วนจริยธรรม หมายถึง ข้อประพฤติปฏิบัติที่ดี ศีลธรรมอันดีงาม หรือหลักการปฏิบัติในการดำเนินชีวิตที่ดี

๒.๓.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับจริยธรรม

มีนักทฤษฎีพยายามคิดค้นวางเป็นหลักปฏิบัติไว้มากมายในระยะเวลายาวนานที่ผ่านมาเพื่อพัฒนาจริยธรรม โดยแบ่งเป็น ๒ กลุ่มคือ (๑) กลุ่มที่เห็นว่าสิ่งแวดล้อมทางสังคมมีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางจริยธรรม โดยสมมติฐานไว้ว่าคนเรานั้นไม่ได้ดีหรือชั่วโดยสิ้นเชิงมาแต่กำเนิด จิตอยู่ในสภาวะกลางๆ พร้อมทั้งจะได้รับการแต่งแต้มทั้งในแง่บวกและแง่ลบจากสภาพแวดล้อมที่บุคคลอาศัยอยู่จะเป็นเงื่อนไขปัจจัยผลักดันให้ผู้นั้นเป็นคนดีหรือชั่วได้คำว่า สิ่งแวดล้อมมีทั้งสิ่งแวดล้อมที่ใกล้ชิด เช่น ญาติพี่น้อง เพื่อนฝูง ครูอาจารย์ และสิ่งแวดล้อมที่ไกลตัว (๒) กลุ่มที่เห็นว่า การพัฒนาทางด้านจริยธรรมของบุคคลเป็นไปตามขั้นตอน เป็นลำดับขั้นที่แน่นอนตายตัว ผู้ที่เสนอแนวคิดนี้คือ เพียเจต์และโคลเบิร์ก^{๘๑}

ส่วนนักจิตวิทยาที่ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมส่วนใหญ่ยอมรับว่า จริยธรรมของมนุษย์จะมีพัฒนาการขึ้นเป็นลำดับอย่างเห็นได้ชัดเจนจากวัยทารกถึงวัยผู้ใหญ่ แม้ว่ามนุษย์จะมีการพัฒนาทางจริยธรรมที่แตกต่างกัน แต่นักทฤษฎีทั้งหลายก็ยังเชื่อว่าการพัฒนาในบุคคลต่างๆ กัน มีลำดับขั้นพัฒนาการที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ยังค้นคว้าทางจริยธรรมส่วนมากเห็นว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิด

^{๗๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิธรรมทานกุศลจิต, ๒๕๕๕), หน้า ๕๗.

^{๗๙} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน, ๒๕๕๓, หน้า ๒.

^{๘๐} สุทธิวรรณ ตันติธรรมาวงศ์ รศ.ดร. และคณะ, “การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ : กรณีศึกษา กลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ”, รายงานการวิจัย, ๒๕๕๒, หน้า ๖.

^{๘๑} ประพัฒน์ โพธิ์กลางดอน, จริยธรรมกับชีวิต, (เชียงใหม่ : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๒), หน้า ๔๑.

พัฒนาการทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ทางสังคม แต่ก็มีความคิดที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเหตุผลให้เกิดทฤษฎีในด้านนี้มากมาย ทฤษฎีมีพัฒนาการทางจริยธรรม ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำเสนอต่อไปนี้

๑. ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

โคลเบอร์ก (Lawrence Kohlberg) ได้ศึกษาวิจัยพัฒนาการทางจริยธรรมตามแนวทฤษฎีของเพียเจต์ แต่ได้ปรับปรุงวิธีวิจัย การวิเคราะห์ผลรวมและได้ทำการวิจัยอย่างกว้างขวางในประเทศอื่นที่มีวัฒนธรรมต่างไปจากสหรัฐอเมริกา โคลเบอร์กได้คิดวิธีวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีระบบการให้คะแนนอย่างมีระเบียบ แบบแผน ผู้ที่จะใช้วิธีการให้คะแนนระดับพัฒนาการทางจริยธรรม จะต้องได้รับการอบรมเป็นพิเศษ โดยสร้างสถานการณ์สมมติปัญหาทางจริยธรรมที่ผู้ตอบยากที่จะตัดสินใจได้ว่า “ถูก” “ผิด” “ควรทำ” หรือ “ไม่ควรทำ” อย่างเด็ดขาด เพราะขึ้นกับองค์ประกอบหลายอย่าง ได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น ๓ ระดับ (Levels) แต่ละระดับแบ่งออกเป็น ๒ ขั้น (Stages) ดังนั้น พัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์กมีทั้งหมด ๖ ขั้น ดังนี้^{๘๒}

ขั้นที่ ๑ ระดับก่อนมีจริยธรรมหรือระดับก่อนกฎเกณฑ์สังคม (Pre-Conventional Level) ระดับนี้เด็กจะรับกฎเกณฑ์และข้อกำหนดของพฤติกรรมที่ “ดี” “ไม่ดี” จากผู้มีอำนาจเหนือตน เช่น บิดามารดา ครูหรือเด็กโต และมักจะคิดถึงผลตามที่จะนำรางวัลหรือการลงโทษ พฤติกรรม “ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รางวัล พฤติกรรม “ไม่ดี” คือ พฤติกรรมที่แสดงแล้วได้รับโทษ โดยบุคคลจะตอบสนองต่อกฎเกณฑ์ซึ่งผู้มีอำนาจทางกายเหนือตนเองกำหนดขึ้น จะตัดสินใจเลือกแสดงพฤติกรรมที่เป็นหลักต่อตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผู้อื่น จะพบในเด็ก ๒-๑๐ ปี โดยได้แบ่งพัฒนาการทางจริยธรรม ระดับนี้เป็น ๒ ขั้น คือ

ขั้นที่ ๑ การถูกลงโทษและการเชื่อฟัง

ขั้นที่ ๒ กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตน

ขั้นที่ ๒ ระดับจริยธรรมตามกฎเกณฑ์สังคม (Conventional Level) พัฒนาการจริยธรรมระดับนี้ ผู้ทำถือว่าการประพฤติตนตามความคาดหวังของผู้ปกครอง บิดามารดา กลุ่มที่ตนเป็นสมาชิกหรือของชาติเป็นสิ่งที่ควรจะทำ เพราะกลัวว่าตนจะไม่เป็นที่ยอมรับของผู้อื่น ผู้แสดงพฤติกรรมจะไม่คำนึงถึงผลตามที่จะเกิดขึ้นแก่ตนเอง ถือว่าความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดีเป็นสิ่งสำคัญ ทุกคนมีหน้าที่จะรักษามาตรฐานทางจริยธรรมโดยบุคคลจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมที่ตนเองอยู่ตามความคาดหวังของครอบครัวและสังคมโดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นขณะนั้นหรือภายหลังก็ตาม จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม โดยคำนึงถึงจิตใจของผู้อื่น จะพบในวัยรุ่นอายุ ๑๐ -๑๖ ปี

^{๘๒} Lawrence Kohlberg อ้างใน, ทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องและการขัดกันของผลประโยชน์, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล <http://www.baanjomrut.com/library/ethics/๐๕.html> [๑ มิถุนายน ๒๕๕๙].

ขั้นที่ ๓ ความคาดหวังและการยอมรับในสังคม สำหรับ “เด็กดี” (Interpersonal on ordance of “Good boy , nice girl” Orientation) บุคคลจะใช้หลักทำตามผู้อื่นเห็นชอบ ใช้เหตุผลเลือกทำในสิ่งที่กลุ่มยอมรับโดยเฉพาะเพื่อน เพื่อเป็นที่ชื่นชอบและยอมรับของเพื่อน ไม่เป็นตัวของตัวเอง คล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น เพื่อต้องการรักษาสัมพันธภาพที่ดี พบในวัยรุ่นอายุ ๑๐ -๑๕ ปี ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อต้องการเป็นที่ยอมรับของหมู่คณะ การช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อให้เขาพอใจ และยกย่องชมเชย ทำให้บุคคลไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ชอบคล้อยตามการชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน

ขั้นที่ ๔ กฎและระเบียบ (“Law-and-order” Orientation) จะใช้หลักทำตามหน้าที่ของสังคม โดยปฏิบัติตามระเบียบของสังคมอย่างเคร่งครัด เรียนรู้การเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม ปฏิบัติตามหน้าที่ของสังคมเพื่อดำรงไว้ซึ่งกฎเกณฑ์ในสังคม พบในอายุ ๑๓-๑๖ ปีขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อทำตามหน้าที่ของสังคม โดยบุคคลรู้ถึงบทบาทและหน้าที่ของเขาในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมนั้นจึงมีหน้าที่ทำตามกฎเกณฑ์ต่างๆ ที่สังคมกำหนดให้ หรือคาดหวังไว้

ขั้นที่ ๕ สัญญาสังคมหรือหลักการทำตามคำมั่นสัญญา (Social Contract Orientation) บุคคลจะมีเหตุผลในการเลือกกระทำโดยคำนึงถึงประโยชน์ของคนหมู่มาก ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น สามารถควบคุมตนเองได้ เคารพการตัดสินใจที่จะกระทำด้วยตนเอง ไม่ถูกควบคุมจากบุคคลอื่น มีพฤติกรรมที่ถูกต้องตามค่านิยมของตนและมาตรฐานของสังคม ถือว่ากฎเกณฑ์ต่างๆเปลี่ยนแปลงได้ โดยพิจารณาประโยชน์ของส่วนรวมเป็นหลัก พบได้ในวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อทำตามมาตรฐานของสังคม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตน โดยบุคคลเห็นความสำคัญของคนหมู่มากจึงไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีได้ของผู้อื่น ขั้นนี้เป็นหลักการมาตรฐานจริยธรรมสากล เป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรม เพื่อความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชนและเพื่อความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคน ในขั้นนี้สิ่งที่ “ถูก” และ “ผิด” เป็นสิ่งที่ขึ้นมโนธรรมของแต่ละบุคคลที่เลือกยึดถือ

ขั้นที่ ๖ หลักการคุณธรรมสากล (Universal Ethical Principle Orientation) เป็นขั้นที่เลือกตัดสินใจที่จะกระทำโดยยอมรับความคิดที่เป็นสากลของผู้เจริญแล้ว ขั้นนี้แสดงพฤติกรรมเพื่อทำตามหลักการคุณธรรมสากล โดยคำนึงความถูกต้องยุติธรรมยอมรับในคุณค่าของความเป็นมนุษย์ มีอุดมคติและคุณธรรมประจำใจ มีความยึดหยุ่นและยึดหลักจริยธรรมของตนอย่างมีสติ ด้วยความยุติธรรม และคำนึงถึงสิทธิมนุษยชน เคารพในความเป็นมนุษย์ของแต่ละบุคคล ละอายและเกรงกลัวต่อบาป พบในวัยผู้ใหญ่ที่มีความเจริญทางสติปัญญาตามแผนภาพของทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

ทฤษฎีจริยธรรมของโคลเบอร์ก นำมาใช้ในการวิจัยในครั้งนี้คือกระบวนการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ได้แก่ ขั้นที่ ๑) การเชื่อฟังและการลงโทษ (obedience and punishment orientation) พฤติกรรม “ดี” คือ พฤติกรรมที่ทำแล้วได้รางวัล พฤติกรรม “ไม่ดี” คือพฤติกรรมที่ทำแล้วได้รับการลงโทษ ขั้นที่ ๒) กฎเกณฑ์เป็นเครื่องมือเพื่อประโยชน์ของตนเอง (instrumental relativist orientation) เด็กจะเชื่อฟังหรือทำตามผู้ใหญ่ ถ้าคิดว่าตนเองจะได้รับประโยชน์ หรือได้รับความพึงพอใจ ขั้นที่ ๓) หลักการทำตามผู้อื่นเห็นชอบ (good boy nice girl orientation) อายุ ๙-๑๓ ปี เป็นการทำตามกฎเกณฑ์ของสังคม เพื่อจะได้รับการยอมรับว่าเป็นเด็กดี ขั้นที่ ๔) หลักการทำตามกฎระเบียบสังคม (Law and order orientation) อายุ ๑๔-๒๐ ปี เป็นขั้นที่ยอมรับในอำนาจและกฎเกณฑ์ของสังคม พร้อมทั้งจะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคม ขั้นที่ ๕) หลักการทำตามสัญญาสังคม (social contract orientation) เป็นขั้นที่เน้นความสำคัญของมาตรฐานทางจริยธรรมที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องสมควรปฏิบัติตาม โดยพิจารณาถึงประโยชน์และสิทธิซึ่งกันและกัน ในขั้นนี้สิ่ง ถูก-ผิด จะขึ้นอยู่กับค่านิยมและความคิดเห็นของแต่ละบุคคล และขั้นที่ ๖. หลักการทางจริยธรรมที่เป็นสากล (universal ethical principle orientation) ขั้นนี้เป็นขั้นที่แต่ละบุคคลเลือกที่จะปฏิบัติตามหลักการทางจริยธรรมด้วยตัวของมันเอง และเมื่อเลือกแล้วก็ปฏิบัติอย่างคงเส้นคงวา เป็นหลักการเพื่อมนุษยธรรม เพื่อความเสมอภาคในสิทธิมนุษยชน และเพื่อความยุติธรรมของมนุษย์ทุกคน

๒. ทฤษฎีการพัฒนาจริยธรรมของ Piaget

เพียเจต์ ได้กล่าวถึงวิธีการวัดพัฒนาการทางจริยธรรม โดยการสร้างแบบสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูล ซึ่งข้อคำถามของเขาจะเกี่ยวข้องกับสถานการณ์คู่ (Story Pair) ที่เขากำหนดขึ้นในสถานการณ์คู่หนึ่งจะเป็นเรื่องที่คล้ายคลึงกัน เว้นแต่รูปการของปัญหาที่ตามาจะแตกต่างกันในเรื่องความตั้งใจหรือแรงจูงใจ ดังตัวอย่าง เช่น เด็กชายคนหนึ่งทำแก้วแตก ๑๕ ใบ โดยไม่ได้เจตนาขณะที่เปิดประตูเข้ามาเพื่อรับประทานอาหาร ส่วนเด็กชายอีกคนหนึ่งทำแก้วแตก ๑ ใบ ขณะที่ป็นขึ้นไปหยิบขวดแยม แล้วตั้งคำถาม “ใครทำผิดมากกว่ากัน ถ้าเป็นพ่อ เธอควรตีใครมากที่สุด” จากคำตอบเหล่านี้ เพียเจต์ นำมาพิจารณาตัดสินตามเกณฑ์ของการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่ตั้งไว้ ๖ เกณฑ์ ดังนี้

๒.๑ การตัดสินจริยธรรมโดยพิจารณาการกระทำ

เด็กเล็กหรือผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะทางจริยธรรมจะตัดสินว่าอะไร ไม่ดี หรืออะไรถูก อะไรผิด จากการดูผลเสียหายทางด้านวัตถุและทางร่างกายของผู้กระทำเป็นหลักแต่เด็กโตหรือผู้บรรลุนิติภาวะทางจริยธรรมจะตัดสินใจโดยดูเจตนาของผู้กระทำเป็นหลัก เช่น คำถามว่า ใครผิดมากกว่า ถ้าเด็กคนแรกทำแก้วแตก ๕ ใบ ขณะที่ช่วยมารดาจัดโต๊ะ กับเด็กคนหลังทำแก้วแตก ๑ ใบ ขณะที่กำลังป็นโต๊ะเพื่อขโมยผลไม้กวน เด็ก ๒ ขวบ เกือบทั้งหมดตอบว่าเด็กคนแรก และ

ประมาณ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ของเด็กอายุ ๖ ขวบ จะตอบแบบเดียวกัน แต่เด็กอายุ ๙ ปี จะตอบว่าเด็กคนหลังผิดมากกว่าหรือเลวกว่า

๒.๒ การตัดสินปัญหาโดยพิจารณาองค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน

เด็กเล็กๆ มักจะพิจารณาปัญหาแบบไม่ผิดก็ถูกทั้งหมดเลย ไม่พิจารณาถึงสิ่งที่สัมพันธ์เกี่ยวข้อง และคิดว่าทุกคนคิดอย่างเดียวกัน แต่เด็กโตจะพิจารณาปัญหาจากหลายแง่หลายมุม ในปัญหาเดียวกัน หรืออาจจะตอบได้ว่าทั้งผิดและถูก แล้วแต่จะพิจารณาในแง่ไหน เช่น เด็กคนหนึ่งไม่ยอมทำการบ้านและครูได้ห้ามไว้ไม่ให้ลอกคนอื่น แต่มีเพื่อนใจดีคนหนึ่งเอากลับบ้านให้เพื่อนลอก เมื่อถามเด็กคนอื่นว่าเด็กที่ลอกการบ้านเพื่อนนั้นถูกหรือผิด และเด็กที่ให้เพื่อนลอกนั้นผิดหรือถูก เด็ก ๖ ขวบ จะตอบคำถามเหล่านี้เพียงคำตอบเดียว เช่น ตอบว่าเป็นการผิดคำสั่งของครูที่ให้เพื่อนลอกแต่เด็ก ๙ ขวบ จะมีคำตอบมากกว่า ๑ คำตอบ

๒.๓ การไม่ตัดสินความผิดจากการถูกลงโทษ

เด็กเล็กมักจะตอบว่าใครผิด ถ้าผู้หนึ่งถูกทำโทษ เด็กโตอาจตอบว่าเขาทำผิด เพราะเขาทำลายกฎและทำลายผู้อื่น เช่น เมื่อเราให้เขาตัดสินการกระทำของเด็กคนหนึ่งซึ่งช่วยดูแลน้องขณะที่แม่ไม่อยู่ แต่เมื่อแม่กลับมาแล้ว แม่ก็ทำโทษเด็กคนนั้น เด็กอายุ ๔ ขวบ ตอบว่าเด็กคนนั้นไม่ดีเพราะถูกแม่ตี เด็กโตขึ้นมาน้อยตอบว่า เด็กคนนั้นไม่ดี เขาต้องทำผิดอะไรสักอย่างเขาจึงถูกลงโทษ เด็ก อายุ ๗ ปี ส่วนใหญ่ตอบว่าเด็กคนนั้นไม่ผิด เพราะเขาดูแลน้อง แม้ว่าเขาจะถูกทำโทษก็ตาม

๒.๔ รูปของการแลกเปลี่ยน ตอบแทน

เด็กอายุ ๒ ขวบ ไม่พิจารณาแบบการเอาใจเขามาใส่ใจเราในการตอบโต้การกระทำของผู้อื่น เช่น ถ้าถามว่าจะทำอย่างไรถ้ามีคนมาตีหนู เด็กจะตอบว่าต้องตีตอบไป หรือเมื่อเขาทำตุ๊กตาของเราแตกก็ทำลายตุ๊กตาของเขาบ้าง หรือตอบแทนความดีด้วยการให้รางวัลแบบหมูไปไก่มา แต่เด็กอายุ ๑๑-๑๓ ปี จะใช้การตอบแทนในรูปแบบนามธรรม เช่น ตอบแทนด้วยความรัก ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู

๒.๕ วัตถุประสงค์ของการทำโทษ

เด็กสนับสนุนการทำโทษที่รุนแรง หลังจากที่เราทราบเรื่องการกระทำผิดเพื่อการควบคุมกักกันผู้กระทำผิด เด็กโตไม่ชอบการทำโทษที่รุนแรง การจะทำโทษจะนำมาใช้เพื่อการปรับปรุงแก้ไขเท่านั้น

๒.๖ ความไม่เชื่อในอำนาจของธรรมชาติของพระผู้เป็นเจ้า

เด็กอายุ ๖-๗ ปี ถือเอาอุบัติเหตุและความอัปโชคต่างๆ ที่เกิดขึ้นหลังการประพฤติผิดว่าเป็นการทำโทษโดยธรรมชาติหรือทำโทษโดยพระเจ้า เช่น เด็กที่หกล้มแล้วบาดเจ็บ

หลังจากที่ขโมยปิ่นต้นมะม่วงของบ้านคนอื่น เด็กเล็กจะตัดสินใจว่าเด็กคนนั้นถูกทำโทษโดยธรรมชาติ เพราะขโมยปิ่นต้นไม้ เด็กโตจะไม่เชื่อเช่นนั้น

หลังจากที่เพียเจต์ (Piaget) ได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมแล้ว เขาจึงได้ศึกษาพบว่า กระบวนการที่ทำให้เด็กเปลี่ยนแปลงเกิดจากการพัฒนาทางความคิดความเข้าใจ (Cognitive Development) ๔ ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (The Sensory Motor Period) ระยะตั้งแต่เกิดจนถึงอายุประมาณ ๒ ปี การรับรู้ทางประสาทสัมผัสในระดับง่าย ๆ จะทำให้เกิดพัฒนาการทางเข้าใจปัญหาและความคิดของสิ่งของที่ได้พบเห็น และจัดการทำด้วยตนเองในตอนปลายของขั้นนี้ จะเริ่มพัฒนาเรื่องความคงที่ของขนาดและรูปร่างของวัตถุและค้นพบความถาวรของวัตถุ (Permanent Object)

ขั้นที่ ๒ ขั้นก่อนการคิดเป็น (The Period of Preparation Thoughts) ช่วงอายุประมาณ ๒-๗ ปี เด็กจะเริ่มใช้ภาพแทนวัตถุและเหตุการณ์เลียนแบบบุคคลอื่นได้ และพัฒนาอย่างรวดเร็วในช่วงอายุ ๒-๓ ปี พฤติกรรมในระยะแรกจะเป็นแบบยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) ลักษณะนี้จะลดลงในราวอายุ ๖-๗ ปี ซึ่งเป็นระยะที่เด็กมีพัฒนาการทางภาษาอย่างรวดเร็ว เริ่มพัฒนาความคิดหาเหตุผลแบบตรรกศาสตร์ แต่ความคิดส่วนใหญ่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของการรับรู้

ขั้นที่ ๓ ขั้นการคิดอย่างรูปนามธรรม (The Period of Concrete) ช่วงอายุประมาณ ๗-๑๑ ปี เป็นขั้นที่เด็กมีความคิดแบบตรรกศาสตร์ ทำให้สามารถแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับวัตถุหรือเหตุการณ์ที่สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ (Concrete) พัฒนาการทางความคิดสูงขึ้น ที่แบบแผนการค้นหาความจริงเกี่ยวกับวัตถุและสิ่งแวดล้อมไม่ยึดการรับรู้

ขั้นที่ ๔ ขั้นการคิดอย่างนามธรรม (The Period of Formal Operation) ช่วงอายุประมาณ ๑๑-๑๕ ปี เป็นขั้นสูงสุดของการพัฒนาการทางเข้าใจปัญหาและความคิด เด็กจะสามารถค้นหาเหตุผลนอกเหนือจากข้อมูลที่มีอยู่สามารถแก้ปัญหาทั้งรูปธรรมและนามธรรมได้โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์^{๘๓}

จากที่กล่าวมาพอจะสรุปได้ว่าตามแนวคิดของเพียเจต์ (Piaget) เด็กเล็กจะมองกฎเกณฑ์ว่าเป็นสิ่งจริงจัง เปลี่ยนแปลงไม่ได้ (absolute) และมาจากอำนาจภายนอก (external) หมายความว่า พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กเล็กจะอยู่ในลักษณะผิดว่ากันไปตามสิ่งที่สังเกตเห็นได้ โดยมีได้คำนึงถึงเจตนาของผู้กระทำ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องมาจากการใช้ภาษา และความคิดของเด็กมีลักษณะยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง (egocentric) ทำให้ไม่สามารถมองเห็นหลายๆ สิ่งได้ ในเวลาเดียวกัน เมื่อเด็กโตขึ้นอายุประมาณ ๑๑-๑๕ ปี พัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กวัยนี้จะมีการเชื่อมโยงหาเหตุผล เด็ก

^{๘๓} Piaget, อังใน สมบูรณ์ ศาลยาชีวิน และคณะ, พัฒนาการการใช้เหตุผลทางจริยธรรม, รายงานการวิจัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๖.

จะคำนึงถึงเจตนาของผู้ทำมากกว่าสิ่งที่สังเกตได้เฉพาะหน้า เด็กโตจึงสามารถเข้าใจถึงเจตนาของผู้อื่น และสามารถยืดหยุ่นเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ได้ โดยตระหนักว่ากฎเกณฑ์เป็นเพียงข้อตกลงระหว่างบุคคลในการควบคุมพฤติกรรมในแต่ละสถานการณ์เท่านั้น นอกจากนี้ยังสามารถนำกฎเกณฑ์ไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้

๒.๓.๓ หลักคุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญในพระพุทธศาสนา

การดำเนินชีวิตของมนุษย์โดยทั่วไปจะมีความราบรื่นดี ไม่มีความพลาดพลั้ง จะต้องยึดถือหลักปฏิบัติที่เป็นบรรทัดฐาน ซึ่งจำเป็นต้องมีทุกคน หากคนใดไม่มีหลักการแล้วชีวิตก็จะจับทิศทางเดินไม่ถูก ไม่รู้ว่าจะเดินไปทางไหน เคว้งคว้างบังคับไม่ได้ เปรียบเหมือนกับเรือที่ขาดหางเสือ บังคับให้แล่นไปตามทิศทางที่กำหนดไม่ได้

ต่อไปนี้จะนำเสนอจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันของเด็กและเยาวชน ซึ่งจะส่งเสริมให้เกิดเป็นเสน่ห์เมตตามหานิยมให้แก่ผู้พบเห็นทั่วไป โดยไม่ต้องมีการเสกเป่าแต่อย่างใดเพียงแต่ขอให้ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง และปลูกฝังให้มันขึ้นในตนเอง ทุกอย่างก็จะเป็นไปได้อย่างที่ตั้งใจ หลักจริยธรรมที่เด็กและเยาวชนพึงยึดถือเป็นหลักปฏิบัติมีดังนี้

๑. จริยธรรมว่าด้วยความกตัญญู^{๘๔} คำว่า กตัญญู หมายถึง ความเป็นผู้รู้คุณ^{๘๕} รู้ซึ่งถึงอุปการคุณที่ผู้อื่นทำไว้แก่เราว่าใครบ้างที่มีบุญคุณต่อเราอย่างไร เช่น พ่อแม่มีอุปการคุณแก่เรา โดยให้กำเนิดเรามา เลี้ยงดูเรา ฯลฯ ครูอาจารย์มีอุปการคุณในการสอนให้มีความรู้และแนะนำในสิ่งที่ดี ตักเตือนว่ากล่าวในสิ่งที่เราทำผิด เป็นต้น ความหมายของกตัญญูนั้น นอกจากจะหมายถึงการรู้บุญคุณที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งมีต่อเราแล้วยังรวมถึงการรู้คุณของสัตว์ สถานที่ และสิ่งของต่างๆ ด้วย เช่น การรู้ว่าสุนัขมีคุณต่อเราโดยให้ความเพลิดเพลิน และช่วยรักษาของยามค่าคืน ฯลฯ โรงเรียนมีคุณต่อเราโดยเป็นสถานที่ให้เราได้ใช้ศึกษาเล่าเรียน บ้านมีบุญคุณโดยเป็นสถานที่ให้ความอบอุ่น ป้องกันแสงแดดความร้อน เป็นที่พักอาศัยอยู่เป็นต้น คุณธรรมข้อหนึ่งซึ่งปกติจะใช้คู่กับความกตัญญูก็คือ กตเวทีซึ่งหมายถึงการทำอุปการคุณที่ผู้อื่นทำไว้แก่เราให้ปรากฏด้วยวิธีต่างๆ^{๘๖} เช่น ตามปฏิบัติตามคำสอนของพ่อแม่ ครูอาจารย์ การยกย่องเชิดชูท่านในหมู่ชน เป็นต้น และรวมถึงการตอบแทนบุญคุณที่บุคคล สัตว์ หรือสถานที่สิ่งของเหล่านั้นมีต่อเรา เช่น การตอบแทนบุญคุณพ่อแม่ด้วยการปฏิบัติตามคำสอนเลี้ยงดูท่าน ฯลฯ ตอบแทนบุญคุณของโรงเรียนด้วยการรักษาความสะอาด การไม่ทำลายสิ่งของในโรงเรียน และปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้อง เพื่อรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน เป็นต้น

^{๘๔} “อ้าวแล้ว.. พัฒนาการการใช้เหตุผลทางจริยธรรมหน้า. หน้า ๑๐.”

^{๘๕} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

^{๘๖} พระครูปลัดมาตุต วรรณกิจ, จริยธรรมกับเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๔๘-๒๔๙.

๒. จริยธรรมว่าด้วยความมีระเบียบวินัย^{๘๗} ระเบียบวินัย คือ ข้อกำหนด กฎหมาย กฎเกณฑ์ กติกา ข้อบังคับ ที่มีไว้เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของคนในสังคม เพื่อให้สังคมเกิดความสงบสุขเรียบร้อย ผู้ที่อยู่รวมกันเป็นหมู่คณะตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป จำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์ไว้สำหรับปฏิบัติต่อกัน ผู้มีระเบียบวินัยย่อมเป็นที่ต้องการของหมู่คณะและสังคมทั่วไป หมู่คณะหรือสังคมที่มีระเบียบวินัยย่อมมีความเรียบร้อยสงบสุข ความมีระเบียบวินัยสามารถสร้างขึ้นในตัวเองได้โดยปฏิบัติตนตามระเบียบกฎเกณฑ์ ข้อบังคับที่มีอยู่ของสถานที่หรือสถาบันที่ตนเกี่ยวข้องตั้งแต่หน่วยที่เล็กที่สุดของสังคม คือครอบครัว ไปจนถึงสังคมขนาดใหญ่ได้แก่ประเทศชาติ เช่น การปฏิบัติตนตามระเบียบกติกาของครอบครัวของหมู่บ้าน ของโรงเรียน ตลอดจนของประเทศ ระเบียบปฏิบัติในครอบครัว เช่น การเคารพนับถือกันตามลำดับอายุซึ่งอาจต่างกันไปตามแต่ละครอบครัวจะกำหนดขึ้น ระเบียบปฏิบัติในโรงเรียน เช่น การแต่งกายตามระเบียบของโรงเรียนไม่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของโรงเรียน เป็นต้น ระเบียบปฏิบัติสังคม เช่น การปฏิบัติตามกฎจราจร ได้แก่ การข้ามถนนตรงทางม้าลายหรือสะพานลอย การขับรถในช่องทางที่กำหนดให้ เป็นต้น การปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง เช่น การไม่ทิ้งขยะมูลฝอยในที่สาธารณะการไม่ทำลายของสาธารณะ ไปจนถึงการไม่ก่อให้เกิดความวุ่นวาย เป็นต้น ระเบียบวินัยเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งของสังคม เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมเกิดความสงบสุขเป็นระเบียบเรียบร้อยสังคมใดขาดระเบียบวินัย สังคมนั้นจะมีแต่ความสับสนวุ่นวายไม่มีที่สิ้นสุด

๓. จริยธรรมว่าด้วยความสามัคคี^{๘๘} ความสามัคคี คือ ความพร้อมเพรียงกัน หมายถึง การร่วมมือ ร่วมแรงและร่วมใจกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นเหตุให้กิจกรรมนั้นจะสำเร็จได้ด้วยดีและเร็วพลัน เปรียบดังกำมือของคนเราที่รวมพลังของนิ้วต่างๆ เข้าด้วยกันแล้วจะทำให้เกิดพลังที่เข้มแข็งจับอะไรได้อย่างมั่นคงอย่างที่สุดกันว่า “จับให้มั่น คั้นให้ตาย” ความสามัคคีคือ การรวมพลังกันทั้งทางกายและใจในการประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น การประชุม การทำงาน เป็นต้น เมื่อต่างคนต่างมีน้ำใจเข้าร่วมแรงกันอย่างแข็งขัน กิจกรรมทุกอย่างก็จะถึงความสำเร็จ และความเจริญรุ่งเรืองปราศจากความเสื่อม ดังนั้นการแสดงความมีน้ำใจ รักสามัคคีอย่างพร้อมเพรียงกัน เป็นหลักนำความเจริญรุ่งเรืองมาให้ตนเองและหมู่คณะได้เป็นอย่างดีจึงควรที่คนเราจะปลูกฝังไว้เป็นคุณสมบัติส่งเสริมคุณค่าให้แก่ชีวิตตนเอง

๔. จริยธรรมว่าด้วยการคบเพื่อน^{๘๙} การคบเพื่อนเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างหนึ่งของมนุษย์ เพราะมนุษย์จะอยู่ลำพังเพียงคนเดียวไม่ได้จะต้องมีเพื่อนด้วยกันทุกคน ดังนั้น ถ้าจะคบเพื่อนควรเลือกคบแต่คนดีเนื่องจากเพื่อนดีจะนำไปสู่ความเจริญรุ่งเรือง ส่วนเพื่อนไม่ดีจะนำไปสู่ความพินาศล่ม

^{๘๗} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย, ๒๕๔๑, หน้า ๑๑.

^{๘๘} “เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๒.”

^{๘๙} “เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.”

จน การที่จะรู้ว่าเพื่อนดีหรือไม่นั้น สังเกตได้จากการกระทำและคำพูดของผู้ที่เราจะคุยด้วย ดังคำโบราณกล่าวไว้ว่า “คบคนให้ดูหน้า ซื้อผ้าให้ดูเนื้อ” สำหรับเพื่อนที่ดีตามหลักพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย ๑. เป็นผู้คอยช่วยเหลือเกื้อกูลยามที่เราประสบภัย ช่วยป้องกันภัยอันตรายของชีวิตและทรัพย์สินของเรา คอยตักเตือนในยามพลั้งเผลอแม้ในยามที่เราขอความช่วยเหลือก็ช่วยมากกว่าที่เราร้องขอ ๒. เป็นผู้ร่วมสุขร่วมทุกข์ หมายถึง ในยามสุขก็สุขด้วย แม้ในยามทุกข์ ก็ร่วมทุกข์ด้วย ไม่ละทิ้งกัน ได้เคียงแขนเพื่อนในยามมีผู้อื่นตำหนิ หรือสนับสนุนผู้พุดสรรเสริญเพื่อนตามเหตุและผลที่สมควร ๓. เป็นผู้คอยชี้แนะสิ่งที่เป็นประโยชน์ซึ่งเราไม่เคยได้ฟังมาก่อนรวมทั้งพรั้มเตือนให้ประกอบความดี ป้องกันมิให้ทำชั่ว เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม ๔. เป็นผู้มีความจริงใจไม่มีความลับต่อกัน รวมทั้งไม่เปิดเผยความลับของเพื่อนต่อผู้อื่น ในยามประสบภัยพิบัติยอมไม่ทอดทิ้งกัน แม้ชีวิตก็สละเพื่อเพื่อนได้ เพื่อนที่มีลักษณะดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นเพื่อนที่ดีควรคบหาสมาคมด้วยการอยู่ใกล้ผู้มีลักษณะเช่นนี้ แม้จะไม่ได้คบเป็นเพื่อนกัน ก็ถือว่ามีประโยชน์^{๙๐}

๕. จริยธรรมว่าด้วยความเมตตากรุณา^{๙๑} ความเมตตา คือ ความปรารถนาดีมีไมตรีจิตคิดให้ผู้อื่นเป็นสุข เมตตาเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจซึ่งปรากฏให้เห็นเป็นการกระทำ ได้แก่ การเป็นผู้มีอัธยาศัยดีมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่โอบอ้อมอารีต่อบุคคลและสัตว์ทั่วไป เช่น การช่วยพาเด็ก คนพิการ หรือคนชราข้ามถนน ประคองขึ้นรถ การให้อาหารสัตว์ เป็นต้น แม้บุคคลจะมีเพียงแต่ความคิดที่จะให้ผู้อื่นเป็นสุข แต่ไม่ปรากฏเป็นการกระทำออกมาด้วยเหตุบางประการ ก็ถือว่าเป็นผู้มีจิตใจเมตตาได้เหมือนกัน ความกรุณา คือ ความสงสาร ความเอ็นดู ปรารถนาที่จะช่วยให้ผู้อื่น^{๙๒} ที่ตกทุกข์ได้ยากพ้นจากความทุกข์ยากทั้งนั้น เช่น การช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้อื่นในยามที่เขาประสบภัยพิบัติต่าง ๆ ได้แก่ ผู้ประสบอุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย หรือทุพภิกขภัย การบริจาคโลหิตช่วยเหลือผู้บาดเจ็บ การช่วยสัตว์ให้พ้นจากภัย เป็นต้น เมตตาและกรุณา เป็นธรรมที่มักกล่าวคู่กัน แต่เกิดต่างวาระกัน คือ เมตตาเกิดขึ้นในเมื่อต้องการให้ผู้อื่นเป็นสุข ส่วนกรุณาเกิดขึ้นในเมื่อพบผู้ประสบความทุกข์ยาก แล้วคิดช่วยให้เขาพ้นจากความทุกข์นั้น อย่างไรก็ตามคุณธรรมทั้ง ๒ ประการนี้จะเกิดต่อเนื่องกัน กล่าวคือ เมื่อเกิดกรุณา เมตตา มักจะเกิดขึ้นตามมาด้วย แต่บางครั้งอาจเกิดตามลำพังก็ได้ ผู้มีเมตตากรุณา ย่อมมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสเป็นที่น่าคบหาของคนทั่วไป เนื่องจากเป็นผู้ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ใคร มีจิตใจซื่อสัตย์ไม่ขุ่นมัว ซึ่งจะแสดงออกทางกิริยาท่าทางและหน้าตาดังกล่าวแล้ว

^{๙๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๓๒.

^{๙๑} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย, หน้า ๑๔.

^{๙๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๓๒๔.

๖. จริยธรรมว่าด้วยความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียน^{๙๓} ในการศึกษาเล่าเรียน ผู้ศึกษา ต้องมีความสนใจและใส่ใจในการศึกษาหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ เพราะวิชาความรู้ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงและเกิดขึ้นใหม่อยู่ตลอดเวลา ผู้มีความรู้ย่อมเป็นผู้มีความองอาจในสังคมทั่วไปและความรู้นั้นเองเป็นประจักษ์เครื่องประดับที่ล้ำค่าประจำตัวบุคคล ยากที่ผู้ใดจะแย่งชิงไปได้ดังนั้น จึงควรศึกษาหาความรู้อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม การศึกษาหาความรู้ที่จะได้ผลดีนั้น จะต้องอาศัยคุณธรรมพื้นฐาน ๔ ประการ คือ ๑. ฉันทะ หมายถึง ความพอใจ ความสนใจในสิ่งที่จะเรียน เราสังเกตได้ว่า วิชาการใดที่เราสนใจเราจะเรียนได้ดีกว่าวิชาที่เราไม่สนใจและวิชาที่เราได้คะแนนไม่ดีมักจะเป็นวิชาที่เราไม่สนใจ ไม่ชอบ และไม่อยากเรียน ดังนั้น การเรียนวิชาใดก็ตามต้องอาศัยความสนใจที่จะเรียนเป็นพื้นฐานทั้งสิ้น ความสำเร็จจึงจะเกิดขึ้นได้ ๒. วิริยะ หมายถึง ความขยันหมั่นเพียร ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ โดยกระทำอย่างสม่ำเสมอ นั่นคือ มีความขยันหมั่นเพียรในการศึกษาค้นคว้าอ่านหนังสืออย่างต่อเนื่อง ไม่ปล่อยให้เสียเวลาไปโดยเปล่าประโยชน์ ๓. จิตตะ หมายถึง การเอาใจใส่ในสิ่งที่กำลังทำอยู่ ซึ่งได้แก่ การเอาใจใส่ในสิ่งที่เรากำลังศึกษาอยู่ เช่น ขณะเรียนวิชาคณิตศาสตร์ไม่คิดคำนึงถึงวิชาอื่น เป็นต้น การเอาใจใส่นี้จะช่วยให้เราเรียนรู้วิชาการที่ศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจในที่สุด ๔. วิมังสา หมายถึง การพิจารณาสิ่งที่กำลังทำอยู่หรือที่ทำแล้วอย่างละเอียดถี่ถ้วน ได้แก่ การไตร่ตรองพิจารณาที่เรียนด้วยปัญญาเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขจุดบกพร่อง หรือการดำเนินการต่อไปในสิ่งที่ทำได้ดี เพื่อบรรลุเป้าหมายต่อไป คุณธรรมทั้ง ๔ ประการนี้จะเป็พื้นฐานให้ประสบความสำเร็จในกิจกรรมที่ทำ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเล่าเรียนหรือการประกอบอาชีพก็ตาม

๗. จริยธรรมว่าด้วยหลักการเรียนเก่ง^{๙๔} ผู้ที่จะเรียนได้สำเร็จ ศึกษาเล่าเรียนจนเป็นบัณฑิตได้นั้น จะต้องปฏิบัติตามบาลีภาษิตว่า “สุจิตฺตํ วิญญิตํ โท กะถํ ปณฺธิโต ภาเว” ปราสจาก “สุจิตฺตํ” คือ สุ คือ สุตะ ต้องขยันสดับตรับฟัง จิ คือ จินตะ ต้องคิดตาม ปุ คือ ปุจฉา ต้องไถ่ถามเมื่อสงสัย ลิ คือ ลิขิต เขียนจารึกบันทึกไว้ “จำกัดกว่าจด ถ้าจำไม่หมด จดดีกว่าจำ” หลัก ๔ ประการนี้เรียกว่าหลักเรียนเก่ง “ฟังให้หมด จดให้มาก ปากต้องไว ใจต้องคิด” ถ้าทำหลัก สุจิตฺตํ วิญญิตํ ในเวลาเรียนแล้วเรียนเก่งทุกคน

๘. จริยธรรมว่าด้วยการรู้จักตนเอง^{๙๕} การรู้จักตนเอง หมายถึง การรู้จักฐานะ ตำแหน่งหน้าที่ เพศ ภูมิของตนเอง ว่าเป็นใคร มีฐานะอย่างไร มีหน้าที่อย่างไร แล้วประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสมกับตนเอง เช่น เป็นนักเรียนจะต้องรู้จักหน้าที่ของนักเรียนว่ามีอะไรบ้าง จะต้องปฏิบัติตน

^{๙๓} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย, หน้า ๑๕.

^{๙๔} “เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.”

^{๙๕} “เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗-๑๘.”

อย่างไร คุณธรรมใดบ้างที่ควรปฏิบัติเพิ่มเติมซึ่งคุณธรรมสำหรับปฏิบัตินั้นมีหลายประการ คือ ๑. หิริโอตตปปะ^{๓๖} มีความเกลียดชังกลัวทุจริต มองเห็นความชั่วทั้งหลายเหมือนของสกปรก ไม่อยากจะเข้าใกล้กลัวเป็นตัวเอง หรือเป็นเสื้อผ้าอาภรณ์ที่สวมใส่ พิจารณาความชั่วเหมือนกับถ่านเพลิงที่ลูกโซนไม่อยากจะแตะต้องเพราะกลัวจะไหม้มีฉะนั้น ๒. รู้จักแนวความคิดหรือประพฤตินในทางที่ถูก หมายถึง มีแนวคิดและปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม คิดและทำในสิ่งที่ดีมีประโยชน์และถูกต้องเหมาะสมแก่เวลา สถานที่ เช่น เมื่อเป็นนักเรียนสิ่งที่จะต้องคิดและปฏิบัติก็คือ เรื่องเกี่ยวกับการเรียนเป็นหลัก ไม่คิดหรือทำสิ่งอื่นที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน เป็นต้น ๓. มีความขยันหมั่นเพียร หมายถึง กระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยความขยันขันแข็ง และกระทำอย่างต่อเนื่องโดยสม่ำเสมอไม่ทอดธุระในสิ่งที่ทำ หรือปล่อยให้งานค้างคั่ง ซึ่งเป็นการพอกพูนทำให้เกิดความล่าช้าเสียหาย ผู้มีความขยันหมั่นเพียรย่อมทำงานได้สำเร็จตามเวลาที่กำหนดไว้ ส่วนผู้ที่เกียจคร้านย่อมทำงานไม่สำเร็จ และยังปราศจากการยอมรับของผู้คนอื่นอีกด้วย ๔. รู้จักประหยัด หมายถึง การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้น้อยที่สุด โดยได้ผลประโยชน์จากการใช้นั้นมากที่สุด เช่น ประหยัดเงิน คือ การใช้เงินเมื่อถึงคราวใช้โดยรู้คุณค่าของเงิน ไม่ใช้จ่ายฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย หรือใช้อย่างไม่ถูกทาง แต่มีได้หมายถึงการเก็บไว้โดยไม่จ่ายเลย จะต้องรู้จักใช้รู้จักเก็บให้เหมาะสม ดังคำกลอนว่า

“มีสสิ่งพึงบรรจบให้ครบบาท อย่าได้ขาดสิ่งของต้องประสงค์
มีน้อยใช้น้อยค่อยบรรจง อย่าจ่ายลงให้มากจะยากนาน
ไม่ควรซื้อของไปฟรื้อซื้อ ให้เป็นมือเป็นควาทั้งควาหวาน
ยามพ่อแม่แก่เฒ่าชรากาล จงเลี้ยงท่านอย่าให้อดร้อนใจ”

ประหยัดเวลา คือ รู้จักใช้เวลาที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ คำนวณค่า กับเวลาที่ผ่านไป ประหยัดวาจา คือ รู้จักพูดในเวลาและสถานที่ที่ควรพูด โดยคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและบุคคลที่พูดด้วย เป็นต้น ๕. ละเว้นอบายมุขทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นการกิน การดื่มน้ำเมา การเที่ยวกลางคืน การดูการละเล่น การเล่นเกมพนัน การคบเพื่อนชั่ว หรือการเกียจคร้านไม่ทำงาน เหล่านี้จึงพยายามหลีกเลี่ยงให้ห่างไกล เหมือนกับหลีกเลี่ยงอสรพิษฉะนั้น เพราะอบายมุขเป็นหนทางแห่งความเสื่อม ความพินาศ เป็นเหตุแห่งความหายนะ ไม่เคยทำให้ใครได้รับความเจริญรุ่งเรือง ในชีวิตเลยแม้แต่คนเดียว ๖. เป็นคนว่าง่าย คือ ไม่ดี้อารมณ์ ถือทฐิमानะเมื่อฟังคำตักเตือนจากผู้อื่น ที่เขาเตือนด้วยความหวังดีแล้ว แทนที่จะถือโทษโกรธเคือง กลับมีความรู้สึกยินดีรับคำสั่งสอนตักเตือนนั้นด้วยความยินดีเหมือนกับพบผู้ชี้แนะทรัพย์ให้

^{๓๖} พระครูปลัดมารุต วรมงคล, จริยธรรมกับเยาวชน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๔๓.

๙. จริยธรรมว่าด้วยความจริงใจซื่อตรง^{๙๗} ความจริงใจซื่อตรงเป็นข้อปฏิบัติที่ควรนำมาใช้เป็นหลักของชีวิตที่มีความผูกพันอยู่กับสังคมอีกประการหนึ่ง เป็นข้อที่ส่งเสริมให้ชีวิตของเรา มีเกียรติคุณเป็นที่น่าคบหาของสังคมทั่วไป ความจริงใจซื่อตรงต่อกันนั้นเป็นคุณลักษณะที่แสดงถึงความในใจของคนเราให้เป็นที่ปรากฏแก่ผู้อื่น หรือทำให้ผู้อื่นมองเห็นและรู้ถึงอหยาตย์เราว่าเป็นบุคคลเช่นไร มีความน่าเชื่อถือน่าเคารพหรือไม่ ย่อมดูได้จากจุดนี้ ดังนั้น จุดนี้จึงเป็นจุดที่สำคัญก่อให้เกิดความไว้วางใจขึ้นได้ เราจึงควรคำนึงถึงจุดนี้ให้มาก หากขาดคุณสมบัติข้อนี้จะทำให้ชีวิตขาดการยอมรับนับถือจากผู้อื่น ดังคำพังเพยที่ว่า “ซื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน” ความจริงใจซื่อตรงนี้ก็คือความจริงใจต่อตนเอง ต่อผู้อื่นต่อหน้าที่ที่เรามีต่อการทำงานที่เราทำ ต่อประเทศชาติตลอดจนมีความซื่อสัตย์สุจริตด้วย เมื่อเรามีความจริงใจซื่อตรงก็จะเกิดผลสำเร็จขึ้นให้แก่เราได้หรือเราเรียนหนังสือจริงๆ เราก็เป็นจริงๆ และจบจริงๆ ได้ เป็นต้น ดังนั้น ความจริงใจซื่อตรงก็เป็นหลักที่ควรนำมาใช้ใน ชีวิตของเรา เสริมคุณค่าเสน่ห์นิยมให้ตัวเราอีกประการหนึ่ง

๑๐. จริยธรรมว่าด้วยหลักที่ควรดเว้น ๕ ประการ^{๙๘} หลักที่ควรดเว้นสำหรับเด็กและเยาวชน เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า เบญจศีล มี ๕ ประการ คือ ๑) เว้นจากการปลงชีวิต ฆ่า ประทุษร้าย ๒) เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ลัก โกง ละเมิด ๓) เว้นจากประพฤติดนินทา ๔) เว้นจากการพูดเท็จ โกหก หลอกลวง ๕) เว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัย^{๙๙}

๑๑. จริยธรรมว่าด้วยหลักที่ควรปฏิบัติ ๕ ประการ^{๑๐๐} หลักที่เด็กและเยาวชนควรปฏิบัติเรียกอีกอย่างว่า เบญจธรรม มี ๕ ประการ คือ ๑) เมตตาและกรุณา ความรัก ปราบปรามให้มีความสุข ๒) สัมมาอาชีวะ การหาเลี้ยงชีพทางสุจริต ๓) กามสังวร สำรวมระวังรู้จักยับยั้ง ควบคุมตนในทางกามารมณ์ ๔) สัจจะ มีความซื่อสัตย์ซื่อตรง ๕. สติสัมปชัญญะ ระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ^{๑๐๑}

^{๙๗} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย, ๒๕๔๑, หน้า ๑๙.

^{๙๘} “อ้างแล้ว. คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย. หน้า ๒๐.”

^{๙๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๘๗.

^{๑๐๐} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย, ๒๕๔๑, หน้า ๒๐..

^{๑๐๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔), หน้า ๑๘๗.

๑๒. จริยธรรมว่าด้วยความรู้การระนอบน้อม^{๑๐๒} การการระนอบน้อม คือ การรู้จักประพฤตินเป็นคนมีความเคารพอ่อนน้อมถ่อมตน อ่อนโยนต่อบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับตนตามฐานะ และวัยตลอดจนสถานที่ต่าง ๆ ด้วย เช่น การรู้จักการระนอบน้อมต่อผู้ใหญ่ ได้แก่ เชื้อพ้องในเมื่อผู้ใหญ่ตักเตือน ไม่ได้เถียงทำความเคารพด้วยการไหว้ คำนับ หลีกทางให้แสดงความเกรงใจ รู้จักขอร้องขอโทษ ขอขอบคุณ พุดจาสุภาพอ่อนหวาน แสดงความอ่อนน้อมด้วยการเดินค้อมหลัง เมื่อเดินผ่านหน้าแสดงความเคารพในที่ประชุมโดยไม่แสดงกิริยาคึกคะนอง เช่น ส่งเสียงดังรู้จักฟัง รู้จักนั่งตามควรแก่ฐานะ เข้าไปในสถานที่ประชุมต้องถอดหมวกแสดงความเคารพสถานที่ เคารพสักการบูชาต้องถอดรองเท้า เป็นต้น กิริยาเช่นนี้เป็นลักษณะของการมีการระนอบน้อมด้วยกาย วาจา ใจ เป็นต้นลักษณะของผู้ที่ได้รับการอบรมศึกษามาดีมีมารยาทพร้อม เป็นที่น่าชื่นชม น่านิยมรักใคร่ของผู้พบเห็น

๑๓. จริยธรรมว่าด้วยความรักชาติศาสน์กษัตริย์และวัฒนธรรมไทย^{๑๐๓} ชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันหลักที่สำคัญของคนไทยทุกคน มีหน้าที่เป็นพลเมืองดีจะต้องมีความจงรักภักดีต่อสถาบันของชาติโดยมีความสำนึกอยู่เสมอว่า ชาติไทยเป็นราชอาณาจักร มีพื้นที่ที่เป็นที่พำนักอาศัยอยู่อย่างสุขสบาย เป็นที่ประกอบกิจการงานมาหาเลี้ยงชีพของพลเมืองไทยซึ่งดำรงอยู่อย่างมีอธิปไตยตลอดมา ชาวไทยจะต้องหวงแหนรักษาไว้เป็นสมบัติของอนุชนชาติไทยสมกับเป็นมาตุภูมิปิฎกภูมิสืบไป ศาสนา หมายถึง ศาสนาประจำชาติไทย ได้แก่ พระพุทธศาสนา ซึ่งได้ยึดถือเป็นศาสนาประจำชาติไทยตลอดมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีเป็นศาสนาที่มีหลักธรรมคำสอนเหมาะสมกับการนำมาใช้กับชีวิตประจำวันพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ดีจะต้องมีความสำนึกที่จะเรียนรู้หลักธรรมแล้วนำมาปฏิบัติเพื่อดำรงชีวิตให้มีความสุขสบายตามสมควร ดังคติธรรมที่ว่า “ผู้ที่ขาดศาสนาเป็นดุจป่าที่ขาดต้นไม้ม เป็นผู้ไร้ศีลธรรมเป็นดุจขาดน้ำในทะเลทรายชีวิตที่ดีต้องมีศาสนาเป็นหลัก ชีวิตที่รักสันติสุขต้องคลุกคลีกับศีลธรรม” และช่วยกันทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองเป็นสมบัติคู่กับชาติต่อไป พระมหากษัตริย์ เป็นสถาบันที่ทรงเป็นองค์พระประมุขของชาติไทยสืบมาเป็นเวลาช้านานตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ ทรงเป็นที่เคารพสักการะเทิดทูนของพสกนิกรชาวไทย ทรงเป็นมิ่งขวัญของประเทศชาติและประชาชนชาวไทย ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของพสกนิกรไทยให้บังเกิดพลังสามัคคีเพราะทรงประกอบพระราชกรณียกิจอันเป็นคุณานุคุณประโยชน์ด้วยพระกรุณาอันล้นพ้น เป็นที่ปกเกล้าปกกระหม่อมของชาวไทยทั่วไป ประชาชนชาวไทยสมควรเทิดทูนไว้เป็นสถาบันของชาติสืบไป วัฒนธรรมไทย หมายถึง ข้อปฏิบัติอันแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยมาเป็นเวลานาน ๒ ประการ คือ วัฒนธรรมประจำชาติเช่น สำเนียงภาษาที่ใช้พูดกัน ตัวหนังสือไทย ศิลปกรรมแบบไทย ดนตรีไทย จิตรกรรมแบบไทย เป็นต้น จึงแสดง

^{๑๐๒} กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และ ความเป็นประชาธิปไตย, ๒๕๔๑, หน้า ๒๑.

^{๑๐๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒-๒๓.

ให้เห็นวิวัฒนาการมาโดยลำดับ และวัฒนธรรมประจำคนในชาติอันเกี่ยวกับจรรยา มารยาทไทย เช่น การทักทายกัน ด้วยการกราบไหว้การนั่ง จรรยาที่อ่อนช้อยละมุนละไม การนุ่งห่มแบบไทย การเป็นอยู่ในสังคมแบบไทย เป็นต้น รวมเรียกว่าวัฒนธรรมไทย ที่คนไทยควรยึดถือปฏิบัติเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทย และอนุรักษ์ไว้เป็นสมบัติของชาติไทยสืบไป การรักษาดินแดน ชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมไทย จึงเป็นหลักที่ชาวไทยควรยึดถือเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตของตนอีกประการหนึ่ง ซึ่งจะส่งเสริมให้ชีวิตชาวไทยมีเอกลักษณ์เป็นไทย เพิ่มคุณค่าอันนิยมนับถือยิ่งขึ้น

๑๔. คุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังแก่นักศึกษา^{๑๐๔} คุณธรรมอันดับแรกที่ควรปลูกฝัง คือ ความกตัญญู ซึ่งควรจะได้แสดงออกทั้งทางกาย ทางวาจา และทางใจ เป็นวัฒนธรรมทางจิตใจ ที่แสดงออกมาด้วยความดีงามแต่สิ่งเหล่านี้กำลังถูกทำลาย ด้วยความริบเร่จากกระแสวัตถุนิยม และบริโภคนิยมที่ไม่ได้คำนึงถึงวัฒนธรรมทางจิตใจ หากคุณธรรมที่มีอยู่ในจิตใจ หากคุณธรรมที่มีอยู่ในจิตใจไม่มั่นคงสิ่งที่แสดงออกมาจากพฤติกรรมของคนก็ล้วนเป็นสิ่งจอมปลอมทั้งสิ้น การแสดงออกทางกาย วาจา ใจ ที่มีคุณธรรมเป็นที่ตั้งจึงมีส่วนสำคัญในการกล่อมเกลา จิตใจ ให้มีความอ่อนโยน สุภาพ นอบน้อม สุขุม รอบคอบ เช่น การกราบไหว้พระแบบเบญจางคประดิษฐ์ ซึ่งเป็นการกราบที่แสดงความเคารพอย่างสูงสุดต่อบุคคลที่ควรเคารพนับถือสูงสุด การวางมือ การยกมือขึ้น เพื่อให้สติดูอยู่กับมือ พนมมือที่นอກในท่าอัญชลี เป็นการสำรวมใจออกจากปัญหา ที่ว่าวุ่น การยกมือจรดบริเวณหว่างคิ้วในท่าวันทา เป็นการสำรวมกาย สำรวมวาจา สำรวมใจ กำหนดจิตให้เป็นสมาธิ มีความแน่วแน่มั่นคงใน จิตใจ การก้มกราบท่าอภิวาท เป็นการปล่อยใจให้ว่างลง สบายยอมทั้งกายและใจให้กับความดี เป็นการลดอัตตา ความยึดมั่น ถือมั่นในตัวเอง ซึ่งทำให้เหล่านี้ จะเป็นส่วนหนึ่งที่ช่วยรักษาสภาพจิตใจให้ดีงาม การปลูกฝังให้นักศึกษารู้จักพึ่งตนเองอย่างมีศักดิ์ศรี เป็นคนดีมีวินัย คือ การปลูกฝังให้นักศึกษาได้มีความคิดเห็นที่ถูกต้อง และรู้จักคุณค่าของตัวเองไม่มีชนชาติใดในโลกที่มีความเจริญ งดงาม มั่นคงอยู่ได้ เพราะการรอรับการช่วยเหลือของผู้อื่น โดยไม่พึ่งตนเอง ค่าของคน อยู่ที่ผลของงาน บนพื้นฐาน อุดมการณ์ชีวิตงาน คือ ชีวิต ชีวิตคืองาน บันดาลสุข ทำงานให้สนุกเป็นสุข เมื่อทำงานของดีต้องมีแบบ แบบที่ดี ต้องมีระเบียบ ระเบียบที่ดี ต้องมีวินัย คนที่มีวินัย คือ เคารพตนเอง เคารพผู้อื่น เคารพเวลา เคารพกติกา เคารพสถานที่

สรุปได้ว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้แก่เยาวชน จำเป็นต้องเริ่มแต่เด็กเพราะอายุ ก่อน ๖ ปี จะสามารถบันทึกจริยธรรมในช่วงนั้น ได้มากที่สุด พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง ผู้ใกล้ชิดของเด็กในวัยนี้ จึงมีบทบาทสำคัญมาก ในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและควรทำอย่างต่อเนื่องผ่านทางกิจกรรมต่างๆ ทั้งในและนอกหลักสูตร จนกระทั่งเด็กเหล่านี้เข้าสู่การเรียนในระบบ ตั้งแต่ระดับ

^{๑๐๔} กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, แนวทางการดำเนินงาน คลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗), หน้า ๒๕ – ๒๖.

ประถมศึกษา จนถึงระดับอุดมศึกษาเติบโตเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น การปลูกฝังทางด้านคุณธรรม จริยธรรม ยังคงต้องดำเนินต่อไปอย่างเป็นธรรมชาติ เพื่อให้นักศึกษาเป็นทั้งคนเก่ง คนดี และมีความสุข

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรมเป็นแนวคิดที่พยายามอธิบายถึงการนำทรัพยากรที่สะสมอยู่ในความรู้ ความสามารถ หรือทรัพย์สินที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มสังคมมีไว้ในครอบครองและสามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือสร้างผลตอบแทนทั้งทางเศรษฐกิจหรือการได้รับการยอมรับในสังคมอาจจะเข้าใจในมิติทาง เศรษฐศาสตร์ ว่าทุน คือปัจจัยในการผลิตสินค้าหรือบริการไม่ว่าจะเป็น วัตถุดิบ เงินทุน ที่ดิน แรงงาน เครื่องจักร ฯลฯ ถึงกระนั้นทุนอาจอยู่ในรูปแบบอื่นๆ จะนำเสนอความหมายและประเภทของทุนทาง วัฒนธรรม เพื่อเป็นพื้นฐานนำไปสู่การทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

๒.๔.๑ ความหมายของทุนทางวัฒนธรรม

แนวคิดเรื่องทุนทางวัฒนธรรมเกิดจากการพัฒนาแนวคิดของมาร์กซ^{๑๐๕} ซึ่งเห็นว่า ทรัพย์สินเงินทองที่แต่ละคนมีอยู่นั้น ยังไม่ใช่ทุน ทรัพย์สินเหล่านี้จะแปรสภาพไปเป็นทุน เมื่อเข้าไปสู่ กระบวนการผลิต เช่น นำไปลงทุน ใส่แรงงานเข้าไป แล้วทำให้เกิดมูลค่าส่วนเกินและกำไร สิ่งที่จะ แปรสภาพกลายเป็นทุนได้ยังครอบคลุมไปถึงปัจจัยการผลิตตามที่รู้จักในนาม ๕M ประกอบไปด้วย แรงงานมนุษย์ (Manpower) เครื่องจักร (Machine) วัตถุดิบ (Material) เงิน (Money) และการ จัดการ/ความรู้ (Management/Knowledge) มาร์กซ เห็นว่า ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) จำเป็นต้องมีการขยายตัวเองอยู่เสมอด้วยกลวิธีต่างๆ และความมั่งคั่งของเจ้าของทุนไม่ได้เกิดจาก กำไรจากการขายสินค้าได้เท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงมูลค่าส่วนเกินที่ได้มาจากการที่คนงานใส่แรงงานไป ยังขั้นตอนการผลิตด้วย

นอกจากนี้ นักทฤษฎีวัฒนธรรมวิพากษ์ชาวฝรั่งเศส เช่น บูร์ดิเยอ^{๑๐๖} ก็เป็นผู้หนึ่งที่ริเริ่ม นำแนวคิดเรื่องทุนประยุกต์ใช้ศึกษาวัฒนธรรมโดยได้นิยามความหมายของทุนว่า สิ่งใดจะกลายสภาพ เป็นทุนได้ก็ต่อเมื่อสิ่งนั้น ได้ทำหน้าที่ในฐานะความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม (Function as Social Relation of Power) จากนั้นเขาแบ่งประเภทของทุนออกเป็น ๔ ประเภท ได้แก่ ๑) ทุนทาง เศรษฐกิจ (Economic Capital) เป็นทุนที่เกิดจากการสะสมความมั่งคั่งของรายได้และทรัพย์สินที่อยู่ใน รูปของเงินทอง อาคารบ้านเรือน เครื่องเพชรนิลจินดา รถยนต์ หุ่น ฯลฯ ทุนประเภทนี้สามารถ นำไปแลกเปลี่ยนเป็นทุนประเภทอื่นตามมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ ๒) ทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นรูปแบบของโครงสร้าง สถาบัน เครือข่ายและความสัมพันธ์ซึ่งปัจเจกบุคคลสามารถใช้ในการดำรง

^{๑๐๕} กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน, สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับ สื่อสารศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๑) หน้า๖๙-๗๐.

^{๑๐๖} “เรื่องเดียวกัน. หน้า ๗๑, ๕๕๑-๕๕๓, ๕๕๕.”

รักษาและพัฒนาตนเองเพื่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มสังคมตามที่ตนเองต้องการ ทูทางสังคมเป็นเสมือนทรัพยากรประเภทหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ ประโยชน์ทางสังคมให้แต่ละคนตามกลุ่มที่สังกัด ตั้งแต่ในครอบครัว โรงเรียน หมู่บ้าน สถานที่ทำงาน กลุ่มธุรกิจ ฯลฯ ๓) ทูทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) เป็นสถานภาพ ชื่อเสียง หรือการได้รับการยอมรับจากบุคคลอื่นที่ทำให้เจ้าของทุนเกิดการได้เปรียบหรือได้รับผลประโยชน์ต่างๆ และ ๔) ทูทางวัฒนธรรม (Cultural Capital)

Bourdieu^{๑๐๗} นิยามไว้ว่า เป็นทุนที่สะสมอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคล วัตถุสิ่งของ และที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน ซึ่งแต่ละบุคคลได้รับการหล่อหลอมและผลิตซ้ำ เพื่อสืบทอดผ่านทางระบบการศึกษา ผลผลิตที่ได้จากการสะสมทุนทางวัฒนธรรมคือรสนิยม (Taste) ซึ่งจะสร้างความแตกต่างและเป็นเครื่องมือที่ใช้ดำรงรักษาระดับชั้นในสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป

McRobbie^{๑๐๘} ได้ให้ความหมายของทุนทางวัฒนธรรมว่า เป็นการกระจายรูปแบบของทุนชนิดหนึ่ง ทุนวัฒนธรรมจะอยู่ในความสามารถพิเศษหรือทรัพย์สินส่วนบุคคล และไม่สามารถลดทอนไปยังทุนทางเศรษฐกิจได้ แต่ละคนจะมีทุนทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน ไม่ใช่ทุกคนที่จะสามารถเป็นเจ้าของทุนทางวัฒนธรรมที่มั่งคั่งได้ แต่ทุนชนิดนี้สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการดำรงรักษาการมีอำนาจทางสังคมได้

จากการให้ความหมายของคำว่าทุนวัฒนธรรมของนักวิชาการดังกล่าวข้างต้น จึงสามารถสรุปความหมายของทุนทางวัฒนธรรมตามแนวคิดนักวิชาการข้างต้นไว้ว่า ทุนวัฒนธรรมหมายถึง ทรัพยากรที่สะสมอยู่ในระบบ ความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วัตถุสิ่งของ รวมไปถึงแนวทางการดำเนินชีวิตในกลุ่มสังคมที่แต่ละคนเข้าไปมีส่วนร่วมและช่วยกันผลิตคุณค่าหรือความหมายขึ้นมา แล้ว เผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้ในกลุ่ม จนเกิดเป็นข้อตกลงเพื่อการปฏิบัติที่เห็นพ้องต้องกัน ได้รับการยอมรับจากผู้คนส่วนใหญ่ และดำเนินการผลิตซ้ำ อย่างต่อเนื่องผ่านทางกระบวนการผลิตซ้ำ เพื่อดำรงรักษาทุนทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ การสะสมความมั่งคั่งของทุนทางวัฒนธรรมยังแสดงถึงอำนาจของผู้ครอบครองทุนทางวัฒนธรรมซึ่งมีอิทธิพลต่อทัศนคติของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มสังคมที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายด้วย

^{๑๐๗} Richardson, J., *Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education*, (New York : Greenwood, 1986), pp. 241-258.

^{๑๐๘} McRobbie, Angela., *The Uses of Cultural Studies: a Textbook*, (Thousand Oaks: SAGE, 2005) p. 137.

๒.๔.๒ ประเภทของทุนทางวัฒนธรรม

Bourdieu^{๑๐๙} ได้แบ่งทุนทางวัฒนธรรมเป็น ๓ รูปแบบ ได้แก่ ทุนที่มีอยู่ในตัวตน (Embodied Form) ทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุ (Objectified Form) และทุนที่อยู่ในรูปแบบสถาบัน (Institutionalized State) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๒.๔.๒.๑ ทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตน เป็นสมรรถนะด้านวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตนได้แก่ การแสดงออกของร่างกายและจิตใจ เป็นทุนที่อยู่ในระดับอุปนิสัย มักปรากฏในชีวิตทางวัฒนธรรม และต้องใช้ระยะเวลาในการก่อตัวเป็นรูปเป็นร่างผ่านทางกระบวนการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งทำหน้าที่ถ่ายทอดความคิด ทักษะ และค่านิยมซึ่งมีผลต่อการทำความเข้าใจ หรือการรับรู้ของรสนิยมต่างๆ เช่น ศิลปะ การใช้ชีวิต การเปลี่ยนรูปทุนวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตนต้องอาศัยเวลา สังคมชนชั้นทางสังคม และสามารถเชื่อมโยงไปยังทุนทางเศรษฐกิจได้ การสะสมทุนในระดับนี้สั่งสมอยู่ในตัวของแต่ละบุคคลมาตั้งแต่เยาว์วัย ผ่านการหล่อหลอม (Pedagogy Action) โดยผู้ปกครองพี่น้องสมาชิกในครอบครัวจะสละเวลาเพื่อให้สมาชิกใหม่ซึมซับความหมายและรหัสของวัฒนธรรม สร้างความเด่นชัดและความแตกต่างทางวัฒนธรรมขึ้นยิ่งในสังคมที่มีความซับซ้อนก็ยิ่งมีการแข่งขันลงทุนเพื่อสะสมทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในตัวตนอย่างเข้มข้น

๒.๔.๒.๒ ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปของวัตถุ เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่แสดงออกให้เห็นในรูปของวัตถุ สื่อมวลชน หรือสิ่งของ เช่น รูปภาพ งานเขียน หนังสือ พจนานุกรม อนุสาวรีย์ เครื่องมือ เครื่องจักร ฯลฯ วัตถุเหล่านี้เป็นรูปแบบหนึ่งของการแบ่งปันความหมายทางวัฒนธรรมที่ถูกกำหนดโดยผู้ผลิตวัฒนธรรมหรือแนวคิดของผู้คนส่วนใหญ่ในสังคม^{๑๑๐}

๒.๔.๒.๓ ทุนวัฒนธรรมที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน คือ การอ้างอิงถึงคุณสมบัติเบื้องต้นของทุนทางวัฒนธรรมในลักษณะการรับประกันโดยแสดงออกในรูปของประกาศนียบัตร หนังสือรับรอง และการสอบวัดคุณสมบัติ ซึ่งปรากฏชัดอยู่ในสถาบัน เช่น สถาบันการศึกษา หรือสถาบันประเมินผลต่างๆ ทุนทางวัฒนธรรมสามารถเปลี่ยนรูปได้ภายใต้เงื่อนไขเฉพาะ คืออาจเปลี่ยนรูปเป็นทุนทางเศรษฐกิจ เช่น เงินเดือน หรือคุณสมบัติทางการศึกษา ทุนแบบนี้ได้สร้างความแตกต่างระหว่าง ความรู้ที่เป็นทางการที่ได้รับการรับรองความสามารถ กับความรู้ทางวัฒนธรรมแบบธรรมดา ทุนนี้ยังทำให้เกิดการสับเปลี่ยนระหว่างทุนทางวัฒนธรรมกับทุนทางเศรษฐกิจ โดย “การรับประกันทุนทางการศึกษา” ด้วย “มูลค่าของเงิน” เพราะผลผลิตของการแลกเปลี่ยนทุนทางเศรษฐกิจไปเป็นทุนทางวัฒนธรรมได้สร้างมูลค่าของทุนทางวัฒนธรรมให้กับผู้ที่มีคุณสมบัติทางการศึกษา ผลกำไรใน

^{๑๐๙} Richardson, J., *Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education*, (New York : Greenwood, 1986), pp. 241-258.

^{๑๑๐} “อ้างแล้ว. *Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education*. หน้า ๒๔๑-๒๕๘.”

รูปวัตถุและสัญลักษณ์ที่คุณสมบัติทางการศึกษารับรองขึ้นอยู่กับการลงทุนในแง่เวลา และความพยายาม ^{๑๑๑}

ทุนทางวัฒนธรรมแบ่งเป็น ๓ รูปแบบ ได้แก่ ทุนที่มีอยู่ในตัวตน ทุนที่อยู่ในรูปของวัตถุ และทุนที่อยู่ในรูปแบบสถาบัน

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

วัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบพื้นฐานอันเป็นแกนสำคัญอันหนึ่งของสังคม ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมเป็นแบบแผนในการดำรงการดำเนินชีวิตของคนในสังคม วัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมหรือความประพฤติของมนุษย์ในแต่ละสังคม ดังเช่น พระยาอนุมานราชธน หรือ “เสถียรโกเศศ” เขียนไว้ในหนังสือวัฒนธรรมเบื้องต้นตอนหนึ่งว่า “มนุษย์เกิด ในวัฒนธรรมที่จะเกิดอยู่นอกวัฒนธรรมนั้น มิไม่ได้ คนจะเป็นคนขึ้นมาได้ก็ด้วยมีวัฒนธรรม ถ้าไม่มีวัฒนธรรมก็ไม่ใช่คนแต่จะเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งซึ่งมีวิถีชีวิตอย่างธรรมชาติเท่านั้นวัฒนธรรมเป็นส่วนสำคัญของคนเพราะเข้าไปซึมและประกอบเป็นรูปวิถีชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมาโดยไม่มีใครรู้สึกตัว” และวัฒนธรรมจึงเป็นทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นนิสัย คือ ความประพฤติที่เคยชินของสังคมซึ่งมนุษย์เองเป็นผู้สร้างและปรับปรุงจากธรรมชาติและเรียนรู้ จากกันและกัน เพราะวัฒนธรรมจึงเป็นทั้งสังคมสร้าง และที่สังคมเรียนรู้ควบคุมกันไปในตัว คนในสังคมจะมีลักษณะเป็นคนเช่นไร เป็นคนดีหรือเป็นคนเลว ก็อยู่ที่วัฒนธรรม ซึ่งคนสร้างขึ้น มาเป็นสิ่งที่บันดาลให้เป็นไป^{๑๑๒}

๒.๕.๑ ความหมายของวัฒนธรรมท้องถิ่น

คำว่า “วัฒนธรรม” นั้น เป็นคำที่พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงบัญญัติไว้และใช้เป็นหลักฐานทางราชการครั้งแรกเมื่อปี พ. ศ. ๒๔๘๓ โดยทรงแปลมาจากภาษาอังกฤษคือ Culture ซึ่งเป็นคำมาจาก cultura ในภาษาละติน อันหมายถึง การเพาะปลูก หรือ การปลูกฝัง^{๑๑๓} ซึ่งนักวิชาการได้นำคำนั้นมาใช้โดยให้ความหมายแตกต่างกันไป

บุปผชาติ อุปถัมภ์นรากร อธิบายว่า วัฒนธรรม หมายถึงแบบแผนพฤติกรรมของคนในสังคมใดสังคมหนึ่ง มีการสั่งสม สืบทอด และเปลี่ยนแปลง ปรับปรุง ผลิต หรือสร้างขึ้นจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งแวดล้อม และระหว่างคนในสังคมด้วยกันเองจนอาจกล่าวได้ว่าอะไรก็ตามที่เกี่ยวข้อง

^{๑๑๑} “อ้างแล้ว. Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education. หน้า ๒๔๑-๒๔๘.”

^{๑๑๒} จานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคนอื่นๆ, สังคมวิทยาเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๕.

^{๑๑๓} “เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖.”

สัมพันธ์กับมนุษย์แล้วย่อมถือเป็นวัฒนธรรมได้ทั้งสิ้นประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ประเพณี กฎหมายและจริยธรรม^{๑๑๔}

ส่วนนักวิชาการต่างประเทศได้นิยามความหมายของคำความหมายวัฒนธรรมไว้ ดังนี้ Leslie a white ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมว่า วัฒนธรรมคือปรากฏการณ์ที่สร้างขึ้นอย่างมีระบบประกอบด้วยการกระทำ (แบบแผนพฤติกรรม) วัตถุ (เครื่องมือเครื่องใช้และสิ่งที่ใช้สร้างเครื่องมือเครื่องใช้) ความคิด (ความเชื่อ ความรู้) และความรู้สึก (ทัศนคติ ค่านิยม) ที่แสดงออกให้เห็นได้อย่างชัดเจน วัฒนธรรมเป็นผลงานที่มาจากการสร้างสรรค์ของมนุษย์ และมีลักษณะชัดเจน ดังนั้นจึง สามารถถ่ายทอดจากคนหนึ่งไปสู่คนอื่นได้ง่าย^{๑๑๕}

เทเลอร์ (Taylor) ให้นิยามวัฒนธรรมว่า เป็นส่วนทั้งหมดที่ซับซ้อน ประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ ศีลธรรม กฎหมาย ประเพณี และความสามารถด้านอื่นๆ ที่มนุษย์ได้มาในฐานะเป็นสมาชิกของสังคม^{๑๑๖}

จากความหมายของวัฒนธรรมที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรม หมายถึง แบบแผน พฤติกรรมวิถีชีวิตของมนุษย์ในสังคมใดสังคมหนึ่งที่มีการสั่งสม สืบต่อกันมาประกอบด้วย ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ กฎหมายประเพณี มรดกทางสังคมที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการที่จะดำรงไว้ซึ่งสังคมอันดีงามและสามารถเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย

ส่วนคำว่าวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมพื้นบ้าน หรือคติชนวิทยา ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันตามที่กรมศึกษาออกโรงเรียน ได้ให้ความหมาย คติชนวิทยาไว้ ๕ ประการ คือ^{๑๑๗}

๑. เรื่องเล่าสืบทอดกันมาจนไม่อาจสืบสาวราวเรื่องถึงต้นตอหรือผู้เล่าเรื่องเดิมได้
๒. เป็นระบบทางวัฒนธรรมของชาติที่ แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมชาตินั้น
๓. การสืบทอดข้อมูลทางคติชนวิทยา อาศัยการบอกเล่าต่อๆ กันมาโดยการจำ และการกระทำซ้ำๆ จนจำได้ขึ้นใจ มากกว่าจะบันทึกข้อมูลและถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร

^{๑๑๔} บุปผาชาติ อุปถัมภ์นรากร, โнора : การอนุรักษ์การพัฒนาและการสืบสารศิลปะการแสดงภาคใต้, (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาสารคาม, ๒๕๕๒).

^{๑๑๕} Leslie, Gerald R. el, *Introductory sociology : Order and change in society*, (New York : New York University press, 1980), pp. 75.

^{๑๑๖} Taylor, Edward B., *Primitive culture*,. (London : John Murrey, 1871), pp.98.

^{๑๑๗} กรมการศึกษานอกโรงเรียน, *แบบเรียนวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๘), หน้า 1๑๒-๑๕.

๔. เป็นแนวการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้าน ที่กระทำสืบต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ และลูกหลานยังยึดถือปฏิบัติกันอยู่

๕. เป็นการศึกษาเรื่องราวของชาวบ้านมากกว่าชาวเมือง เพราะชาวบ้านเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตซ้ำสิ่งทีประพตปฏิบัติจึงคงอยู่ในรูปแบบเก่าๆ มาก ส่วนชาวเมืองนั้นรับความเจริญทางวัตถุมากกว่าจึงเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตอยู่ตลอดเวลา

วัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการเรียกชื่อวัฒนธรรมของคนที่อยู่ในวงแคบเข้ามาอาจเป็น วัฒนธรรมภาคภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมจังหวัด อำเภอ ตำบล หรือหมู่บ้าน ตามสภาพแห่งการปกครองท้องถิ่นก็ได้ แต่มีลักษณะเหมือนกับวัฒนธรรมแห่งชาติโดยส่วนรวมจะแตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อย ในขณะที่วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตเป็นครรลองแห่งชีวิต การกิน การอยู่ การเดิน การนั่ง การนอน ล้วนแต่เป็นพฤติกรรมที่ถูกตีกรอบไว้ให้ประพฤติปฏิบัติ ถ้าประพฤติปฏิบัติผิดแผกแตกต่างจากแบบแผนที่สังคมกำหนดไว้ก็จะปรับตัวเข้ากับสังคมไม่ได้ วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการดำเนินชีวิตในสังคมพื้นบ้านจึงนับว่ามีความสำคัญไม่น้อยกว่าวัฒนธรรมแห่งชาติ เพราะเหตุว่าวิวัฒนาการของวัฒนธรรมแห่งชาติจะเกิดขึ้นได้ก็ย่อมอาศัยวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นรากฐานสำคัญและในขณะเดียวกันวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงช้ายึดมั่นในประเพณีอันเก่าแก่จึงช่วยอนุรักษ์วัฒนธรรมสมัยใหม่ที่เป็นพิษภัยแก่สังคมไทยไว้ส่วนหนึ่ง

ยิ่งยง เรืองรอง ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมระดับท้องถิ่นหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึงแนวทางปฏิบัติหรือวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่แทรกอยู่ในวัฒนธรรมรอง (Total culture) ซึ่งคนส่วนมากยึดถือปฏิบัติเป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตอยู่ตามท้องถิ่นในส่วนต่างๆ ของประเทศ^{๑๑๘}

ธราดล ชัยเดชโกสินทร์ วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งที่เกิดขึ้นจากคนในแต่ละท้องถิ่นจากการสะสมความรู้ประสบการณ์และได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษเพื่อการดำเนินชีวิตให้อยู่รอดและความเพลิดเพลินใจ^{๑๑๙}

บุญเจริญ บำรุงชู ยังได้กล่าวถึง วัฒนธรรมพื้นบ้าน หมายถึงแบบฉบับร่วมกันของกลุ่มชนหรือสังคมซึ่งเกิดขึ้นด้วยความรู้ ความเข้าใจ ความสามารถสร้างความพอใจ ค่านิยมและมีการ

^{๑๑๘} ยิ่งยง เรืองรอง, **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์ปริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๙), หน้า ๒๕

^{๑๑๙} ธราดล ชัยเดชโกสินทร์, **การพัฒนารูปแบบการประดิษฐ์ชุดการแสดงพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลป์**, (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๐).

ถ่ายทอดต่อๆ กันมาโดยไม่ขาดสาย โดยวิธีการหลายทาง เช่น การบอกเล่า จดจำ ทำตามครู รู้แบบซึมซับ และได้รับความพอใจในท้องถิ่นนั้นๆ^{๑๒๐}

จะเห็นได้ว่านักวิชาการหลายๆ ท่านได้อธิบายความหมายของวัฒนธรรมท้องถิ่น วัฒนธรรมพื้นบ้านคติชนวิทยา ไว้อย่างใกล้เคียงกันในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยขอใช้คำว่าวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมาจากความหมายที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง แนวปฏิบัติและวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากคนในแต่ละท้องถิ่นที่สืบทอดต่อกันมาด้วยวิธีหลากหลาย เช่น การบอกเล่า จดจำ ทำตามครู รู้แบบซึมซับตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษโดยลูกหลานยังยึดถือปฏิบัติกันอยู่เพื่อกำหนดดำเนินชีวิตให้อยู่รอดและเพลิดเพลินใจในท้องถิ่นนั้นๆ

๒.๕.๒ ลักษณะของวัฒนธรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญบางประการของวัฒนธรรมไว้ ดังที่ จานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ^{๑๒๑} ได้กล่าวถึงลักษณะที่สำคัญของวัฒนธรรม ดังนี้

๑. เป็นแบบพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ (Pattern of learn behavior)
๒. เป็นสิ่งที่มีอยู่ร่วมกัน (Shared by members of society)
๓. เป็นสิ่งที่ถ่ายทอดสืบทอดกันมา (Transmitted among the members of society)
๔. สร้างความพอใจให้แก่มนุษย์ได้ (Culture is gratifying)
๕. เป็นสิ่งที่ปรับเปลี่ยนได้ (Culture is adaptive)
๖. เป็นผลรวมหรือการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Culture is integrative)
๗. รูปแบบพฤติกรรมในอุดมคติที่ต้องยึดถือปฏิบัติตาม (Idea form of behavior)
๘. เป็นเอกลักษณ์เหนืออินทรีย์ (Super organic)

เอกพงษ์ ประสงค์เงิน^{๑๒๒} กล่าวว่าลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรมได้แก่

๑. วัฒนธรรมเป็นความคิดร่วม (Shared Ideas) และค่านิยมทางสังคมซึ่งเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของพฤติกรรมคนในวัฒนธรรมเดียวกัน จะสามารถคะแนนพฤติกรรมของบุคคล ของผู้อื่นในสถานการณ์ต่างๆ ได้ซึ่งทำให้พฤติกรรมของเขามีความสอดคล้องต้องกันกับผู้อื่น

^{๑๒๐} บุญเจริญ บำรุงชู, แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาแหล่งประมอทัยอีสาน เพื่อส่งเสริมคุณค่าและมูลค่าทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน, (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓)

^{๑๒๑} จานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, สังคมวิทยาเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖-๑๘.

^{๑๒๒} เอกพงษ์ ประสงค์เงิน, พื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๘), หน้า ๕๑-๕๒

๒. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ (Culture is learned) ที่ละเล็กละน้อยจากการเกิดและเติบโตมาในสังคมแห่งหนึ่งวัฒนธรรมเปรียบเสมือน “มรดกทางสังคม” ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งโดยผ่านกระบวนการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม หรือกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ซึ่งรวมทั้งการอบรมสั่งสอนของพ่อแม่ ครูอาจารย์ และประสบการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์ได้รับสั่งสมมาจากการเป็นสมาชิกสังคม จากกระบวนการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมนี้มนุษย์สามารถเข้าใจได้ว่าตนมีพฤติกรรมเช่นไรในสถานการณ์ต่างๆ พฤติกรรมเช่นไรที่คนยอมรับว่าดีงามถูกต้อง มนุษย์จะรับเอาทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อที่สังคมยอมรับมาเป็นของตน ทั้งนี้เนื่องจากหลักการที่ว่า “อายุของคนนั้นสั้น แต่วัฒนธรรมนั้นยืนยาวกว่า” ดังนั้นในแต่ละสังคมจะต้องมีการ ตัดแต่งกลไกสำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปยังคนอีกรุ่นหนึ่งในยุคสมัยปัจจุบันตัวอย่างที่เห็นชัดคือ สถาบันสื่อมวลชนที่รับมอบหมายให้ปฏิบัติหน้าที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมอย่างมาก

๓. วัฒนธรรมมีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ (Symbol) พฤติกรรมของมนุษย์มีต้นกำเนิดมาจากการใช้สัญลักษณ์ ชีวิตประจำวันของเราเกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์ต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเงินตรา สัญลักษณ์ไฟจราจร หรือสัญลักษณ์ทางศาสนา เช่น พระพุทธรูป

๔. มีวัฒนธรรมเป็นองค์รวมของความรู้และปัญญา ในลักษณะนี้วัฒนธรรมมีหน้าที่ตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เช่น สอนให้มนุษย์รู้จักอาหารที่มีประสิทธิภาพ วัฒนธรรมช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมเป็นพื้นฐานของการพัฒนาด้านเทคโนโลยี เพื่อความเจริญและความอยู่รอดของมนุษย์

๕. วัฒนธรรม คือ กระบวนการที่มนุษย์กำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา เช่น มนุษย์ทุกแห่งหนทั่วโลกพยายามกำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตและกระบวนการกำหนดนิยามความหมายให้กับชีวิตอาจออกมาในรูปของความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม และจักรวาล

๖. วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง หากแต่มีการเปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมีสาเหตุหลายประการ เช่น ความคิด และค่านิยม ที่มาจากวัฒนธรรมอื่นและอิทธิพลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับในวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมยังอาจเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งเป็นความพยายามของมนุษย์ในการควบคุมธรรมชาติ และใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพื่อ เมื่อเทคโนโลยีเปลี่ยนไปรวดเร็วเกินไปจนกระทั่งวัฒนธรรมและประเพณีปฏิบัติไม่อาจเปลี่ยนแปลงตามได้ทันก็อาจส่งผลให้เกิดปรากฏการณ์ที่เรียกว่า “วัฒนธรรมล่า” (Culture Lag) และทำให้มนุษย์ในสังคมนั้นเกิดความรู้สึกแปลกแยก (Alienation)

๗. วัฒนธรรมเป็นเครือข่าย (Network) ของวิถีชีวิตทั้งมวล (Way of life) คำว่าเครือข่ายนี้มีความหมายว่าหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นในส่วนใดส่วนหนึ่งก็จะส่งผลกระทบเชื่อมโยง

ไปถึงส่วนอื่นๆ ตัวอย่างที่เห็นอยู่ในชีวิตประจำวันทุกวันในชนบทคือ เมื่อมีถนนตัดผ่านเข้าไปในหมู่บ้าน เมื่อมีโทรศัพท์เครื่องหนึ่งถูกนำเข้าไปในหมู่บ้านชาวเขา วิถีชีวิตทั้งหมดของชุมชนก็จะเปลี่ยนแปลงไปทันที

๘. วัฒนธรรมมีลักษณะเฉพาะบริบท (Context Bound) เช่น เฉพาะกาลเวลาสถานที่ ท้องถิ่นลักษณะเฉพาะนี้จะปรากฏ มากในรูปแบบการแสดงออก เช่น รสเค็มของคนในต่างวัฒนธรรม ก็จะมีที่มาจากแหล่งต่างๆ แตกต่างกันไป

๙. วัฒนธรรมที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา วัฒนธรรม คือ พฤติกรรมการเรียนรู้เป็นการสืบทอดจากคนในชั่วอายุหนึ่งไปยังคนในอีกชั่วอายุหนึ่ง และมีการแพร่กระจายระหว่างสมาชิกของสังคมโดยการใช้สัญลักษณ์ คือ ภาษาเป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดซึ่งอาจจะแสดงออกในรูปของภาษาพูด ภาษาเขียน ภาษาภาพต่างๆ ซึ่ง ได้รับการบันทึกไว้ในรูปลักษณะต่างๆ ตามความเหมาะสมในช่วงเวลานั้นๆ สัญลักษณ์ดังกล่าวช่วยให้มนุษย์สามารถถ่ายทอดความรู้สึกทัศนคติ ความคิดเห็นต่างๆ เพื่อเข้าใจระหว่างกันของสมาชิกในสังคม

๑๐. วัฒนธรรมสามารถสร้างความพึงพอใจให้แก่มนุษย์ วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์คิดสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม แต่ความต้องการดังกล่าวยังไม่เป็นที่เพียงพอต่อความพอใจที่ได้รับจะรวมถึงความต้องการทางสังคม และ วัฒนธรรมด้วย การพัฒนาวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับความต้องการขั้นพื้นฐานซึ่งเดิมอยู่ในรูปแบบง่ายๆ ไม่ซับซ้อน หรือสวยงามมาอยู่ในรูปที่ประณีตสวยงามซับซ้อนมากขึ้น

จากลักษณะของวัฒนธรรมที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า ลักษณะของวัฒนธรรมที่สำคัญคือเป็น พฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ เป็นวิถีชีวิตถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนเป็นมรดกทางสังคมสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย สร้างความพึงพอใจแก่มนุษย์

๒.๕.๓ องค์ประกอบของวัฒนธรรม

นักวิชาการได้กล่าวถึงองค์ประกอบของวัฒนธรรมไว้ ดังที่ จานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ^{๑๒๓} กล่าวว่า วัฒนธรรมประกอบด้วยลักษณะ ๔ ประการ คือ

๑. องค์คติ (Concept) อันได้แก่สิ่งที่เป็นความเชื่อ (เช่น ในเรื่องศาสนาสิ่งศักดิ์สิทธิ์) แนวความคิด (เช่น ในเรื่องการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม) ความเข้าใจ (ในเรื่องของโลกจักรวาลและมนุษย์) ความรู้สึก ความรู้ ปัญหา และทัศนคติต่างๆ

๒. องค์พิธีการ (Usages) หมายถึง พิธีกรรม ประเพณี การปฏิบัติต่างๆ ที่มีความหมายและวัตถุประสงค์แน่นอน เช่น พิธีแต่งงาน พิธีเผาศพ พิธีวางศิลาฤกษ์ พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีโกนจุก เป็นต้น อันเป็นรูปพิธีกรรมต่างๆ ในวัฏจักรชีวิต

^{๑๒๓} จานงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคนอื่นๆ, สังคมวิทยาเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า ๒๐.

๓. องค์การ (Organization) หมายถึง ระบบความสัมพันธ์ของมนุษย์เพื่อบรรลุสู่ความสำเร็จในวัตถุประสงค์ร่วมกัน ดังนั้นจึงต้องมีวัตถุประสงค์อย่างเด่นชัด มีกฎระเบียบในการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ เช่น สมาคม สโมสร องค์การธุรกิจ พรรคการเมือง เป็นต้น

๔. องค์กรวัตถุ (Objects) ซึ่งรวมทั้งที่มีรูปร่างเป็นตัวตนหรือสัดส่วนที่แน่นอนอันเป็นผลผลิตของการกระทำของคนในสังคม เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ในการผลิตทางการเกษตรกรรม และอุตสาหกรรม แบบอาคารสถานที่ เครื่องแต่งกาย ดนตรีและนาฏศิลป์ไทย เป็นต้น องค์กรวัตถุที่ไม่มีรูปร่างหรือสัดส่วนแน่นอน เช่น ภาษาสัญลักษณ์ตัวเลขที่ใช้ในการติดต่อสื่อสาร

จากองค์ประกอบของวัฒนธรรมที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีองค์ประกอบ คือ วัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม เช่น ความเชื่อ พิธีกรรม และวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม เช่น สถาบัน วัตถุ

๒.๕.๔ ความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น

วัฒนธรรมเป็นเครื่องวัดและเครื่องกำหนดความเจริญ หรือความเสื่อมของสังคมในขณะเดียวกันวัฒนธรรมยังกำหนด ชีวิตความเป็นธรรมของประชาชนในสังคม ดังนั้นวัฒนธรรมจึงมีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของประชาชนและต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติมาก ซึ่งความสำคัญของวัฒนธรรมนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังที่ จารุวรรณ ธรรมวัตร ได้กล่าวไว้ดังนี้^{๑๒๔}

๑. วัฒนธรรมช่วยแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการๆ ของมนุษย์ ผลจากอันตรายสามารถเอาชนะธรรมชาติได้เพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาช่วย

๒. วัฒนธรรมช่วยเหนี่ยวรั้งสมาชิกในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันก็ย่อมจะมีความรู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกัน

๓. เป็นเครื่องมือแสดงเอกลักษณ์ของชาติ ชาติที่มีวัฒนธรรมสูงย่อมได้รับการยกย่องเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติ

๔. เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข วัฒนธรรมสร้างบรรทัดฐาน ช่วยจัดระเบียบความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม

๕. ช่วยให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองถาวร โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าชาตินั้นมีวัฒนธรรมที่มีคติในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมยึดมั่นในหลักแห่งเหตุผลในการดำเนินชีวิต ขยัน ประหยัด อุตุน มีระเบียบวินัยที่ดี ฯลฯ สังคมนั้นก็เจริญรุ่งเรือง

^{๑๒๔} จารุวรรณ ธรรมวัตร, คติชนชาวบ้าน, (มหาสารคาม : ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, ม.ป.ป), หน้า ๑๓.

ประจักษ์ ไผ่เจริญ กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรม คือเครื่องบ่งชี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของบุคคล กลุ่มชน ชุมชน คนกับสัตว์ เป็นตัวกำหนดปัจจัย ๔ เป็นตัวกำหนดการแสดงความรู้สึกทางอารมณ์และความเป็นเอกลักษณ์ของเผ่าพันธุ์^{๑๒๕}

จากความสำคัญของวัฒนธรรมที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมมีความสำคัญ ดังนี้

๑. เดิมเป็นเครื่องบ่งชี้แสดงให้เห็นถึงความแตกต่างของบุคคล กลุ่มชน ชุมชน คนกับสัตว์
 ๒. เป็นตัวกำหนดปัจจัยสี่ ช่วยแก้ปัญหาและสนองความต้องการต่างๆ ของมนุษย์ มนุษย์พ้นจากอันตรายสามารถเอาชนะธรรมชาติได้เพราะมนุษย์สร้างวัฒนธรรมขึ้นมาช่วย
 ๓. ช่วยเหนี่ยวยังสมาชิกในสังคมให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและสังคมที่มีวัฒนธรรมเดียวกันก็ย่อมจะมีความรู้สึกผูกพันเป็นพวกเดียวกัน
 ๔. เป็นเครื่องมือแสดงเอกลักษณ์ของชาติและเผ่าพันธุ์
 ๕. เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยจัดระเบียบความสัมพันธ์ของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ
 ๖. เป็นตัวกำหนดการแสดงความรู้สึกทางอารมณ์
- ส่วนความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น มีผู้ให้ความสำคัญไว้ ดังที่ กิตติกุล ศรีสว่าง ได้แบ่งความสำคัญของวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้ ดังนี้^{๑๒๖}
๑. เป็นมรดกที่สำคัญของสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดและปฏิบัติสืบต่อกันมา
 ๒. เป็นกระจกสะท้อนให้เห็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนในแต่ละท้องถิ่น
 ๓. เป็นเครื่องมือควบคุมของสังคม เพื่อให้ทุกคนรู้จักการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่เอาเปรียบเอารัดเอาเปรียบกัน เช่น ภาษี ความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ นิทาน เป็นต้น
 ๔. เป็นเครื่องมือก่อให้เกิดความสามัคคีเพื่อเสริมสร้างความสามัคคี เห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เช่น การทอดกฐิน การทอดผ้าป่า การแต่งงาน เป็นต้น
 ๕. เป็นเครื่องมือ ให้การศึกษาการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม ได้ถ่ายทอดในรูปแบบต่างๆ เช่น การเล่านิทาน สุภาษิต คำพังเพย เป็นต้น
 ๖. เป็นเครื่องมือให้ความบันเทิงแก่คนในสังคม ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่นนั้นๆ เช่น ตระกูลสงกรานต์ ลอยกระทง งานบวช งานแต่ง งานศพ เป็นต้น
 ๗. เป็นเครื่องมือพัฒนาทางด้านร่างกายจิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และสังคม ในรูปแบบกีฬาและการละเล่นของเด็ก เช่น การเล่นเตย การท่ายปริศนา การซ่อนแอบ เป็นต้น

^{๑๒๕} ประจักษ์ ไผ่เจริญ, การอนุรักษ์และพัฒนารูปแบบการแสดงหุ่นกระบอกพื้นบ้านภาคกลาง, (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, ๒๕๕๒).

^{๑๒๖} กิตติกุล ศรีสว่าง, แบบเรียนหมวดวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต ๒ (เลือก) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, (กรุงเทพมหานคร : เสมาธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๒๑.

เกตุวดี ทองร้อยช้าง กล่าวถึงวัฒนธรรมพื้นบ้านว่ามีความสำคัญต่อชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่นอย่างมาก เนื่องจากเป็นมรดกทางปัญญาของชาวบ้านที่ได้ร่วมกันสร้างสรรค์ สืบสาน และสืบต่อกันมาภายในกลุ่ม วัฒนธรรมพื้นบ้านจึงเป็นสิ่งที่มิขาดไปในการกำหนดความคิด ความเชื่อ และวิถีปฏิบัติของชาวบ้าน เป็นศักดิ์ศรีของคนในท้องถิ่นและเป็นพื้นฐานในการพัฒนาชีวิตของผู้คนในท้องถิ่น^{๑๒๗}

จากความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นมีความสำคัญดังนี้

๑. เป็นเครื่องควบคุมทางสังคมและกำหนดพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต
๒. เป็นมรดกทางสังคมที่ได้รับการถ่ายทอดและปฏิบัติสืบต่อกันมา
๓. เป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ
๔. เป็นเครื่องมือให้ความบันเทิง
๕. เป็นเครื่องมือพัฒนาทางด้านร่างกายจิตใจ อารมณ์ สติปัญญา และสังคม ในรูปแบบกีฬาและการละเล่นของเด็ก

๒.๕.๕ ประเภทของวัฒนธรรมท้องถิ่น

การแบ่งประเภทวัฒนธรรม จะมีประโยชน์ในการทำความเข้าใจในทัศนวัฒนธรรมให้ชัดเจนยิ่งขึ้นซึ่งนักวิชาการได้แบ่งประเภทของวัฒนธรรมไว้ดังนี้ บุปผาชาติ อุปถัมภ์นรากร ได้จำแนกวัฒนธรรมออกเป็น ๒ ประเภท คือ^{๑๒๘}

๑. วัฒนธรรมที่เป็นวัตถุ (Material culture) เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ในรูปที่สามารถนำมาใช้เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิตประจำวันอันได้แก่ เครื่องมือ เครื่องใช้สอยอาคารก่อสร้าง เครื่องแต่งกาย เครื่องยนต์กลไก งานจิตรกรรม เครื่องมือสมองกล เป็นต้น

๒. วัฒนธรรมที่ไม่เป็นวัตถุ (Non material culture) เป็นวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปร่างเป็นตัวตน เป็นนามธรรมอันประกอบด้วย บรรทัดฐาน สถาบัน ค่านิยม และความเชื่อต่างๆ ที่ผสมผสานอยู่ในวิถีชีวิตของมนุษย์

องค์การ ศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้แบ่งวัฒนธรรมออกเป็น ๕ สาขา ดังนี้^{๑๒๙}

^{๑๒๗} เกตุวดี ทองร้อยช้าง, การศึกษาบทบาทและผลกระทบจากบทบาทด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ของสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ, ๒๕๔๗)

^{๑๒๘} บุปผาชาติ อุปถัมภ์นรากร, โนรา : การอนุรักษ์การพัฒนาและการสืบสานศิลปการแสดงภาคใต้, (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาสารคาม, ๒๕๕๒).

๑. สาขาศิลปะ ได้แก่ ภาษา วรรณคดี ฟ้อนรำ วิจิตรศิลป์ สถาปัตยกรรม ละคร ประติมากรรม เป็นต้น

๒. สาขามนุษยศาสตร์ เช่น ความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ ค่านิยมในสังคม เป็นต้น

๓. สาขากีฬาและนันทนาการ ได้แก่ การละเล่นต่างๆ ฟันดาบ มวยไทย กระบี่กระบอง เป็นต้น

๔. สาขาช่างฝีมือ เช่น การทอผ้า การจักสาน เครื่องปั้นดินเผา เครื่องทอง เป็นต้น

๕. สาขาคหกรรมศิลป์ ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การทำอาหาร ความสามารถในการดูแลเด็ก การต้อนรับแขก มารยาทในการกิน เป็นต้น

จากประเภทของวัฒนธรรมที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุเป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ในรูปแบบที่สามารถนำไปใช้เพื่ออำนวยความสะดวกต่อการดำเนินชีวิต ส่วนวัฒนธรรมทางจิตใจ เป็นวัฒนธรรมที่ไม่มีรูปร่างเป็นตัวตน เป็นวัฒนธรรมอันประกอบด้วยบรรทัดฐาน สถาบัน ค่านิยม และความเชื่อต่างๆ

ส่วนประเภทของวัฒนธรรมท้องถิ่นได้มีผู้แบ่งประเภทไว้ ดังเช่นคณะกรรมการ เฉพาะกิจ ว่าด้วยการจัดระบบข้อมูลทางวัฒนธรรมคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กรมศึกษากรมการศึกษานอกโรงเรียน ได้จำแนกวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็น ๕ หมวดคือ^{๑๓๐}

๑. ความเชื่อและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น ความเชื่อ หมายถึง ความเห็นจริงด้วย และความเห็นจริงตาม ไม่ว่าจะเห็นเช่นนั้นด้วยความรู้สึกรู้สึหรือใช้เหตุผลไตร่ตรองก็ตาม ความเชื่อเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น อำนาจของดินฟ้าอากาศ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่รู้สาเหตุ ฉะนั้นเมื่อมีภัยพิบัติก็จะวิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตนเชื่อว่าจะช่วยได้ จึงเป็นบ่อเกิดแห่งการเชื่อต่อกันมาของขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นสิ่งที่ถือปฏิบัติกันมา โดยมีพื้นฐานมาจากความเชื่อต่างๆ อาจแบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

๑.๑ จารีตประเพณี เป็นประเพณีที่สังคมถือว่า ถ้าใครฝ่าฝืนจนดเว้นไม่ทำตามก็เป็นผิด เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม ซึ่งคนในสังคมถือว่ามีความสำคัญ

๑.๒ ขนบประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่กำหนดขึ้นเป็นระเบียบแบบแผนแล้วปฏิบัติสืบต่อกันมา ทั้งเป็นระเบียบแบบแผนโดยตรงหรือโดยปริยาย

^{๑๒๙} สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, คู่มือการบริหารจัดการโครงการทางวัฒนธรรมของภาคีเครือข่ายดำเนินงานวัฒนธรรมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๐.

^{๑๓๐} กรมศึกษากรมการศึกษานอกโรงเรียน, แบบเรียนวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิตภาคตะวันออก, พิมพ์ครั้งที่ ๔ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๘), หน้า ๕.

๑.๓ ธรรมเนียมประเพณี ได้แก่ ประเพณีที่เป็นเรื่องสามัญ ไม่มีระเบียบแบบแผนเหมือนขนบประเพณีและไม่มีถูกผิด ไม่มีผิดมีถูกเหมือนจารีตประเพณี เป็นเพียงแต่นิยมกันว่ามีคนปฏิบัติและก็ปฏิบัติกันมา

๒. สองภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น

๓. ศิลปหัตถกรรมท้องถิ่น

๔. ดนตรีนาฏศิลป์และการละเล่นท้องถิ่น

๕. ชีวิตและความเป็นอยู่

สุจิต บัวพิมพ์ ได้จำแนกประเภทของวัฒนธรรมพื้นบ้านออกเป็น ๓ ประเภท ดังนี้^{๑๓๑}

๑. ประเภทที่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อสร้างความเข้าใจ

๑.๑ นิทานพื้นบ้าน เช่น นิทานประเภทเทพนิยาย นิทานประจำถิ่น นิทานวีรบุรุษ นิทานเกี่ยวกับสัตว์ นิทานอธิบายเหตุ นิทานตลกขบขัน นิทานร่ำเร่

๑.๒ ภาษาถิ่น

๑.๓ บทสุภาพ

๑.๔ ปริศนาคำทาย

๑.๕ คำพูดคล้องจอง

๑.๖ เพลงพื้นบ้าน เพลงกล่อมเด็ก

๒. ประเภทที่ไม่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อ ก็สามารถสร้างความเข้าใจได้ ได้แก่

๒.๑ สถาปัตยกรรมหรือสิ่งก่อสร้างของชาวบ้าน

๒.๒ ศิลปะชาวบ้าน

๒.๓ งานฝีมือชาวบ้าน

๒.๔ เครื่องแต่งกายชาวบ้าน

๒.๕ อาหารการกินของชาวบ้าน

๒.๖ อากัปกิริยาของชาวบ้าน การอวย โกรธ การตอบรับ การปฏิเสธ

๒.๗ ดนตรีพื้นเมือง

๓. ประเภทผสมผสาน ได้แก่

๓.๑ ความเชื่อตลอดจนถึงการถือโชคลาง คาถาอาคม การทำเสน่ห์ และเครื่องรางของขลัง

๓.๒ ประเพณีพื้นเมืองหรือพิธีกรรม

๓.๓ งานมหรหรรษ์หรือพิธีการฉลอง

๓.๔ การละเล่นหรือกีฬาพื้นเมืองและการละเล่นของเด็ก

^{๑๓๑} สุจิต บัวพิมพ์, ความหมายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน, (วารสารคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาฯ สหประชาชาติ, ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๑ ๒๕๔๙), หน้า ๑๔.

๓.๕ ยากกลางบ้านหรือสมุนไพร

จากประเภทของวัฒนธรรมท้องถิ่นที่กล่าวมาสรุปได้ว่า วัฒนธรรมท้องถิ่นแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ต้องใช้ภาษาเป็นสื่อ เป็นวัฒนธรรมที่ไม่สามารถจับต้องได้เป็นนามธรรมประกอบด้วย ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อต่างๆ

๒. วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ไม่ต้องอาศัยภาษาเป็นสื่อ เป็นวัฒนธรรมที่จับต้องได้เป็นรูปธรรมประกอบด้วย ศิลปหัตถกรรม ดนตรี เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นแบบแผนพฤติกรรม วิถีชีวิตของมนุษย์ที่เกิดขึ้นจากคนในแต่ละท้องถิ่นที่เกิดจากการเรียนรู้เป็นวิถีชีวิตที่สั่งสม สืบทอดกันมาจนเป็นมรดกทางสังคม และใช้เป็นเครื่องมือในการที่จะดำรงไว้ซึ่งสังคมอันดีงาม วัฒนธรรมสามารถปรับเปลี่ยนไปตามยุคตามสมัย สร้างความพึงพอใจให้แก่คนในท้องถิ่นนั้นๆ วัฒนธรรมประกอบด้วยรูปแบบเนื้อหาที่เป็นทั้งนามธรรมและรูปธรรม แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ และวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุหรือวัฒนธรรมทางจิตใจ

๒.๖ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

๒.๖.๑ ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน

ภูมิปัญญาไทยหรืออาจเรียกว่า ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความชำนาญอันเกิดจากความรู้ที่สะสมมา เพื่อนามาสร้างกิจกรรม เครื่องมือเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพโดยเข้ากับสภาวะแวดล้อมที่ตนอาศัยและมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ ภูมิปัญญา ยังมีความหมายรวมถึงความคิดความเชื่อต่อสิ่งต่างๆ^{๑๓๒}

ศรีศักร วัลลิโภดม^{๑๓๓} กล่าวว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ศักยภาพของมนุษย์ที่จะสามารถดำรงอยู่โดยให้สอดคล้องกับทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมทำให้มนุษย์ดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่น”

ฉลาดชาย รมิตานนท์^{๑๓๔} กล่าวว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง สติและปัญญาอันเกิดจากการได้รับความรู้ สะสมและถ่ายทอดประสบการณ์ที่ยาวนานของบุคคลในท้องถิ่น ซึ่งทำหน้าที่ชี้แนะแนวทางการจะใช้ชีวิตอย่างยั่งยืนถาวรกับธรรมชาติรอบตัว”

^{๑๓๒} ภูมิปัญญาชาวบ้าน, (ออนไลน์), แหล่งที่มา <http://www.learners.in.th/>, (๒๒ ธ.ค. ๕๙).

^{๑๓๓} ศรีศักร วัลลิโภดม, การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง, ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง การพัฒนาทางวัฒนธรรม: กรณีศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๕), หน้า ๖.

เสรี พงศ์พิศ^{๑๓๕} กล่าวถึง “ภูมิปัญญา (Wisdom) หรือ ภูมิปัญญาชาวบ้าน (Popular Wisdom) หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom) หมายถึง พื้นรากฐานของความรู้ของชาวบ้าน หรือความรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์สืบทอดกันมาทั้งทางตรงคือประสบการณ์ด้วยตนเอง หรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่ได้สั่งสมสืบทอดกันมา

ภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เองที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหา เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ทั้งกว้าง ทั้งลึก ที่ชาวบ้านสามารถคิดเองทำเอง โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่แก้ปัญหาการดำเนินวิถีชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างร่วมสมัย

ประคอง นิมมานเหมินท์^{๑๓๖} กล่าวว่า “ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้หรือระบบความรู้ที่มนุษย์ค้นพบหรือคิดค้นขึ้น เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคงปลอดภัย มีความสะดวกสบาย สุขสงบและบันเทิงใจ อาจเป็นระบบความรู้ที่คิดขึ้นเพื่อประโยชน์ส่วนตนมาก่อนหรือเป็นระบบความรู้ที่คิดขึ้นเพื่อประโยชน์ของกลุ่มชนก็ได้”

เอกวิทย์ ณ ถลาง^{๑๓๗} กล่าวว่า “ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง ความรู้ ความคิด ความสามารถ ความชำนาญที่กลุ่มชนได้จากประสบการณ์และการดำรงชีพในระบบนิเวศและวัฒนธรรมที่ได้มีพัฒนาการสืบสานกันมา และได้แลกเปลี่ยนสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชนอื่น จากพื้นที่สิ่งแวดล้อมอื่นที่ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันแล้วรับเอาหรือปรับเปลี่ยนนำมาสร้างประโยชน์หรือแก้ปัญหาได้ในสิ่งแวดล้อมของกลุ่มชนนั้น”

สันติสุข กฤดากร^{๑๓๘} ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง “พื้นเพรากฐานความรู้ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรมของคนในชุมชนนั้นๆ ซึ่งชาวบ้านในสังคมนั้นรับรู้เชื่อถือ เข้าใจ ร่วมกันเป็นกระบวนการความรู้ที่เกิดจากการถ่ายทอดสืบทอดกันมา และเกิดจากการประสบด้วย

^{๑๓๕} ฉลาดชาย รมิตานนท์, ป่าชุมชนในประเทศไทย: แนวทางการพัฒนาเล่ม ๒ : ป่าชุมชนภาคเหนือ: ศักยภาพขององค์กรชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา, ๒๕๓๖), หน้า ๓๘.

^{๑๓๕} เสรี พงศ์พิศ เสรี พงศ์พิศ, คีนสู่รากเหง้า ทางเลือกและทัศนวิจาร์ณว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร : เทียนวรรณ, ๒๕๒๙), หน้า ๑๔๖.

^{๑๓๖} ประคอง นิมมานเหมินท์, ภูมิปัญญาไทยในวิถีชีวิตไทย, ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาไทยในภาษาและวรรณคดี, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติและมหาวิทยาลัยสยาม, ๒๕๓๘), หน้า ๔๗.

^{๑๓๗} เอกวิทย์ ณ ถลาง, ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย, (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑.

^{๑๓๘} สันติสุข กฤดากร, การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๑), หน้า ๑๔.

ตนเอง ประสานกับความรู้ใหม่นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ และสามารถนำมาแก้ปัญหาในการดำรงชีวิต ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และในระดับสังคมได้อย่างสอดคล้องสอดคล้องกับสภาพของแต่ละสังคม”

ยิ่งยง เทาประเสริฐ^{๑๓๙} กล่าวว่า “ปัจจัยต่างๆ ที่มีผลต่อพัฒนาการของภูมิปัญญาไทย ๕ ประการ คือ

๑. ความรู้เดิมในเรื่องนั้นๆ ผสมผสานกับความรู้ใหม่ที่ได้รับ
๒. การสั่งสม การสืบทอดของความรู้ในเรื่องนั้น
๓. ประสบการณ์เดิมที่สามารถเทียบเคียงกับประสบการณ์ใหม่ได้
๔. สถานการณ์ที่ไม่มั่นคง หรือมีปัญหาที่ยังหาทางออกไม่ได้
๕. รากฐานทางพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมและความเชื่อ”

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาไทย สรุปได้ว่า การเกิดของภูมิปัญญามี กระบวนการเรียนรู้และสืบทอด ถ่ายองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนแล้วพัฒนาเลือกสรรปรับปรุงองค์ความรู้ จนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

๒.๖.๒ ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเวศ วะสี^{๑๔๐} ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน สรุปได้ว่า “สังขธรรมที่เด่นชัดไม่ว่าสังคมใดหรือชุมชนใดก็ตาม เมื่อเกิดขึ้นหรือดำรงอยู่มานาน ล้วนจะต้องมีภูมิปัญญาของตัวเองไม่เช่นนั้นก็อยู่ไม่ได้ ด้านการพัฒนาประเทศที่ผ่านมามองในด้านความคิดและความรู้แล้วรัฐบาลกับเอกชนไม่ค่อยให้ความสำคัญในภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือความรู้ดั้งเดิมของคนไทยด้วยความไม่เข้าใจ อาจเห็นว่าภูมิปัญญาชาวบ้านเป็นสิ่งที่คร่ำครึ ต้องพัฒนาให้ทันสมัยตามแบบยุโรปเมื่อผ่านการต่อเนื่องเป็นเวลานาน ผลที่ตามมาอาจพูดได้ว่าชนบทไทยถูกทำลายย่อยยับ เกิดสภาพล้มละลายทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ก่อผลกระทบถึงครอบครัว เนื่องจากความสมดุลของชีวิตเท่าที่เคยเป็นอยู่มาก่อนถูกทำลายลง และยังได้กล่าวถึงลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาพื้นบ้านไว้ดังนี้

๑. มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานไม่ใช่วิทยาศาสตร์
๒. มีการบูรณาการสูงทั้งในเรื่องของกาย ใจ สิ่งแวดล้อม และสังคม
๓. มีความเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง
๔. เน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุธรรม”

^{๑๓๙} ยิ่งยง เทาประเสริฐ, เครือข่ายวิชาการราชภัฏด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น สถาบันราชภัฏเชียงราย, (เชียงราย : ศูนย์วิจัยและพัฒนาแพทย์พื้นบ้าน, ๒๕๔๒), หน้า ๑๖.

^{๑๔๐} ประเวศ วะสี, การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา, ในการสัมมนาทางวิชาการเนื่องในงานวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย ๓๓ เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๓), หน้า ๓๑-๓๔.

สรุประมวล เวชพิทักษ์^{๑๔๑} ได้กล่าวถึงความสำคัญของภูมิปัญญาชาวบ้าน สรุปได้ว่า “ภูมิปัญญาชาวบ้านมีความเกี่ยวข้องกับประเพณีและวัฒนธรรม เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นความเจริญงอกงามของชุมชน การพัฒนาเป็นการทำให้ดีขึ้นเจริญงอกงามขึ้น ดังนั้นการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมกับการพัฒนาจึงต้องใช้ภูมิปัญญาค้นหาสิ่งที่มีอยู่แล้วมาฟื้นฟู ประยุกต์และสร้างเสริมสิ่งใหม่บนรากฐานเท่าที่ค้นพบนั้นซึ่งภูมิปัญญาจะเป็นรากฐานของการพัฒนา” ภูมิปัญญาท้องถิ่นประกอบด้วย

๑. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นองค์ความรู้ความสามารถของชาวบ้านที่สั่งสม สืบทอดกันมาอันเป็นศักยภาพหรือความสามารถที่จะใช้แก้ปัญหา ปรับตัว เรียนรู้ และมีการสืบทอดไปสู่คนรุ่นใหม่หรือคือแก่นของชุมชนที่จรรโลงชุมชนให้อยู่รอดถึงปัจจุบัน

๒. ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ในชีวิตของคนเราผ่านกระบวนการศึกษา สังเกต คิดวิเคราะห์จนเกิดปัญหา และตกผลึกมาเป็นองค์ความรู้ที่ประกอบกันขึ้นมาจากความรู้เฉพาะหลายๆ เรื่อง ความรู้ดังกล่าวไม่ได้แยกย่อยออกมาให้เห็นเป็นศาสตร์เฉพาะสาขาวิชาต่างๆ อาจกล่าวได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นจัดเป็นพื้นฐานขององค์ความรู้สมัยใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินชีวิตของคนเรา ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นความรู้ที่มีอยู่ทั่วไปในสังคม ชุมชน และในตัวของผู้รู้เอง หากมีการสืบค้นเพื่อศึกษาและนำมาใช้ก็จะเป็นที่รู้จักกันเกิดการยอมรับถ่ายทอดและพัฒนาไปสู่คนรุ่นใหม่ตามยุคตามสมัยได้

๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ กระบวนการปรับเปลี่ยนแบบแผนการดำเนินชีวิตของบุคคลซึ่งอยู่ในท้องถิ่น ให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข หรือสามารถแก้ปัญหาคำถามดำเนินชีวิตของคนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ละยุคสมัย

๔. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการทัศน์ของบุคคลที่มีต่อตนเอง ต่อโลกและสิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะมีรากฐานจากคำสอนทางศาสนา คติ จารีต ประเพณีที่ได้รับ การถ่ายทอด สั่งสอน และปฏิบัติสืบเนื่องกันมาปรับปรุงเข้ากับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงแต่ละสมัย ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายเพื่อความสงบสุขของคนในส่วนใหญ่เป็นชุมชนและปัจเจกบุคคล ซึ่งกระบวนการทัศน์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น จำแนกออกได้ ๓ ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ ๑ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม

ลักษณะที่ ๒ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบสังคมหรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

^{๑๔๑} สรุประมวล เวชพิทักษ์, ปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, ๒๕๓๔), หน้า ๘๘-๘๙.

ลักษณะที่ ๓ ภูมิปัญญาเกี่ยวกับระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเอง

ดังนั้นผู้วิจัยพอจะสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาชาวบ้านมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตประจำวันของชุมชน และเป็นรากฐานของวัฒนธรรม ชุมชนและสังคม โดยแสดงออกมาในรูปของขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนา พิธีกรรม ภาษา ความเชื่อ วรรณกรรม ดนตรีการละเล่น พื้นบ้าน และภูมิปัญญานั้นยังมีความสำคัญต่อประเทศชาติด้วย เพราะว่าสังคมหรือชุมชนหากไม่มีภูมิปัญญาก็ไม่สามารถที่จะอยู่รอดในสังคมได้ด้วยตนเองจึงมีการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และการมีภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ให้กับคนรุ่นหลังสืบต่อไป

๒.๖.๓ ประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ชลทิพย์ เอี่ยมสาอังก์ และวิศนิ ศิลตระกูล^{๑๔๒} ได้ให้ความหมายประโยชน์ของภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ออกเป็น ๖ ประการ ดังนี้

๒.๖.๓.๑ ช่วยให้คนในท้องถิ่นนั้นดำรงชีวิตอยู่ด้วยความสงบสุขกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม ความเชื่อและข้อห้ามต่างๆ สามารถใช้เพื่อป้องกันการบั่นทอนสิ่งแวดล้อม

๒.๖.๓.๒ สามารถนำมาใช้เพื่อควบคุมความประพฤติของคนในสังคมเดียวกัน บารมีของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วและเป็นที่เคารพนับถือกันมา สามารถนำสวรรค์ กรรมและวาสนา ส่งผลต่อพฤติกรรมของชาวบ้าน ความซาบซึ้งในนิทานพื้นบ้าน นิทานชาดก ส่งผลให้คนว่านอนสอนง่าย รักสงบ มีความผูกพันต่อสุ่กับความสุขยากและลดการกดขี่ได้สูง

๒.๖.๓.๓ ให้ประโยชน์ด้านการรักษาสุขภาพอนามัย เป็นกระบวนการรักษาที่ช่วยเยียวยา และยกระดับจิตใจของผู้ป่วยให้มีพลังใจต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บ

๒.๖.๓.๔ ช่วยส่งเสริมและดำรงได้ซึ่งเอกลักษณ์ของสังคมนั้น จารีตประเพณี ขนบธรรมเนียมตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านเป็นเรื่องที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่บรรพบุรุษ การปรับเปลี่ยนการประยุกต์และการสืบทอดล้วนแล้วแต่ต้องอาศัยภูมิปัญญาของคนในสังคมเพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับเหตุการณ์และเงื่อนไขที่เปลี่ยนไป

๒.๖.๓.๕ สร้างประโยชน์ในการประกอบอาชีพภูมิปัญญาท้องถิ่นในปัจจุบันซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่ประยุกต์แล้วนำมาใช้ประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น เรื่องของการเกษตรกรรมธรรมชาติ การแก้ปัญหาเรื่องการใช้น้ำเพื่อเกษตร การป้องกันกำจัดแมลงโดยไม่ใช้สารเคมี

^{๑๔๒} ชลทิพย์ เอี่ยมสาอังก์ และวิศนิ ศิลตระกูล, ภูมิปัญญาชาวบ้าน เทคโนโลยีพื้นบ้าน และแหล่งวิทยาการในชุมชน [เอกสารการสอน], (นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๓), หน้า ๒๒๙-๒๓๐.

๒.๖.๓.๖ ช่วยให้เข้าใจชุมชนในการกำหนดท่าทีและเนื้อหาการทำงานกับชุมชน ให้การทำงานด้านการพัฒนาการจัดการศึกษามีความเหมาะสมกับชีวิตความต้องการและสภาพท้องถิ่น ซึ่งถ้าเป็นเช่นนั้น ประโยชน์ก็จะเกิดกับกลุ่มเป้าหมายอย่างแท้จริง”

๒.๗ บริบททั่วไปของชุมชน

๒.๗.๑ สภาพภูมิประเทศและพื้นที่

ชุมชนบ้านเชิงผา หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง ห่างจากอำเภอทุ่งเสลี่ยม ๕-๖ กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดสุโขทัย ประมาณ ๗๐ ก.ม. ชาวบ้านเชิงผา ส่วนใหญ่อพยพมาจากหมู่บ้านนาโป่ง อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง บริโภคข้าวเหนียว ภาษาที่ใช้ภาษาถิ่นไทยเหนือ มี เนื้อที่ ๓,๔๕๗ ไร่ ๔๐ ตารางกิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูงและเชิงเขาสามารถทำเกษตรกรรมได้ มีป่าไม้ป่าจำนวนมากเช่น ป่าไม้เบญจมาศเกลื้อ ป่าไม้เด่นจี้ ป่าไม้แม่ถัน และ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย เช่น ลำห้วยแม่หมอก ลำห้วย แม่ถัน ลำห้วยเบญจมาศเกลื้อ ลำห้วยเด่นจี้ เป็นแหล่งน้ำสำคัญสำหรับการเกษตร และมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่ที่ ๑๐ ตำบลกลางดง
ทิศใต้	มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่ที่ ๕ ตำบลทุ่งเสลี่ยม
ทิศตะวันออก	มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่ที่ ๔ ตำบลกลางดง
ทิศตะวันตก	มีอาณาเขตติดต่อกับหมู่ที่ ๖ ตำบลกลางดง

๒.๗.๒ ประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ที่อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง เกิดภัยแล้งจากธรรมชาติ ติดต่อกันหลายปีทำให้ชาวบ้านทั้งอำเภอเกิดการบ่นป่วนทุกข์ร้อนเพราะทำนา ทำไร่ ไม่ได้ผลผลิต ข้าวยาก หมดแพง ชาวบ้านอดอยาก โรคภัยแทรกแซง ชาวบ้านหลายๆ หมู่บ้านต่างๆ ก็เสาะแสวงหาพื้นที่แหล่งใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะแหล่งน้ำ บ้านนาโป่งก็เป็นหมู่บ้านหนึ่งในอำเภอลำปาง ที่ประสบภัยธรรมชาติดังกล่าวจึงได้พากันอพยพมาอยู่ที่แหล่งใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าว คือ แควบ้านดงเหมืองนา (เขตอำเภอ ทุ่งเสลี่ยมปัจจุบัน) ชาวบ้านนาโป่งจึงเลือกบริเวณบ้านเชิงผา ปัจจุบันซึ่งตอนนั้นอยู่ในเขตการปกครองของบ้านโป่งฝางและเรียกถิ่นที่อยู่แห่งใหม่ว่า “โป่งฝางลุ่ม” จนแยกหมู่บ้าน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นบ้านพบธรรมนำสุข หมู่ที่ ๑๑ ของตำบลกลางดงเรื่อยมาจนกระทั่งปัจจุบัน

๒.๗.๓ สภาพทางเศรษฐกิจ

๑) การประกอบอาชีพ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำไร่ / ทำนา / ทำสวน / เลี้ยงสัตว์) จำนวน ๓๖๘ ครัวเรือน พืชผลที่ประชาชนในพื้นที่ ผลิต คือ ข้าว

มะละกอ ข้าวโพด รองลงมา เป็นอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน ๒๒ ครัวเรือน ถัดมาเป็นอาชีพค้าขาย จำนวน ๑๗ ครัวเรือน รับราชการ จำนวน ๗ ครัวเรือน และอีก ๓ ครัวเรือน รับจ้างทำงานโรงงาน อุตสาหกรรม(ข้อมูลจากแผนพัฒนาหมู่บ้าน ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ชุมชนบ้านพบรมมนำสุข จัดทำโดย คณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านเชิงผา หมู่ที่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย)

๒) รายได้ ประชากรส่วนใหญ่ในชุมชนมีรายได้ เฉลี่ย ๓๖,๘๖๕.๖๐ บาท/คน/ปี
รายจ่ายเฉลี่ย ๒๘,๔๓๙.๙๓ บาท/คน/ปี มีหนี้สินเฉลี่ย ๒,๓๘๕.๖๐ บาท

๓) กลุ่มกิจกรรม/อาชีพ จำนวน ๑๘ กลุ่ม ดังนี้

- (๑) กลุ่มผู้สูงอายุ
- (๒) กลุ่ม อป.พร.
- (๓) กลุ่ม อสม.
- (๔) กลุ่มแม่บ้าน
- (๕) กลุ่มประปา หมู่บ้าน
- (๖) กลุ่มอาสาสมัครตาสับประรด
- (๗) กลุ่มเกษตรกรทำนา
- (๘) กลุ่มเลี้ยงโคนม
- (๙) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ปัจจุบันมีเงินทุน ๑๖,๒๙๕,๕๖๐.๙๖ บาท มีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น ๑,๐๖๙ คน
- (๑๐) กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง ปัจจุบันมีเงินทุน ๑,๖๒๓,๐๕๗ บาท มีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น ๒๗๖ คน
- (๑๑) กลุ่มถั่วเหลือง ปัจจุบันมีเงินทุนจำนวน ๗๔,๖๘๕.๗๓ บาท มีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น ๕๔ คน
- (๑๒) กองทุนพัฒนาสตรี ปัจจุบันมีเงินทุนจำนวน ๓๓,๗๑๔ บาท มีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น ๑๖ คน
- (๑๓) กองทุน กข.คจ. ปัจจุบันมีเงินทุนจำนวน ๓๐๐,๐๐๐ บาท มีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น ๒๕๐ คน
- (๑๔) กลุ่มทอผ้า ปัจจุบันมีเงินทุนจำนวน ๑๑,๖๐๐ บาท มีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น ๑๖ คน
- (๑๕) กลุ่มเกษตรกรชาวนา ปัจจุบันมีเงินทุนจำนวน ๔๕,๐๐๐ บาท มีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น ๑๒ คน
- (๑๖) กลุ่ม฼าปนกิจบ้านพบรมมนำสุข ปัจจุบันมีเงินทุนจำนวน ๑๑๔,๐๐๐ บาท มีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น ๑,๓๐๐ คน

(๑๓) กลุ่มเลี้ยงสุกร ปัจจุบันมีเงินทุนจำนวน ๔๐,๐๐๐ บาท มีสมาชิกจำนวน
ทั้งสิ้น ๑๐ คน

(๑๔) กลุ่มทำปุ๋ยอินทรีย์ ปัจจุบันมีเงินทุน ๗,๐๐๐ บาท มีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น
๑๕ คน

๒.๗.๔ สภาพสังคม

๑) ข้อมูลครัวเรือนประชากร และการปกครอง ปัจจุบันชุมชนบ้านเชิงผามี ๓๖๘ ครัวเรือน ครัวเรือนที่มีประชาชน อาศัยอยู่จริง ๓๕๔ ครัวเรือน มีประชากรชาย ๖๓๙ คน หญิง ๖๕๐ คน รวมมีประชากรทั้งสิ้น ๑,๒๘๙ คน โดยแบ่งเป็น ๑) ผู้สูงอายุ (อายุ ๖๐ ปีบริบูรณ์ขึ้นไป) แยกเป็น ชาย ๔๖ คน หญิง ๕๘ คน รวมทั้งสิ้น ๑๐๒ คน ๒) คนพิการ แยกเป็นชาย ๒ คน หญิง ๑ คน รวมทั้งสิ้น ๓ คน และมีการปกครองโดยใช้ระบบคุ้ม จำนวน ๑๖ คุ้ม แต่ละคุ้มมีหัวหน้าประจำคุ้ม มีหัวหน้าฝ่ายปกครอง คือผู้ใหญ่บ้าน ส่วนฝ่ายพัฒนา คือสมาชิก อบต. จำนวน ๒ คน

๒) สถานที่สำคัญในชุมชน บ้านเชิงผามีสถานที่ที่สำคัญ ดังนี้ โรงเรียน ๒ แห่ง คือโรงเรียนเชิงผา และโรงเรียนพระปริยัติธรรมเชิงผา ซึ่งเป็น เป็นศาสนาศึกษาแผนกสามัญศึกษา ดำเนินการจัดการศึกษาแผนกธรรม-บาลี และสามัญ ให้แก่พระภิกษุ สามเณรภายในวัดเชิงผาและวัดใกล้เคียง มีวัด ๑ แห่ง คือ วัดเชิงผา ซึ่งภายในวัดมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ๑ แห่ง มีศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ๑ แห่ง มีร้านค้า/ร้านอาหาร ๑๒ แห่ง

๓) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากหมู่บ้านเชิงผาเป็นที่ราบสูง ล้อมรอบด้วยภูเขา สภาพของดินค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ เป็นดินเหนียว และดินร่วนปนทราย เหมาะแก่การเพาะปลูกพืช มีป่าไม้ป่าจำนวนมากเช่น ป่าไม้บวกมะเกลือ ป่าไม้เด่นจี้ ป่าไม้แม่ถัน และ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย เช่น ลำห้วยแม่หมอก ลำห้วย แม่ถัน ลำห้วยบวกมะเกลือ ลำห้วยเด่นจี้ เป็นแหล่งน้ำสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลำห้วยแม่หมอก ถือได้ว่าเป็นแหล่งน้ำสายหลักที่ใช้ในการทำ การเกษตรของของชาวบ้าน และนอกจากนี้ยังมีฝายกั้นน้ำอีก ๑ แห่ง คือ ฝายกั้นน้ำแม่หมอก

๔) ข้อมูลการคมนาคม/สาธารณูปโภค เส้นทางคมนาคมภายในหมู่บ้านเชิงผา เป็นถนนคอนกรีตทั้งหมู่บ้านการสัญจรไปมาสะดวก ทั้งนี้ในการคมนาคมเข้าหมู่บ้าน อยู่ห่างจาก องค์การบริหารส่วนตำบลประมาณ ๗ กิโลเมตร และห่างจากอำเภอประมาณ ๑๐ กิโลเมตร ส่วนการ สาธารณูปโภค บ้านเชิงผา มีไฟฟ้าใช้ ๑๑๒ ครัวเรือน และมีประปาหมู่บ้าน ๑ แห่ง

๕) ศิลปวัฒนธรรม/ประเพณี/ภูมิปัญญาท้องถิ่น บ้านเชิงผา หมู่ที่ ๑๑ มี ประเพณีที่สำคัญ คือประเพณี กั้นข้าวสลาภ ประเพณีกั้นข้าวจี่ข้าวหลาม ประเพณีตักบาตรข้าวสาร อาหารแห้ง ซึ่งเป็นประเพณีของชาวล้านนา และประเพณีลอยกระทง ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุใน วันสงกรานต์ ทั้งนี้ภายในหมู่บ้านยังมีที่มัสยิด และภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านต่างๆ ดังนี้

ด้านแพทย์แผนไทย / สมุนไพร / หมอพื้นบ้าน ได้แก่

๑. นายเพชร สุริยะคำวงศ์	ที่อยู่ ๑๙๒ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	ทำยาสมุนไพร
๒. นางมา บุ่มตะมะ	ที่อยู่ ๘๗ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	ทำยาสมุนไพร
๓. นายคำ สองเมือง	ที่อยู่ ๒๕๓ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	นวดแผนไทย

ด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม / ประเพณีท้องถิ่น ได้แก่

๑. นายไชยา จันทร	ที่อยู่ ๑๗๕/๑ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	ครูสอนดนตรีไทย
๒. นายดา จองป้อ	ที่อยู่ ๒๗๔ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	ดนตรีพื้นเมือง
๓. นายคำ จันทร	ที่อยู่ ๑๘๖ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	ดนตรีพื้นเมือง
๔. นายขึ้น สุวรรณรินทร์	ที่อยู่ ๒๒๙ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	ดนตรีพื้นเมือง

ด้านงานฝีมือต่างๆเช่น ช่างไม้ ช่างปั้น ช่างแกะ หัตถกรรม / จักสาน ทอผ้า ได้แก่

๑. นายมุย อรชร	ที่อยู่ ๒๖๖ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	จักสาน
๒. นายป้อ วงศ์ถาดิบ	ที่อยู่ ๑๔๘ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	จักสาน
๓. นายทน จิวงษ์ชา	ที่อยู่ ๑๗๔ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	จักสาน
๔. นายเสาร์ สุวรรณรินทร์	ที่อยู่ ๑๑๓ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	จักสาน
๕. นายชุม วงศ์ถาดิบ	ที่อยู่ ๑๙๔ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	ทำไม้กวาด

ด้านความรู้ด้านการเกษตร เช่น การเพาะปลูก ขยายพันธุ์ การปรับใช้เทคโนโลยี ได้แก่

๑. นายคำ สุภา	ที่อยู่ ๑๖๐ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	เพาะไม้ยืนต้น
๒. นายคำ จันทรดาวงค์	ที่อยู่ ๘๕ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	ทำนา / ทำสวน
๓. นายสา ปัญญามณี	ที่อยู่ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	ทำไร่ / ประมง

ด้านการถนอมอาหาร / การจัดการอาหาร ได้แก่

๑. นางสุนิรัตน์ ก่องตางค์	ที่อยู่ ๑๑๑ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	แปรรูปอาหาร
๒. นางวิฑู ศรีวิชัย	ที่อยู่ ๑๓๔ หมู่ ๑๑ บ้านเชิงผา	ความถนัด	แปรรูปอาหาร

๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อัจฉรา ชัยชาญ และคณะ ได้ศึกษาวิจัย เรื่องแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนในการป้องกันปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของเยาวชน พบว่าปัญหาของชุมชนคือผู้ปกครองไม่มีเวลาให้คำแนะนำลูก เนื่องจากต้องทำงาน การให้คำแนะนำหรือคำสอนเรื่องเพศศึกษากับลูกมีน้อย สำหรับเยาวชน พบว่าไปเที่ยวกลางคืน มาเรียนสาย ซึ่งอาจเป็นสาเหตุที่ทำให้นอนไม่พอ ทำให้หลับในห้องเรียน เล่นเกมส์คอมพิวเตอร์ แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ

ครอบครัวและชุมชนในการดูแลเยาวชนเพื่อป้องกันปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ คือ ๑) การจัดโครงการพาลูกเข้าวัดในวันพระ เพื่อให้ผู้ปกครองมีเวลาพูดคุยและอบรมสั่งสอนกันมากขึ้น พัฒนาจิตใจของเยาวชนให้มีจิตอาสา มีคุณธรรมจริยธรรม และอีกแนวทางที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวคือ ๒) การมีกติกามารยาทในบ้านเพื่อควบคุมพฤติกรรมเสี่ยงต่างๆ ของเยาวชน เช่น ไม่ให้เด็กและเยาวชนชาย หญิง อายุต่ำกว่า ๑๘ ปี อยู่ด้วยกันสองต่อสองในบริเวณพื้นที่เสี่ยงหรือในเวลากลางคืน และกำหนดเวลาการขายสุรา บุหรี่ ไม่ให้ร้านค้าขายสุรา ขายบุหรี่ ให้แก่เด็กและเยาวชนอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ๓) มีเยาวชนต้นแบบในการเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่เพื่อนรุ่นเดียวกันโดยเยาวชนต้นแบบเหล่านี้เป็นกลุ่มคนที่ปฏิบัติตามกติกา และจะช่วยตักเตือนเพื่อนที่มีพฤติกรรมเสี่ยง^{๑๔๓}

ศาสกร นันทพานิช และคณะ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเพื่อการพัฒนาชนบทเชิงบูรณาการ : กรณีศึกษาตำบลหนองค้ำ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ประชาชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ในเชิงบูรณาการทั้งด้านสุขภาพ ด้านการเกษตร ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการสร้างและการพัฒนาองค์กรชุมชน เกิดแผนพัฒนาสุขภาวะชุมชน มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนและเชื่อมประสานเครือข่ายเพื่อดำเนินงานตามแผนพัฒนาที่ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดขึ้น^{๑๔๔}

สุวรรณฤทธิ์ วงศ์ชะอุ่ม และคณะ ได้รายงานการวิจัย จากการศึกษาเรื่อง การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่มีคุณค่าของตำบลท่าคา อำเภอดำรงวิทยารัษฎานุประดิษฐ์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้นำเสนอข้อค้นพบที่น่าสนใจ คือ พื้นที่ตำบลท่าคาสามารถแบ่งกลุ่มทุนทางวัฒนธรรมออกเป็น กลุ่มทุนทางวัฒนธรรมด้านอาชีพ กลุ่มทุนทางวัฒนธรรมด้านการตั้งบ้านเรือน และกลุ่มทุนทางวัฒนธรรมด้านศาสนาและความเชื่อ ภาพรวมของทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญหรือมรดกทางวัฒนธรรมของท่าคาประกอบด้วย ตลาดทำนาคา การทำน้ำตาลมะพร้าว วิถีชีวิตริมน้ำ บ้าน

^{๑๔๓} อัจฉรา ชัยชาญ และคณะ, แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนในการป้องกันปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของเยาวชน, วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ครั้งที่ ๙, ๒๕๕๖.

^{๑๔๔} ศาสกร นันทพานิช และคณะ, การส่งเสริมการบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเพื่อการพัฒนาชนบทเชิงบูรณาการ : กรณีศึกษาตำบลหนองค้ำ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดศรีสะเกษ, การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ ๔๔ : สาขาศึกษาศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ สาขาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร สาขามนุษยศาสตร์ สาขาเกษตรกรรมศาสตร์ (๓๐ มกราคม – ๒ กุมภาพันธ์) : ๕๖, ๒๕๕๙.

ก้านันจัน เรือนไทยคุณทวีป เจือไทย วัดเทพประสิทธิ์ วัดมณีสรณ์ และศาสเจ้าแม่ตัวเนี้ย โดยมี
สายน้ำเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกัน^{๑๔๕}

หลังจากการจัดหมวดหมู่ทุนทางวัฒนธรรมแล้ว ผลการวิจัยจากการรวบรวมข้อมูลของ
กลุ่มตัวอย่างผู้เกี่ยวข้องในทำนาคาแสดงให้เห็นว่าทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญของทำคาประกอบด้วย
คุณค่า ๔ ด้านได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านทุนทรัพยากร ด้านวิชาการ และด้านสังคม รวมทั้งแสดง
ให้เห็นว่าทุนทางวัฒนธรรมของทำคามีระดับความสำคัญที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับปริมาณของคุณค่าที่
อยู่ในตัวของทุนวัฒนธรรม บทบาทและหน้าที่ของทุนวัฒนธรรมที่มีผลต่อวิถีชีวิต

นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริม
พฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมตามค่านิยม
และวัฒนธรรมไทย มีจำนวน ๓ กลุ่มปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านจิตลักษณะมีจำนวน ๒ ปัจจัยย่อยคือ
ความเชื่อของชาวไทยพวน และค่านิยมของชาวไทยพวน ปัจจัยด้านสถานการณ์ซึ่งเป็นปัจจัยเชิง
สาเหตุ มีจำนวน ๖ ปัจจัยย่อย คือ วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยพวน การพัฒนาทางเทคโนโลยี และการ
เปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจชุมชนชาวไทยพวน ปัจจัยด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ มีจำนวน ๑
ปัจจัยย่อยคือ เจตคติที่ดีต่อพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทย และพฤติกรรมตามค่านิยมและ
วัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงผล มีจำนวน ๖ ปัจจัยย่อย คือ การรวมกลุ่ม การเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิม
การเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวไทยพวน และการเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวไทยพวน การพัฒนา
รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืน การส่งเสริมปัจจัยเชิงเหตุที่
เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยพวนอย่างยั่งยืน จำนวน ๓ กลุ่ม
ปัจจัย เพื่อนำไปสู่การเกิดพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยพวนอย่างยั่งยืน^{๑๔๖}

^{๑๔๕} สุวรรณฤทธิ์ วงศ์ชะอุ่ม และคณะ, การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การสร้างเส้นทางท่องเที่ยว
ที่มีคุณค่าของตำบลท่าคา อำเภอดำรงวิทยารุจิรา จังหวัดสมุทรสงคราม, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนัน
ทา), ๒๕๕๓.

^{๑๔๖} นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และคณะ, การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและ
วัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ),
๒๕๕๗.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น” การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research) เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และเอกสาร การจัดกระบวนการวิจัย ด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่การศึกษาที่กำหนดไว้ ดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
- ๓.๓ เครื่องมือการวิจัย
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล
- ๓.๖ การนำเสนอผลการวิจัย

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิจัยในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม โดยใช้วิธีวิทยาวิจัยการแบบผสมผสาน ดังนี้

๓.๑.๑ การศึกษาในเชิงเอกสาร (Documentary Study) ทำการศึกษาและรวบรวมข้อมูล จากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องพระไตรปิฎก หนังสือ รายงานการวิจัย รายงานการประชุม ภาพถ่าย เอกสารแสดงความสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนี้

๓.๑.๑.๑ ศึกษา ค้นคว้า และรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและหลักฐานที่เกี่ยวข้องทั้งหนังสือ รายงานการวิจัย และเอกสารอื่นๆ โดยอาศัยแนวคิดการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้เป็นกรอบในการศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้รวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย ตำราทางวิชาการ วารสารและหนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังนี้

- (๑) แนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้
- (๒) แนวคิดเกี่ยวกับองค์แห่งการเรียนรู้
- (๓) แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม

- (๔) แนวคิดเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรม
- (๕) แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น
- (๖) แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
- (๗) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๓.๑.๑.๒ ทำการศึกษาวิเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ในจังหวัดสุโขทัย

๓.๑.๑.๓ สรุปผลการศึกษาที่แสดงให้เห็นถึงแนวคิด หลักการ ความเป็นมาการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ในจังหวัดสุโขทัย

๓.๑.๒ การศึกษาเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ในภาคสนาม (Field Study) เพื่อทราบถึงสภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ในจังหวัดสุโขทัย ในพื้นที่ที่เป็นกรณีศึกษา โดยมีขั้นตอนการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

๓.๑.๒.๑ ทำการศึกษาและคัดเลือกชุมชน คือ ชุมชนบ้านเชิงผา หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามความสำคัญของเรื่อง คือ รูปแบบของกิจกรรมของคนในชุมชนและโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญ

๓.๑.๒.๒ ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย ร่วมกับคณะสงฆ์ เจ้าหน้าที และส่วนงานที่เกี่ยวข้อง ๒๑ ราย

๓.๑.๒.๓ ดำเนินการศึกษาวเคราะห์สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนบ้านเชิงผา หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการดำเนินการศึกษาวจัย

๓.๑.๒.๔ สรุปและนำเสนอผลการศึกษาที่ได้ทั้งจากการศึกษาในเชิงเอกสารและภาคสนาม โดยนำมาวิเคราะห์ตามประเด็นที่สำคัญ คือ สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น และเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ทั้งนี้ เน้นการนำผลการศึกษาวจัยมาเผยแพร่การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมต่อสาธารณะเพื่อขยายผลในเชิงพื้นที่

๓.๑.๒.๔ สรุปผลการศึกษาวจัย และข้อเสนอแนะ

๓.๒ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยเป็นการศึกษาวิจัยในเชิงลึกมุ่งเน้นการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับตัวแทนชุมชน เช่น หัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ครู นักเรียนและตัวแทนประชาชน เพื่อให้เห็นการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ในจังหวัดสุโขทัย ดังนี้

๓.๒.๑ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จะดำเนินการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับซึ่งกระจายอยู่ตามพื้นที่ชุมชนที่มีลักษณะเป็นองค์กรภาคประชาชน ภาครัฐและเอกชน เฉพาะหัวหน้าหรือผู้นำ เช่น หัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ครู นักเรียนและตัวแทนประชาชนรูปแบบอื่น เพื่อให้เห็นถึงกระบวนการการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ในจังหวัดสุโขทัย โดยจำนวนผู้สัมภาษณ์ ๒๑ คน ดังนี้

๓.๒.๑.๑ นางดอกจันทร์ สุวรรณริน

๓.๒.๑.๒ นางทัศนีย์ ศรีวิชัยลำพันธ์

๓.๒.๑.๓ นางบัวเพชร พระสิงห์

๓.๒.๑.๔ นางปิ่นคำ เทือกคำขาว

๓.๒.๑.๕ นางลำพา วงศ์ถาดิ๊บ

๓.๒.๑.๖ นางสม โสภา

๓.๒.๑.๗ นางสาวชั้น กันทะวงศ์

๓.๒.๑.๘ นายกวน จองป้ง

๓.๒.๑.๙ นายคำ สองเมือง

๓.๒.๑.๑๐ นายชัยวุฒิ เป็งมาวงศ์

๓.๒.๑.๑๑ นายทอง ชมภูซุ่ม

๓.๒.๑.๑๒ นายเพ่ง เครือป้อ

๓.๒.๑.๑๓ นายธนภัทร ธงหาญ

๓.๒.๑.๑๔ นายผล วงศ์ถาดิ๊บ

๓.๒.๑.๑๕ นายเพชร สุริยะคำวงศ์

๓.๒.๑.๑๖ นายมานพ ตาวงศ์เสน

๓.๒.๑.๑๗ นายมูล โสวาทวงศ์

๓.๒.๑.๑๘ นายยุทธ์ เทือกคำขาว

๓.๒.๑.๑๙ นายศรีทวน คำตาเครือ

๓.๒.๑.๒๐ นายสุใจ วงศ์ถาดิ๊บ

๓.๒.๑.๒๑ นายอ่าน จองป้อ

๓.๒.๒ การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จะดำเนินในช่วงที่จัดกิจกรรมเพื่อระดมความคิดเห็นจากตัวแทนชุมชน เช่น หัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ครู นักเรียนและตัวแทนประชาชน เพื่อถอดบทเรียน เป็นกรณีศึกษาจากพื้นที่การศึกษา และเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ในจังหวัดสุโขทัย โดยจำนวนผู้ที่เข้าร่วมประชุม ๑๑ รูป/คน ดังนี้

๓.๒.๒.๑ นางนงเยาว์ กสิรักษ์ ตำแหน่ง ครูโรงเรียนเชิงผา

๓.๒.๒.๒ นางสุรี จงษ์ป้อ ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน เทศบาลตำบล

กลางดง

๓.๒.๒.๓ นางอรุณี จันธิมา ตำแหน่ง ครูโรงเรียนเชิงผา

๓.๒.๒.๔ นายเจียน กันทะบุตร ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเหมืองนา

วิทยา

๓.๒.๒.๕ นายนวัตรณ์ อรชร ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

๓.๒.๒.๖ นายประจักษ์ สุวรรณริม ตำแหน่ง สมาชิกสภาเทศบาลตำบลกลางดง

๓.๒.๒.๗ พระครูปราโมชสีธานุยุต

๓.๒.๒.๘ พระครูปลัดเถรานุวัตร, ดร.

๓.๒.๒.๙ พระครูปลัดปราโมช อธิปัญญา ตำแหน่ง ประธานสำนักปฏิบัติธรรมวัด

เชิงผา

๓.๒.๒.๑๐ พระปลัดสุทธิภัทร ญาณสมปนโน

๓.๒.๒.๑๑ พระวินัยธรรวณกร กิตติญาโณ, ดร.

๓.๓ เครื่องมือการวิจัย

การดำเนินการตามโครงการวิจัยดังกล่าว เน้นการศึกษาวิเคราะห์และการมีส่วนร่วมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้อง การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ส่วนการวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลนั้นเน้นวิธีการแสวงหาความรู้ จากการตั้งประเด็นหลักในการศึกษากระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น กับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมโดยดำเนินการและใช้เครื่องมือที่สำคัญ ได้แก่

๓.๓.๑ การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับตัวแทนชุมชน เช่น หัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ครู นักเรียนและตัวแทนประชาชน ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในชุมชน โดยพัฒนาเป็นแบบสัมภาษณ์ที่พัฒนาจากเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้องกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในชุมชน จากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

๓.๓.๒ การจัดประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) ร่วมกับตัวแทนชุมชน เช่น หัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ครู นักเรียนและตัวแทนประชาชน ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในชุมชน จากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย ที่ผู้วิจัยเสนอ

๓.๓.๓ การสังเกต ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำให้ควบคู่กับการสัมภาษณ์ตัวแทนชุมชน เช่น หัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ครู นักเรียนและตัวแทนประชาชน ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในชุมชน เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในชุมชน จากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๓.๔.๑ การลงพื้นที่ในจังหวัดสุโขทัย คือ ชุมชนบ้านเชิงผา หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย

๓.๔.๒ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non Observations Participant) ซึ่งเป็นการสังเกตพฤติกรรมและการแสดงออกของฝ่ายต่างๆ ที่จะทำให้ควบคู่กับตัวแทนชุมชน เช่น หัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ครู นักเรียนและตัวแทนประชาชน ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในชุมชน เพื่อให้สามารถมองเห็นถึงกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในชุมชน จากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย

๓.๔.๓ การสัมภาษณ์ คณะผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) สำหรับตัวแทนชุมชน เช่น หัวหน้าส่วนราชการ ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ครู นักเรียนและตัวแทนประชาชน ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในชุมชน

๓.๔.๔ การรวบรวมข้อมูลจากเอกสารเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนในชุมชน

๓.๔.๕ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) ร่วมกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อยืนยันการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ในจังหวัดสุโขทัยที่ผู้วิจัยเสนอ

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาประกอบบริบท (Context Content Analysis Technique) ทั้งนี้การวิเคราะห์ข้อมูลได้วิเคราะห์ไปพร้อมๆ กับการเก็บรวบรวมข้อมูลอยู่ตลอดเวลา ซึ่งมีการตรวจสอบข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์และวิเคราะห์ โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ผ่านการตรวจสอบข้อมูลแล้ว มาจัดทำให้เป็นระบบหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ ทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อให้สามารถนำไปสู่ความเข้าใจต่อการเปลี่ยนแปลง

ปรากฏการณ์ และรูปแบบความเข้าใจกับความหลากหลายและความแตกต่างของข้อมูลที่รวบรวมมา เพื่อนำเสนอรายงานผลภาพรวม ของการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งดำเนินการตั้งแต่การจัดหมวดหมู่ข้อมูลและการตรวจสอบข้อมูล แต่ในขั้นนี้จะได้วิเคราะห์ข้อมูลที่ได้เรียบเรียงไว้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ เพื่อจะได้ใช้ในการถอดบทเรียนและการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ในหมู่บ้านเป้าหมายตามที่กำหนดไว้ จากการศึกษาทั้งในเชิงเอกสาร (Documentary Research) และข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มย่อย เป็นกระบวนการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมุ่งเน้นการวิเคราะห์โดยการสรุปตามสาระสำคัญด้านเนื้อหาที่กำหนดไว้ โดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ตามประเด็นหัวข้อดังนี้

๓.๕.๑ วิเคราะห์สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

๓.๕.๒ ศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

๓.๕.๓ นำผลการวิเคราะห์มาเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

๓.๕.๔ สังเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงแนวคิดทฤษฎีที่ได้กล่าวแล้ว เพื่อให้เห็นชุดความรู้ กระบวนการ และเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม จังหวัดสุโขทัย

๓.๖ การนำเสนอผลการวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ประกอบภาพถ่ายและการพรรณนาความประกอบการบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย เพื่อนำไปสู่การประยุกต์ใช้ในระดับนโยบาย ชุมชน องค์กร และปัจเจกบุคคล

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนบ้านเชิงผา หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย ได้ดำเนินการศึกษาโดยการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิและข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับผู้ให้ที่สำคัญ จำนวน ๒๑ รูป/คน มีรายละเอียดผลการศึกษาดังนี้

๔.๑ สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านในชุมชน เป็นพฤติกรรมและสิ่งที่คนในชุมชนผลิตสร้างขึ้น ด้วยการเรียนรู้จากกันและกัน และร่วมกันใช้อยู่ในชุมชนของตน รูปแบบของกิจกรรมของคนในชุมชน และโครงสร้างเชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้กิจกรรมนั้นเด่นชัดและมีความสำคัญนั้น สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามยุคสมัย และความเหมาะสม การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น มีคุณประโยชน์ต่อตนเอง สังคมและประเทศชาติ เมื่อบุคคลได้รับการเรียนรู้ย่อมมีการพัฒนาตนเอง พัฒนาสังคม และพัฒนาประเทศชาติอันจะนำมาซึ่งชีวิตที่มีคุณภาพ

๔.๑.๑ ผู้เรียน (Learner) มีระบบสัมผัส และระบบประสาทในการรับรู้

การรับรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องมาจากการสัมผัส ซึ่งมุ่งไปที่การทำความเข้าใจ และการแปลความหมายของสิ่งเร้าที่มากกระทบอวัยวะรับสัมผัสหรือประสาทสัมผัส หรือเป็นกระบวนการที่ประสาท สัมผัสรับสิ่งเร้าจากภายนอกมาสู่ระบบประสาท แล้วทำการเปลี่ยนข้อมูลดิบเพื่อส่งให้สมองและเปลี่ยนเป็นการรับรู้ รวมทั้งการสัมพันธ์ต่างๆ ของวัตถุนั้น^๑ ดังนั้นกระบวนการรับรู้จึงเป็นการเลือก จัด และตีความ ข้อมูลจากการสัมผัส โดยการแปลความหมายของสิ่งที่รับรู้ นั้น ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในอดีต การเรียนรู้และสภาพจิตใจในปัจจุบัน ตลอดจนการจัดรูปแบบของสิ่งเร้านั้นๆ เป็นสำคัญ^๒ โดยมนุษย์มีการรับสัมผัสได้ ๕ ทาง คือ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนังหรือผิวกาย แต่มนุษย์

^๑ สัมภาษณ์ นายมานพ ตาวงค์เสน, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^๒ สัมภาษณ์ นายศรีทวน คำตาเครือ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

ยังมีข้อจำกัดในการรับสัมผัสต่อสิ่งเร้าในด้านต่างๆ จึงไม่สามารถรับสัมผัสทุกอย่างในโลกนี้ได้^๓ การเรียนรู้วัฒนธรรมของคนในชุมชน เป็นการสืบทอดรุ่นต่อรุ่น โดยการเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นในชุมชน เช่น การมาทำบุญที่วัด ชาวบ้านก็จะแต่งกายด้วยชุดไทย สวมใส่ผ้าถุง เป็นตัวอย่างให้เยาวชนได้รับรู้ และปฏิบัติเป็นตัวอย่าง^๔ และจะแต่งกายด้วยชุดไทยหากมีการจัดกิจกรรมขึ้นที่วัด การให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการดูแลรักษาพัฒนาแหล่งชุมชนของตนเองให้สะอาดปราศจากคนติดยาเสพติด ทุกคนในชุมชนมีรายได้ส่งผลถึงการไม่มีโจรผู้ร้ายเกิดขึ้นในชุมชนเหล่านั้น^๕ การที่ประชาชนในชุมชนมีจิตสำนึกรักษากฎพื้นฐาน ที่อยู่ของตนไม่ใช่เรื่องง่าย และไม่ก็ไม่ใช่เรื่องยากที่จะลงมือปฏิบัติ หากมีการสืบทอด ถ่ายทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามที่มีมาตั้งแต่รุ่นปู่ ย่า ตา ยาย ด้วยความร่วมมือจากสถาบันที่เล็กที่สุดในสังคม คือ สถาบันครอบครัว คือ พ่อ แม่ ดูแล เอาใจใส่นอกจากความรักที่มีต่อลูกๆ แล้ว^๖ ต้องรับฟังความคิดเห็น และความต้องการของลูกๆ ด้วย คอยชี้แนะ สนับสนุน ไม่ใช่กีดกันความคิด หรือไม่เคยให้เด็กๆ เยาวชน ลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง พ่อ แม่ต้องปฏิบัติให้เป็นตัวอย่าง ให้ลูกๆ ได้เห็น และลงมือร่วมกันปฏิบัติ เช่น การล้างจาน การซักผ้า แรกๆ ก็ช่วยกันทำ หากเกิดการชำนาญแล้ว จึงแบ่งหน้าที่ให้แต่ละคนรับผิดชอบ เมื่ออยู่ที่โรงเรียนเยาวชนเหล่านั้นก็จะปฏิบัติตนด้วยความเต็มใจ^๗

๔.๑.๒ สิ่งเร้า (Stimulus) คือ สถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นสิ่งเร้าให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นตัวการที่ทำให้คนในชุมชนมีปฏิกิริยาหรือพฤติกรรมตอบสนองออกมาในสภาพการเรียนรู้ สิ่งเร้าจึงหมายถึง ผู้นำปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพุทธศาสนาขึ้นในวัด คนในชุมชนเข้ามาช่วยกันในด้านทำความสะอาด จัดเตรียมสถานที่ สำหรับทำกิจกรรม จึงเกิดกลไกการเรียนรู้ขึ้นจากทั้งสิ่งเร้าภายนอกและภายใน มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในชุมชน^๘ ส่วนที่รับรู้ความรู้สึกอาจอยู่ลึกเข้าไปข้างใน คือ การ

^๓ สัมภาษณ์ นายผล วงศ์ถาดิ๊บ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^๔ สัมภาษณ์ นางดอกจันทร์ สุวรรณริน, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^๕ สัมภาษณ์ นายศรีทวน คำตาเครือ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^๖ สัมภาษณ์ นายมานพ ดาวงค์เสน, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^๗ สัมภาษณ์ นางลำพา วงศ์ถาดิ๊บ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^๘ สัมภาษณ์ นายธนภัทร ธงหาญ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

ได้มาวัด ถือเป็นการสร้างบุญ สร้างกุศล ขำระล่ำจิดใจ ให้สะอาด เป็นการพักผ่อนจากการทำงาน มองจากภายนอกไม่เห็น สิ่งเร้าภายนอก คือ ชุมชนเกิดความสงบสุข บ้านเรือนสะอาด คนในชุมชนมี รายได้สามารถหาเลี้ยงตนเองได้ กระบวนการของการรับรู้เป็นสิ่งแรกที่มนุษย์สนองตอบต่อ สิ่งแวดล้อม ต้องมีความสมบูรณ์จึงจะสามารถรับรู้สิ่งเร้าได้ดี^๙ เพราะการสัมผัสรับสิ่งเร้า ที่มากกระทบ เกิดเป็นการรับรู้ ซึ่งเป็นปัจจัยหลักที่จะทำให้เราสามารถมีคุณภาพชีวิตที่ดีได้ นอกจากนี้แล้วการ เรียนรู้นั้น ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงในห้องเรียน เราสามารถเรียนรู้และศึกษาได้ในทุกที่ อย่่างไรก็ตาม คุณภาพชีวิต ก็ขึ้นอยู่กับของแต่ละบุคคลด้วยเช่นกัน หากเราสามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ให้เกิด ประโยชน์สูงสุดแล้ว ก็ย่อมเกิดผลดีกับตัวของเราเอง และชุมชน^{๑๐} กระบวนการการเรียนรู้สามารถ เกิดได้ในทุกวัย สามารถนำมาประยุกต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่นได้^{๑๑} ขั้นตอนแรกต้องเริ่ม จากตนเอง ต้องรู้ว่าตนเองต้องการสิ่งใด เพื่อจะให้การดำเนินชีวิตใน อยู่รอด ปลอดภัยในชุมชน สังคม นั้นๆ ด้วยการเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในครอบครัวของตนเอง^{๑๒} จากนั้นก็เข้าร่วมกิจกรรมนอกบ้าน เช่น การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา ไปทำบุญที่วัด เข้าร่วมประชุม เพื่อรับฟังความคิดเห็นของคนใน ชุมชน ร่วมเสนอแนะความคิดเห็น ช่วยการหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน^{๑๓}

๔.๑.๓ การตอบสนอง (Response) คือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้

ปัจจุบันวัยรุ่นและเยาวชนส่วนใหญ่มีปัญหาหลายอย่างที่ตนไม่สามารถแก้ไข ปัญหาต่างๆ เหล่านั้นได้ด้วยตนเอง บางครั้งอาจจะแก้ไขปัญหาดังด้วยวิธีการที่ผิดๆ มีการคิดวิธีการแก้ไข ปัญหากันอย่างไม่ถูกต้อง^{๑๔} วัยรุ่นหรือเยาวชนเป็นวัยที่สำคัญมากของชีวิตเพราะเป็นวัย “หัวเลี้ยว หัวต่อของชีวิต” ซึ่งถือเป็นช่วงที่ต้องปรับตัวมากที่สุด สังคมและชุมชนมักคาดหวังว่าวัยรุ่นควรมีการ ปรับตัวและพัฒนาตนเองให้เป็นคนดีของสังคม ต้องศึกษาหาความรู้ให้กับตนเอง ทั้งในด้านองค์

^๙ สัมภาษณ์ นายยุทธ เทือกคำขาว, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นางปิ่นคำ เทือกคำขาว, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายทอง ชมภู่ม, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายมูล โสวาทวงศ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นายมานพ ดาวงค์เสน, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายชัยวุฒิ เป็งมาวงศ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

ความรู้ทั่วไปที่จะนำไปสู่การประกอบอาชีพในอนาคต เพื่อพัฒนาในด้านความเป็นอยู่ของตนเอง^{๑๕} โดยต้องมีความขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนเพื่อจะช่วยในการปรับตัวและดำเนินชีวิต^{๑๖} ความรู้เหล่านี้เป็นสิ่งที่วัยรุ่นต้องรู้และแสวงหา เพื่อดำรงตนได้ดีในสังคมและปรับตัวได้อย่างเหมาะสม ซึ่งปัญหาเหล่านี้สามารถแก้ไข เริ่มจากการให้ความสำคัญกับพวกเขาให้เขามีโอกาสในการแสดงความคิดเห็น เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหา^{๑๗} เยาวชนส่วนใหญ่ที่มักจะประสบปัญหาคือเขาไม่มีความรู้ในเรื่องของสิ่งที่ถูกหรือผิด ไม่มีคนมาให้ความรู้ให้คำปรึกษาที่ถูกต้อง และชี้แนะแนวทางการแก้ไขหรือข้อผิดพลาดที่เกิดขึ้น โดยความคิดที่เกิดจากขาดการยั้งคิด การยับยั้งปัญหา เช่น ติดยาเสพติด ติดเกมส์ มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร^{๑๘} ปัญหาความรุนแรง คือ การที่บุคคลใช้กำลังทำให้ผู้อื่นบาดเจ็บ การทำลายทรัพย์สินของผู้อื่นหรือการข่มขู่ว่าจะทำลายผู้อื่นให้ได้รับบาดเจ็บ ความรุนแรงเป็นพฤติกรรมการใช้อำนาจในการบังคับควบคุมหรือข่มขู่ให้เกิดความกลัว เช่น การทำร้ายร่างกาย การข่มขืน และทารุณกรรมทางด้านจิตใจ^{๑๙} ปัจจุบันปัญหาความรุนแรงต่อเด็กและสตรียิ่งเพิ่มมากขึ้น โดยส่วนใหญ่เด็กที่ตกเป็นเหยื่อการข่มขืนมากที่สุดเป็นเด็กที่อายุต่ำกว่า ๑๖ ปี โดยบุคคลที่ทำร้ายเหล่านี้เป็นคนใกล้ชิดหรือเพื่อน รองลงมาคือคนในครอบครัว เช่น พ่อ แม่ ญาติ เป็นต้น^{๒๐} ปัญหาความรุนแรงของเด็กและสตรี คำนึงความทันสมัยตามโฆษณาตามสื่อต่างๆ เยาวชนเมื่อประสบพบเจอกับปัญหาต่างๆ ส่วนใหญ่มักปรึกษาเพื่อน เชื่อเพื่อนเพราะคิดว่าเพื่อนเป็นที่พึ่งให้แก่ตนได้ ทั้งหมดเป็นความคิดที่ผิด ความจริงแล้วเมื่อเกิดปัญหาคนที่ควรไปขอคำปรึกษาคือ พ่อ แม่ เพราะพ่อแม่เป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเรามากที่สุดและสามารถให้คำปรึกษาได้ทุกเรื่อง^{๒๑}

^{๑๕} สัมภาษณ์ นายกวน จอว์ปิง, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๖} สัมภาษณ์ นายสุใจ วงศ์ถาดิ๊บ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๗} สัมภาษณ์ นางสาวสม โสภา, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายอ่าน จอว์ป้อ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายเท่ง เครือป้อ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นางทัศนีย์ ศรีวิชัยลำพันธ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายผล วงศ์ถาดิ๊บ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

เยาวชนต้องรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน คนเราทุกคนมีสิทธิและหน้าที่แตกต่างกันออกไปตามบทบาทของแต่ละคน เช่น วัยรุ่นมีบทบาทเป็นบุตรย่อมมีสิทธิในการได้รับความคุ้มครองและมีหน้าที่ในการช่วยเหลือตนเองช่วยเหลือพ่อแม่ในกิจการงานต่างๆ เพื่อตอบแทนพระคุณพ่อแม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสามารถตัดสินใจได้ว่าสิ่งใดถูกหรือสิ่งใดผิด ควรพิจารณาด้วยเหตุผลและสติปัญญา ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของผู้ที่อยู่ในสังคมที่เหมาะสม มีระเบียบวินัยในตนเอง^{๒๒} ระเบียบวินัยของเยาวชนเกิดได้จากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่และการอบรมสั่งสอนของคุณครู รู้จักกาลเทศะเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดีสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะทำให้เยาวชนเป็นคนที่ดีของสังคม^{๒๓} เยาวชนที่ดีต้องปฏิบัติตามระเบียบวินัยของสังคมเด็กและเยาวชนที่มีระเบียบวินัยในตนเองจะเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่น ยอมรับสภาพความเป็นจริง มนุษย์ทุกคนย่อมมีความแตกต่างกันทั้งทางร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ความต้องการของมนุษย์เท่าเทียมกัน^{๒๔} เยาวชนควรควบคุมความต้องการของตนเองให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นจริงและควรเข้าใจตนเองอย่างแท้จริงจะทำให้เยาวชนมีความสุขและประสบความสำเร็จในชีวิตได้ง่ายขึ้น และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ รู้จักการแก้ไขปัญหา ปัญหาข้อขัดแย้งในชีวิต^{๒๕} ความเครียดทางอารมณ์เป็นสิ่งธรรมดาที่เกิดขึ้นกับคนเรา ไม่มีหลีกเลี่ยงได้ ตามปกติเมื่อคนเราพบเจอกับปัญหาและอุปสรรค เรามักหาทางออกให้ตนเองด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งการแก้ปัญหานั้นควรคิดแก้ไขด้วยวิธีที่เหมาะสม^{๒๖} เมื่อเกิดความเครียดควรหากิจกรรมอื่นทำทดแทนโดยการเล่นกีฬาหรือเล่นดนตรีทำกิจกรรมนันทนาการ ถ้ามีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนควรปรึกษาพ่อแม่ ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมอันดีงาม เจตคติทางสังคมของบุคคลแต่ละคนนั้นมีอิทธิพลมาจากการติดต่อและการสัมผัสกันภายในสังคมนั้นเอง^{๒๗} ในแต่ละชุมชนย่อมมีขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมต่างๆ เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เยาวชนจึงควรเรียนรู้เกี่ยวกับค่านิยม ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของตน เช่น การมีมารยาทดีงาม มีความ

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายมูล โสวาทวงศ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นางปิ่นคำ เทือกคำขาว, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นางบัวเพชร พระสิงห์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

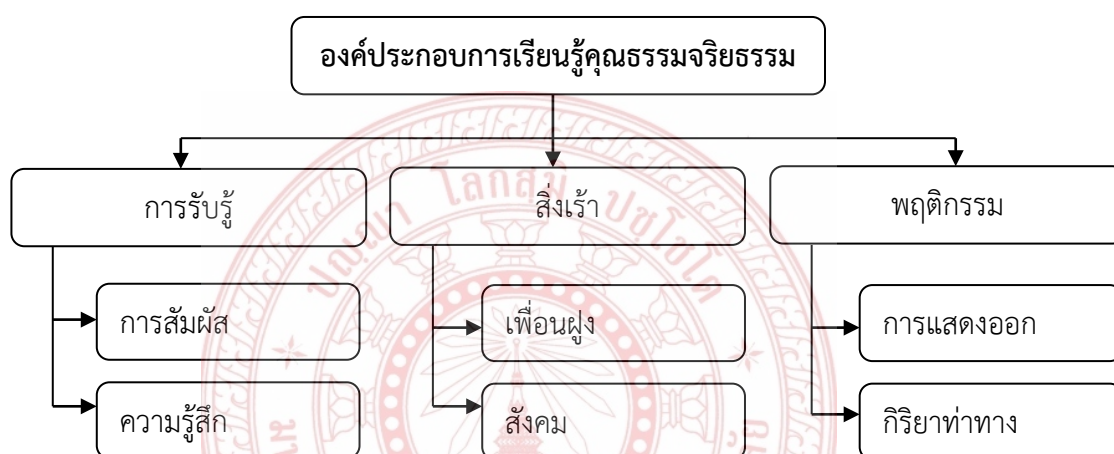
^{๒๕} สัมภาษณ์ นายมานพ ดาวงค์เสน, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายยุทธ เทือกคำขาว, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายผล วงศ์ถาดิ๊บ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

ซื่อสัตย์ซื่อสัตย์ มีความสุจริต มีความเคารพผู้ใหญ่ แต่งกายสุภาพเหมาะสมกับกาลเทศะและมีเจตคติที่ดี เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ เพื่อสร้างเสริมประสบการณ์และความเชื่อมั่นในตนเอง^{๒๘} ในกิจกรรมที่เหมาะสมซึ่งควรปฏิบัติ เช่น กิจกรรมของชุมชนหรือชมรมต่างๆ ภายในโรงเรียน กิจกรรมกีฬา กิจกรรมนันทนาการ การจัดงานเลี้ยงรื่นเริงที่อยู่ในสายตาผู้ใหญ่ย่อมมีประโยชน์มาก ช่วยให้รู้จักกับและสามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ ได้^{๒๙}

สรุปสภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังแผนภาพที่ ๔.๑

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ผู้วิจัยพบว่า องค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมประกอบด้วย ๓ องค์ประกอบดังนี้

๑) การรับรู้ คือ การรับรู้ของเยาวชนมาจากการสัมผัสจากพ่อแม่ หรือคนในครอบครัว แล้วเกิดความรู้สึก รัก ไม่ชอบ อยากกินอาหาร อยากได้สิ่งของ ตั้งแต่แรกเกิด คือการเลี้ยงดูจากครอบครัว การให้ความรัก ความเอาใจใส่ เช่น การมาทำบุญที่วัด ชาวบ้านก็จะแต่งกายด้วยชุดไทย สวมใส่ผ้าถุง

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายทอง ชมภู่ม, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นางทัศนีย์ ศรีวิชัยลำพันธ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

เป็นตัวอย่างให้เยาวชนได้รับรู้และปฏิบัติเป็นตัวอย่าง^{๓๐} และจะแต่งกายด้วยชุดไทยหากมีการจัดกิจกรรมขึ้นที่วัด อีกทั้งการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง พ่อ แม่ต้องปฏิบัติให้เป็นตัวอย่าง ให้ลูกๆ ได้เห็น และลงมือร่วมกันปฏิบัติ เช่น การล้างจาน การซักผ้า แรกๆ ก็ช่วยกันทำ หากเกิดการชำนาญแล้ว จึงแบ่งหน้าที่ให้แต่ละคนรับผิดชอบ เมื่ออยู่ที่โรงเรียนเยาวชนเหล่านั้นก็จะปฏิบัติด้วยความเต็มใจ^{๓๑} จะให้เยาวชนเกิดความรู้สึกต้องการเลียนแบบนำไปปฏิบัติ ตามแบบอย่างที่คุณพ่อ แม่ ปู่ ย่า ตา ยาย ปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่าง สืบต่อไป

๒) สิ่งเร้า คือ สิ่งที่มากระตุ้นให้เยาวชนแสดงพฤติกรรมออกมา โดยเพื่อนฝูงและสังคม เป็นปัจจัยที่ส่งผลทางตรงและทางอ้อมต่อพฤติกรรมการลอกเลียนแบบของเยาวชน แต่หากเยาวชน เริ่มเรียนรู้และซึมซับสิ่งต่างๆ รอบตัวเขาโดยขาดการไตร่ตรอง เพื่อนฝูงและสังคมมักกลายเป็นบ่อเกิด แห่งปัญหาที่ทรงอิทธิพลต่อนิสัยใจคอของเด็กในอนาคตได้เช่นกัน

๓) พฤติกรรม คือ การแสดงออก ด้วยกิริยาท่าทาง ขอบเยาวชน ที่มีความแตกต่างกันในแต่ละ และครอบครัว ทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ถึงพฤติกรรมต่างๆ ที่ได้รับมาจากการอบรม เลี้ยงดู การ เรียนในชั้นเรียน การใช้ชีวิตอยู่ในโรงเรียน การสังเกตพฤติกรรมจากเพื่อนๆ หากต้องการเข้ากลุ่มกับ เพื่อน ต้องแสดงพฤติกรรม กิริยาท่าทาง เพื่อเพื่อนยอมรับให้ครูรักและเอ็นดู

๔.๒ กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่ได้รับการร่วมมือจากสถาบันครอบครัว ต้องเปิดโอกาสให้เขาได้มีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตัวของเขาเอง ต้องมีการใช้กระบวนการคิด สร้างความเข้าใจ ในความหมายการมีคุณธรรม จริยธรรม จึงควรกระตุ้นให้เยาวชนใช้กระบวนการคิดทำความเข้าใจ อันเกิดจากการมีคุณธรรม จริยธรรม ด้วยการใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของ ชุมชน ดังนี้

๑. การเรียนรู้จะต้องเปิดโอกาสให้เยาวชนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นหรือ แหล่งข้อมูลอื่นๆ การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคม^{๓๒} เพราะในเรื่องเดียวกันอาจคิดได้หลายมุม

^{๓๐} สัมภาษณ์ นางดอกจันทร์ สุวรรณริน, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๑} สัมภาษณ์ นางลำพา วงศ์ถาติบ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๒} สัมภาษณ์ นายอ่าน จงป้อ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

ทำให้เกิดการขยาย เติบโตเพิ่มข้อมูลความรู้ ต้องมีการตรวจสอบความถูกต้องของการเรียนรู้ตามที่สังคมยอมรับด้วย เพื่อให้เยาวชนเกิด^{๓๓} การสร้างการเรียนรู้จะเป็นกิจกรรมที่สนุกสนานนั้น เป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ทุกคนในสังคม ต้องช่วยกันหาแนวทาง วิธีการ กระบวนการที่เหมาะสมเพื่อให้เยาวชนเกิดเป็นความรู้สึกร่วมกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ^{๓๔} บางกิจกรรมควรสร้างภาวะที่กระตุ้นให้เกิดความอยากรู้ หรือมีข้อขัดข้องใจบ้าง เพื่อก่อให้เกิดการหาทางแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง หากเยาวชนหลุดพ้นจากความไม่รู้ นำไปสู่ความใฝ่รู้ อยากรู้อีก เพราะเป็นเรื่องน่าสนุก เยาวชนจะหาคำตอบเพื่อให้หลุดพ้นจากความข้องใจ และเกิดความสุขขึ้นจากการได้เรียนรู้^{๓๕} เมื่อพบคำตอบด้วยตนเองจะส่งผลให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ขยายพรมแดนความรู้ได้ไม่มีที่สิ้นสุด จึงควรสร้างกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการแสวงหาความรู้ไม่รู้จบ พร้อมกับการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปด้วยในการลงมือ เข้าร่วม กิจกรรมนั้นๆ การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลง เพราะการได้รู้มากขึ้นทำให้เกิดการนำความรู้ไปใช้ในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ เป็นการพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ควรเปิดโอกาสให้เยาวชนได้รับรู้ผลการพัฒนาของตัวเองด้วย^{๓๖} เช่น โครงการปลูกวันแม่กับเกี่ยววันพ่อ ใช้พื้นที่แปลงนาสาธิตในสำนักปฏิบัติธรรมวัดเชิงผา ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย ให้เยาวชนและผู้ปกครองมาช่วยกันทำนาตั้งแต่เริ่มไถ หว่าน จนถึงเก็บเกี่ยว โดยการไม่ใช้เครื่องจักร จะทำให้เยาวชนเห็นทั้งคุณค่าของข้าวกว่าจะได้มาแต่ละเม็ดชวานาต้องอดทน ลำบากมากแค่ไหน^{๓๗}

การส่งเสริมภาษาล้านนา ปัจจุบันเป็นที่สนใจของผู้ที่ศึกษาและนักวิชาการที่ต้องการทราบความเป็นมาและการเชื่อมโยงของภาษากับถิ่นกำเนิดของชุมชนในท้องถิ่นต่างๆ ในภาคเหนือ การมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นอารยธรรมของเผ่าพันธุ์มนุษย์เช่นเดียวกับภาษาล้านนา ซึ่งมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานควรแก่การอนุรักษ์และสืบทอดไว้ในแคว้นล้านนา แต่นับวันผู้ที่มีความรู้ ความสามารถทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนมีแนวโน้มจะลดจำนวนลงเรื่อยๆ ใน

^{๓๓} สัมภาษณ์ นายศรีทวน คำตาเครือ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๔} สัมภาษณ์ นายเท่ง เครือป้อ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๕} สัมภาษณ์ นายมานพ ตาวงศ์เสน, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๖} สัมภาษณ์ นายอ่าน จองป้อ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๗} สัมภาษณ์ นายคำ สองเมือง, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๑.

ชุมชนบ้านเชิงผา ตำบลทุ่งเสลี่ยม อำเภอบางละมุง จังหวัดสุโขทัย^{๓๘} ยังมีผู้ที่สืบทอดภาษาล้านนา คือ นายเพชร สุริยะคำวงศ์ หรือ ปู่หม่อเพชร ปัจจุบันท่านมีอายุ ๗๒ ปี ท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ด้านภาษาล้านนา สามารถอ่านและเขียนภาษาล้านนาได้ ท่านกล่าวว่า “ปัจจุบันยังไม่มีผู้การสืบทอด หรือผู้มาเรียนภาษาล้านนากับท่านอย่างยิ่งจึ่ง ท่านเคยสอนให้ลูกๆ หลานๆ แต่ก็ไม่มีใครที่จะพยายามเรียนเพิ่มเติม กล่าวแต่ว่าเป็นภาษาที่อ่านยาก เขียนยาก จึงไม่มีความอดทน ที่จะศึกษาภาษาล้านนาต่อจากปู่” ภาษาพูดของชาวอำเภอบางละมุงส่วนใหญ่เป็นภาษาพื้นเมืองแบบล้านนาไทยซึ่งเรียกตนเองว่า “ไตยวน (ไต-ยวน)” หรือ “ไทยโยนก (ไทย-โย-นก)” ซึ่งมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง มีจุดเด่นคือ สำเนียงหรือการออกเสียงการพูดสำเนียงหรือการออกเสียงการพูด จะออกเสียงเป็นเสียงตรี และเสียงจัตวา เช่น ตึกแต่้ๆ (ทุกซ์แท้ๆ), ลำแต่้ๆ (อรรอยจิงๆ)^{๓๙} ควรมีการใช้ภาษาล้านนาสื่อสารกันในชุมชนเป็นภาษาที่สอง

๒. สถาบันทางการศึกษา คือ โรงเรียน การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ที่ตอบสนองนโยบาย แนวคิดการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ถือว่าเป็นความพยายามที่จะทำการปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญ ซึ่งดำเนินการจัดทำขึ้นด้วยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งฝ่ายการเมือง ข้าราชการ ครูอาจารย์ บุคคลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนประชาชน องค์กร และสถาบันต่างๆ มีการศึกษาปัญหา ประมวลองค์ความรู้ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ มีการระดมผู้รู้ นักปราชญ์มาช่วยกันคิด ช่วยกันสร้างเป้าหมายของการศึกษาไทย^{๔๐} วิธีการสำคัญที่สามารถสร้าง และพัฒนาเยาวชน ให้เกิดคุณลักษณะต่างๆ ที่ต้องการในยุคโลกาภิวัตน์ เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนที่ให้ความสำคัญกับผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนรู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง เรียนในเรื่องที่สอดคล้องกับความสามารถและความต้องการของตนเองและได้พัฒนา ศักยภาพของตนเองอย่างเต็มที่แล้วนั้น การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนี้ ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมต่อการเรียนรู้ของตนเอง การศึกษาแบบก้าวหน้าของผู้เรียนเป็นสำคัญ^{๔๑} เยาวชนแต่ละคนมีคุณค่าสมควรได้รับการเชื่อถือไว้วางใจ แนวทางที่จะผลักดันเยาวชนไปสู่การบรรลุศักยภาพของตน โดยส่งเสริมความคิดของเยาวชน และอำนวยความสะดวก

^{๓๘} สัมภาษณ์ นายมานพ ตาวงศ์เสน, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอบางละมุง จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๓๙} สัมภาษณ์ นายเพชร สุริยะคำวงศ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอบางละมุง จังหวัดสุโขทัย, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๔๐} คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (๒๕๔๕). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕**. กรุงเทพฯ : พรินทวนกรฟิค.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายศรีทวน คำตาเครือ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอบางละมุง จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

สะดวกให้เขาได้พัฒนาศักยภาพของตน เองอย่างเต็มที่การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ที่มีลักษณะแตกต่างจากการจัดกระบวนการเรียนรู้แบบดั้งเดิมทั่วไป คือ เยาวชนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน เยาวชนเป็นผู้เรียนรู้ บทบาทของครู คือ ผู้สนับสนุน (supporter) และเป็นแหล่งความรู้ (resource person) ของผู้เรียน^{๔๒} นอกจากการเรียนรู้ในชั้นเรียนแล้ว ยังสามารถเรียนรู้จากปราชญ์ชาวบ้าน โดยการให้เยาวชนร่วมกิจกรรมและสืบสานศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตน สะท้อนให้เห็นการเรียนรู้ ความรู้ที่สะสม สืบทอดกันมา จากอดีตมาถึงปัจจุบันหรือที่เรียกกันว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นกระบวนการถ่ายทอดความรู้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นคงอยู่ต่อเนื่องและยั่งยืน^{๔๓}

๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านแพทย์แผนไทย ในชุมชนบ้านเชิงผา ตำบลทุ่งเสลี่ยม อำเภอกงสุราษฎร์ จังหวัดสุโขทัย มีนายคำ สองเมือง หรือ หมอจับเส้นใช้น้ำมันงาขนาดเพื่อให้หายจากอาการปวด หรือกระทบเส้น ท่านกล่าวว่า “ลูกหลาน หรือคนในชุมชนไม่มีใครได้รับการถ่ายทอดด้านการนวด มีแต่คนต่างถิ่นที่เข้ามาศึกษาขอความรู้ เพื่อที่จะประกอบวิชาชีพ”^{๔๔}

๔. การเรียนรู้ต่างๆ อาศัยวิธีการฝึกหัดและบอกเล่าซึ่งไม่เป็นระบบในการบันทึกเหตุการณ์เครื่องจักสานเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนที่สำคัญยิ่งต่อการดำรงชีวิตตั้งแต่อดีตตั้งแต่สมัยอยุธยาจนถึงปัจจุบัน เหตุการณ์เครื่องจักสานเป็นตัวอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นภูมิปัญญาอันเฉลียวฉลาดของคนในท้องถิ่น ที่ใช้ภูมิปัญญาสามารถนำสิ่งที่มีอยู่ในชุมชนมาประยุกต์ทำเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีประโยชน์ในการดำรงชีวิต^{๔๕} จะเห็นได้ว่าเหตุการณ์เครื่องจักสานมีมานานแล้วและได้มีการพัฒนามาตลอดเวลา โดยอาศัยการถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง การดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ได้เอาความรู้หนังสือมาเกี่ยวข้อง^{๔๖} ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานฝีมือต่างๆ เช่น ช่างไม้ ช่างปั้น ช่างแกะ เหตุการณ์/จักสาน ทอผ้า ในชุมชนบ้านเชิงผา ได้มีการจัดตั้งกลุ่มแม่บ้านทอผ้าพื้นเมือง ผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นเมืองทำมาจากผ้าฝ้ายทอเป็นผ้าพื้น ผ้าดอก ผ้าขาวม้า มีฝีมือประณีต สวยงาม เพื่อพัฒนาต่อยอดให้คนในชุมชนมีรายได้ หลังจาก

^{๔๒} สัมภาษณ์ นางบัวเพชร พระสิงห์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอกงสุราษฎร์ จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๓} สัมภาษณ์ นางดอกจันทร์ สุวรรณริน, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอกงสุราษฎร์ จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๔} สัมภาษณ์ นายคำ สองเมือง, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอกงสุราษฎร์ จังหวัดสุโขทัย, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๑.

^{๔๕} สัมภาษณ์ นายอ่าน จงป้อ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอกงสุราษฎร์ จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายชัยวุฒิ เป็งมาวงศ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอกงสุราษฎร์ จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

ช่วงการเก็บเกี่ยว^{๔๗} การศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาหัตถกรรมเครื่องจักสาน ซึ่งมีความสำคัญยิ่งที่จะให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมเครื่องจักสานนั้นๆ คงอยู่ตลอดไป ซึ่งผลจากการศึกษากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านงานฝีมือต่างๆ นั้น จะนำไปเป็นข้อมูลที่จะนำไปไปพัฒนากระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาให้แก่เยาวชนในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และดำรงอยู่คู่สังคมสืบต่อไป^{๔๘}

๕. ประเพณีการถวายนสลากภัตในล้านนาไทย ของบ้านเชิงผา หมู่ที่ ๑๑ ตำบลกลางดง เป็นภาษาไทยกลางเรียกว่า "สลากภัต" ประเพณี "ตานก๋วยสลาก" หรือ "สลากภัต" ของชาวล้านนานิยมปฏิบัติกันตั้งแต่เดือน ๑๒ เหนือถึงเดือนยี่เหนือหรือตั้งแต่เดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคมของทุกปี^{๔๙} สาเหตุที่ถือปฏิบัติกันเช่นนี้ก็เพราะว่า เป็นช่วงที่ชาวบ้านได้ทำนาจนเสร็จแล้ว หยุดพักผ่อน พระสงฆ์จำพรรษาอยู่วัดไม่ได้ไปไหนและบวกกับในช่วงเวลานี้ก็มีผลไม้อุดม เช่น ลำไย มะไฟ ส้มโอ เป็นต้น เมื่อต้นข้าวในนาเริ่มเขียวขจีชาวนาที่มีฐานะไม่ค่อยดีการดำรงชีวิตก็เริ่มขัดสน เมื่อข้าวในยุ้งก็หมดก่อนฤดูกาล เก็บเกี่ยวจะมาถึง ดังนั้นการตานก๋วยสลากในช่วงนี้จึงเท่ากับว่าได้สงเคราะห์คนยากคนจนเป็นสังฆทานได้กุศลแรง^{๕๐}

๖. การเรียนรู้จะประสบผลสำเร็จหากเยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรม เยาวชนจะได้รับความสนุกสนานจากการเข้าร่วมกิจกรรม หากได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ได้ทำงานร่วมกันกับเพื่อนๆ คนในชุมชน ได้ค้นพบข้อคำถามและคำตอบใหม่ๆ สิ่งใหม่ๆ ประเด็นที่ท้าทายและความสามารถในเรื่องใหม่ๆ ที่เกิดขึ้น รวมทั้งการบรรลุผลสำเร็จของงานที่พวกเขาเริ่มด้วยตนเอง ก่อให้เกิดสัมพันธภาพระหว่างเยาวชน และคนในชุมชน^{๕๑} การมีสัมพันธภาพในกลุ่มจะช่วยส่งเสริมความเจริญงอกงาม การพัฒนาความเป็นผู้ใหญ่ การปรับปรุงการทำงาน และการจัดการกับชีวิตของแต่ละบุคคล สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในกลุ่ม จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกันของเยาวชน คนในชุมชนทราบถึงความต้องการของที่แท้จริงของเยาวชน จะได้

^{๔๗} สัมภาษณ์ นางสาวชั้น กันทะวงศ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๘} สัมภาษณ์ นายอ่าน จอปปือ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๔๙} สัมภาษณ์ นางบัวเพชร พระสิงห์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายธนภัทร ธงหาญ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๑} สัมภาษณ์ นางปิ่นคำ เทือกคำขาว, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

ช่วยเหลือ ดูแล ส่งเสริม เพื่ออนาคตของเยาวชน เมื่อเจริญวัยขึ้น เยาวชนเหล่านั้นจะเป็นคนที่มีความประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ไม่สร้างความเดือดร้อนหรือเป็นภาระให้แก่สังคม^{๕๒}

๗. การจัดกิจกรรมในวัดเพื่อให้เยาวชนปฏิบัติตนตามคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาที่มีความถูกต้องดีงามในการดำรงชีวิต สิ่งที่สำคัญที่สุด คือความเต็มใจของเยาวชนที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมโดยไม่มีเงื่อนไข และยอมรับการเปลี่ยนแปลง^{๕๓} เยาวชนมีโอกาสดูเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างจากเดิม การจัดกิจกรรมที่เน้นเยาวชนเป็นสำคัญ มุ่งให้เยาวชนมองเห็นตนเองในแง่มุมที่แตกต่างออกไป เยาวชนจะเกิดความมั่นใจในตนเองและควบคุมตนเองได้มากขึ้น สามารถเป็นในสิ่งที่อยากเป็น มีวุฒิภาวะสูงมากขึ้น^{๕๔} ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมับเหตุการณ์ต่างๆ มากขึ้น เช่น การบวชภาคฤดูร้อน ถือนิสี ในช่วงปิดภาคการศึกษา ด้วยการสนับสนุนจากสถาบันครอบครัว คือ พ่อ แม่ พาลูกมาเข้าวัดเพื่อปฏิบัติธรรม เป็นการปลูกฝัง เกิดการเรียนรู้พฤติกรรมที่ผู้ปกครองเป็นผู้นำพาปฏิบัติเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนา เช่น คุณลักษณะด้านความรู้ ความคิด ด้านการปฏิบัติและด้านอารมณ์ความรู้สึกจะได้รับการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน เมื่อรู้ว่าการเรียนรู้คือสิ่งดีงาม ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น^{๕๕}

๘. การบูรณาการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม โดยที่ผู้ถ่ายทอดเป็นกุญแจที่สำคัญ ในการพัฒนาเยาวชนให้มีคุณลักษณะด้านจิตใจที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ดี และศักยภาพของผู้ถ่ายทอดแต่ละคนที่จะจัดประสบการณ์ จัดกิจกรรมให้เหมาะสมกับเยาวชน^{๕๖} และสิ่งสำคัญที่สุดก็คือ ผู้ถ่ายทอดจะต้องปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดี เช่น เรื่องความมีน้ำใจ จะต้องมีความประพฤติที่บ่งชี้ถึงความมีน้ำใจ ดังนั้น ด้านการช่วยเหลือ ให้คำแนะนำตักเตือนด้วยความรัก ความหวังดี ร่วมมือช่วยเหลือสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ มีเวลาทั้งในและนอกเวลาด้วยความเต็มใจ^{๕๗} การบริจาคเงินสิ่งของแก่ผู้ประสบความเดือดร้อน จัดหาทุนการศึกษาแก่ผู้ที่ยากแค้น การให้กำลังใจ แสดงความเห็นอกเห็นใจ ด้วยคำพูดสี

^{๕๒} สัมภาษณ์ นางดอกจันทร์ สุวรรณริน, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๓} สัมภาษณ์ นางลำพา วงศ์ถาดิบ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๔} สัมภาษณ์ นายสุใจ วงศ์ถาดิบ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๕} สัมภาษณ์ นางดอกจันทร์ สุวรรณริน, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๖} สัมภาษณ์ นายศรีทวน คำตาเครือ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๗} สัมภาษณ์ นางทัศนีย์ ศรีวิชัยลำพันธ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

หน้าทำทาง ให้ขวัญและกำลังใจในการทำกิจกรรมร่วมกัน^{๕๘} ให้อภัยและให้โอกาสในการแก้ตัวใหม่ ปลอดภัยให้เหมาะสมกับกาลเทศะ ด้านการแสดงความเอื้ออาทร ใต้ถ่มทุกซอกซอก ด้วยความห่วงใย ดูแลเอาใจใส่ผู้เรียนทุกคนอย่างทั่วถึง^{๕๙} โดยเฉพาะเยาวชนที่มีลักษณะด้อย เยี่ยมเยียนเยาวชนที่เจ็บป่วย การชื่นชมและยินดีในความดีงาม ยกย่องชื่นชม เยาวชนที่ทำความดีหรือประสบความสำเร็จ ด้วยความจริงใจ ยิ้มแย้มแจ่มใส แสดงความเป็นมิตรกับทุกคนอย่างสม่ำเสมอ แสดงความยินดีต่อผู้ที่ทำความดีหรือประสบความสำเร็จ ด้วยวาจา บัตรอวยพร ช่อดอกไม้ ของขวัญตามความพร้อม ในโอกาสที่เหมาะสม จัดกิจกรรม เพื่อส่งเสริมยกย่องเยาวชนผู้ทำความดีหรือประสบความสำเร็จ^{๖๐}

๙. การสอดแทรกเรื่องคุณธรรม จริยธรรม ในชั้นเรียนให้แก่เยาวชน ครูอาจารย์ต้องเป็นตัวอย่างที่ดี สอดแทรกในวิชาและกิจกรรมต่างๆ สอดแทรกโดยไม่ให้รู้ตัว สอนหรือสอดแทรกครั้งละน้อยๆ แต่บ่อยๆ และต่อเนื่อง จัดกิจกรรมให้เยาวชนช่วยกันระดมความคิด ฝึกปฏิบัติการตรงต่อเวลา การเคารพสิทธิและหน้าที่ของกันและกัน^{๖๑} การเคารพกฎและระเบียบของสถาบัน การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนร่วม สิ่งสำคัญเยาวชนสามารถควบคุมตนเองทั้งกาย วาจา ใจ สร้างการเรียนรู้แบบ กัลยาณมิตร สร้างกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ควรมีกิจกรรมใช้สื่อ และ อุปกรณ์ ที่หลากหลายในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม^{๖๒} รวมทั้งการวัดและประเมินผลที่ไม่ควรวัดเฉพาะความรู้ควรมีการประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมด้วย ปัญหาที่พบในการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ขาดการจัดกิจกรรมประกอบการเรียนการสอนและการใช้อุปกรณ์ถ่ายทอด การวัดผลมุ่ง การให้คะแนนมิได้ให้ความสนใจในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ข้อควรคำนึงถึงในการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม คือการพัฒนาเยาวชนแบบองค์รวม ซึ่งต้องพัฒนาทั้ง ๓ ด้าน พร้อมกันคือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจ และด้านปัญญา^{๖๓}

^{๕๘} สัมภาษณ์ นายยุทธ เทือกคำขาว, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางตลาด จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๙} สัมภาษณ์ นางปิ่นคำ เทือกคำขาว, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางตลาด จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๐} สัมภาษณ์ นายทอง ชมภูซุ่ม, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางตลาด จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๑} สัมภาษณ์ นายมานพ ดาวงค์เสน, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางตลาด จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๒} สัมภาษณ์ นางบัวเพชร พระสิงห์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางตลาด จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๓} สัมภาษณ์ นางดอกจันทร์ สุวรรณริน, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางตลาด จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

ในยุคปัจจุบันสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วและรุนแรงส่งผลต่อเยาวชน ซึ่งเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงทุกด้านอย่างมาก การปรับตัวทางสังคมเป็นสิ่งที่ สำคัญอีกอย่างหนึ่งของ เยาวชน ได้แก่ การคบเพื่อน และการนัดเที่ยว^{๖๔} เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นก็จะเริ่มสนใจคบเพื่อนต่างเพศ มีการ นัดเที่ยวซึ่งเป็น การเปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายได้รู้จักสนิทสนมกันมากขึ้น สังคมไทยปัจจุบันยอมรับ เรื่องการคบเพื่อนต่างเพศมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตามเยาวชนจะต้องระวังอย่างมากในเรื่องการคบเพื่อน ต่างเพศ และการไปเที่ยวกับเพื่อนต่างเพศให้อยู่ในขอบเขตที่เหมาะสม และไม่ก่อให้เกิดความเสียหาย^{๖๕} โดยเฉพาะเด็กหญิงวัยรุ่น การคบและไปเที่ยวกับเพื่อนชาย อาจก่อให้เกิดความเสียหาย และเกิด ปัญหาอื่นๆ ตามมาได้^{๖๖} ดังนั้น การไปเที่ยวกับเพื่อนต่างเพศ จึงต้องไม่ไปพักค้างแรม ควรไปกันเป็น กลุ่มๆ ไม่ไปในสถานที่ที่ไม่สมควร ทำให้เกิดปัญหามากมายหลายด้าน ที่เห็นได้ชัดคงจะเป็นด้าน คุณธรรมจริยธรรมของมนุษย์นับวันจะเสื่อมโทรมซึ่งเห็นได้จากข่าวที่ปรากฏในสื่อต่างๆ เช่น นักศึกษา ยกพวกตีกันตาย นักเรียนชายกลุ่มหนึ่งรุมข่มขืนเด็กหญิงอายุ ๙ ขวบ กลุ่มวัยรุ่นนักแข่งมอเตอร์ไซด์ รุมทำร้ายเจ้าหน้าที่ตำรวจ สาววัยรุ่นคลอดลูกแล้วนำลูกไปทิ้งในถังขยะ เหล่านี้เป็นต้น^{๖๗} คงเป็น ตัวอย่างที่ยืนยันให้เห็นว่า คุณธรรมจริยธรรมของคนในสังคมกำลังลดถอยไปทุกขณะ และเป็นคำถาม ที่น่าสนใจว่าการพัฒนาด้านคุณธรรมจริยธรรม รวมทั้งศีลธรรมให้แก่เยาวชนหรือคนไทยนั้นประสบ ความสำเร็จหรือบรรลุเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ นอกจากสถาบันครอบครัวแล้วสถาบันการศึกษาต้องมี หน้าที่เป็นตัวแทนสังคมในการหล่อหลอมเยาวชนของชาติให้มีความรู้คู่คุณธรรมโดยปลูกฝังจิตสำนึก เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม และทัศนคติที่ดีแก่เยาวชน เพื่อก้าวเป็นพลังสำคัญของชาติ^{๖๘} ครู อาจารย์ทุกท่านจึงต้องมีการกิจสำคัญ ในการบ่มเพาะ หล่อหลอม ให้เยาวชนทุกคนเป็นคนเก่งและคน ดีของสังคมในสาขาวิศวกรรมศาสตร์^{๖๙} ซึ่งส่วนใหญ่เป็นวิชาคำนวณนั้นอาจารย์ผู้สอนสามารถใช้ เทคนิค หรือวิธีการรูปแบบต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในชั้น

^{๖๔} สัมภาษณ์ นางสม โสภา, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๕} สัมภาษณ์ นางทัศนีย์ ศรีวิชัยคำพันธ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๖} สัมภาษณ์ นายมูล โสวาทวงศ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๗} สัมภาษณ์ นายเท่ง เครือป้อ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๘} สัมภาษณ์ นายชัยวุฒิ เป็งมาวงศ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๖๙} สัมภาษณ์ นางสาวชนัน กันทะวงศ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

เรียนได้ เช่นการจัดการศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ คู่คุณธรรมจึงเป็นหน้าที่ของบุคลากรทุกภาคส่วน จะต้อง ร่วมแรงรวมใจกันจัดกิจกรรมหลากหลายอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้บัณฑิตเป็นคนดีมีวินัย มีคุณธรรม มีจริยธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะ เคารพในกฎระเบียบ เพื่ออยู่ร่วมกันกับผู้อื่นในสังคมอย่างมีความสุข^{๗๐}

จากกระบวนการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมด้วย ใ้กับเยาวชนในประเทศได้อย่างประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องสร้างขึ้นตั้งแต่ในวัยเยาว์ ให้เด็กและเยาวชนเกิดความตระหนักในเรื่องนี้อย่างแท้จริง "สถาบันครอบครัว" จึงนับเป็นสถาบันลำดับแรกสุดที่สำคัญในการหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่เด็กและเยาวชนที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติต่อไปในอนาคต

สรุปกระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ดังแผนภาพที่ ๔.๒

แผนภาพที่ ๔.๒ แสดงกระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

จากการวิเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ผู้วิจัยพบว่า ทุนทางวัฒนธรรม เป็นทรัพยากรอย่างหนึ่งที่สะสมอยู่ในระบบความคิด ความเชื่อ ค่านิยม วัตถุสิ่งของ ซึ่งรวมไปถึงแนวทางการดำเนินชีวิตในกลุ่มสังคม การเป็น

^{๗๐} สัมภาษณ์ นายธนภัทร ธงหาญ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

ส่วนหนึ่งของชุมชน ที่แต่ละคนเข้าไปมีส่วนร่วมและช่วยกันผลิตคุณค่าหรือความหมายขึ้นมา แล้วเผยแพร่ให้เป็นที่รับรู้ในกลุ่มหรือชุมชน จนเกิดเป็นข้อตกลงเพื่อการปฏิบัติที่เห็นพ้องต้องกัน ได้รับการยอมรับจากผู้คนส่วนใหญ่ และดำเนินการผลิตซ้ำ เป็นการสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นหรือในชุมชนนั้นๆ อย่างต่อเนื่องผ่านทางกระบวนการผลิตซ้ำ เพื่อดำรงรักษาทุนทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ ในแต่ละสังคมจะต้องมีการติดตั้งกลไก สำหรับการถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง แสดงถึงอำนาจของผู้ครอบครองทุนทางวัฒนธรรมซึ่งมีอิทธิพลต่อทัศนคติของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มสังคมที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย แสดงถึงควมมีประสิทธิภาพ และความเข้มแข็งของชุมชนในการถ่ายทอดขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามจนถึงรุ่นลูก รุ่นหลาน ช่วยกันอนุรักษ์รักษาไว้สืบต่อไป

๔.๓ กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

มรดกทางวัฒนธรรมของชาติเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรม ที่สร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีมรดกทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย ดังนั้นการธำรงรักษามรดกทางวัฒนธรรมของชาติ ให้คงอยู่อย่างยั่งยืนควบคู่ไปกับการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ^{๗๑} โดยคำนึงถึงปัจจัยอันเป็นประโยชน์ที่ชุมชนและประชาชนจะได้รับอย่างเต็มที่ทั้งทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ ซึ่งยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๒ (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) กล่าวถึง การเตรียมพร้อมด้านกำลังคนและการเสริมสร้างศักยภาพของประชากร ในทุกช่วงวัย มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพทุนมนุษย์ของประเทศ โดยพัฒนาคนให้เหมาะสมตามช่วงวัย เพื่อให้เติบโตอย่างมีคุณภาพ การหล่อหลอมให้คนไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม การพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการในตลาดแรงงานและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ ของคนในแต่ละช่วงวัยตาม ความเหมาะสม การเตรียมความพร้อมของกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะเปลี่ยนแปลงโลกในอนาคต ตลอดจนการยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ การสร้างเสริมให้คนมีสุขภาพดีที่เน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพและการลดปัจจัยเสี่ยงด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อสุขภาพ^{๗๒}

^{๗๑} สัมภาษณ์ นายชัยวุฒิ เป็งมาวงศ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๒} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงานรัฐมนตรีสรุปสาระสำคัญ, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔) : หน้า ๔.

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับประชาชนในประเทศได้อย่างประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องสร้างขึ้นตั้งแต่ในวัยเยาว์ ให้เด็กและเยาวชนเกิดความตระหนักในเรื่องนี้อย่างแท้จริง^{๗๓} "สถาบันครอบครัว" จึงนับเป็นสถาบันลำดับแรกสุดที่สำคัญในการหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่เด็กและเยาวชนที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติต่อไปในอนาคต^{๗๔} ลักษณะของคนแต่ละคนถูกสร้างสรรค์ขึ้นอย่างละเอียดอ่อน สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากกรรมพันธุ์ และถ้าการสร้างสรรค์เหล่านี้ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ก็เป็นที่แน่ชัดแล้วว่าจิตวิญญาณของแต่ละคนนั้นก็ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ได้ถูกหล่อหลอมมาจากพื้นฐานชีวิตในช่วงระยะแรก^{๗๕} ความสามารถในการเรียนรู้ ที่ทำให้เยาวชนได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง จะมีผลกับสติปัญญาของเยาวชน ทำให้เยาวชนพัฒนาไปจนถึงระยะที่เขาเป็นผู้ใหญ่ เยาวชนต้องการความช่วยเหลือในการจัดอุปสรรคต่างๆ ที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ผลงานของเยาวชนเพื่อการพัฒนาที่ดีขึ้น^{๗๖}

ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่มิมีมูลค่าและให้คุณค่าต่อวิถีชีวิตของสังคม แต่ทุนทางวัฒนธรรมหลายเรื่องมีความเป็นนามธรรมสูง เช่น วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นพลวัตสามารถเปลี่ยนแปลง และถ่ายทอดข้ามสังคม กลุ่มคน สถานที่ และเวลาได้ตลอด การนำทุนทางวัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาไทย มาพัฒนาและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ประเทศต้องมีการบริหารจัดการที่ดีและตั้งอยู่บนหลักการที่สำคัญ คือการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาวัฒนธรรมอย่างเป็นองค์รวมการสร้างสมดุลและความยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เนื่องจากทุนทางวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา^{๗๗} ซึ่งอาจมีผลมาจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารการมีปฏิสัมพันธ์ของสังคมโลก การเลื่อนไหลหรือการกระจายทางวัฒนธรรม จึงก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมการร่วมมือกันดำรง รักษาไว้ให้คงอยู่และพัฒนาต่อยอดให้เกิดมูลค่าต่อคนในชุมชน สังคม และส่งผลต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ

^{๗๓} สัมภาษณ์ นายมานพ ตาวงศ์เสน, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๔} สัมภาษณ์ นายทอง ชมภูซุ่ม, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๕} สัมภาษณ์ นายอ่าน จองป้อ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๖} สัมภาษณ์ นายผล วงศ์ถาติบ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๗} สัมภาษณ์ นางสาวสม โสภา, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

คงไม่ใช่เรื่องง่าย^{๗๘} แต่หากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องช่วยกันปลูกฝังและส่งเสริมการตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่ดำรงร่วมสืบสานและพัฒนาอย่างต่อเนื่องแล้วจะสามารถสร้างสิ่งที่ดีคืนกลับสู่สังคมชุมชน อันเป็นที่รักของเราได้ไม่ยากนัก^{๗๙} ทูทางวัฒนธรรม คือ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติซึ่งกรมส่งเสริมวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรมกำหนดไว้มี ๗ สาขา คือ ๑) ภาษา ๒) วรรณกรรมพื้นบ้าน ๓) ศิลปะการแสดง ๔) แนวทางปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล ๕) งานช่างฝีมือดั้งเดิม ๖) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล ๗) กีฬา นอกจากนี้ยังควรหมายรวมถึงมรดกทางศิลปวัฒนธรรมในรูปแบบของโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ ภาษา วรรณกรรม เอกสารโบราณ จดหมายเหตุ ศิลปะการแสดง และงานศิลปกรรมต่างๆ ล้วนเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้สั่งสมและสร้างสรรค์ไว้จนสืบทอดมาเป็นมรดกวัฒนธรรมให้แก่อนุชนได้นำมาศึกษาเรียนรู้และซาบซึ้งในสุนทรียแห่งความงามของเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทยอย่างไม่ขาดสาย^{๘๐}

ผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่าให้ฟังว่าเดิม เรียกกันว่าบ้าน "สระสี่เหลี่ยม" ต่อมามีคนอพยพเข้ามาอยู่ได้ทำการหักล้างถางพงป่า ทำนา ทำไร่ ทำสวน มองดูเว้งว่างเลยเรียกว่า "บ้านทุ่งสี่เหลี่ยม" ต่อมาได้แยกเขตการปกครองเป็นกิ่งอำเภอทุ่งสี่เหลี่ยม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ และเป็นอำเภอทุ่งสี่เหลี่ยม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ อำเภอทุ่งสี่เหลี่ยม เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสุโขทัย แบ่งเขตการปกครองออกเป็น ๕ ตำบล ๕๙ หมู่บ้าน ซึ่งมีจารีตประเพณี มีความคิดเห็น และความเชื่อในทางเดียวกัน ภายใต้กฎหมายเดียวกัน มีความสนใจในเรื่องต่างๆ คล้ายๆ กัน ไม่ว่าสถานการณ์ หรือธรรมชาติข้างนอกจะเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร ความเป็นหมู่บ้านหรือเป็นชุมชนก็คงทนมาเป็นเวลานาน ยังคงไว้ซึ่งประเพณีดีงาม มีการสืบสานขนบธรรมเนียมประเพณีมา เป็นแบบภาคเหนือหรือล้านนาจนถึงปัจจุบัน ได้แก่^{๘๑}

ประเพณีปีใหม่ คือ ประเพณีสงกรานต์ของชาวล้านนา มีวันสำคัญด้วยกันทั้งสิ้น ๔ วัน คือ ๑) วันสังขารล่อง ถือเอาวันที่ ๑๓ เมษายน เป็นวันสังขารล่อง ชาวบ้านจำทำความสะอาด ปิดกวาดบ้านเรือนและจะยิงปืน หรือพลในเวลาเช้า เพื่อขับไล่สิ่งชั่วร้าย หรือสิ่งชั่วร้ายให้ผ่านพ้นไป ๒) วันเนา หรือวันเนา ตรงกับวันที่ ๑๔ เมษายน ถือว่าไม่เป็นมงคล ชาวบ้านจะเตรียมอาหาร สิ่งของต่างๆ

^{๗๘} สัมภาษณ์ นายกวน จองปั้ง, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งสี่เหลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๗๙} สัมภาษณ์ นางทัศนีย์ ศรีวิชัยลำพันธ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งสี่เหลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๐} สัมภาษณ์ นางบัวเพชร พระสิงห์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งสี่เหลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๑} สัมภาษณ์ นายธนภัทร ธงหาญ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งสี่เหลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

เพื่อเตรียมไว้เลี้ยงแขก หรือไปทำบุญที่วัด และถือว่าจะไม่ต่ำกว่ากันเพราะไม่ดี ๓) วัดพญาวัน ถือเป็นวันสำคัญยิ่ง ตรงกับวันที่ ๑๕ เมษายน ตอนเช้าจะพากันไปทำบุญที่วัด ตอนสายจะพากันไปรดน้ำดำหัว พ่อ - แม่ ญาติพี่น้อง ที่เคารพนับถือ เพื่อขอศีล ขอพร ผูกข้อมือ ๔) วันปากปี หรือวันเถลิงศก ตรงกับวันที่ ๑๖ เมษายน ตอนเช้าชาวบ้านจะพากันไปฟังเทศน์ และจะคอยฟังว่าคนเกิดในวันใดจะมีโชค หรือมีเคราะห์ หากใครมีเคราะห์ก็จะทำพิธีสะเดาะเคราะห์ และปล่อยนก ปล่อยปลา^{๕๒}

ประเพณีตานก๋วยสลาก ภาษาถิ่นของชาวล้านนา เรียกว่า กั้นข้าวสลาก เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ล่วงลับ หรือสังฆทาน ประเพณีตานก๋วยสลาก ปฏิบัติในช่วงที่ชาวบ้านทำนาจนเสร็จแล้ว หยุดพักผ่อน พระสงฆ์จำพรรษาอยู่วัดไม่ได้ไปไหน และชาวนาที่มีฐานะไม่ค่อยดี การดำรงชีวิตเริ่มขัดสน เมื่อข้าวในยุ้งหมดก่อนฤดูเก็บเกี่ยวจะมาถึง ดังนั้นการตานก๋วยสลากในช่วงนี้ จึงเท่ากับการได้ส่งเคราะห์คนยาก คนจน การตานก๋วยสลาก จะเขียนคำอุทิศถวาย ที่เรียกว่า ก้านตาน หรือใบสลาก มักทำด้วยกระดาษแข็งหรือใบลาน เพื่อให้พระสงฆ์กรวดน้ำ ในสมัยก่อนนั้นจะนำเอาใบลานมาทำเป็น “เส้นสลาก”^{๕๓} แต่ปัจจุบันจะเขียนลงบนแผ่นกระดาษ เมื่อนำเอาก๋วยสลากไปรวมกันไว้ที่วัดแล้ว เส้นสลากบางส่วนนำไปในหมู่ของก๋วยสลากถูกแกะเอาข้าวปลาอาหาร ออกมากิน จะกลายเป็นอาหารมือเหียงสำหรับชาวบ้านที่มารอรับ สำหรับของใช้และอาหารแห้งต่างๆ จะเก็บเอาไว้ใช้ประโยชน์ ประเพณีตานก๋วยสลากจะกำหนดพิธีกรรมไว้ ๒ วัน ดังนี้ ๑) วันดา หรือวันเตรียม ก่อนจะถึงวันตานก๋วยสลาก ๑ วัน เรียกว่าวันดา หรือวันสุกดิบ วันนี้จะเป็นวันที่ชาวบ้านจัดเตรียมข้าวของ เริ่มจากเตรียมก๋วยสลากบรรจุลงในก๋วย (ตระกร้าสานจากไม้ไผ่) แล้วนำอาหารคาวหวาน และของใช้ที่จำเป็นในการดำรงชีวิต และวันนี้มักจะมีญาติมิตรสหาย ที่อยู่ต่างบ้านมาร่วมจัดหาสลากด้วย ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีได้ทำบุญร่วมกัน ผู้ชายจะเป็นคนสานก๋วยสลาก (ตระกร้า) สำหรับบรรจุของกินของใช้ต่างๆ ก๋วยจะกรุด้วยใบตองหรือกระดาษก็ได้เมื่อรวบปากก๋วยมัดเสร็จเรียบร้อยแล้ว จะมีไม้ไผ่เหลาเป็นเส้นเล็กๆ สำหรับเสียบเงินที่ธนบัตร เพื่อทำยอดก๋วยสลาก จะมากน้อยบ้างตามกำลังศรัทธา และฐานะ^{๕๔} ๒) วันตานสลาก ผู้จะถวายสลาก จ्ञำนาก๋วยสลากพร้อม “เส้นสลาก” ดอกไม้ รูปเทียนไปวางไว้ ณ สถานที่ในบริเวณวัดจัดไว้ เพื่อทำพิธีทางศาสนา และถวายก๋วยสลากแด่พระสงฆ์ตามหมายเลขที่พระสงฆ์จับได้ พระสงฆ์ก็จะนำเส้นสลากไปอ่าน โดยเริ่มจากเจ้าอาวาสก่อน โดยจะมีการ

^{๕๒} สัมภาษณ์ นางบัวเพชร พระสิงห์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๓} สัมภาษณ์ นายสุใจ วงศ์ดาดีบ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๕๔} สัมภาษณ์ นางสาวชนัน ก้นทะวงศ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

เรียนชื่อหาเจ้าของสลากนั้นๆ ว่านั่งอยู่ที่ใด เมื่อพบแล้วจะมีการให้ศีลให้พรหยาดน้ำอุทิศ ส่วนบุญกุศลผู้ล่วงลับเป็นอันเสร็จพิธี^{๘๕}

ประเพณีลอยกระทง เป็นประเพณีสืบทอดต่อมาจนถึงยุคกรุงศรีอยุธยาและรัตนโกสินทร์ เป็นประเพณีของไทยที่ปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ งานลอยกระทงเริ่มทำตั้งแต่ กลางเดือน ๑๑ ถึง กลางเดือน ๑๒ ซึ่งเป็นฤดูน้ำหลาก น้ำจะเต็มสองฝั่งแม่น้ำ ที่นิยมมากคือ ช่วงวันเพ็ญเดือน ๑๒ ซึ่งเป็นฤดูน้ำหลาก น้ำจะเต็มสองฝั่งแม่น้ำ ที่นิยมมากคือ ช่วงวันเพ็ญเดือน ๑๒ เพราะพระจันทร์เต็มดวง ทำให้แม่น้ำใสสะอาด แสงจันทร์ส่องเวลากลางคืน เป็นบรรยากาศที่สวยงามเหมาะแก่การลอยกระทง เดิมพิธีลอยกระทงเรียกว่า พระราชพิธีจองเปรียงชักโคม ลอนโคมซึ่งเป็นพิธีของพราหมณ์ เพื่อบูชาพระเจ้าทั้งสาม คือ พระอิศวร พระนารายณ์ และพระพรหม^{๘๖}

การสืบทอด หรือสืบทอดา หรือการต่ออายุ หมายถึงพิธีกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อต้องการให้เป็นมงคล มีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย ปราศจากโรคภัยทั้งหลาย ทำให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เป็นมงคลอย่างหนึ่งที่ชาวล้านนาไทยนิยมทำในโอกาสต่างๆ เช่น เนื่องในวันเกิด วันได้รับยศศักดิ์ ตำแหน่ง วันขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น และในกรณีเจ็บป่วยถูกทายทักว่า ชะตาไม่ดี ชะตาขาด ควรจะทำพิธีสะเดาะเคราะห์และสืบทอดต่ออายุ จะทำให้คลาดแคล้วจากโรคภัย และอยู่ด้วยความสวัสดิ์สืบไป

พิธีฮ้องขวัญ ยังคงปฏิบัติกันอยู่ในสังคมล้านนา ทั้งชนเผ่าชาวไทยล้านนาและชาวเหนือตอนล่าง มีบทบาทเป็นพิธีกรรมแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคนในสังคม สร้างเสริมกำลังใจและขัดเกลาจริยธรรมและพฤติกรรมคนในสังคม พิธีเรียกขวัญหรือพิธีทำขวัญของชาวเหนือมีหลายลักษณะ ได้แก่ การเรียกขวัญเด็ก (การทำขวัญ) ขวัญลูกแก้ว (นาค)ขวัญนาค ขวัญสามเณร ขวัญผู้ป่วย ขวัญบ่าวสาว ขวัญผู้ที่เดินทางไกล ขวัญผู้ที่มาเยือน ขวัญผู้ใหญ่บ้านและอาจารย์วัด ขวัญข้าว ขวัญช้าง ขวัญวัวควาย ขวัญเรือน ขวัญเสา^{๘๗}

คนล้านนามีความผูกพันเกี่ยวเนื่องอยู่กับการนับถือผี สามารถพบเห็น ได้จากการดำเนินชีวิตประจำวันของคนเมืองเอง เช่น เมื่อเวลาที่ต้องเข้าป่าไปหาอาหาร หรือต้องค้างพักแรมอยู่ในป่า มักจะต้องบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางเสมอ และเมื่อเวลาที่กินข้าวในป่า ก็มักจะแบ่งอาหารให้เจ้าที่ด้วยเช่นกัน นอกจากนั้นเมื่อเวลาจะอยู่ ที่ไหนก็ตามไม่ว่าจะอยู่ในเมืองหรือใน ป่า เมื่อเวลาที่ต้องถ่ายหรือ

^{๘๕} สัมภาษณ์ นายเท่ง เครือป้อ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๖} สัมภาษณ์ นายทอง ชมภูซุ่ม, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๗} สัมภาษณ์ นายยุทธ เพื่อกคำขาว, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

ปัสสาวะ ก็มักจะต้องขออนุญาตจากเจ้าที่ก่อน อยู่เสมอ เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตของคนเมืองผูกพันอยู่กับการนับถือผี

ชุมชนมีวัฒนธรรมของตนอยู่แล้วมีระบบคุณค่าที่รวบรวมมาได้จากประวัติความเป็นมาอันยาวนานของชุมชน คือให้คุณค่าแก่ความเป็นคน และแก่ชุมชนที่มีความผสมกลมกลืนคุณค่าของธรรมชาติ การเชื่อถือสิ่งเหนือธรรมชาติ และคุณธรรมจริยธรรมตามหลักศาสนาวัฒนธรรมชุมชนยังคงอยู่ และมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน^{๘๘} เพราะชุมชนมีกลไกผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม แม้มีปัจจัยใหม่เข้ามาแต่สิ่งเดิมก็ยังคงอยู่ วัฒนธรรมเป็นพลังผลักดันการพัฒนาชุมชนที่สำคัญที่สุดจะใช้ประโยชน์ได้เมื่อมีการปลูกให้สมาชิกในชุมชน มีจิตสำนึกรับรู้ในวัฒนธรรมของตน^{๘๙} ชุมชนมีระบบเศรษฐกิจระบบหนึ่งของตัวเอง มีครอบครัวและชุมชนเป็นหน่วยการผลิต^{๙๐} มีเป้าหมายของตัวเองคือมุ่งให้ครอบครัวพอเพียงที่จะดำรงชีพได้และชุมชนอยู่รอด และผลิตซ้ำได้ ผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองแม้อาจผลิตเพื่อขายก็เพื่อให้ได้เงินมาเลี้ยงครอบครัว ไม่ใช่ให้มีกำไรสูงสุดให้ร่ำรวย^{๙๑} ใช้แรงงานสมาชิกในครอบครัวตัวเองเป็นหลัก มีน้ำใจและความเอื้ออาทร ความเป็นญาติมิตรเป็นเครื่องร้อยรัดส่วนต่าง ๆ ของระบบจัดสรรและแบ่งปันผลผลิต^{๙๒} ชุมชนและเครือข่ายชุมชนมีส่วนในการตัดสินใจจัดสรรทรัพยากรและผลผลิต ชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันผ่านระบบเครือญาติ มีการปกครองและการจัดการความสงบเรียบร้อยภายในโดยระบบอาวุโส^{๙๓} มีผู้นำที่มีบารมีได้รับการเคารพยกย่องในชุมชน สมาชิกชุมชนมีความผูกพันกลมเกลียวเพราะมีความเคารพนับถือในผีบรรพบุรุษเดียวกัน และเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติที่คอยเป็นสิ่งที่ควบคุมพฤติกรรมของคน ก่อให้เกิดกฎเกณฑ์ข้อห้ามให้ความชอบธรรมแก่การดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีระเบียบแบบแผน^{๙๔} รวมทั้งคติทางศาสนาพุทธ พราหมณ์ ที่เข้ามาผสม

^{๘๘} สัมภาษณ์ นายอ่าน จองป้อ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๘๙} สัมภาษณ์ นางดอกจันทร์ สุวรรณริน, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๙๐} สัมภาษณ์ นายศรีทวน คำตาเครือ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๙๑} สัมภาษณ์ นางปิ่นคำ เทือกคำขาว, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๙๒} สัมภาษณ์ นางสาวชั้น กันทะวงศ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๙๓} สัมภาษณ์ นายกวน จองปึง, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๙๔} สัมภาษณ์ นางบัวเพชร พระสิงห์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

กลมกลืนในวิถีความเชื่อพิธีกรรมและประเพณีของชุมชน สิ่งเหล่านี้หล่อหลอมให้สมาชิกชุมชนเป็นคนบ้านเดียวกันอยู่ร่วมกันด้วยความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูล และประนีประนอม เมื่อเกิดความแตกแยกขัดแย้งก็จะมีกลไกภายในใกล้เคียงตัดสิน คือ ระบบว่าความโดยผู้อาวุโสและเครือญาติ ชุมชนกับสังคมภายนอก^{๙๕} ชุมชนมิได้ตั้งอยู่อย่างโดดเดี่ยว มีการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนกับชุมชนอื่นในท้องถิ่นเดียวกันในลักษณะ “เครือข่าย” และมีปฏิสัมพันธ์กับรัฐและทุนมาทุกยุคทุกสมัย^{๙๖} การรุกคืบเข้ามาของระบบทุนนิยมและอำนาจรัฐราชการนั้นได้เข้ามาในลักษณะครอบงำบ้านทอนการดำรงอยู่ของชุมชนทำลายระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง ดึงเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบพึ่งพิงตลาด มีการทำลายล้างผลาญทรัพยากรธรรมชาติ อันเป็นฐานดำรงชีวิตของชาวชุมชนให้เสื่อมโทรมลง^{๙๗} ทำลายโครงสร้างการปกครองดูแลตนเองของชุมชนให้ขึ้นต่อการปกครองของรัฐ และระบบราชการ^{๙๘} ทางด้านสังคมวัฒนธรรมเกิดวัฒนธรรมบริโภคนิยม คุณค่าทางวัฒนธรรมที่ดั่งามในแบบแผนการดำเนินชีวิตถูกทำลายลง ถูกแทนที่ด้วยค่านิยมตัวใครตัวมัน แกร่งแย่งชิงดี เอารัดเอาเปรียบ กอบโกยกำไร ความยกย่องนับถือคนดีถูกแทนที่ด้วยการนับถือเชื่อฟังคนรวย ฯลฯ ตามแนวสังคมตะวันตกมาเป็นแบบแผนชี้นำการพัฒนาประเทศเป็นความผิดพลาดอย่างยิ่ง^{๙๙} เพราะเป็นการทำลายชุมชนทำลายความดั่งามในอดีต มากกว่าจะเป็นการพัฒนาให้สิ่งดั่งามในอดีตเจริญงอกงามยิ่งขึ้น ทางเลือกการพัฒนาตามแนวความคิดวัฒนธรรมชุมชน เชื่อว่าแม้ฐานเศรษฐกิจของชุมชนและทรัพยากรจะถูกทำลายเสียหายลงไปบ้าง แต่ “จิตสำนึก” หรือ “พลังทางวัฒนธรรม” นั้นยังคงอยู่ สามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนขึ้นมาใหม่ได้ เพียงแต่รูปแบบภายนอกอาจแตกต่างไปจากเดิม หลักสำคัญ คือ เป็นการพัฒนาที่ไม่ทำลายล้างสถาบันชุมชน^{๑๐๐} แต่มุ่งให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองและอยู่ร่วมกับภาคส่วนอื่นๆ ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีมีทางเลือก ดั่งนี้

^{๙๕} สัมภาษณ์ นางสม โสภา, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๙๖} สัมภาษณ์ นางลำพา วงศ์ถาดิบ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๙๗} สัมภาษณ์ นายกวน จอปปิง, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๙๘} สัมภาษณ์ นายเท่ง เครือป้อ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๙๙} สัมภาษณ์ นายชัยวุฒิ เป็งมาวงศ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๐} สัมภาษณ์ นายมานพ ดาวงค์เสน, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

๑) การพัฒนาต้องเริ่มจากฐานวัฒนธรรมชุมชน ต้องรื้อฟื้นคุณค่าดั้งเดิมที่ชุมชนมีมาประยุกต์สร้างสรรค์ทางเลือกขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ไม่ใช่การถอยหลังไปสู่สังคมเก่าในอดีตซึ่งเป็นไปไม่ได้ ต้องสร้างแบบแผนการผลิตและแบบแผนการดำรงชีวิตขึ้นมาใหม่ภายใต้คุณค่าที่ตีงามแบบดั้งเดิม เช่น การตั้งกองทุนหมู่บ้าน ธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์เหล่านี้คือคุณค่าแห่งการสร้างหลักประกันความมั่นคงร่วมกันหรือสวัสดิการของชุมชน^{๑๐๑} นักพัฒนาและปัญญาชนของชุมชนควรร่วมกับชาวบ้านวิเคราะห์ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของชุมชนทำให้ชาวบ้านตื่นตระหนกในเอกลักษณ์ และคุณค่าของตัวเอง ค้นพบจิตสำนึกอิสระของชุมชนเห็นคุณค่าของการรวมตัวเป็นชุมชน เห็นภัยจากการครอบงำจากวัฒนธรรมภายนอกที่เอารัดเอาเปรียบ กระบวนการนี้จะทำให้เกิดอุดมการณ์ต่อสู้ที่มีพลัง^{๑๐๒}

๒) การพัฒนา ต้องเน้นกระบวนการกลุ่มการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อคงความเป็นชุมชนไว้ มิใช่เน้นปัจเจกชนนิยมที่คำนึงถึงแต่การต่อสู้แข่งขันทำลายล้างกันอย่างการพัฒนากระแสหลัก การรวมกลุ่มรวมตัวกันในรูปของการจัดการองค์กร เช่น สหกรณ์ สหพันธ์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการช่วยเหลือกัน และสร้างอำนาจในการต่อรองกับภายนอก สร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน และสร้างความร่วมมือกับคนกลุ่มอื่นในสังคมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันแก้ปัญหา^{๑๐๓}

๓) ทางด้านการผลิตนั้นควรอยู่บนหลักการผลิตเพื่อให้ทุกคนมีกินมีใช้ แล้วค่อยเอาส่วนที่เหลือส่งออก (ขาย) จากนั้นก็มีการพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมภายในประเทศ เน้นใช้ทรัพยากรท้องถิ่น การค้าขายแลกเปลี่ยนภายใน เทคโนโลยีที่กำกับเองได้ พัฒนาคุณภาพประชากรเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ หลักการนี้ถูกพัฒนามาอธิบายการสร้างทางเลือก การพัฒนาด้านเกษตรกรรมยั่งยืน ธุรกิจชุมชน และอาชีพทางเลือกอื่นๆ หลายด้านในเวลาต่อมา^{๑๐๔}

๔) ชุมชนต้องมีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติดูแลและรักษามิใช่ทำลายล้างธรรมชาติอย่างการพัฒนากระแสหลัก เพราะธรรมชาติจะช่วยคงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนไว้ได้ ชุมชนต้องมีการพัฒนาเพื่อให้เยาวชนเกิดความเชื่อมั่นและเต็มใจที่เรียนรู้ สืบทอดประเพณีอันดีงาม ช่วยกันรักษาดูแลทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้ทุกคนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม จัด

^{๑๐๑} สัมภาษณ์ นายผล วงศ์ถาดิ๊บ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๒} สัมภาษณ์ นายมูล โสวาทวงศ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๓} สัมภาษณ์ นายธนภัทร ริงหาญ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๔} สัมภาษณ์ นายสุใจ วงศ์ถาดิ๊บ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

กิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ให้เกิดความตระหนัก รัก ห่วงแหน ทรัพยากรธรรมชาติ ท้องถิ่นที่อยู่ของ ตนนั่นเอง^{๑๐๕}

ทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย มีความโดดเด่น ของเอกลักษณ์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความหลากหลายในทุกพื้นที่ และคุณลักษณะที่ดี ของคนไทย^{๑๐๖} ซึ่งจะต้องนำมาต่อยอดและบริหารจัดการเพื่อสร้างมูลค่าและคุณค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์ และบริการ เพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ การเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งมี คุณภาพ และนำไปสู่การพัฒนาที่ความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้นั้นในทุกภาคส่วนของสังคม ควรผนึกกำลัง ร่วมกันในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง^{๑๐๗} บนพื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั้งนี้ จำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกใหม่ของคนในสังคมให้มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวม และปรับวิถีคิดทัศนคติใน การดำเนินชีวิตใหม่^{๑๐๘} ขณะเดียวกันต้องประสานเชื่อมโยงบทบาทภาครัฐ ท้องถิ่นและชุมชนให้มีส่วน ร่วมทำงานด้วยกันได้ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรใน ท้องถิ่น ด้วยเหตุที่ทุนทางวัฒนธรรมเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของทุนทางสังคม และเป็นจุดแข็ง ที่ สามารถเชื่อมโยงไปสู่ทุนทางเศรษฐกิจและทุนอันเป็นทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้เป็นพลังขับเคลื่อน การเสริมสร้างการกินดีอยู่ดีมีความสุขร่วมกันของคนในชาติ^{๑๐๙} นอกจากนั้นทุนทางวัฒนธรรมยังเป็น เครื่องมือในการพัฒนาทุนมนุษย์ของประเทศให้มีความเข้มแข็งอีกทางหนึ่งด้วย การพัฒนาคุณค่าของ ทุนทางวัฒนธรรมด้วยการสร้างสรรค์ต่อยอดให้เกิดผลิตภัณฑ์และการบริการทางวัฒนธรรมอย่างมี คุณค่าทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม จึงมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ในการรักษาและสืบทอดมรดก ทางวัฒนธรรมของชาติ เพื่อรักษาองค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหายไปคงอยู่^{๑๑๐} ใน ขณะเดียวกันก็ส่งเสริมให้ชุมชนนำองค์ความรู้จากมรดกทางศิลปวัฒนธรรมไปใช้ในการสร้างสรรค์

^{๑๐๕} สัมภาษณ์ นางทัศนีย์ ศรีวิชัยลำพันธ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๖} สัมภาษณ์ นางสม โสภา, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๗} สัมภาษณ์ นายกวน จองป้ง, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๘} สัมภาษณ์ นายยุทธ เทือกคำขาว, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๐๙} สัมภาษณ์ นายมูล โสวาทวงศ์, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๐} สัมภาษณ์ นายสุใจ วงศ์ถาดิ๊บ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

พัฒนาต่อยอดให้มีคุณภาพหรือศักยภาพตามความเหมาะสมต่อเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน^{๑๑๑} นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการสร้างต้นแบบและต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากทุนทางมรดกศิลปวัฒนธรรมให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างมีคุณค่าทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ^{๑๑๒} การสร้างสรรค์ต่อยอดผลิตภัณฑ์เป็นการเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจจากแหล่งมรดกศิลปวัฒนธรรม เป็นการนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่บูรณาการแหล่งวัฒนธรรม มรดกศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเชื่อ ภาษา วรรณกรรม และผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องตามเส้นทาง เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนสามารถพัฒนาสร้างสรรค์และต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มรายได้แล้ว ยังเป็นการเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศ เพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทยให้ดำรงอยู่ยั่งยืนต่อไป^{๑๑๓} อาทิเช่น

วัดเชิงผา เป็นวัดที่ตั้งอยู่ที่บ้านเชิงผา หมู่ ๑๑ วัดอยู่ติดกับเชิงผาแม่ถัน และถ้ำอุปาสี ซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวของตำบล และทางวัดได้เก็บรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ที่มีคุณค่าหลายอย่าง เช่น ชุมที่นั่งทรงไทย กระทรงศึกษาธิการได้แต่งตั้งเป็นวัดตั้งแต่วันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๒๗ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม ๒๕๒๘^{๑๑๔}

ศูนย์ปฏิบัติธรรมวัดบ้านเชิงผา ตั้งอยู่ที่บ้านเชิงผา หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย เป็นสำนักปฏิบัติที่ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขามีทิวทัศน์สวยงาม และร่มรื่น เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมที่ชาวบ้านในตำบล อำเภอ และต่างจังหวัด ให้ความเคารพและศรัทธา และรู้จักในลักษณะของการเป็นศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์คุณธรรมนำชีวิต

กล่าวโดยสรุปการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างมูลค่าเพิ่มเพื่อสร้างประโยชน์ด้านเศรษฐกิจและสังคมแก่ชุมชนและประชาชนนั้น ต้องเป็นความร่วมมือทั้งจากภาครัฐและเอกชนที่มีความสนใจสร้างผลิตภัณฑ์ให้ร่วมกันคิดร่วมกันทำอย่างจริงจัง โดยมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ การธำรงรักษาไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ดั้งเดิม ดังนั้นเรื่องราวอันเป็นประวัติศาสตร์ขององค์ประกอบในผลิตภัณฑ์และแหล่งมรดกศิลปวัฒนธรรมจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะเป็นความรู้ทางวิชาการเพื่อความเข้าใจในมรดกศิลปวัฒนธรรมของชาติแล้ว ยังมีความสำคัญในการ

^{๑๑๑} สัมภาษณ์ นายศรีทวน คำตาเครือ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

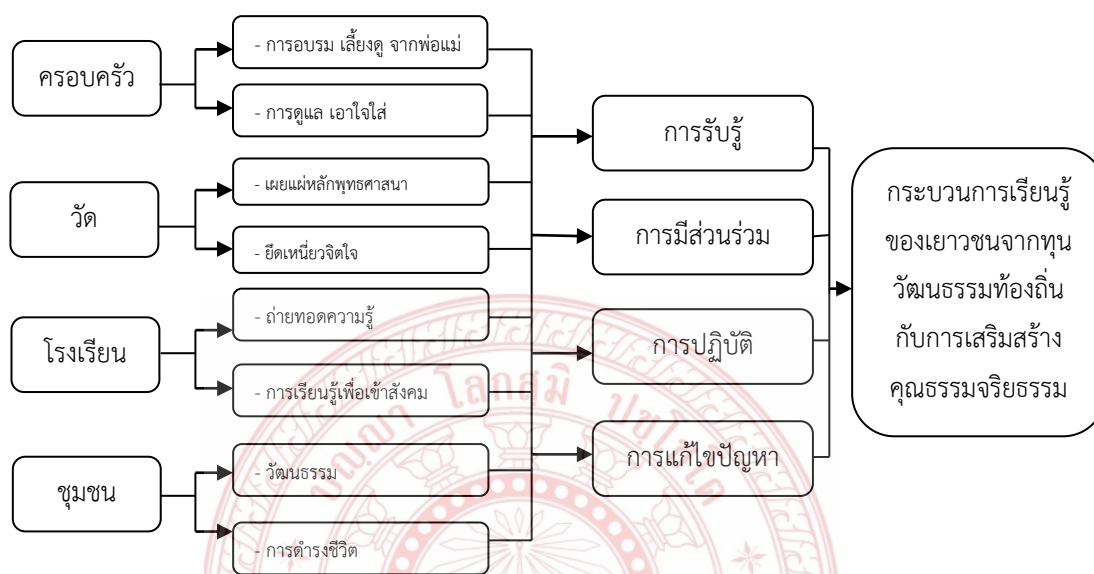
^{๑๑๒} สัมภาษณ์ นายธนภัทร ธงหาญ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๓} สัมภาษณ์ นายเท่ง เครือป้อ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

^{๑๑๔} สัมภาษณ์ นายอ่าน จอปป้อ, หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

สร้างความซาบซึ้งให้ผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้นมีคุณค่าอย่างยั่งยืนตลอดไปโดยปราศจากเงื่อนไขเรื่องกาลเวลาอีกด้วย

สรุปกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมดังแผนภาพที่ ๔.๓

แผนภาพที่ ๔.๓ แสดงกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนทุ่งเสลี่ยม มีความโดดเด่นของเอกลักษณ์วัฒนธรรม ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย สามารถนำมาต่อยอดและบริหารจัดการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์และบริการในท้องถิ่น การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนซึ่งจะเป็นชุมพลในการพัฒนาประเทศในอนาคต ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม อาศัยวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากทุกภาคส่วนในท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางคุณธรรมและจริยธรรม ที่มีคุณลักษณะเน้นส่งเสริมการเรียนรู้ของสังคม ให้เกิดการสร้างภูมิคุ้มกันที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเกาะกำบังและลดปัญหาสังคมได้อย่างยั่งยืน สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้คือสถาบันครอบครัวที่ดูแลเอาใจใส่ ในตัวเยาวชน จนกว่าจะเลี้ยงดูตนเองได้ มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทน ของวัด ในการแสดงบทบาทต่างๆ เผยแผ่หลักพระพุทธศาสนา เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือ และการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยโรงเรียนทำการจัดการเรียนการสอน สภาพแวดล้อม บรรยากาศการเรียนการสอนที่เหมาะสม การอยู่ร่วมกันในสังคม และ

ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อการตลอดจนการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพ การจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้เยาวชนมีทุนทางวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนในการดำรง ชีพ ในชุมชน สังคมด้วยความสงบสุขอย่างยั่งยืน และเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจการ เสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งมีคุณภาพ นำไปสู่การพัฒนาที่ความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้นั้นในทุก ภาคส่วนของสังคม ควรผนึกกำลังร่วมกันในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง บนพื้นฐานของทุน ทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั้งนี้ จำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกใหม่ของคนในสังคมให้มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวม และปรับวิถีคิดทัศนคติในการดำเนินชีวิตใหม่ ขณะเดียวกันต้องประสานเชื่อมโยงบทบาทภาครัฐ ท้องถิ่นและชุมชนให้มี ส่วนร่วมทำงานด้วยกันได้ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดการพัฒนาและ เพิ่มมูลค่าของทรัพยากรในท้องถิ่น

ข้อค้นพบจากการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในรูปแบบการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion)

ในการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรม ท้องถิ่น” ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) เพื่อให้ได้ข้อมูล เพิ่มเติมจากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ให้ข้อมูลหลัก สรุปผลการวิจัยเป็นประเด็นในเรื่อง “เพื่อสร้าง กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม” จาก การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยการใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) ในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิแต่ละท่านได้แสดงความคิดเห็น ไว้ในหลายมุมมอง ซึ่ง ผู้วิจัยได้สังเคราะห์สาระสำคัญ ไว้ดังนี้

๑. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ หากในการเรียนการสอนผู้เรียนมีโอกาสดูเห็น ภาพประกอบด้วยก็จะทำให้ผลการเรียนรู้คงอยู่ได้เพิ่มขึ้น^{๑๑๕}

๒. กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียนเพิ่มขึ้น เช่น การให้ดู ภาพยนตร์ การสาธิต^{๑๑๖} จัดนิทรรศการให้ผู้เรียนได้ดู รวมทั้งการนำผู้เรียนไปทัศนศึกษา หรือดูงาน ก็ ทำให้ผลการเรียนรู้เพิ่มขึ้น^{๑๑๗}

๓. กระบวนการเรียนรู้ เป็นการให้ผู้เรียนมีบทบาทในการแสวงหาความรู้และเรียนรู้อย่าง มีปฏิสัมพันธ์จนเกิดความรู้^{๑๑๘}

^{๑๑๕} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางนงเยาว์ กสิรักษ์, ครูโรงเรียนเชิงผา, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๖} สนทนากลุ่มเฉพาะ นางสุรี จงษ์, นักวิเคราะห์นโยบายและแผน เทศบาลตำบลกลางดง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๗} สนทนากลุ่มเฉพาะ นายประจักษ์ สุวรรณริม, สมาชิกสภาเทศบาลตำบลกลางดง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

๔. การทำความเข้าใจในสิ่งที่เรียนรู้ นำไปประยุกต์ใช้สามารถวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่าหรือ สร้างสรรค์สิ่งต่างๆ และพัฒนาตนเองเต็มความสามารถ รวมถึงการจัดประสบการณ์ การเรียนรู้ให้เขาได้มีโอกาสร่วมอภิปรายให้มีโอกาสฝึกทักษะการสื่อสาร^{๑๑๙}

๕. การนำเสนองานทางวิชาการ เรียนรู้ในสถานการณ์จำลอง ทั้งมีการฝึกปฏิบัติในสภาพจริง มีการเชื่อมโยงกับสถานการณ์ต่างๆ^{๑๒๐}

๖. การเรียนการสอนที่พัฒนาศักยภาพทางสมอง ได้แก่ การคิด การแก้ปัญหา การนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ ซึ่งเป็นการเรียนการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น ทำให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้และจัดระบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง^{๑๒๑}

๗. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน มีการสร้างองค์ความรู้ การสร้างปฏิสัมพันธ์ ร่วมกัน และร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขัน ผู้เรียนจะได้เรียนรู้ความรับผิดชอบร่วมกัน^{๑๒๒}

๘. การมีวินัยในการทำงาน และการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ เป็นกระบวนการสร้าง สถานการณ์ให้ผู้เรียนอ่าน พูด ฟัง คิด เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นทักษะการคิดขั้นสูง และเป็น กิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนบูรณาการข้อมูล ข่าวสาร สารสนเทศ และหลักการสู่การสร้างความคิดรวบยอด^{๑๒๓}

๙. ผู้สอนจะเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง ความรู้เกิดจากประสบการณ์ การสร้างองค์ความรู้ และการสรุปบทวนของผู้เรียน^{๑๒๔}

๑๐. กิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้น ต้องได้รับการยินยอม และเต็มใจจากผู้เข้าร่วม ไม่เป็นการ บังคับจิตใจ

๑๑. พ่อแม่หรือผู้ปกครอง ต้องให้ความสำคัญ และให้การสนับสนุนเยาวชนในการอนุญาต ให้เข้าร่วมกิจกรรม^{๑๒๕}

๑๒. ผู้นำชุมชน ต้องให้ความสำคัญในการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่น^{๑๒๖}

^{๑๑๙} สทนากลุ่มเฉพาะ นายนิติกรณ์ อรชร, ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๑๙} สทนากลุ่มเฉพาะ นางอรุณี จันธิมา, ครูโรงเรียนเชิงผา, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๐} สทนากลุ่มเฉพาะ นายเจียน กันทะบุตร, รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเหมื่อนาวิทยา, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๑} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูปลัดปราโมช อธิปัญญา, ประธานสำนักปฏิบัติธรรมวัดเชิงผา, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๒} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูปราโมชสิทธิฐานยุต, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๓} สทนากลุ่มเฉพาะ พระวินัยธรรมวรกร กิตติญาณโณ, ดร., ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๔} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูปลัดเถรานุวัตร, ดร., อาจารย์ประจำสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๕} สทนากลุ่มเฉพาะ พระปลัดสุทธิภัทร ญาณสมปนโน, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

๑๓. ผู้นำต้องเสียสละทั้งร่างกาย แรงใจ เวลาส่วนตัว เพื่อประโยชน์ส่วนร่วม จึงจะนำพาชุมชนไปสู่ความสงบสุข และสร้างรายได้ให้คนในชุมชน ยังก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็งสามารถอยู่ได้ด้วยความร่วมมือของชาวบ้านในชุมชน ไม่ต้องรอคอยความช่วยเหลือจากทางภาครัฐ^{๑๒๗}

๑๔. คนในชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการสืบทอด ถ่ายทอด ประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กและเยาวชน^{๑๒๘}

๑๕. เยาวชนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมต้องมีความเต็มใจ ที่อยากเข้าร่วมกิจกรรม ไม่เป็นการบังคับเยาวชนเพื่อให้เข้าร่วมกิจกรรม^{๑๒๙}

๔.๔ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยค้นพบว่า การจัดการการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้เห็นภาพชัดเจน ผู้วิจัยจึงสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยในครั้งนี้ และแสดงให้เห็นเป็นตัวแบบ (Synthesis Model) โดยสรุปองค์ความรู้ใน ๓ ประเด็น คือ ๑) สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน โดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ๒) กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น และ ๓) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งทั้ง ๓ ประเด็นนี้ ผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนภาพองค์ความรู้ ได้ดังแผนภาพ ๔.๑ ดังนี้

๑) สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น เมื่อเยาวชนหรือผู้เรียนเกิดการรับรู้ทั้งทางสัมผัสทางจากภายนอกร่างกาย คือ ตา หู จมูก ลิ้น ผิวน้ำ สัมผัสถึงระบบประสาท คือ การคิดพิจารณา ไตร่ตรอง แยกแยะ และประมวลผลจากข้อมูลที่ได้รับ ก็แสดงพฤติกรรมออกมา การแสดงพฤติกรรมของแต่ละบุคคลนั้นมีความแตกต่างกัน มาจากการอบรมสั่งสอนจากครอบครัว พ่อ แม่ ที่เห็นชัดเจนคือ กลุ่มเพื่อน หากเยาวชนอยู่ในกลุ่มเพื่อนที่รักเรียนก็จะขยันเรียนเหมือนกับเพื่อนๆ ในกลุ่ม หากเพื่อนกลุ่มไหนไม่ชอบเรียน ชอบหนีเรียน เยาวชนก็จะมีพฤติกรรมไม่ชอบเรียน หนีเรียนตามไปด้วย การเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรมของเยาวชนด้วยการใช้

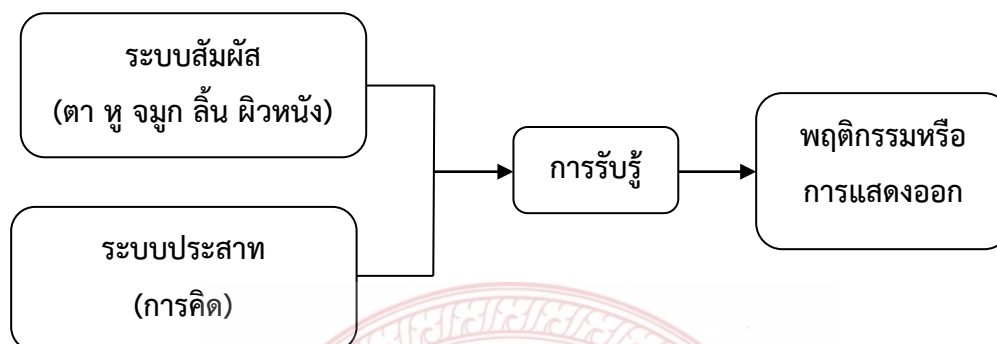
^{๑๒๖} สทนากลุ่มเฉพาะ นางสาวสุรี จงษ์ป้อ, นักวิเคราะห์นโยบายและแผน เทศบาลตำบลกลางดง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๗} สทนากลุ่มเฉพาะ นายเจียน กันทะบุตร, รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเหมื่อนนาวิทยา, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

^{๑๒๘} สทนากลุ่มเฉพาะ นายประจักษ์ สุวรรณริม, สมาชิกสภาเทศบาลตำบลกลางดง, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

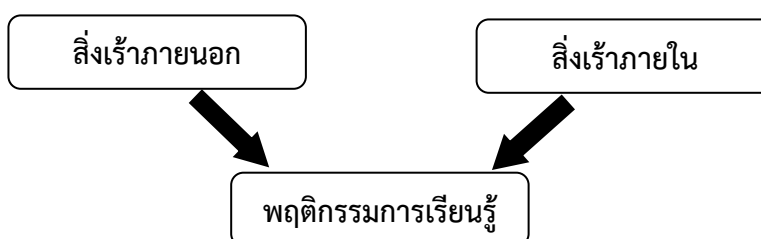
^{๑๒๙} สทนากลุ่มเฉพาะ พระครูปราโมชสิทธิฐานยุต, ๑๐ กันยายน ๒๕๖๐.

ทุนทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในขัดเกลา กลุ่มเกลาจิตใจให้เยาวชน มีความประพฤติดี ปฏิบัติตน ในทางที่ถูก โดยการให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ตั้งแต่การวางแผน การลงมือปฏิบัติ ไป จนถึงการประเมินความพึงพอใจ และช่วยกันแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของกิจกรรมโครงการนั้นๆ เป็นการ ส่งเสริมให้เยาวชนหลีกเลี่ยงจากอบายมุขต่างๆ ดังภาพที่ ๔.๔

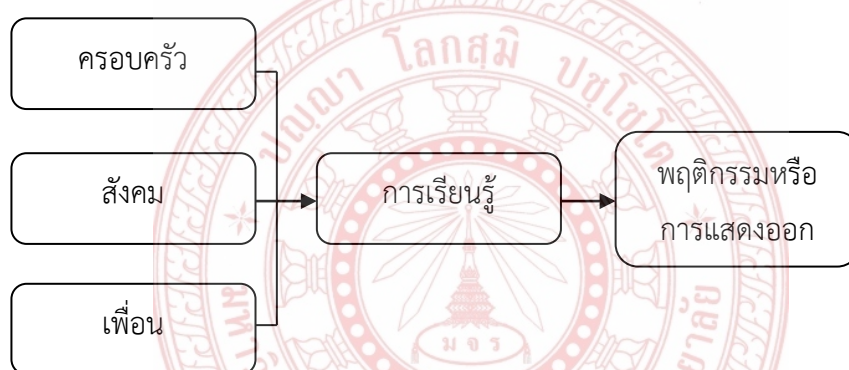
แผนภาพที่ ๔.๔ แสดงองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน
โดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

๒) กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น สถานการณ์ที่เป็นสิ่งเร้าให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน ด้วยทุนทาง วัฒนธรรมท้องถิ่น มี ๒ ด้านสิ่งเร้าภายนอก คือ ประเพณีต่างๆ ที่มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาในชุม ชม อาทิ เช่น การใส่ชุดไทย นุ่งผ้าถุง ไปทำบุญที่วัด หากที่วัดจัดกิจกรรมวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา พ่อ แม่ พาเยาวชนเข้าไปร่วมกิจกรรม โรงเรียนในชุมชนกำหนดให้ใน ๑ วัน ใน ๑ สัปดาห์ นักเรียนต้องแต่งชุดไทยไปโรงเรียน ด้านสิ่งเร้าภายใน คือ เยาวชนเกิดความตระหนัก เต็มใจที่ อนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ ดังภาพที่ ๔.๕

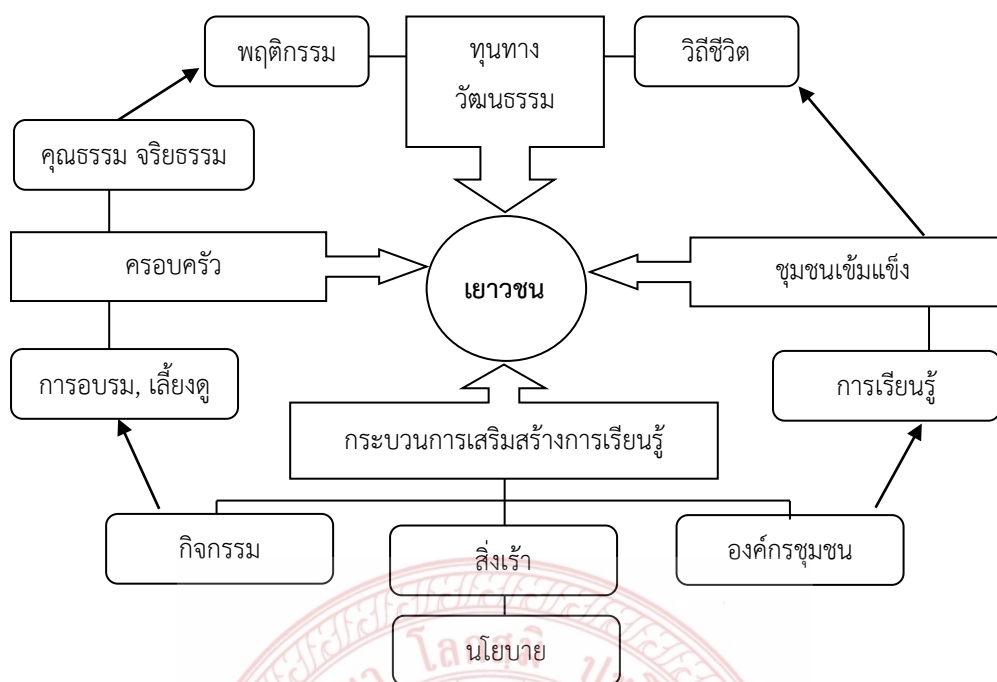
แผนภาพที่ ๔.๕ แสดงกระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน
และทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

๓) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม จากความคาดหวังที่สังคมอยากให้วัยรุ่นและเยาวชนได้ประพฤติปฏิบัติในด้านต่างๆ ประเด็นสำคัญอยู่ที่การสร้างความตระหนักให้กับเยาวชนได้ทราบว่าการปฏิบัติตนแต่ละด้านนั้นควรปฏิบัติอย่างไรจึงจะนำไปสู่ความคาดหวังได้ และจะต้องได้รับความร่วมมือระหว่างบ้านโดยเฉพาะพ่อแม่และครูที่โรงเรียนซึ่งจะจุดประกายของการปฏิบัติตนของเยาวชนได้เป็นอย่างดี การสั่งสอนอบรมโดยสามารถอ้างอิงจากหลักคำสอนทางศาสนามาอธิบายให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม หรือการสอนอย่างเป็นธรรมชาติผ่านข่าวสารที่เกิดขึ้นรอบตัว การเห็นแบบอย่าง โดยคนในครอบครัวต้องเป็นแบบอย่างชีวิตในการทำดี และยืนหยัดในคุณธรรมหรือชี้แนะให้เรียนแบบอย่างบุคคลสำคัญที่กระทำความดีงามการให้รางวัลเมื่อทำความดี เป็นการสร้างแรงจูงใจอย่างหนึ่ง เพื่อให้เห็นว่าการทำความดีนั้นเป็นสิ่งที่น่ายกย่องและภาคภูมิใจ ดังภาพ ๔.๖

แผนภาพที่ ๔.๖ แสดงกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ทบทวนแนวคิดทฤษฎีแนวปฏิบัติในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ตามหลักวิชาการเชิงบูรณาการ ดังแผนภาพที่ ๔.๗

แผนภาพที่ ๔.๗ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการศึกษาที่มุ่งเน้นการค้นหารูปแบบการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมเจาะจงไปที่เยาวชนในจังหวัดสุโขทัย เกิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคมด้วยวัฒนธรรมเป็นฐาน เพื่อนำมาใช้ในการควบคุมความประพฤติของคนในชุมชน บารมีของบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว และเป็นที่เคารพนับถือกันมา สามารถนำสวรรค์ กรรมและวาสนา ส่งผลต่อพฤติกรรมของคนในชุมชน ความซาบซึ้งในนิทานพื้นบ้าน ส่งผลให้คนอ่านสอนง่าย รักสงบ มีความ پاکเพียรต่อสู้กับความทุกข์ยากและลดการกดขี่ได้สูง และกิจกรรมในได้จัดขึ้นสามารถสร้างความรัก ความสามัคคี กลมเกลียวขึ้น ระหว่างคนในชุมชน และประสานสัมพันธ์อันดีงามระหว่างคนในครอบครัว ซึ่งเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะช่วยให้ประเทศมีการพัฒนาอย่างสมดุล โดยการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนซึ่งจะเป็นขุมพลังในการพัฒนาประเทศในอนาคต ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอย่างเอื้อเฟื้อ อาศัยวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมที่เกิดขึ้น จากทุกภาคส่วนในท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางคุณธรรมและจริยธรรม ที่มีคุณลักษณะเน้นส่งเสริมการเรียนรู้ของสังคม ให้เกิดการสร้างภูมิคุ้มกันที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเกาะกำบังและลดปัญหาสังคมได้อย่างยั่งยืน

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดสุโขทัย” โดยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้ ๑) เพื่อวิเคราะห์สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ๒) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น และ ๓) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research) เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และเอกสาร การจัดกระบวนการวิจัย ด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่การศึกษาที่กำหนดไว้ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้รวบรวมข้อมูลจากพระไตรปิฎก วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย ตำราทางวิชาการ วารสารและหนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

๕.๑ สรุปความเป็นมา วัตถุประสงค์ ขอบเขตและวิธีการวิจัย

สรุปผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ได้ค้นพบ ดังนี้

๕.๑.๑ สรุปผลการวิจัยเพื่อวิเคราะห์สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชนบ้านเชิงผา หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง ห่างจากอำเภอฟุ่งเสถียร ๕-๖ กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดสุโขทัย ประมาณ ๗๐ ก.ม. ชาวบ้านเชิงผา ส่วนใหญ่อพยพมาจากหมู่บ้านนาโป่ง อำเภอด่านช้าง จังหวัดลำปาง บริโภคข้าวเหนียว ภาษาที่ใช้ภาษาล้านไทยเหนือ มี เนื้อที่ ๓,๔๕๗ ไร่ ๔๐ ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูงและเชิงเขาสามารถทำเกษตรกรรมได้ มีป่าไม้ป่าจำนวนมากเช่น ป่าไม้บวคมะเกลือ ป่าไม้เด่นจี้ ป่าไม้แม่ถัน และ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย เช่น ลำห้วยแม่มอก ลำห้วย แม่ถัน ลำห้วยบวคมะเกลือ ลำห้วยเด่นจี้ เป็นแหล่งน้ำสำคัญสำหรับทำการเกษตร

พบว่า การวิเคราะห์ปัจจัยการมีส่วนร่วมสถานภาพหลัก (SWOT) โดยภาพรวมของชุมชนบ้านเชิงผา

จุดแข็ง (Strengths)

ชุมชนนำองค์ความรู้จากมรดกทางศิลปวัฒนธรรมไปใช้ในการสร้างสรรค์ พัฒนาต่อยอดให้มีคุณภาพหรือศักยภาพตามความเหมาะสมต่อเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน ด้วยการต่อยอด

ผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากทุนทางมรดกศิลปวัฒนธรรมให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

จุดอ่อน (Weakness)

ขาดการติดตามผลการดำเนินงาน

โอกาส (Opportunity)

มีความโดดเด่นของเอกลักษณ์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความหลากหลายในทุกพื้นที่

อุปสรรค (Treats)

สร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์และบริการในท้องถิ่น การเรียนรู้ของเยาวชนต้องอาศัยการขับเคลื่อนจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน

๕.๑.๒ สรุปผลการวิจัยการศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

การศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า

๕.๑.๒.๑ วิเคราะห์สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า

ชุมชนบ้านเชิงผา หมู่ที่ ๑๑ มีประเพณีที่สำคัญ คือประเพณีกินข้าวสลาก ประเพณีกินข้าวจีข้าวหลาม ประเพณีตักบาตรข้าวสาร อาหารแห้ง ซึ่งเป็นประเพณีของชาวล้านนา และประเพณีลอยกระทง ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ ทั้งนี้ภายในหมู่บ้านยังมีที่ที่มีความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ชาวบ้านในชุมชนและเยาวชนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน ทุกคนมีสิทธิและหน้าที่แตกต่างกันออกไปตามบทบาทของแต่ละคน เยาวชนมีหน้าที่ในการช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือพ่อแม่ในกิจการงานต่างๆ เพื่อตอบแทนพระคุณพ่อแม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน มีความรับผิดชอบตนเอง และสามารถตัดสินใจได้ว่าสิ่งใดถูกหรือสิ่งใดผิด โดยการพิจารณาด้วยเหตุผลและสติปัญญา ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของผู้ที่อยู่ในสังคมที่เหมาะสม มีระเบียบวินัยในตนเอง ระเบียบวินัยของเยาวชนเกิดได้จากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่และการอบรมสั่งสอนของคุณครู รู้จักกาลเทศะเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดีสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะทำให้เยาวชนเป็นคนที่ดีของชุมชน เยาวชนมีระเบียบวินัยในตนเองเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่น ยอมรับสภาพความเป็นจริง

๕.๑.๒.๒ กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า

จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่ได้รับการร่วมมือจากสถาบันครอบครัว ต้องเปิดโอกาสให้เขาได้มีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตัวของเขาเอง ต้องมีการใช้กระบวนการคิด สร้างความเข้าใจ ในความหมายการมีคุณธรรมจริยธรรม จึงควรกระตุ้นให้เยาวชนใช้กระบวนการคิดทำความเข้าใจ เกิดความศรัทธา ใฝ่รู้ เรียนรู้ตลอดชีวิต อันเกิดจากการมีคุณธรรมจริยธรรม ด้วยการใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น การเรียนภาษาล้านนาซึ่งปัจจุบันมีผู้อ่าน เขียน จำนวนน้อยมาก การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคม เพราะในเรื่องเดียวกันอาจคิดได้หลายมุม ทำให้เกิดการขยาย เติมเต็มข้อมูลความรู้ ต้องมีการตรวจสอบความถูกต้องของการเรียนรู้ตามที่สังคมยอมรับด้วย เพื่อให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้จะต้องเปิดโอกาสให้เยาวชนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นหรือแหล่งข้อมูลอื่นๆ การสร้างการเรียนรู้จะเป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถักทอความคิด เพื่อพิชิตปัญหา เป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ทุกคนในสังคม ต้องช่วยกันหาแนวทาง วิธีการ กระบวนการที่เหมาะสมเพื่อให้เยาวชนเกิดเป็นความรู้สึกอยากมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ

๕.๑.๒. ๓ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม พบว่า

กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนทุ่งเสลี่ยม มีความโดดเด่นของเอกลักษณ์วัฒนธรรม ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย สามารถนำมาต่อยอดและบริหารจัดการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์และบริการในท้องถิ่น การเรียนรู้ของเยาวชนต้องอาศัยการขับเคลื่อนจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คือสถาบันครอบครัวที่ดูแลเอาใจใส่ในตัวเยาวชน จนกว่าจะเลี้ยงดูตนเองได้ และเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งมีคุณภาพ นำไปสู่การพัฒนาที่ความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้นั้นในทุกภาคส่วนของสังคม ควรผนึกกำลังร่วมกันในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั้งนี้ จำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกใหม่ของคนในสังคมให้มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวม และปรับวิธีคิดทัศนคติในการดำเนินชีวิตใหม่ ขณะเดียวกันต้องประสานเชื่อมโยงบทบาทภาครัฐ ท้องถิ่นและชุมชนให้มี ส่วนร่วมทำงานด้วยกันได้ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรในท้องถิ่น

๕.๒ สรุปผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูลการวิจัย เรื่องการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชน โดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ในจังหวัดสุโขทัย ดังนี้

๕.๒.๑ บริบททั่วไปของชุมชน

๕.๒.๑.๑ สภาพภูมิประเทศและพื้นที่ชุมชนบ้านเชิงผา หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง ห่างจากอำเภอทุ่งเสลี่ยม ๕-๖ กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดสุโขทัย ประมาณ ๗๐ ก.ม. ชาวบ้านเชิงผา ส่วนใหญ่อพยพมาจากหมู่บ้านนาโป่ง อำเภอเถินจังหวัดลำปาง บริโภคข้าวเหนียว ภาษาที่ใช้ภาษาถิ่นไทยเหนือ มี เนื้อที่ ๓,๔๕๗ ไร่ ๔๐ ตารางกิโลเมตร

๕.๒.๑.๒ ลักษณะภูมิประเทศ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูงและเชิงเขาสามารถทำเกษตรกรรมได้ มีป่าไม้ป่าจำนวนมากเช่น ป่าไม้บวมะเกลือ ป่าไม้เด่นจี้ ป่าไม้แม่ถัน และ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย เช่น ลำห้วยแม่หมอก ลำห้วย แม่ถัน ลำห้วยบวมะเกลือ ลำห้วยเด่นจี้ เป็นแหล่งน้ำสำคัญ สำหรับทำการเกษตร

๕.๒.๑.๓ ประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ที่อำเภอเถินจังหวัดลำปาง เกิดภัยแล้งจากธรรมชาติ ติดต่อกันหลายปีทำให้ชาวบ้านทั้งอำเภอเกิดการปันปนทุกครัวเรือนเพราะทำนา ทำไร่ ไม่ได้ผลผลิต ข้าวยากหามาแพง ชาวบ้านอดอยาก โรคภัยแทรกแซง ชาวบ้านหลายๆ หมู่บ้านต่างๆ ก็เสาะแสวงหาพื้นที่แหล่งใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์โดยเฉพาะแหล่งน้ำ บ้านนาโป่งก็เป็นหมู่บ้านหนึ่งในอำเภอเถิน ที่ประสบภัยธรรมชาติดังกล่าวจึงได้พากันอพยพมาอยู่ที่แหล่งใหม่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าว คือถาวรบ้านดงเหมืองนา (เขตอำเภอ ทุ่งเสลี่ยมปัจจุบัน) ชาวบ้านนาโป่งจึงเลือกบริเวณบ้านเชิงผาปัจจุบันซึ่งตอนนั้นอยู่ในเขตการปกครองของบ้านโป่งฝาง และเรียกถิ่นที่อยู่แห่งใหม่ว่า “โป่งฝางลุ่ม” จนแยกหมู่บ้าน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ เป็นบ้านพบธรรมนำสุข หมู่ที่ ๑๑ ของตำบลกลางดง จนกระทั่งปัจจุบัน

๕.๒.๑.๔ สภาพทางเศรษฐกิจ ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (ทำไร่ /ทำนา /ทำสวน /เลี้ยงสัตว์) จำนวน ๓๖๘ ครัวเรือน พืชผลที่ประชาชนในพื้นที่ ผลิต คือ ข้าว มะละกอ ข้าวโพด รองลงมา เป็นอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน ๒๒ ครัวเรือน ถัดมาเป็นอาชีพค้าขาย จำนวน ๑๗ ครัวเรือน รับราชการ จำนวน ๗ ครัวเรือน และอีก ๓ ครัวเรือน รับจ้างทำงานโรงงานอุตสาหกรรม(ข้อมูลจากแผนพัฒนาหมู่บ้าน ปี พ.ศ. ๒๕๕๕ ชุมชนบ้านพบธรรมนำสุข จัดทำโดยคณะกรรมการหมู่บ้านชุมชนบ้านเชิงผา หมู่ที่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย)

๕.๓ อภิปรายผล

สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นพบว่า บ้าน วัด ชุมชน เป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึก ให้เยาวชนเกิดความรู้สึกศรัทธา อยากเรียนรู้ อีกทั้งยังเป็นปัจจัยในختเกลา กล่อมเกลาจิตใจให้เยาวชน มีความประพฤติดี ปฏิบัติตนในทางที่ถูก โดยการให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้แสดงออกทางด้านความคิด การแสดงออกในด้านต่างๆ เช่น ท่าทาง คำพูด ความคิดที่สร้างสรรค์ สอดคล้องกับ **สุวรรณฤทธิ์ วงศ์ชะอุ่ม และคณะ** ได้รายงานการวิจัย จากการศึกษาเรื่อง การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่มีคุณค่าของตำบลท่าคา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสงคราม ได้นำเสนอข้อค้นพบที่น่าสนใจ คือ พื้นที่ตำบลท่าคาสามารถแบ่งกลุ่มทุนทางวัฒนธรรมออกเป็น กลุ่มทุนทางวัฒนธรรมด้านอาชีพ กลุ่มทุนทางวัฒนธรรมด้านการตั้งบ้านเรือน และกลุ่มทุนทางวัฒนธรรมด้านศาสนาและความเชื่อ ภาพรวมของทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญหรือมรดกทางวัฒนธรรมของท่าคาประกอบด้วย ตลาดท่าไม้คา การทำน้ำตาลมะพร้าว วิถีชีวิตริมน้ำ บ้านก้านจั่น เรือนไทยคุณทวีปเจือไทย วัดเทพประสิทธิ์ วัดมณีสวรรค์ และศาลเจ้าแม่ตัวเนี้ย โดยมีสายน้ำเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมเข้าไว้ด้วยกัน^๑

หลังจากการจัดหมวดหมู่ทุนทางวัฒนธรรมแล้ว ผลการวิจัยจากการรวบรวมข้อมูลของกลุ่มตัวอย่างผู้เกี่ยวข้องในท่าคา แสดงให้เห็นว่าทุนทางวัฒนธรรมที่สำคัญของท่าคาประกอบด้วยคุณค่า ๔ ด้านได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านทุนทรัพยากร ด้านวิชาการ และด้านสังคม รวมทั้งแสดงให้เห็นว่าทุนทางวัฒนธรรมของท่าคามีระดับความสำคัญที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับปริมาณของคุณค่าที่อยู่ในตัวของทุนวัฒนธรรม บทบาทและหน้าที่ของทุนวัฒนธรรมที่มีผลต่อวิถีชีวิต

๕.๒.๒ กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า การหล่อหลอมให้คนไทยมีค่านิยมตามบรรทัดฐานที่ดีทางสังคม เป็นคนดี มีสุขภาวะที่ดี มีคุณธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคมส่วนรวม การพัฒนาทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการในตลาดแรงงานและทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ ๒๑ ของคนในแต่ละช่วงวัยตาม ความเหมาะสม การเตรียมความพร้อมของกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่จะเปลี่ยนแปลงโลกในอนาคต ตลอดจนการยกระดับคุณภาพการศึกษาสู่ความเป็นเลิศ การสร้างเสริมให้คนมีสุขภาพดีที่เน้นการ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพและการลดปัจจัยเสี่ยงด้านสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อสุขภาพ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับประชาชนในประเทศได้อย่างประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องสร้างขึ้นตั้งแต่ในวัยเยาว์ ให้เด็กและเยาวชนเกิดความ

^๑ สุวรรณฤทธิ์ วงศ์ชะอุ่ม และคณะ. การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่มีคุณค่าของตำบลท่าคา อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสงคราม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. ๒๕๕๓.

ตระหนักในเรื่องนี้อย่างแท้จริง "สถาบันครอบครัว" จึงนับเป็นสถาบันลำดับแรกสุดที่สำคัญในการหล่อหลอมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นแก่เด็กและเยาวชนที่จะเติบโตเป็นกำลังสำคัญของประเทศชาติต่อไปในอนาคต ลักษณะของคนแต่ละคนถูกสร้างสรรค์ขึ้นอย่างละเอียดอ่อน สิ่งเหล่านี้ไม่ได้เกิดจากกรรมพันธุ์ และถ้าการสร้างสรรค์เหล่านี้ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมรอบตัว ก็เป็นที่แน่ชัดแล้วว่าจิตวิญญาณของแต่ละคนนั้นก็ขึ้นอยู่กับสิ่งที่ได้ถูกหล่อหลอมมาจากพื้นฐานชีวิตในช่วงระยะแรก ความสามารถในการเรียนรู้ ที่ทำให้เยาวชนได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมท้องถิ่นของตนเอง จะมีผลกับสติปัญญาของเยาวชน ทำให้เยาวชนพัฒนาไปจนถึงระยะที่เขาเป็นผู้ใหญ่ เยาวชนต้องการความช่วยเหลือในการจัดอุปสรรคต่างๆ ที่มีผลต่อการสร้างสรรค์ผลงานของเยาวชนเพื่อการพัฒนาที่ดีขึ้น

ทุนทางวัฒนธรรมชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและให้คุณค่าต่อวิถีชีวิตของสังคม แต่ทุนทางวัฒนธรรมหลายเรื่องมีความเป็นนามธรรมสูง เช่น วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นพลวัตร สามารถเปลี่ยนแปลง และถ่ายทอดข้ามสังคม กลุ่มคน สถานที่ และเวลาได้ตลอด การนำทุนทางวัฒนธรรมและ ภูมิปัญญาไทย มาพัฒนาและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ประเทศต้องมีการบริหารจัดการที่ดีและตั้งอยู่บนหลักการที่สำคัญ คือการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาวัฒนธรรมอย่างเป็นองค์รวมการสร้างสมดุลและความยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน สอดคล้องกับ นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และคณะ ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืน พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทย มีจำนวน ๓ กลุ่มปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยด้านจิตลักษณะมีจำนวน ๒ ปัจจัยย่อย คือ ความเชื่อของชาวไทยพวน และค่านิยมของชาวไทยพวน ปัจจัยด้านสถานการณ์ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุ มีจำนวน ๖ ปัจจัยย่อย คือ วิถีชีวิตดั้งเดิมของชาวไทยพวน การพัฒนาทางเทคโนโลยี และการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจชุมชนชาวไทยพวน ปัจจัยด้านจิตลักษณะตามสถานการณ์ มีจำนวน ๑ ปัจจัยย่อยคือ เจตคติที่ดีต่อพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทย และพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทย ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงผล มีจำนวน ๖ ปัจจัยย่อย คือ การรวมกลุ่ม การเรียนรู้วิถีชีวิตดั้งเดิม การเรียนรู้วัฒนธรรมของชาวไทยพวน และการเผยแพร่วัฒนธรรมของชาวไทยพวน การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืน การส่งเสริมปัจจัยเชิงเหตุที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยพวนอย่างยั่งยืน จำนวน ๓ กลุ่มปัจจัย เพื่อนำไปสู่การเกิดพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยพวนอย่างยั่งยืน^๒

เนื่องจากทุนทางวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งอาจมีผลมาจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารการมีปฏิสัมพันธ์ของสังคมโลก การเลื่อนไหลหรือการกระจายทาง

^๒ นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และคณะ, การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืน, กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๕๗.

วัฒนธรรม จึงก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรมการร่วมมือกันดำรง รักษาไว้ให้คงอยู่และ พัฒนาต่อยอดให้เกิดมูลค่าต่อคนในชุมชน สังคม และส่งผลต่อเศรษฐกิจและความมั่นคงของประเทศ คงไม่ใช่เรื่องง่าย แต่หากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องช่วยกันปลูกฝังและส่งเสริมการตระหนักถึงคุณค่าของ วัฒนธรรมที่ดีงาม ร่วมสืบสานและพัฒนาอย่างต่อเนื่องแล้วจะสามารถสร้างสิ่งที่ดีคืนกลับสู่สังคม ชุมชน อันเป็นที่รักของเราได้ไม่ยากนัก กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและ ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นสถานการณ์ที่เป็นสิ่งเร้าให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน ด้วยทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น มี ๒ ด้านสิ่งเร้าภายนอก คือ ประเพณีต่างๆ ที่มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาในชุมชน พ่อ แม่ นำเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรม ด้านสิ่งเร้าภายใน คือ เยาวชนเกิดความตระหนัก เต็มใจที่อนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ สอดคล้องกับ **อัจฉรา ชัยชาญ และคณะ^๓** ได้ศึกษาวิจัย เรื่องแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน ในการป้องกันปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของเยาวชน พบว่า แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของครอบครัวและชุมชนในการดูแลเยาวชนเพื่อป้องกันปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ คือ การจัด โครงการพาลูกเข้าวัดในวันพระ เพื่อให้ผู้ปกครองมีเวลาพูดคุยและอบรมสั่งสอนกันมากขึ้น พัฒนา จิตใจของเยาวชนให้มีจิตอาสา มีคุณธรรมจริยธรรม และอีกแนวทางที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของ ครอบครัว

๕.๒.๓ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการ เสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม พบว่า

๑) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนต้องเริ่มจากฐานวัฒนธรรมชุมชน ต้องรู้พื้น คุนค่าดั้งเดิมที่ชุมชนมีมาประยุกต์สร้างสรรค์ทางเลือกขึ้นมาใหม่ให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน ไม่ใช่การถอยหลังไปสู่สังคมเก่าในอดีตซึ่งเป็นไปไม่ได้ ต้องสร้างแบบแผนการผลิตและแบบแผนการ ดำรงชีวิตขึ้นมาใหม่ภายใต้คุณค่าที่ดั้งเดิมแบบดั้งเดิม เช่น การตั้งกองทุนหมู่บ้าน ธนาคารข้าว กลุ่มออมทรัพย์เหล่านี้คือคุณค่าแห่งการสร้างหลักประกันความมั่นคงร่วมกันหรือสวัสดิการของชุมชน นักพัฒนาและปัญญาชนของชุมชนควรร่วมกับชาวบ้านวิเคราะห์ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของชุมชน ทำให้ชาวบ้านตื่นตระหนักในเอกลักษณ์ และคุณค่าของตัวเอง ค้นพบจิตสำนึกอิสระของชุมชนเห็น คุณค่าของการรวมตัวเป็นชุมชน เห็นภัยจากการครอบงำจากวัฒนธรรมภายนอกที่เอารัดเอาเปรียบ กระบวนการนี้จะทำให้เกิดอุดมการณ์ต่อสู้ที่มีพลัง

๒) การพัฒนา ต้องเน้นกระบวนการกลุ่มการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อคงความ เป็นชุมชนไว้ มิใช่เน้นปัจเจกชนนิยมที่คำนึงถึงแต่การต่อสู้แข่งขันทำลายล้างกันทางการพัฒนา

^๓ อัจฉรา ชัยชาญ และคณะ, แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนในการ ป้องกันปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของเยาวชน, วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม , การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ครั้งที่ ๙.

กระแสหลัก การรวมกลุ่มรวมตัวกันในรูปแบบของการจัดการองค์กร เช่น สหกรณ์ สหพันธ์ เพื่อสร้างความเข้มแข็งในการช่วยเหลือกัน และสร้างอำนาจในการต่อรองกับภายนอก สร้างเครือข่ายระหว่างชุมชน และสร้างความร่วมมือกับคนกลุ่มอื่นในสังคมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมกันแก้ปัญหา

๓) ทางด้านการผลิตนั้นควรอยู่บนหลักการผลิตเพื่อให้ทุกคนมีกินมีใช้ แล้วค่อยเอาส่วนที่เหลือส่งออก (ขาย) จากนั้นก็มีการพัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมภายในประเทศ เน้นใช้ทรัพยากรท้องถิ่น การค้าขายแลกเปลี่ยนภายใน เทคโนโลยีที่กำกับเองได้ พัฒนาคุณภาพประชากร เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายท้องถิ่นจนถึงระดับชาติ หลักการนี้ถูกพัฒนามาอธิบายการสร้างทางเลือก การพัฒนาด้านเกษตรกรรมยั่งยืน ธุรกิจชุมชน และอาชีพทางเลือกอื่นๆ หลายด้านในเวลาต่อมา

๔) ชุมชนต้องมีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกับธรรมชาติดูแลและรักษามิให้ทำลายล้างธรรมชาติอย่างการพัฒนากระแสหลัก เพราะธรรมชาติจะช่วยคงความสามารถในการพึ่งตนเองของชุมชนไว้ได้ ชุมชนต้องมีการพัฒนาเพื่อให้เยาวชนเกิดความเชื่อมั่นและเต็มใจที่เรียนรู้ สืบทอด ประเพณีอันดีงาม ช่วยกันรักษาดูแลทรัพยากรธรรมชาติ โดยให้ทุกคนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ให้เกิดความตระหนัก รัก ห่วงแหน ทรัพยากรธรรมชาติ ท้องถิ่นที่อยู่ของตนเอง

การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม จากความคาดหวังที่สังคมอยากให้วัยรุ่นและเยาวชนได้ประพฤติปฏิบัติในด้านต่างๆ ประเด็นสำคัญอยู่ที่การสร้างคุณค่าตระหนักให้กับเยาวชนได้ทราบว่าการปฏิบัติตนแต่ละด้านนั้นควรปฏิบัติอย่างไรจึงจะนำไปสู่ความคาดหวังได้ และจะต้องได้รับความร่วมมือระหว่างบ้านโดยเฉพาะพ่อแม่และครูที่โรงเรียนซึ่งจะจุดประกายของการปฏิบัติตนของเยาวชนได้เป็นอย่างดี การสั่งสอนอบรมโดยสามารถอ้างอิงจากหลักคำสอนทางศาสนาอธิบายให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม หรือการสอนอย่างเป็นธรรมชาติผ่านข่าวสารที่เกิดขึ้นรอบตัว การเห็นแบบอย่าง โดยคนในครอบครัวต้องเป็นแบบอย่างชีวิตในการทำดี และยืนหยัดในคุณธรรมหรือชี้แนะให้เรียนแบบอย่างบุคคลสำคัญที่กระทำความดีงามการให้รางวัลเมื่อทำความดี เป็นการสร้างแรงจูงใจอย่างหนึ่ง เพื่อให้เห็นว่าการทำความดีนั้นเป็นสิ่งที่น่ายกย่องและภาคภูมิใจ การได้รับความร่วมมือระหว่างบ้านโดยเฉพาะพ่อแม่และครูที่โรงเรียนซึ่งจะจุดประกายของการปฏิบัติตนของเยาวชนได้เป็นอย่างดี การสั่งสอนอบรมโดยสามารถอ้างอิงจากหลักคำสอนทางศาสนาอธิบายให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม หรือการสอนอย่างเป็นธรรมชาติผ่านข่าวสารที่เกิดขึ้นรอบตัว การเห็นแบบอย่าง โดยคนในครอบครัวต้องเป็นแบบอย่างชีวิตในการทำดี และยืนหยัดในคุณธรรมหรือชี้แนะให้เรียนแบบอย่างบุคคลสำคัญที่กระทำความดีงามการให้รางวัลเมื่อทำความดี เป็นการสร้างแรงจูงใจอย่างหนึ่ง เพื่อให้เห็นว่าการทำความดีนั้นเป็นสิ่งที่

นายก้องและภาคภูมิใจ สอดคล้องกับ ภาสกร นันทพานิช และคณะ^๔ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมการบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเพื่อการพัฒนาชนบทเชิงบูรณาการ : กรณีศึกษาตำบลหนองค่าง อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ประชาชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ในเชิงบูรณาการทั้งด้านสุขภาพ ด้านการเกษตร ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการสร้างและการพัฒนาองค์กรชุมชน เกิดแผนพัฒนาสุขภาวะชุมชน มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนและเชื่อมประสานเครือข่ายเพื่อดำเนินงานตามแผนพัฒนาที่ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดขึ้น

๕.๔ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๓.๑.๑ การส่งเสริมให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บรรพบุรุษใช้ในการสื่อสาร ด้านภาษา

๕.๓.๑.๒ การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้านการดำรงชีวิตให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ความเป็นอยู่ที่พอเพียงใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด

๕.๓.๑.๓ สร้างระบบบูรณาการทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเรื่องการอนุรักษ์ภาษาล้านนาดำเนินการด้วยพื้นฐานความรู้ทางเทคนิค และความรู้ในการจัดการที่ถูกต้องแม่นยำ

๕.๓.๑.๔ นำประสบการณ์ที่เกิดขึ้นไปสร้างกลไกการปฏิบัติเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยทุนทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ด้วยการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๕.๓.๒.๑ สนับสนุนงบประมาณในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

๕.๓.๒.๒ การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

๕.๓.๒.๓ ให้ภาครัฐที่ดำเนินการเปิดโอกาสให้เยาวชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้นทุกขั้นตอน

๕.๓.๒.๔ การถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร ให้เยาวชนเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน

^๔ ภาสกร นันทพานิช และคณะ, การส่งเสริมการบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเพื่อการพัฒนาชนบทเชิงบูรณาการ : กรณีศึกษาตำบลหนองค่าง อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ, การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ ๔๔ : สาขาศึกษาศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ สาขาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร สาขามนุษยศาสตร์ สาขาคหกรรมศาสตร์ (๓๐ มกราคม - ๒ กุมภาพันธ์) : ๕๖.

๕.๓.๒.๕ การจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ พัฒนาตนให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้กับตนเองและสังคมโดยรวมได้

๕.๓.๒.๖ ควรมีการสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนตระหนักร่วมกันในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดสุโขทัย” ผู้วิจัยขอเสนอให้ผู้สนใจได้นำไปศึกษาวิจัยครั้งต่อไปในประเด็นดังต่อไปนี้

๕.๓.๓.๑ ควรทำการวิจัยปัญหาและอุปสรรคการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดสุโขทัย

๕.๓.๓.๒ ควรทำการศึกษาวิจัยโดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย:

๑.๑ ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

๑.๒ ข้อมูลทุติยภูมิ

๑.๒.๑ หนังสือ

กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. จริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด, ๒๕๕๓.

_____. แนวทางการดำเนินงาน คลินิกคุณธรรมในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๗.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. แบบเรียนวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิตภาคตะวันออก. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๘.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. คำบรรยายเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่เน้นความมีวินัย และความเป็นประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๑.

_____. การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานลำดับที่ ๓ : แนวทางการบริหารจัดการคุณภาพสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๔.

กรมการศึกษานอกโรงเรียน. แบบเรียนวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิตภาคตะวันออก. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๘.

กันยา สุวรรณแสง. บุคลิกภาพและการปรับตัว. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : รวมสาส์น, ๒๕๔๒.

กาญจนา แก้วเทพ และ สมสุข หินวิมาน. สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๕๑.

กิตติกุล ศรีสว่าง. แบบเรียนหมวดวิชาส่งเสริมคุณภาพชีวิต ๒ (เลือก) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. กรุงเทพมหานคร : สมาธรรม, ม.ป.ป.

เกศินี จุฑาวิจิตร. การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ ๓. นครปฐม : สถาบันราชภัฏนครปฐม, ๒๕๔๘.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒ กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **วัฒนธรรมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ๒๕๕๒.

จารุวรรณ ธรรมวัตร. **คติชนชาวบ้าน**. มหาสารคาม : ภาควิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม. ม.ป.ป.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคนอื่นๆ. **สังคมวิทยาเบื้องต้น**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๘.

จิราภา เต็งไตรรัตน์ และคณะ. **จิตวิทยาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ๒๕๕๐.

ฉลาดชาย รมิตานนท์. **ป้าชุมชนในประเทศไทย : แนวทางการพัฒนาเล่ม ๒ : ป้าชุมชนภาคเหนือ: ศักยภาพขององค์กรชาวบ้านในการจัดการป้าชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา. ๒๕๓๖.

ชลทิพย์ เอี่ยมสาอังก์ และวิศนี ศิลตระกูล. **ภูมิปัญญาชาวบ้าน เทคโนโลยีพื้นบ้าน และแหล่งวิทยาการในชุมชน**. เอกสารการสอน. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ๒๕๓๓.

เดชน์ เทียมรัตน์ และ กานต์สุตา มาชะศิริานนท์. **วินัยสำหรับองค์การเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร : เอ็กซ์เปอร์เน็ท. ๒๕๔๔.

ทรงพล ภูมิพัฒน์. **จิตวิทยาทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีปทุม. ๒๕๔๐.

ทองคุณ หงษ์พันธ์. **แนวคิดทฤษฎีและการปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์. ๒๕๔๑.

ทิตนา แคมมณี. **ศาสตร์การสอนเพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๖.

นาริรัตน์ รักกิจตรกุล. **การวางแผนโครงการการศึกษาจากระบบ : ทฤษฎีและปฏิบัติจริง**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ๒๕๔๐.

_____. **เอกสารคำสอนหลักการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่**. มหาสารคาม : ภาควิชาการบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ๒๕๔๔.

นำชัย ศุภฤกษ์ชัยสกุล และคณะ. **การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมตามค่านิยมและวัฒนธรรมไทยอย่างยั่งยืน**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ๒๕๕๗.

ประคอง นิมมานเหมินท์. **ภูมิปัญญาไทยในวิถีชีวิตไทย**. ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาไทยในภาษาและวรรณคดี. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติและมหาวิทยาลัยสยาม. ๒๕๓๘.

ประพัฒน์ โพธิ์กลางดอน. **จริยธรรมกับชีวิต**. เชียงใหม่ : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา สถาบันราชภัฏ
เชียงใหม่, ๒๕๔๒.

ประภาศรี สีหอำไพ. **พื้นฐานการศึกษาทางศาสนาและจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๓.

ประเวศ วะสี. **ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อความเข้มแข็งทางสังคมและศีลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรง
พิมพ์หมอชาวบ้าน. ๒๕๔๕.

ประสาธ อิศรปริดา. **ธรรมชาติดและกระบวนการเรียนรู้**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี. ๒๕๔๓.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. **กระบวนการค้นห้ใหม่กับการเรียนรู้ของชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : โครงการ
เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). ๒๕๔๘.

พระครูปลัดมารุต วรมงคล. **จริยธรรมกับเยาวชน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย. ๒๕๕๔.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ขอบฟ้าแห่งความรู้**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์.
๒๕๔๘.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). **พระพุทธศาสนาพัฒนาคนในสังคม**. กรุงเทพมหานคร : กองการพิมพ์
ฝ่ายประชาสัมพันธ์. ๒๕๔๐.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐.
กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอส.อาร์. พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด. ๒๕๔๕.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๗. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์
พระพุทธศาสนาของธรรมสภา, ๒๕๕๔.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒๗. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.พรีนติ้ง แมส
โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๘.

_____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๘. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิ
ธรรมทานกุศลจิต, ๒๕๕๕.

พระราชวรมนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : กรม
วิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. ๒๕๔๓.

พิสณ พองศรี. **วิจัยทางการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพรอพเพอร์ตี้พรีนซ์
จำกัด. ๒๕๕๐.

ภิกข ชวังเงิน. **พฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรพิทยา, ๒๕๔๗.

- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. **มนุษย์กับสังคม**. กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์. ๒๕๔๗.
- มาลินี จุฑะรพ. **จิตวิทยาการเรียนการสอน**. กรุงเทพมหานคร : อักษรพิพัฒน์. ๒๕๓๗.
- ยิ่งยง เทาประเสริฐ. **เครือข่ายวิชาการราชภัฏด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น**. สถาบันราชภัฏเชียงราย.
เชียงราย : ศูนย์วิจัยและพัฒนาแพทย์พื้นบ้าน. ๒๕๔๒.
- ยิ่งยง เรืองรอง. **พื้นฐานวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์ปรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง,
๒๕๔๙.
- ลักขณา สรวิวัฒน์. **จิตวิทยาในชีวิตประจำวัน**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์. ๒๕๔๔.
- วิจิต นันทสุวรรณและจำนง แรกพิณิจ. **แนวทางพัฒนาสังคมชนบทฐานรากภูมิปัญญาและ
วัฒนธรรมชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์ปรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง. ๒๕๔๑.
- วิทยากร เชียงกุล. **การพัฒนาชุมชน – การพัฒนาสังคม**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
๒๕๒๗.
- วิโรจน์ สารรัตนะ และอัญชลี สารรัตนะ. **ปัจจัยทางการบริหารกับความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ :
ข้อเสนอผลการวิจัยเพื่อการพัฒนาและการวิพากษ์**. กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์,
๒๕๔๔.
- วีระวัฒน์ ปันนิตามัย. **การพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้**. กรุงเทพมหานคร : เอ็กสเปอร์เน็ท,
๒๕๔๓.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. **การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ท่ามกลางกระแสการ
เปลี่ยนแปลง. ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องการ พัฒนาการทางวัฒนธรรม: กรณี
ทักษิณ**. กรุงเทพมหานคร : สำนักวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๒๕๓๕.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. **จิตวิทยาทั่วไป**. กรุงเทพมหานคร : อักษราพิพัฒน์. ๒๕๓๑.
- สนธยา พลศรี. **ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
๒๕๓๓.
- _____. **เครือข่ายการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
๒๕๕๐.
- สมจิตร คล้ายปั้น. **การเขียนแผนการสอนที่เน้นกระบวนการ**. เอกสารลำดับที่ ๑๙/๒๕๓๙. หน่วย
ศึกษานิเทศก์ : สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี, ๒๕๓๙.
- สมบุรณ์ ศาลยาชีวิน และคณะ. **พัฒนาการการใช้เหตุผลทางจริยธรรม**. รายงานการวิจัย.
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ๒๕๒๖.
- สันติสุข กฤดากร. **การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน อำเภอหลังสวน
จังหวัดชุมพร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศิลปากร. ๒๕๔๑.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม**

แห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับ**

ที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐ - ๒๕๖๔. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี.

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. **คู่มือการบริหารจัดโครงการทางวัฒนธรรมของภาคี**

เครือข่ายดำเนินงานวัฒนธรรมประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๕๑. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด. ๒๕๕๐.

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา องค์การมหาชน. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไข**

เพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕. กรุงเทพมหานคร : พรักหวานกราฟฟิค. ๒๕๔๕.

สุชา จันทรเฒ. **จิตวิทยาส่งเสริมการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา. ๒๕๔๑.

สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์ รศ.ดร. และคณะ. “การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ : กรณีศึกษา

กลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ”. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร : กรมการ

ศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม. ๒๕๕๒.

สุโท เจริญสุข. **เกร็ดจิตวิทยาประยุกต์.** กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ป.

สุพรรณิ ไชยอำพร รศ.ดร. **รูปแบบแหล่งเรียนรู้ด้านคุณธรรม เพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน.**

กรุงเทพมหานคร : บริษัท ปริณาม จำกัด. ๒๕๕๐.

สุรเชษฐ เวชพิทักษ์. **ปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนาชนบท.**

กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. ๒๕๓๔.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล. **จิตวิทยาการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๕.** กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๔.

สุวรรณฤทธิ์ วงศ์ชะอุ่ม และคณะ. **การบูรณาการทุนทางวัฒนธรรมสู่การสร้างเส้นทางท่องเที่ยวที่**

มีคุณค่าของตำบลท่าคา อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดสมุทรสงคราม. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา. ๒๕๕๓.

สุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ. **การเรียนรู้สู่ครูมืออาชีพ.** กรุงเทพมหานคร : ดวงกลม. ๒๕๔๓.

เสรี พงศ์พิศ เสรี พงศ์พิศ. **คืนสู่รากเหง้า ทางเลือกและทัศนวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน.**

กรุงเทพมหานคร : เทียนวรรณ. ๒๕๒๙.

อรจรรย์ ณ ตะกั่วทุ่ง. **นวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้ : องค์การเพื่อการเรียนรู้.** กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๔.

อารี พันธมณี. **จิตวิทยาการสอนประยุกต์.** กรุงเทพมหานคร : ต้นอ้อ. ๒๕๓๔.

อุบลรัตน์ เพ็งสฤติ. **จิตวิทยาการเรียนรู้.** กรุงเทพมหานคร : กิ่งจันทร์การพิมพ์. ๒๕๓๐.

เอกพงศ์ ประสงค์เงิน. **พื้นฐานที่สำคัญของวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช. ๒๕๔๘.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. **ภูมิปัญญาชาวบ้านสู่ภูมิภาค : วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ๒๕๔๐.

๑.๒.๒ วิทยานิพนธ์

เกตุวดี ทองร้อยชั่ง. “การศึกษาบทบาทและผลกระทบจากบทบาทด้านวัฒนธรรมพื้นบ้านภาคใต้ของสถาบันวัฒนธรรมศึกษากัลยาณิวัฒนา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาไทยคดีศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยทักษิณ. ๒๕๔๗.

ธราดล ชัยเดชโกสินทร์. “การพัฒนารูปแบบการประดิษฐ์ชุดการแสดงพื้นบ้านอีสานของวิทยาลัยนาฏศิลป์”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ๒๕๕๐.

น้ำทิพย์ วิภาวิน. **การจัดการความรู้กับคลังความรู้**. กรุงเทพมหานคร : เอส.อาร์.พรินติ้ง, ๒๕๔๗.

บุญเจริญ บำรุงชู. “แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาหนังประโมทัยอีสาน เพื่อส่งเสริมคุณค่าและมูลค่าทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ๒๕๕๓.

บุปผาชาติ อุปถัมภ์นรากร. “โนรา : การอนุรักษ์การพัฒนาและการสืบสานศิลปการแสดงภาคใต้”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาสารคาม. ๒๕๕๒.

ประจักษ์ ไ้ม้เจริญ. “การอนุรักษ์และพัฒนารูปแบบการแสดงหุ่นกระบอกพื้นบ้านภาคกลาง”. **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. ๒๕๕๒.

๑.๒.๓ บทความ

ภาสกร นันทพานิช และคณะ. การส่งเสริมการบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเพื่อการพัฒนาชนบทเชิงบูรณาการ : กรณีศึกษาตำบลหนองค้ำ อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดศรีสะเกษ. การประชุมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ ๔๔ : สาขาศึกษาศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ สาขาส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร สาขามนุษยศาสตร์ สาขาคหกรรมศาสตร์ (๓๐ มกราคม – ๒ กุมภาพันธ์) : ๕๖. ๒๕๔๙.

สาริน (นามแฝง). **องค์กรอัจฉริยะองค์กรแห่งการเรียนรู้**. สลค.สาร, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๔ (มีนาคม ๒๕๔๗) : หน้า ๑๒.

สุจริต บัวพิมพ์. **ความหมายของวัฒนธรรมพื้นบ้าน**. วารสารคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วย
การศึกษา สหประชาชาติ. ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๑ ๒๕๔๙.

อัจฉรา ชัยชาญ และคณะ. **แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนในการ
ป้องกันปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของเยาวชน**. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ครั้งที่ ๙.
๒๕๕๖.

๑.๒.๔ สื่ออิเล็กทรอนิกส์

ทฤษฎีเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมที่เกี่ยวข้องและการขัดกันของผลประโยชน์, [ออนไลน์],
แหล่งข้อมูล <http://www.baanjomyut.com/library/ethics/๐๕.html> [๑ มิถุนายน.
๕๙].

ภูมิปัญญาชาวบ้าน., (ออนไลน์), แหล่งที่มา <http://www.learners.in.th/>, (๒๒ ธ.ค. ๕๙).

มูลนิธิองค์กรเพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย. ดัชนีชี้วัดภาพลักษณ์คอร์รัปชัน ประจำปี พ.ศ. ๒๕๕๗
(Corruption Perceptions Index ๒๐๑๔), อ้างใน **วิเคราะห์ข้อมูลโดยมูลนิธิองค์กร
เพื่อความโปร่งใสในประเทศไทย**, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : [http://www.
Transparency-thailand.org/thai/index.php/๒๐๑๔-๑๑-๒๔-๐๓-๐๗-๒๘/๒๐๑๔-
๑๑-๒๔-๐๓-๐๙-๔๕/๓๔๖-๒๕๕๗](http://www.Transparency-thailand.org/thai/index.php/๒๐๑๔-๑๑-๒๔-๐๓-๐๗-๒๘/๒๐๑๔-๑๑-๒๔-๐๓-๐๙-๔๕/๓๔๖-๒๕๕๗) [๒๗ สิงหาคม ๒๕๕๘].

วินัย ๕ ประการ (The fifth Discipline). **ระบบจัดการฐานความรู้**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา :
<http://www.wasant.org/Knowledge/tutor/Km๘.php> [๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๗].

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล :
<http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=๓๗๓> [๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๘].

สุภัททา ปิณฑะแพทย์, **คุณธรรม จริยธรรมและจรรยาบรรณวิชาชีพทางการศึกษา**, [ออนไลน์],
แหล่งข้อมูล http://www.supatta.haysamy.com/learn๒_๑.html, [๑ มิถุนายน.
๕๙].

องค์กรแห่งการเรียนรู้. **ระบบจัดการฐานความรู้**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา
: <http://www.wasant.org/Knowledge/tutor/Km๗.php> [๒๙ ตุลาคม ๒๕๕๙].

๒. ภาษาอังกฤษ :

Baruque, L. B., & Melo. R. N. **Learning theory and instructional design using
learning objects**. 2004.

Bolles, R. C., **Learning Theory**. New York : Holt Rinehart and Winston. 1975.

- Cronbach, L., J. **Education Psychology**. New York : Harcourt. Brance and Company. 1963.
- De Vries, R.. “Vygotsky, Piaget, and education: A reciprocal assimilation of theories and education practices”. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา <http://www.uni.edu/freeburg/>
- Gagne, R.M. **The Conditions of Learning**. 4th ed. New York : Holt Rinehart and Winston. 1985.
- Hilgrad and Gordon H. Bower. **Theories of Learning**. New York : Meredith. 1966.
- Klausmeier, J.K. & Goodwin, W. **Learning and Human Abilities Education Psychology**. New York : Harper and Row. 1966.
- Leslie, Gerald R. el. **Introductory sociology : Order and change in society**. New York : New York University press, 1980.
- McRobbie, Angela. **The Uses of Cultural Studies : a Textbook**. Thousand Oaks : SAGE, 2005.
- Morris L. Bigge S. Samuel Shermis. **Learning Theories For Teachers : How Does Skinner’s Operant Conditioning Work?**. New York : Macmillan, 1988.
- Mouley, Lynda W. **Database for Special Libraries : a Strategic Guide to Information Management**. New York : Greenwood press. 1991.
- publication/Vykotsky%20Piaget%20and%20Edu [14 January 2559].
- Richardson, J.. **Handbook of Theory of Research for the Sociology of Education**. New York : Greenword. 1986.
- Robbins, S. P.. **Organizational behavior** (10th ed.). Englewood Cliffs, NJ : Prentice-Hall, 2003.
- Slavin, R.E.. **Educational Psychology**. 2nd ed. New Jersey : Prentice-Hall. 1988.
- Travers, Robert M. W. **An Introduction to Educational Research**. New York : Macmillan. 1977.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
บทความวิจัย

**การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน
โดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น**
**ENHANCING THE MORALITY AND ETHICS OF JUVENIL
BY USING CULTURAL CAPITAL**

พระศรีรัตนมุนี (ขวัญรัก เกษรบัว)^๑

Phrasirattanamunee (Khaunrak Gaesonbau)*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อวิเคราะห์สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ๒) เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น และ ๓) เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research) เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และเอกสาร การจัดการกระบวนการวิจัย ด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่การศึกษาที่กำหนดไว้ เก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน ๒๑ รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญ เครื่องมือในการเก็บข้อมูลได้แก่แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่มีโครงสร้าง เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว และเก็บข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มเฉพาะ ๑๑ รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลจากทั้งสองขั้นตอนโดยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาความ

ผลการวิจัยพบว่า

๑. วิเคราะห์สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ชุมชนบ้านเชิงผา หมู่ที่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย มีประเพณีที่สำคัญ คือประเพณี กินข้าวสลาก ประเพณีกินข้าวจีข้าวหลาม ประเพณีตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง ซึ่งเป็นประเพณีของชาวล้านนา และประเพณีลอยกระทง ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ ทั้งนี้ภายในหมู่บ้านยังมีที่มั่งคั่ง และภูมิปัญญาท้องถิ่น ชาวบ้านในชุมชนและเยาวชนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน ทุกคนมีสิทธิและหน้าที่แตกต่างกันออกไปตามบทบาทของแต่ละคน เยาวชนมีหน้าที่ในการช่วยเหลือตนเองช่วยเหลือพ่อแม่ในกิจการงานต่างๆ เพื่อตอบแทนพระคุณพ่อแม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสามารถตัดสินใจได้ว่าสิ่งใดถูกหรือสิ่งใดผิด

^๑ ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โดยการพิจารณาด้วยเหตุผลและสติปัญญา มีระเบียบวินัยในตนเอง เกิดได้จากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่และการอบรมสั่งสอนของคุณครู รู้จักกาลเทศะเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดี สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะทำให้เยาวชนเป็นคนที่ดีของชุมชน เยาวชนมีระเบียบวินัยในตนเองเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่น ยอมรับสภาพความเป็นจริง

๒. ศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า การได้รับความร่วมมือจากสถาบันครอบครัว ต้องเปิดโอกาสให้เขาได้มีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตัวของเขาเอง ควรกระตุ้นให้เยาวชนใช้กระบวนการคิดทำความเข้าใจ เกิดความศรัทธาใฝ่รู้ เรียนรู้ตลอดชีวิต อันเกิดจากการมีคุณธรรมจริยธรรม ด้วยการใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อน เยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เพื่อให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้จะต้องเปิดโอกาสให้เยาวชนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นหรือแหล่งข้อมูลอื่นๆ การสร้างการเรียนรู้จะเป็นกิจกรรมที่สนุกสนานนั้น มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถักทอความคิด เพื่อพิชิตปัญหา เป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ทุกคนในสังคม ต้องช่วยกันหาแนวทาง วิธีการ กระบวนการที่เหมาะสมเพื่อให้เยาวชนเกิดความรู้สึกรักอยากมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ

๓. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม พบว่า กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนทุ่งเสถียรม มีความโดดเด่นของเอกลักษณ์วัฒนธรรมด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย สามารถนำมาต่อยอดและบริหารจัดการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์และบริการในท้องถิ่น ทั้งนี้จำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกใหม่ของเยาวชนให้มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวม และปรับวิถีคิด ทักษะคิดในการดำเนินชีวิตใหม่ ขณะเดียวกันต้องประสานเชื่อมโยงบทบาทภาครัฐ ท้องถิ่นและชุมชนให้มีส่วนร่วมทำงานด้วยกันได้ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรในท้องถิ่น

คำสำคัญ: คุณธรรมจริยธรรม, ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

Abstract

The purpose of this research was to ๑) analyze the category condition of morality and virtue learning of the youth by the supporting of the local culture funds, ๒) study the process of morality and virtue learning of the youth supported by the local culture funds, and ๓) construct the learning process of the youth from the local culture funds as well as the reinforcements of morality and virtue.

This study was an applied research focused on local areas and documents. The research methodology was conducted by paraphrasing and integrating the lessons. And the data gained by reviewing from the fixed education areas were also conducted. The most important data from ๑๘ subjects chosen only the experts were kept to utilize. The instruments used for collecting data were in-depth interviews with their structure. ๑๒ scholars used by the approaches of person to person interviews, especially who were expertized were collected.

The results of the research revealed that

๑ . The analysis category condition of morality and virtue learning of the youth by supporting of the local culture funds found that the community of Ban Choengpha Mu ๑๑ has their important traditions, i.e. they have tradition concerning ‘Kin khawsalak’ or eating rice offerings, ‘Kinkhawcilam’ or eating sticky rice cooked in a bamboo tube, husked rice alms and including dried food alms offerings, which are said to be the tradition of ‘Lanna’ or of the northern Thai. Apart from these, there are still traditions of ‘Loy Krathong’ or known as ‘Loy Krathong Festival’ including ‘RotnamDamhua’ or pouring water to elder people on ‘Songkran Day’ (an old Thai New Year Day). All of this, there are also knowledge and folk wisdom within the villages. People and the youth have known their own rights and duties. Everyone has different right and duty in according to one’s roles for each individual. That is, the young people have duties to help themselves and their parents with a variety of chores. They also repay their beneficence to their parents by intending to study. They have responsibilities and make decisions by means of what is right or wrong. Besides, they can consider things by using their reasons as well as their intellect and have self-confidence. It could be said that these things occurred by their parents’ raising and included the teachings of their teachers. The youth have known what is right or wrong and have good personalities. All of these things are factors to make the youth to be good citizens for their society. In addition, the youth themselves have self-discipline and self-confidence to accept real situations.

๒ . To study the process of morality and virtue of the youth by the supporting of the local culture funds found that the activities were accepted by the co-operation of the family institution. The opportunities sought for the youth’s

experience were opened by methods of learning by doing themselves. The youth were motivated by using thinking and understanding processes. They were also faithful to find knowledge and learning for life. This can be done by having morality and virtue and by using arts and culture to drive the youth to take part in the activities of the community. In order to make the youth learn, opportunities had to be opened to the youth to interact with other society as well as other information sources. The construction of learning activities, therefore, should be fun if the exchange of ideas, thought weaving to conquer the problems are things that every adult in society tried to find out the ways, approaches suited for their children so that they felt like participating in activities.

๓ . As for constructing the learning process for the youth from the local culture funds as well as the reinforcements of morality and virtue revealed that the youth of Thung Saliam community in this process were distinguished. It is plentiful identity of a variety of folk wisdom. It could be further developed by means of the management value to the local products and service as well. It is necessary to build the youth's senses in order to meet the need of all people. The thinking approaches should also be adjusted. All of this, new attitudes including ways of life for the youth are important things to be adapted. At the same time co-operation and connections should be transferred to both the government and private sectors, locality and community as a whole, so that they could work together. In conclusion, learning process could be developed to increase the value of the local resources.

Keywords : Moralty, Cultural Capital

๑. บทนำ

การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลยั่งยืน จะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ ทั้งที่เป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้นและเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้การเสริมสร้างทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานหลัก โดยต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และเป็นพลังของการพัฒนาประเทศ

วิวัฒนาการของชุมชนเกิดจากการรวมตัวของผู้คนทั้งในชนบทและในเมือง ในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน อำเภอ จังหวัด ในอาชีพหนึ่งหรือในความสนใจร่วมกันของคนหลายอาชีพจากหลายแห่งหลายพื้นที่การรวมตัวกันดังกล่าวมีทั้งที่เป็นมูลนิธิต เป็นสหกรณ์ สมาคม หรือรูปแบบอื่นๆ ที่ไม่ได้จดทะเบียน รวมกันเป็นกลุ่มอาชีพ เป็นชมรม มีกติกาหลักการและกฎเกณฑ์ของการอยู่ร่วมกัน การเสริมสร้างให้ชุมชนมีการรวมตัวอย่างเข้มแข็งมาร่วมคิดร่วมเรียนรู้สู่การปฏิบัติ มีกระบวนการเรียนรู้และการจัดการองค์ความรู้ในรูปแบบที่หลากหลายตาม ภูมิสังคม ที่เหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตบนฐานทรัพยากร ภูมิปัญญา และวิถีวัฒนธรรมชุมชน ด้วยความรอบคอบและระมัดระวัง มีคุณธรรม จริยธรรม มีความรักความเอื้ออาทร มีความสามัคคี เสียสละ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองและผู้อื่น จึงเป็นการนำทุนทางสังคมที่มีอยู่มาเป็นหลักในการดำเนินกิจกรรมร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อมุ่งไปสู่ความสุขที่เกิดจากความสมดุล ความพอประมาณอย่างมีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันที่ดีสามารถพึ่งตนเองได้ ชุมชนสามารถบริหารจัดการใช้ประโยชน์จากทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางสังคม ทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่อย่างมีคุณภาพสอดคล้องเชื่อมโยงกับขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน เพิ่มพูนความสัมพันธ์อันใกล้ชิดทางสังคมระหว่างผู้คนทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทั้งนี้ การรวมตัวอย่างเข้มแข็งของคนในชุมชนนอกจากจะสามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาที่ยากและสลับซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาความยากจนและปัญหาสังคมที่มีความเป็นองค์รวมเกี่ยวพันทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการปกครอง ซึ่งต้องอาศัยชุมชนที่เข้มแข็งเป็นเสาหลักในการร่วมมือร่วมใจดำเนินการให้หลุดพ้นจากปัญหาสังคม ยังช่วยให้ชุมชนสามารถพัฒนาอนาคตของชุมชนได้อีกด้วย

จากที่มาของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนซึ่งจะเป็นชุมพลังในการพัฒนาประเทศในอนาคต ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอย่างเอื้อเพื่อ อาศัยวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากทุกภาคส่วนในท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางคุณธรรมและจริยธรรม ที่มีคุณลักษณะเน้นส่งเสริมการเรียนรู้ของสังคมให้เกิดการสร้างภูมิคุ้มกันที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเกาะกำบังและลดปัญหาสังคมได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น” นี้ จึงเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการค้นหารูปแบบการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมเยาวชนในจังหวัดสุโขทัย จากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน และกิจกรรมทางสังคมเป็นกรณีศึกษา เพื่อนำผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษาไปขยายผลปรับใช้ในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่อื่น ซึ่งเป็นวิธิต่างหนึ่งซึ่งจะช่วยทำให้ประเทศมีการพัฒนาอย่างสมดุลต่อไป

๒. วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อวิเคราะห์สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น
๒. เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น
๓. เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

๓. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงประยุกต์ (Applied Research) เน้นการศึกษาวิเคราะห์ทั้งในเชิงพื้นที่และเอกสาร การจัดกระบวนการวิจัย ด้วยการถอดบทเรียนและการบูรณาการข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในพื้นที่การศึกษาที่กำหนดไว้ การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลจากพระไตรปิฎก วิทยานิพนธ์ รายงานวิจัย ตำราทางวิชาการ วารสารและหนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

๔. ผลการวิจัย

๑. วิเคราะห์สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ชุมชนบ้านเชิงผา หมู่ที่ ๑๑ ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย มีประเพณีที่สำคัญ คือประเพณีกินข้าวสลาก ประเพณีกินข้าวจีข้าวหลาม ประเพณีตักบาตรข้าวสารอาหารแห้ง ซึ่งเป็นประเพณีของชาวล้านนา และประเพณีลอยกระทง ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ ทั้งนี้ภายในหมู่บ้านยังมีที่มียุทธศาสตร์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ชาวบ้านในชุมชนและเยาวชนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน ทุกคนมีสิทธิและหน้าที่แตกต่างกันออกไปตามบทบาทของแต่ละคน เยาวชนมีหน้าที่ในการช่วยเหลือตนเองช่วยเหลือพ่อแม่ในกิจการงานต่างๆ เพื่อตอบแทนพระคุณพ่อแม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสามารถตัดสินใจได้ว่าสิ่งใดถูกหรือสิ่งใดผิด โดยการพิจารณาด้วยเหตุผลและสติปัญญา ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของผู้ที่อยู่ในสังคมที่เหมาะสม มีระเบียบวินัยในตนเอง ระเบียบวินัยของเยาวชนเกิดได้จากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่และการอบรมสั่งสอนของคุณครู รู้จักกาลเทศะเป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพดีสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะทำให้เยาวชนเป็นคนที่ดีของชุมชน เยาวชนมีระเบียบวินัยในตนเองเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่น ยอมรับสภาพความเป็นจริง

๒. กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นพบว่า จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่ได้รับการร่วมมือจากสถาบันครอบครัว ต้องเปิดโอกาสให้เขาได้มีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตัวเอง ต้องมีการใช้กระบวนการคิด สร้างความเข้าใจ ในความหมายการมีคุณธรรมจริยธรรม จึงควรกระตุ้นให้เยาวชนใช้กระบวนการคิดทำความเข้าใจ เกิดความศรัทธา ใฝ่รู้ เรียนรู้ตลอดชีวิต อันเกิดจากการมีคุณธรรมจริยธรรม ด้วยการใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อน เยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น การเรียนภาษาล้านนาซึ่งปัจจุบันมีผู้อ่าน เขียน จำนวนน้อยมาก การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคม เพราะในเรื่องเดียวกันอาจคิดได้หลายมุม ทำให้เกิดการขยาย เติมเต็มข้อมูลความรู้ ต้องมีการตรวจสอบความถูกต้องของการเรียนรู้ตามที่สังคมยอมรับด้วย เพื่อให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้จะต้องเปิดโอกาสให้เยาวชนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นหรือแหล่งข้อมูลอื่นๆ การสร้างการเรียนรู้จะเป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน มีกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถักทอความคิด เพื่อพิชิตปัญหา เป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ทุกคนในสังคม ต้องช่วยกันหาแนวทาง วิธีการ กระบวนการที่เหมาะสมเพื่อให้เยาวชนเกิดเป็นความรู้สึกรักอยากมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ

๓. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมพบว่า กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนทุ่งเสลี่ยม มีความโดดเด่นของเอกลักษณ์วัฒนธรรม ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย สามารถนำมาต่อยอดและบริหารจัดการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์และบริการในท้องถิ่น การเรียนรู้ของเยาวชนต้องอาศัยการขับเคลื่อนจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คือสถาบันครอบครัวที่ดูแลเอาใจใส่ ในตัวเยาวชน จนกว่าจะเลี้ยงดูตนเองได้ และเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งมีคุณภาพ นำไปสู่การพัฒนาที่ความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้นั้นในทุกภาคส่วนของสังคม ควรผนึกกำลังร่วมกันในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั้งนี้ จำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกใหม่ของคนในสังคมให้มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวม และปรับวิถีคิดทัศนคติในการดำเนินชีวิตใหม่ ขณะเดียวกันต้องประสานเชื่อมโยงบทบาทภาครัฐ ท้องถิ่นและชุมชนให้มี ส่วนร่วมทำงานด้วยกันได้ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรในท้องถิ่น

๕. อภิปรายผล

ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูลการวิจัย เรื่องการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ในจังหวัดสุโขทัย ดังนี้

๑. สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นพบว่า บ้าน วัด ชุมชน เป็นองค์ประกอบที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน

โดยใช้ทุนทางวัฒนธรรม เป็นเครื่องมือในการสร้างจิตสำนึก ให้เยาวชนเกิดความศรัทธา อยากเรียนรู้ อีกทั้งยังเป็นปัจจัยในการขัดเกลา กล่อมเกลาจิตใจให้เยาวชน มีความประพฤติดี ปฏิบัติตนในทางที่ถูก โดยการให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรม ที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้แสดงออกทางด้านความคิด การแสดงออกในด้านต่างๆ เช่น ท่าทาง คำพูด ความคิดที่สร้างสรรค์

๒. กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นสถานการณ์ที่เป็นสิ่งเร้าให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน ด้วยทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น มี ๒ ด้านสิ่งเร้าภายนอก คือ ประเพณีต่างๆ ที่มีการปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาในชุมชน พ่อ แม่ นำเยาวชนเข้าไปร่วมกิจกรรม ด้านสิ่งเร้าภายใน คือ เยาวชนเกิดความตระหนัก เต็มใจที่อนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ สอดคล้องกับ **อัจฉรา ชัยชาญ และคณะ** ได้ศึกษาวิจัย เรื่องแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนในการป้องกันปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของเยาวชน พบว่า แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชนในการดูแลเยาวชนเพื่อป้องกันปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ คือ การจัดโครงการพาลูกเข้าวัดในวันพระ เพื่อให้ผู้ปกครองมีเวลาพูดคุยและอบรมสั่งสอนกันมากขึ้น พัฒนาจิตใจของเยาวชนให้มีจิตอาสา มีคุณธรรมจริยธรรม และอีกแนวทางที่เสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัว

๓. การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม พบว่า การได้รับความร่วมมือระหว่างบ้านโดยเฉพาะพ่อแม่และครูที่โรงเรียนซึ่งจะจุดประกายของการปฏิบัติตนของเยาวชนได้เป็นอย่างดี การสั่งสอนอบรมโดยสามารถอ้างอิงจากหลักคำสอนทางศาสนาอธิบายให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรม หรือการสอนอย่างเป็นธรรมชาติผ่านข่าวสารที่เกิดขึ้นรอบตัว การเห็นแบบอย่าง โดยคนในครอบครัวต้องเป็นแบบอย่างชีวิตในการทำดี และยับยั้งในคุณธรรมหรือชี้แนะให้เรียนแบบอย่างบุคคลสำคัญที่กระทำความดีงามการให้รางวัลเมื่อทำความดี เป็นการสร้างแรงจูงใจอย่างหนึ่ง เพื่อให้เห็นว่าการทำความดีนั้นเป็นสิ่งที่น่ายกย่องและภาคภูมิใจ สอดคล้องกับ **ภาสกร นันทพานิช และคณะ** ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเพื่อการพัฒนาชนบทเชิงบูรณาการ : กรณีศึกษาตำบลหนองค้ำง อำเภอดุสิต จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า ประชาชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ในเชิงบูรณาการทั้งด้านสุขภาพ ด้านการเกษตร ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านการสร้างและการพัฒนาองค์กรชุมชน เกิดแผนพัฒนาสุขภาวะชุมชน มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนและเชื่อมประสานเครือข่ายเพื่อดำเนินงานตามแผนพัฒนาที่ชุมชนได้ร่วมกันกำหนดขึ้น

๖. ข้อเสนอแนะ

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ การส่งเสริมให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่บรรพบุรุษใช้ในการสื่อสาร ด้านภาษา

๑.๒ การส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้านการดำรงชีวิตให้มีความสอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติ ความเป็นอยู่ที่พอเพียงใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด

๑.๓ สร้างระบบบูรณาการทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเรื่องการอนุรักษ์ภาษาล้านนา ดำเนินการด้วยพื้นฐานความรู้ทางเทคนิค และความรู้ในการจัดการที่ถูกต้องแม่นยำ

๑.๔ นำประสบการณ์ที่เกิดขึ้นไปสร้างกลไกการปฏิบัติเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยทุนทางวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน ด้วยการมีส่วนร่วมของสังคมทุกภาคส่วน

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๒.๑ สนับสนุนงบประมาณในการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น

๒.๒ การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

๒.๓ ให้ภาครัฐที่ดำเนินการเปิดโอกาสให้เยาวชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น
ทุกขั้นตอน

๒.๔ การถ่ายทอดข้อมูล ข่าวสาร ให้เยาวชนเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น
ของตน

๒.๕ การจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้ พัฒนาตนให้สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้กับตนเองและสังคมโดยรวมได้

๒.๖ ควรมีการสร้างแรงจูงใจให้เยาวชนตระหนักร่วมกันในการเสริมสร้างคุณธรรม
จริยธรรม

๓. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

จากการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดสุโขทัย” ผู้วิจัยขอเสนอให้ผู้สนใจได้นำไปศึกษาวิจัยครั้งต่อไปในประเด็นดังต่อไปนี้

๓.๑ ควรทำการวิจัยปัญหาและอุปสรรคการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นในจังหวัดสุโขทัย

๓.๒ ควรทำการศึกษาวิจัยโดยการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้

๗. เอกสารอ้างอิง

- พระแสงสุริย์ คุณธมโม (ทองขาว), บุญเลิศ จีระภัทร์, สมชัย ศรีนอก, สมปอง สุวรรณภูมา. (๒๕๖๑). การจัดการเรียนรู้ตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ วิชาพระพุทธศาสนา ระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ ๑ โรงเรียนเทศบาล ๕ (วัดป่าจิตตสามัคคี) จังหวัดนครราชสีมา. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๒ พฤษภาคม-สิงหาคม: ๕๕-๖๒.
- ภาสกร นันทพานิช และคณะ. (๒๕๔๙). การส่งเสริมการบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของ ประชาชนในชุมชนเพื่อการพัฒนาชนบทเชิงบูรณาการ : กรณีศึกษาตำบลหนองค้ำ อําเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดศรีสะเกษ. การประชุมทางวิชาการของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ครั้งที่ ๔๔ : สาขาศึกษาศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์ สาขา ส่งเสริมและนิเทศศาสตร์เกษตร สาขามนุษยศาสตร์ สาขาคหกรรมศาสตร์ (๓๐ มกราคม - ๒ กุมภาพันธ์) : ๕๖.
- อัจฉรา ชัยชาญ และคณะ. (๒๕๕๖). แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและชุมชน ในการป้องกันปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของเยาวชน. วารสารวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. การประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ครั้งที่ ๙.

ภาคผนวก ข

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

กราบเรียน อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

กระผม พระครูสันติจันทคุณ ตำแหน่งเจ้าคณะตำบลบึงพระ เจ้าอาวาสวัดสันติวัน
ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก โทรศัพท์ ๐๘ - ๙๘๕๘ - ๑๐๒๒

ขอรับรองว่าได้นำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย เรื่อง การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็น
งานวิจัยของ พระศรีรัตนมุนี, ดร. โดยนำไปใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/
งานสร้างสรรค์ ตั้งแต่วันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑ ถึงปัจจุบัน ซึ่งการนำผลงานวิจัย/
งานสร้างสรรค์เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดังนี้

๑. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรม
ท้องถิ่น

๒. ได้องค์ความรู้และรูปแบบเกี่ยวกับการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนโดยใช้
ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

๓. เพื่อนำเสนอผลวิเคราะห์องค์ประกอบและกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุน
วัฒนธรรมท้องถิ่น กับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมต่อสาธารณะเพื่อขยายผลในเชิงพื้นที่

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ.....

(พระครูสันติจันทคุณ)

เจ้าคณะตำบลบึงพระ

และเจ้าอาวาสวัดสันติวัน

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรม
ที่ได้ดำเนินการและผลที่ได้รับของโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการและผลที่ได้รับของโครงการ**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
๑. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร ตำรา แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	- ทราบแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ - ทราบแนวคิดเกี่ยวกับองค์แห่งการเรียนรู้ - ทราบแนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมและจริยธรรม - ทราบแนวคิดเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรม - ทราบแนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น - ทราบแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น - ทราบผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง - สามารถกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยได้	ข้อที่ ๑	ทำให้สามารถนำไปสู่การกำหนดแนวทางและกรอบดำเนินการวิจัยได้
๒. ศึกษาข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมาย ด้วยการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ	- ทราบบริบทของชุมชนในจังหวัดสุโขทัย	ข้อที่ ๑ และ ข้อที่ ๒	สามารถวิเคราะห์กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรล่วัตถุประสงค์	โดยทำให้
	- ทราบสภาพปัญหาในชุมชนเชิงผา ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย - ทราบกระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนในชุมชนเชิงผา		และทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ในชุมชนเชิงผา ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัยได้
๔. การเก็บข้อมูลด้วยการจัดสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) กับผู้เชี่ยวชาญจำนวน ๑๑ ท่าน	ยืนยันเสนอแนวสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในชุมชนเชิงผา ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย ที่ผู้วิจัยเสนอ และเพิ่มเติมในส่วนที่ยังขาดอยู่ให้บริบูรณ์มากยิ่งขึ้น	ข้อที่ ๑ – ข้อที่ ๓	ได้เสนอแนวทางการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในชุมชนเชิงผา ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย ที่ถูกต้อง
๕. รายงานฉบับสมบูรณ์	ได้รายงานฉบับสมบูรณ์ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยทั้ง ๓ ข้อ คือ ๑. เพื่อวิเคราะห์สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน	ข้อที่ ๑ – ข้อที่ ๓	- ได้รายงานการวิจัยที่มีคุณค่าสามารถตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย และนำไปใช้ประโยชน์ได้ - ได้ชุดองค์ความรู้ที่สามารถเผยแพร่ได้

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุวัตถุประสงค์	โดยทำให้
	โดยใช้ทุนวัฒนธรรม ท้องถิ่น ๒. เพื่อศึกษา กระบวนการจัดการ เรียนรู้คุณธรรม จริยธรรมของเยาวชน และทุนวัฒนธรรม ท้องถิ่น ๓. เพื่อสร้าง กระบวนการเรียนรู้ ของเยาวชนจากทุน วัฒนธรรมท้องถิ่นกับ การเสริมสร้าง คุณธรรมจริยธรรม		

ภาคผนวก ง
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง “การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น”

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย เรื่อง “การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น” จัดทำขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูลสำคัญจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนในจังหวัดสุโขทัย คำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์จะนำไปสังเคราะห์ข้อมูล แล้วสร้างแนวทางการการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น ต่อไป

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน คือ

ส่วนที่ ๑ เป็นข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ส่วนที่ ๒ สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างไร

ส่วนที่ ๓ กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างไร

ส่วนที่ ๔ กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างไร

ทั้งนี้ ผู้วิจัยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการบันทึกเสียง จัดบันทึก และถ่ายภาพระหว่างทำการสัมภาษณ์ทุกขั้นตอน เพื่อประกอบรายงานการวิจัย

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความเมตตาเอื้อเฟื้อข้อมูลทางวิชาการเป็นอย่างดี

คณะผู้วิจัย

ส่วนที่ ๑ ข้อมูลส่วนบุคคล

- ๑) ชื่อ-นามสกุล ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....
- ๒) ที่อยู่.....
- ๓) ตำแหน่ง.....
- ๔) สังกัด.....
- ๕) เบอร์โทรศัพท์.....

ส่วนที่ ๒ สภาพทั่วไปของชุมชน

- ๒.๑ การประกอบอาชีพ
- ๒.๒ ประเพณี วัฒนธรรม ท้องถิ่น
- ๒.๓ ภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร

ส่วนที่ ๓ สภาพปัญหาในชุมชน

ส่วนที่ ๔ สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างไร

- ๓.๑ ผู้เรียน (Learner) มีระบบสัมผัสและระบบประสาทในการรับรู้
- ๓.๒ สิ่งเร้า (Stimulus) คือ สถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นสิ่งเร้าให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
- ๓.๓ การตอบสนอง (Response) คือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้

ส่วนที่ ๕ กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นอย่างไร

ส่วนที่ ๖ กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างไร

ส่วนที่ ๗ การแก้ไขปัญหาในชุมชนที่เกิดขึ้น

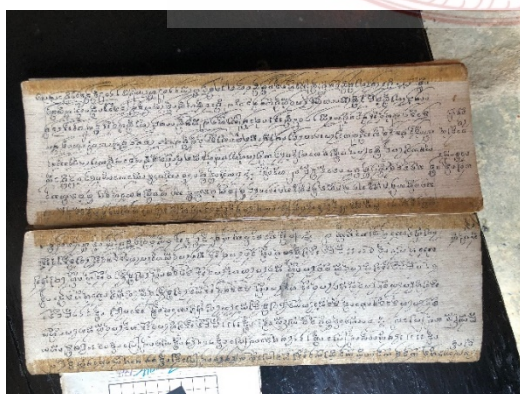
ส่วนที่ ๘ ในชุมชนต้องการได้รับความช่วยเหลือในด้านใดบ้าง

แผนก จ
รูปภาพกิจกรรมดำเนินการวิจัย

สัมภาษณ์ นายเพชร สุริยะคำวงศ์. ณ ลานทำ
พิธีกรรมตามความเชื่อของชาวบ้าน
ชุมชนเชิงผา
วันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๖๑

ภาษาล้านนาที่ถูกบันทึกไว้ในคัมภีร์ไบลาน อายุเกือบร้อยปี

การสัมภาษณ์เชิงลึก ณ ศาลาสำนักปฏิบัติธรรมวัดเชิงผา ตำบลกลางดง
อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย
วันที่ ๕ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

การสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) ณ ศาลาสำนักปฏิบัติธรรมวัดเชิงผา
ตำบลกลางดง อำเภอทุ่งเสลี่ยม จังหวัดสุโขทัย
วันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๑

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเฉพาะสวดมนต์ไหว้พระรัตนตรัย

พระครูปลัดปราโมช อธิปัญญา ตำแหน่ง ประธานสำนักปฏิบัติธรรมวัดเชิงผา
แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการสนทนากลุ่มเฉพาะ

นางนงเยาว์ กลีร์กษ ตำแหน่ง ครูโรงเรียนเชิงผา
แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการสนทนากลุ่มเฉพาะ

นายประจักษ์ สุวรรณิรมิ ตำแหน่ง สมาชิกสภาเทศบาลตำบลกลางดง
แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการสนทนากลุ่มเฉพาะ

นางอรุณี จันธิมา ตำแหน่ง ครูโรงเรียนเชิงผา
แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการสนทนากลุ่มเฉพาะ

นายวัตรกรณ์ อรชร ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการสนทนากลุ่มเฉพาะ

นายเจียน กันทะบุตร ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเหมืองนาวิทยา
แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการสนทนากลุ่มเฉพาะ

นางสุรี จงษ์ป้อ ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน เทศบาลตำบลกลางดง
แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ไหว้พระสวดมนต์เมื่อเสร็จสิ้นการสนทนากลุ่มเฉพาะ

ภาคผนวก ฉ
แบบสรุปโครงการ

แบบสรุปโครงการวิจัย (เพื่ออนุมัติจบโครงการวิจัย)
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๑. สัญญาเลขที่ ว.๐๕๘/๒๕๕๙

๒. ชื่อโครงการ การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

๓. หัวหน้าโครงการวิจัย/นักวิจัย พระศรีรัตนมณี (ขวัญรัก เกษรบัว)

หน่วยงานที่สังกัด วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

โทรศัพท์ ๐๘๑-๘๘๘-๖๒๔๘

E-mail khun83@hotmail.com

๔. ความสำคัญ/ความเป็นมา/ประเด็นปัญหาก่อนการวิจัย

การพัฒนาประเทศสู่ความสมดุลยั่งยืน จะต้องให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างทุนของประเทศที่มีอยู่ ทั้งที่เป็นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ และทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้นและเชื่อมโยงกันเพื่อประโยชน์ในการพัฒนา ทั้งนี้การเสริมสร้างทุนทางสังคมจะเป็นพื้นฐานหลัก โดยต้องเริ่มจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันภายในชุมชนและระหว่างชุมชน และเป็นพลังของการพัฒนาประเทศ

ขณะที่ภาคส่วนต่างๆ ได้มีการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆ แต่การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวมยังอยู่ในระดับต่ำ โดยมีสัดส่วนมูลค่าเพิ่มขององค์กรไม่แสวงหากำไรและอาสาสมัครต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมในประเทศเพียงร้อยละ ๑.๖ ในช่วงปี ๒๕๔๙-๒๕๕๑ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศที่พัฒนาแล้วมีสัดส่วนอยู่ที่ร้อยละ ๔-๗ และเมื่อพิจารณาจากการสำรวจข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานด้านคนในครัวเรือนมีส่วนร่วมทำกิจกรรมสาธารณะของหมู่บ้านชุมชน พบว่า เพิ่มขึ้นจาก ๗.๗ ล้านครัวเรือนในปี ๒๕๕๑ เป็น ๘.๒ ล้านครัวเรือนในปี ๒๕๕๒ คิดเป็นร้อยละ ๙๖.๐ และ ๙๘.๔ ของครัวเรือนทั้งหมดตามลำดับ ๔๑ ในขณะที่ความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่มีความเอื้อเพื่อเผื่อแผ่ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเริ่มหมดไป จากโครงสร้างครอบครัวที่เปลี่ยนแปลงไปสู่ครัวเรือนที่อยู่คนเดียว ครัวเรือนที่อยู่ด้วยกันแบบไม่ใช่ญาติ และครัวเรือนที่มีอายุรุ่นเดียวกัน สองรุ่น และรุ่นกระโดด (ตายาย-หลาน) หรือครัวเรือนที่เป็นเพศเดียวกันพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีความเปราะบางจนนำไปสู่ปัญหาทางสังคมเพิ่มขึ้น เช่น อัตราการหย่าร้างเพิ่มขึ้นจาก ๔.๕ คู่ต่อพันครัวเรือนในปี ๒๕๔๕

เป็น ๕.๕ คู่ต่อพันครัวเรือนในปี ๒๕๕๓ ปัญหาความรุนแรงในครอบครัวและความรุนแรงทางเพศต่อเด็กและสตรีเพิ่มขึ้น^๑

จากข้อมูลดังกล่าวได้สะท้อนถึงมิติที่หลากหลายและสอดคล้องในการพัฒนาประเทศ เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์ประเทศไทย ปี พ.ศ.๒๕๗๐ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” นั้น จะต้องลดเงื่อนไขและความเสี่ยงของสังคมที่กำลังจะกลายเป็นความขัดแย้งทางสังคมในปัจจุบัน สศช. จึงได้เสนอแนวทาง “การสร้างสัญญาประชาคมใหม่” ร่วมกันขึ้นในสังคมไทย เพื่อลดทอนความขัดแย้งและนำสังคมไทยสู่ความสงบสุข โดยคำว่า “สัญญาประชาคม” นั้น หมายถึง “ค่านิยมที่ประชาชนตกลงร่วมกันด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน และใช้เป็นแนวปฏิบัติร่วมกันในสังคมอย่างมีพลวัตตามการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจและสังคม โดยเน้นการดำรงชีวิตตามวัฒนธรรมอันดีของไทย ตามภูมิภาคต่างๆ ยึดถือหลักคุณธรรมและความเป็นธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต รักษาสิทธิของตนเองโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ปฏิบัติหน้าที่พลเมืองให้ครบถ้วนและมีจิตสาธารณะ ยึดหลักแก้ไขความขัดแย้งในสังคมด้วยสันติวิธี เพื่อให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ปลอดภัยและมีความมั่นคงในชีวิตและทรัพย์สิน”^๒

จากที่มาของปัญหาดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนซึ่งจะเป็นขุมพลังในการพัฒนาประเทศในอนาคต ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมอย่างเอื้อเพื่อ อาศัยวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากทุกภาคส่วนในท้องถิ่น เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งทางคุณธรรมและจริยธรรม ที่มีคุณลักษณะเน้นส่งเสริมการเรียนรู้ของสังคมให้เกิดการสร้างภูมิคุ้มกันที่มีวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นเกาะกำบังและลดปัญหาสังคมได้อย่างยั่งยืน เพื่อให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น การศึกษาวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น” นี้ จึงเป็นการศึกษาที่มุ่งเน้นการค้นหารูปแบบการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมเจาะจงไปที่เยาวชนในจังหวัดสุโขทัย จากกระบวนการขัดเกลาทางสังคมโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน และกิจกรรมทางสังคมเป็นกรณีศึกษา เพื่อนำผลลัพธ์ที่ได้จากการศึกษาไปขยายผลปรับใช้ในการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่อื่น ซึ่งเป็นวิถีทางหนึ่งซึ่งจะช่วยทำให้ประเทศมีการพัฒนาอย่างสมดุลต่อไป

^๑ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบเอ็ด พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี หน้า ๔๐-๔๑.

^๒ รายงานสรุปผลการประชุม กลุ่มที่ ๕ สัญญาประชาคมใหม่ : พลังขับเคลื่อนสังคมสู่สมดุล. การสัมมนาประจำปีประจำปี ๒๕๕๒. จากวิสัยทัศน์ ๒๕๗๐ สู่แผนฯ ๑๑ เมื่อวันที่ ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๒ ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุม อิมแพ็ค เมืองทองธานี จ.นนทบุรี. กรุงเทพฯ : อ่างใน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล : <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=๓๗๓> [๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๘].

๕. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๕.๑ เพื่อวิเคราะห์สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

๕.๒ เพื่อศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

๕.๓ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม

๖. ผลการวิจัย/การแก้ปัญหาโดยการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๖.๑ สรุปผลการวิจัยเพื่อวิเคราะห์สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

ชุมชนบ้านเชิงผา หมู่ ๑๑ ตำบลกลางดง ห่างจากอำเภอทุ่งเสลี่ยม ๕-๖ กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดสุโขทัย ประมาณ ๗๐ ก.ม. ชาวบ้านเชิงผา ส่วนใหญ่อพยพมาจากหมู่บ้านนาโป่ง อำเภอเถิน จังหวัดลำปาง บริโภคข้าวเหนียว ภาษาที่ใช้ภาษาถิ่นไทยเหนือ มี เนื้อที่ ๓,๔๕๗ ไร่ ๔๐ ตารางกิโลเมตร ลักษณะภูมิประเทศ สภาพพื้นที่เป็นที่ราบสูงและเชิงเขาสามารถทำเกษตรกรรมได้ มีป่าไม้ป่าจำนวนมากเช่น ป่าไม้บวมะเกลือ ป่าไม้เด่นจี้ ป่าไม้แม่ถัน และ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารหลายสาย เช่น ลำห้วยแม่มอก ลำห้วย แม่ถัน ลำห้วยบวมะเกลือ ลำห้วยเด่นจี้ เป็นแหล่งน้ำสำคัญ สำหรับทำการเกษตร พบว่า การวิเคราะห์ปัจจัยการมีส่วนร่วมสถานภาพหลัก (SWOT) โดยภาพรวมของชุมชนบ้านเชิงผา

จุดแข็ง (Strengths)

ชุมชนนำองค์ความรู้จากมรดกทางศิลปวัฒนธรรมไปใช้ในการสร้างสรรค์ พัฒนาต่อยอดให้มีคุณภาพหรือศักยภาพตามความเหมาะสมต่อเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน ด้วยการต่อยอดผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากทุนทางมรดกศิลปวัฒนธรรมให้มีมูลค่าเพิ่มขึ้น ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

จุดอ่อน (Weakness)

ขาดการติดตามผลการดำเนินงาน

โอกาส (Opportunity)

มีความโดดเด่นของเอกลักษณ์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความหลากหลายในทุกพื้นที่

อุปสรรค (Treats)

สร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์และบริการในท้องถิ่น การเรียนรู้ของเยาวชนต้องอาศัยการขับเคลื่อนจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน

๖.๒ สรุปผลการวิจัยการศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น

การศึกษากระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า

๖.๒.๑ วิเคราะห์สภาพองค์ประกอบการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า

ชุมชนบ้านเชิงผา หมู่ที่ ๑๑ มีประเพณีที่สำคัญ คือประเพณี กั้นข้าวสลากร ประเพณีกั้นข้าวจีข้าวหลาม ประเพณีตักบาตรข้าวสาร อาหารแห้ง ซึ่งเป็นประเพณีของชาวล้านนา และประเพณีลอยกระทง ประเพณีรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในวันสงกรานต์ ทั้งนี้ภายในหมู่บ้านยังมีที่มีความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น ชาวบ้านในชุมชนและเยาวชนรู้จักสิทธิและหน้าที่ของตน ทุกคนมีสิทธิและหน้าที่แตกต่างกันออกไปตามบทบาทของแต่ละคน เยาวชนมีหน้าที่ในการช่วยเหลือตนเอง ช่วยเหลือพ่อแม่ในกิจการงานต่างๆ เพื่อตอบแทนพระคุณพ่อแม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสามารถตัดสินใจได้ว่าสิ่งใดถูกหรือสิ่งใดผิด โดยการพิจารณาด้วยเหตุผลและสติปัญญา ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของผู้ที่อยู่ในสังคมที่เหมาะสม มีระเบียบวินัยในตนเอง ระเบียบวินัยของเยาวชนเกิดได้จากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่และการอบรมสั่งสอนของคุณครู รู้จักกาลเทศะเป็น ผู้ที่มีบุคลิกภาพดีสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะทำให้เยาวชนเป็นคนที่ดีของชุมชน เยาวชนมีระเบียบวินัยในตนเองเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่น ยอมรับสภาพความเป็นจริง

๖.๒.๒ กระบวนการจัดการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนและทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า

จะเกิดขึ้นไม่ได้หากไม่ได้รับการร่วมมือจากสถาบันครอบครัว ต้องเปิดโอกาสให้เขาได้มีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตัวของเขาเอง ต้องมีการใช้กระบวนการคิด สร้างความเข้าใจในความหมายการมีคุณธรรมจริยธรรม จึงควรกระตุ้นให้เยาวชนใช้กระบวนการคิดทำความเข้าใจ เกิดความศรัทธา ใฝ่รู้ เรียนรู้ตลอดชีวิต อันเกิดจากการมีคุณธรรมจริยธรรม ด้วยการใช้ศิลปวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนเยาวชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เช่น การเรียนภาษาล้านนาซึ่งปัจจุบันมีผู้อ่าน เขียน จำนวนน้อยมาก การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคม เพราะในเรื่องเดียวกันอาจคิดได้หลายมุม ทำให้เกิดการขยาย เติมเต็มข้อมูลความรู้ ต้องมีการตรวจสอบความถูกต้องของการเรียนรู้ตามที่สังคมยอมรับด้วย เพื่อให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้จะต้องเปิดโอกาสให้เยาวชนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นหรือแหล่งข้อมูลอื่นๆ การสร้างการเรียนรู้จะเป็นกิจกรรมที่สนุกสนานนั้น มีกิจกรรม

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถักทอความคิด เพื่อพิชิตปัญหา เป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ทุกคนในสังคม ต้องช่วยกันหาแนวทาง วิธีการ กระบวนการที่เหมาะสมเพื่อให้เยาวชนเกิดเป็นความรู้สึกร่วมกันมีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้นๆ

๖.๒. ๓ การสร้างกระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม พบว่า

กระบวนการเรียนรู้ของเยาวชนจากทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนทุ่งเสลี่ยม มีความโดดเด่นของเอกลักษณ์วัฒนธรรมด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความหลากหลาย สามารถนำมาต่อยอดและบริหารจัดการเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้ผลิตภัณฑ์และบริการในท้องถิ่น การเรียนรู้ของเยาวชนต้องอาศัยการขับเคลื่อนจากทุกภาคส่วน ทั้งภาครัฐและเอกชน สิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน คือสถาบันครอบครัวที่ดูแลเอาใจใส่ ในตัวเยาวชน จนกว่าจะเลี้ยงดูตนเองได้ และเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจการเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้เข้มแข็งมีคุณภาพ นำไปสู่การพัฒนาที่ความยั่งยืนจะเกิดขึ้นได้นั้นในทุกภาคส่วนของสังคม ควรผนึกกำลังร่วมกันในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ทั้งนี้ จำเป็นต้องสร้างจิตสำนึกใหม่ของคนในสังคมให้มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวม และปรับวิธีคิดทัศนคติในการดำเนินชีวิตใหม่ ขณะเดียวกันต้องประสานเชื่อมโยงบทบาทภาครัฐ ท้องถิ่นและชุมชนให้มี ส่วนร่วมทำงานด้วยกันได้ เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดการพัฒนาและเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรในท้องถิ่น

๘. การเผยแพร่/การประชาสัมพันธ์

จัดทำผลการวิจัยฉบับย่อ จำนวน ๑๐ เล่ม

ตีพิมพ์ในวารสารศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๑.

๙. ภาพประกอบกิจกรรมการวิจัย/การเผยแพร่ผลงานวิจัย

การเผยแพร่ผลงานวิจัยตีพิมพ์ในวารสารศาสตร์ปริทรรศน์, ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๓ กันยายน-ธันวาคม ๒๕๖๑.

ภาคผนวก ข

รายนามผู้ทรงคุณวุฒิ / ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิในการสนทนากลุ่มเฉพาะ

๑. นางนงเยาว์ กสิรักษ์ ตำแหน่ง ครูโรงเรียนเชิงผา
๒. นางสุรี จงษ์ป้อ ตำแหน่ง นักวิเคราะห์นโยบายและแผน เทศบาลตำบลกลางดง
๓. นางอรุณี จันธิมา ตำแหน่ง ครูโรงเรียนเชิงผา
๔. นายเจียน กันทะบุตร ตำแหน่ง รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเหมืองนาวิทยา
๕. นายนวัตกรรม อรชร ตำแหน่ง ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
๖. นายประจักษ์ สุวรรณริม ตำแหน่ง สมาชิกสภาเทศบาลตำบลกลางดง
๗. พระครูปราโมชสิทธิธานุยุต
๘. พระครูปลัดเถรานุวัตร, ดร.
๙. พระครูปลัดปราโมช อธิปัญญา ตำแหน่ง ประธานสำนักปฏิบัติธรรมวัดเชิงผา
๑๐. พระปลัดสุทธิภัทร ญาณสมปนโน
๑๑. พระวินัยธรรณกร กิตติญาโณ, ดร.

รายนามผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการให้สัมภาษณ์

๑. นางดอกจันทร์ สุวรรณริน. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
๒. นางทัศนีย์ ศรีวิชัยลำพันธ์. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
๓. นางบัวเพชร พระสิงห์. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
๔. นางปิ่นคำ เทือกคำขาว. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
๕. นางลำพา วงศ์ถาดิบ. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
๖. นางสม โสภา. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
๗. นางสาวชั้น กันทะวงศ์. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
๘. นายกวน จงษ์ปึง. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
๙. นายคำ สองเมือง. สัมภาษณ์, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๑.
๑๐. นายชัยวุฒิ เป็งมาวงศ์. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
๑๑. นายทอง ชมภูซุ่ม. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
๑๒. นายเท่ง เครือป้อ. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
๑๓. นายธนภัทร ธงหาญ. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
๑๔. นายผล วงศ์ถาดิบ. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
๑๕. นายเพชร สุริยะคำวงศ์. สัมภาษณ์, ๒๔ มิถุนายน ๒๕๖๑.
๑๖. นายมานพ ตาวงค์เสน. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.
๑๗. นายมูล โสวาทวงศ์. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

๑๘. นายยุทธ เทือกคำขาว. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

๑๙. นายศรีทวน คำตาเครือ. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

๒๐. นายสุใจ วงศ์ถาดิบ. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

๒๑. นายอ่าน จอ่งป้อ. สัมภาษณ์, ๕ กันยายน ๒๕๖๑.

ประวัติคณะผู้วิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

พระศรีรัตนมุนี (ขวัญรัก เกษรบัว)

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Phrasirattanamunee (Khaunrak Gaesonbau)

๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

- เจ้าคณะจังหวัดพิษณุโลก
- ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
- อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร

และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail)

ที่อยู่ปัจจุบัน ๙๒/๓ ถนนพุทธบูชา ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

สถานที่ทำงาน วิทยาลัยสงฆ์พุทธชินราช มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๑๗ หมู่ ๖ ตำบลบึงพระ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก 65000

โทรศัพท์ ๐๘๑-๘๘๘-๖๒๔๘

E-mail khun83@hotmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

๕.๑ ปริญญาเอก รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต

สถาบัน มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ปี ๒๕๕๘

๕.๒ ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ภาษาไทย)

สถาบัน มหาวิทยาลัยนเรศวร ปี ๒๕๔๘

๕.๓ ปริญญาตรี รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สถาบัน มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา ปี ๒๕๔๖

๕.๔ เปรียญธรรม ๙ ประโยค (ป.ธ.๙) ปี ๒๕๓๗

๖. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
ทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัยหรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละงานวิจัย

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดย
ระบุสถานภาพในการ (ไม่มี)

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

นายเอนก ไยอินทร์

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Mr. Anek Yai-in

๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

- อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร
และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail)

ที่อยู่ปัจจุบัน ๑๐๑ หมู่ ๔ ตำบลหนองกลับ อำเภอหนองบัว จังหวัดนครสวรรค์ ๖๐๑๑๐

สถานที่ทำงาน ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๗๙ หมู่
๑ ตำบลลำไทร อำเภอลำลูกเกด จังหวัดพิจิตร ๓๓๑๓๐

โทรศัพท์ ๐๙๒-๙๑๘-๑๓๑๙

E-mail anek_2524@hotmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

๕.๑ ปริญญาเอก พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๕๙

๕.๒ ปริญญาโท รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

สถาบัน มหาวิทยาลัยสยาม ปี ๒๕๕๕

๕.๓ ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ (เอกการเมืองการปกครอง)

สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๕๒

๖. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
ทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัยหรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละงานวิจัย

๖.๑ สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

๖.๒ สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดยระบุสถานภาพในการ

- พ.ศ. ๒๕๕๙ โครงการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างสุขภาวะและการเรียนรู้ของสังคมตามแนวพระพุทธศาสนาโดยการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในเขตภาคเหนือตอนล่าง” (สสส.) เป็นนักวิจัย
- พ.ศ. ๒๕๕๙ โครงการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนโดยใช้ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น” (สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร) เป็นหัวหน้าโครงการ
- พ.ศ. ๒๕๖๐ โครงการวิจัยเรื่อง “การผสมผสานกลไกทางพุทธศาสนาเพื่อสร้างวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในประชาคมอาเซียน: กรณีศึกษาไทยกับกลุ่มประเทศอินโดจีนและเมียนมาร์ (สกว.) เป็นนักวิจัย
- พ.ศ. ๒๕๖๐ โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาโครงสร้างสวัสดิการผู้สูงอายุในสังคมสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มจร) เป็นหัวหน้าโครงการ
- พ.ศ. ๒๕๖๐ โครงการวิจัยเรื่อง “ส่งเสริมพัฒนาวิชาลัย” (สสส.) เป็นนักวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย)

นายดาวเหนือ บุตรสีทา

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Mr. Daonue Bootsita

๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน

- อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก พร้อมหมายเลขโทรศัพท์ โทรสาร และไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ (E-mail)

ที่อยู่ปัจจุบัน ๑๗๐ หมู่ ๕ ตำบลพระเหลา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ ๓๗๑๘๐

สถานที่ทำงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐

โทรศัพท์ ๐๘๖-๘๗๓-๕๘๐๗

E-mail goddaonue@gmail.com

๕. ประวัติการศึกษา

๕.๑ ปริญญาโท ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการพัฒนาสังคม

สถาบัน สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (NIDA) ปี ๒๕๕๗

๕.๒ ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

สถาบัน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปี ๒๕๕๒

๖. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
ทำการวิจัยว่าเป็นผู้อำนวยการแผนงานวิจัย หัวหน้าโครงการวิจัยหรือผู้ร่วมวิจัยในแต่ละงานวิจัย

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ โดย
ระบุสถานภาพในการ (ไม่มี)

